ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)

ปริญญา

พัฒนสังคมศาสตร์ | โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา | **ภาควิชา**

เรื่อง วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

The Young Flower Sellers' Way of Life in Yommarat Curved Railway Community

นามผู้วิจัย นางสาวธารินี ดิษผึ้ง

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

(รองศาสตราจารย์รัชนีกร เศรษโฐ, M.S.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม .....

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ด.)

ประธานสาขาวิชา .....

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ด.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....

(รองศาสตราจารย์กัญจนา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

The Young Flower Sellers' Way of Life in Yommarat Curved Railway Community

โดย

นางสาวธารินี ดิษผึ้ง

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)
พ.ศ. 2552

ธารินี ดิษผึ้ง 2552: วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์) สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์ โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์รัชนีกร เศรษโฐ, M.S. 245 หน้า

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในมิติของวิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ และแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ใน 6 ครอบครัว จำนวน 10 คน และนักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 1 คน โดยใช้วิธีเจาะจงในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างและใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีอายุระหว่าง 10-15 ปี มีมารดาเป็นหัวหน้าครอบครัว เด็กและครอบครัวมีฐานะเป็นคนจนเมือง มีภาระหนี้สิน มีการศึกษาต่ำและประกอบอาชีพที่ไม่แน่นอน ในมิติวิถีการกระทำ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชกินอาหารไม่ครบ 3 มื้อ และไม่เป็นเวลา เพราะต้องขายดอกไม้ทุกวันเพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ ส่วนในมิติวิถีความคิด เด็กขายดอกไม้เห็นว่าการขายดอกไม้เป็นอาชีพที่สุจริตไม่ทำให้ใครเดือดร้อน และเป็นการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา นอกจากนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้มี 3 ด้าน คือ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาด้านการศึกษา และปัญหาครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดสวัสดิการสังคมให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเด็กและครอบครัวส่วนใหญ่ก็มีความพึงพอใจกับสวัสดิการที่ได้รับ และเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตามการขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งเป็นปัญหาที่สังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจ สร้างความตระหนักถึงปัญหา และกำหนดแนวทางการป้องกัน แก้ไข อย่างมีบูรณาการ

_____ _____ ___ / ___ / ___

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Tarinee Dispueng 2009: The Young Flower Sellers' Way of Life in Yommarat Curved Railway Community. Master of Arts (Development Social Sciences),
Major Field: Development Social Sciences, Interdisciplinary Graduate Program.
Thesis Advisor: Associate Professor Rajanikorn Setthoe, M.S. 245 pages.

The objectives of this qualitative research were to study the young flower sellers' way of life in dimension of behavior and ideation in Yommarat Curved Railway Community, problems caused by their way of life and the problem solving method using social welfare provided by Ministry of Social Development and Human Security. Samples consisted of 10 persons of 6 families of young flower sellers' in Yommarat Curved Railway Community and 1 social worker from Ministry of Social Development and Human Security who were selected by purposive method. The in-depth interview schedule and non-participate observation were used for collecting the data.

The research findings revealed that most of young flower sellers in Yommarat Curved Railway Community were Muslim, aged between 10-15 years old and lived in matriarchal family. They were urban poor, in debt with low education and did not have permanent jobs. In behavior dimension, they could not eat 3 meals punctually because they need to sell flowers for their living everyday. In ideational dimension, they viewed that selling flowers was an honest occupation which did not disturb or harm anyone else and was the way to show their gratitude towards their parents as well. More over, there were three main problems came along with their way of life, health problem, education problem and family problem. Ministry of Social Development and Human Security has provided the social welfare for children who sell the flowers and their family continually and which made the young flower sellers' families appreciate and they felt the received welfare and supports were precious for them. However, they still continued selling flowers on the rode. Therefore, it was a social problem that the society and concerned agencies should try to understand, create an awareness and bring about the prevention and solution mutually.

_____ _____ ___ / ___ / ___

Student's signature Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงยิ่งของ รองศาสตราจารย์รัชนีกร เศรษโฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สากล สถิตวิทยานันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และคุณวัลย์ลิกา สรรเสริญชูโชติ นักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างชาวชุมชนโค้งรถไฟยมราชในการวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ให้ข้อมูลเพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สมบูรณ์ ขอขอบคุณครอบครัว และผู้ช่วยวิจัยที่ศึกษาด้วยกัน รวมทั้งบุคลากรบัณฑิตวิทยาลัยทุกคน อันเป็นกำลังใจสำคัญ และให้ความช่วยเหลือในช่วงของการศึกษาและทำการวิจัย

ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา รวมถึงผู้เขียนตำรา เอกสารบทความต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและนำมาอ้างอิงในงานวิจัยครั้งนี้

คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

ธารินี ดิษผึ้ง

พฤษภาคม 2552

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง (3)

สารบัญภาพ (4)

บทที่ 1 บทนำ 1
ความสำคัญของปัญหา 1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3
ขอบเขตของการวิจัย 3
ประโยชน์ที่ได้รับ 4
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ 5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร 6
แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต 6
แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน 14
แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว 27
แนวคิดและทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ 39
แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม 43
แนวคิดพัฒนาการของ Erikson 55
แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น 64
แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม 66
ชุมชนโค้งรถไฟยมราช 72
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 78
บทที่ 3 วิธีการวิจัย 81
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย 81
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 81
การเก็บรวบรวมข้อมูล 82
การวิเคราะห์ข้อมูล 84

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์ 85

ข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช 85

ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช 93

วิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช 113

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช 159

การแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 172

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ 208

สรุปผลการวิจัย 208

ข้อเสนอแนะ 217

เอกสารและสิ่งอ้างอิง 221

ภาคผนวก 230

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ 231

ภาคผนวก ข รูปภาพประกอบ 236

ประวัติการศึกษาและการทำงาน 245

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของครอบครัวเดี่ยว	32
2	ตารางเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของครอบครัวขยาย	33
3	สรุปขั้นตอน Psychosocial development stage ของ Erikson	63
4	สรุปข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช	88
5	ตารางแสดงผลการประเมินน้ำหนักส่วนสูงของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชตามเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิงของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2543	90
6	สรุปข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวเด็กของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช	105 109
7	สรุปลักษณะของที่อยู่อาศัยของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช	149
8	ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช	
9	ความคิดเห็นของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	200

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพแสดงหลายมิติแห่งความทุกข์ยากของประชาชน	15
2	แสดงลำดับขั้นความต้องการตามทฤษฎีของมาสโลว์	40
3	แผนที่ชุมชนโค้งรถไฟยมราช	74
4	กรอบแนวคิดในการวิจัย	80
5	แผนผังบ้านของเด็กขายดอกไม้	110
6	แสดงขั้นตอนการเพิ่มทักษะและพัฒนาศักยภาพครอบครัวของเด็กขายดอกไม้-มาลัย (ชุมชนโค้งรถไฟยมราช)	180

ภาพผนวกที่

1	สภาพชุมชนโค้งรถไฟยมราช	237
2	สภาพที่อยู่อาศัยของเด็กขายดอกไม้	238
3	สภาพห้องน้ำของครอบครัวเด็กขายดอกไม้	239
4	ขั้นตอนการเข้าช่อดอกจำปี	240
5	สถานที่ขายดอกไม้	242

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยโดยเน้นระบบทุนนิยมเป็นกระแสหลัก ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป จากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวในอัตราสูง แต่ช่องว่างระหว่างรายได้ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ มีมากขึ้น คนยากจนและด้อยโอกาสในชนบท ที่มีอยู่ทั่วภูมิภาคของประเทศต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด โดยได้อพยพโยกย้ายเพื่อหางานทำในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร (สิรินาฏ ศิริสุนทร, 2549: 1) บุคคลเหล่านี้กลายสภาพเป็นคนจนเมืองที่ขาดความมั่นคงในชีวิต รายได้ต่ำ อาศัยอยู่ตามพื้นที่สาธารณะ เช่น ใต้สะพาน ริมทางรถไฟ ริมคลอง ประสบความเครียดและความอึดอัด (โสพส ศิริไสย์, 2541: 48) มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เสี่ยงและเกี่ยวพันกับการแพร่ระบาดยาเสพติด โรคเอดส์ มั่วสุมอบายมุข มิจฉาชีพ และการก่ออาชญากรรม (ซัยนาบา ธีรปิยสุปรีย์, 2549) คนจนเมืองส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหาบเร่แผงลอย/ผู้ค้าขายรายย่อย 2) กลุ่มเก็บของเก่าจากขยะขาย 3) กลุ่มขี่สามล้อ มอเตอร์ไซด์ และขับรถรับจ้าง 4) กลุ่มช่างหัตถกรรมและรับจ้างทั่วไป และ 5) กลุ่มทำประมง เลี้ยงสัตว์ (วิทยากร เชียงกูล, 2546: 2)

ในบรรดาอาชีพของคนจนเมือง อาชีพในกลุ่มหาบเร่แผงลอย/ผู้ค้ารายย่อย เป็นอาชีพที่มีการขยายตัวมากกว่าอาชีพอื่น ๆ (วิทยากร เชียงกูล, 2546: 3) และที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร คือ อาชีพขายดอกไม้ เช่น ดอกจำปี ดอกจำปา และพวงมาลัยดอกมะลิ ซึ่งเป็นดอกไม้มงคล มีกลิ่นหอม ใช้ประกอบในงานพิธีต่าง ๆ ผู้ขายมักเป็นเด็กซึ่งสามารถดึงดูดใจผู้ซื้อให้มีความสนใจในสินค้า เกิดความสงสารและเห็นใจ ยิ่งมีความเป็นเด็กมากเท่าไรก็ยิ่งสามารถทำให้คนสงสาร เห็นใจ และบรรลุเป้าหมายการขายได้มากขึ้นเท่านั้น คนจนจำนวนมากจึงใช้แรงงานลูกหลานของตนเป็นเครื่องมือในการหารายได้เพื่อการดำรงชีพ เด็กจึงถือเป็นต้นทุนหรือ ปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่ต้องแลกด้วยร่างกาย ชีวิต เลือดเนื้อ เสี่ยงต่อความมั่นคงปลอดภัย เช่น การเกิดอุบัติเหตุบริเวณถนน การกระทำผิดและถูกชักนำไปในทางที่ผิดกฎหมาย/ขัดต่อศีลธรรม (อรทัย อาจอ่ำ, ม.ป.ป.)

ปรากฏการณ์การใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการหาเลี้ยงชีพเกิดขึ้นในสังคมไทยมานานเป็นวัฏจักรที่ยังไม่สามารถหาทางออกได้อย่างเหมาะสม เรื่องราวของเด็กขายดอกไม้เหล่านี้อาจดูเหมือนเป็นกลุ่มคนที่ไม่มากมายนักเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่นหรือประเด็นปัญหาอื่น ๆ แต่ก็สามารถสะท้อนภาพของความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้เป็นอย่างดี และถึงแม้ว่าเด็กกลุ่มนี้จะเป็นคนกลุ่มน้อย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าพวกเขา คือ อนาคตของสังคมมีสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental rights) เท่าเทียมกับเด็กทั่วไป (อรทัย อาจอ่ำ, ม.ป.ป.)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะหน่วยงานหลักในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับเด็กได้ทำการสำรวจบริเวณสี่แยกไฟแดงในปี พ.ศ. 2549 (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2549: 1-2) พบว่ามีเด็กขายพวงมาลัยและดอกไม้ 4 จุด คือ แยกกรมศุลกากร แยกประดิพัทธ์ แยกเทิดดำริ และแยกยมราช โดยแยกยมราชเป็นแยกที่มีเด็กในวัยเรียนมาเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวการจราจรมากที่สุด จำนวน 20 ครอบครัว เด็กจำนวน 34 คน อายุระหว่าง 6-15 ปี ซึ่งเป็นทั้งเด็กก่อนวัยประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา การใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการหารายได้โดยการให้เร่ขายดอกไม้บนผิวจราจรนั้นเป็นการเสี่ยงต่อสวัสดิภาพของเด็ก ดังนั้นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จึงจัดส่งเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ทำงานกับชุมชนโค้งรถไฟยมราชมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 โดยมีมาตรการด้านต่าง ๆ เช่น มอบทุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย สนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ สนับสนุนเงินสงเคราะห์ครอบครัว ให้คำแนะนำเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพ่อ แม่ ผู้ปกครองและเด็กในครอบครัว สร้างความตระหนักและปรับเปลี่ยนทัศนคติของครอบครัวที่สนับสนุนให้เด็กเสี่ยงอันตรายหารายได้เข้าครอบครัว และรณรงค์กับผู้ซื้อและสังคมให้ร่วมกันปกป้องคุ้มครองเด็ก

แม้ว่ากระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะจัดสวัสดิการสังคมให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้อย่างต่อเนื่อง แต่ครอบครัวบางส่วนยังคงใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการหารายได้โดยการส่งเด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่อาศัยอยู่ในครอบครัวซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งทำการศึกษาวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ทั้งวิถีการกระทำ และวิถีความคิด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเห็นว่าผลงานวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแก่ผู้ที่สนใจให้เข้าใจวิถี

ชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ทั้งวิถีการกระทำ และวิถีความคิด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งอาจนำไปสู่การวางแผนการจัดสวัสดิการสังคมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

3. เพื่อศึกษาการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เกี่ยวกับวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช โดยมีขอบเขตของการวิจัยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ประกอบด้วยวิถีการกระทำ ได้แก่ วิธีการกิน วิธีการอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู และวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ วิถีความคิด ได้แก่ วิธีการมองตนเอง และความใฝ่ฝันในอนาคต ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจำนวน 10 คน จาก 6 ครอบครัว และนักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมาอย่างต่อเนื่อง จำนวน 1 คน

3. ขอบเขตด้านเวลา

ในการวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลช่วงแรกใช้เวลา 3 เดือน คือ ธันวาคม พ.ศ. 2551–กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ช่วงที่วิเคราะห์ผลและการเขียนรายงาน ใช้เวลา 2 เดือน คือ เดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม พ.ศ. 2552

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องกลุ่มตัวอย่าง โดยประชากรมีจำนวน 16 คน จาก 6 ครอบครัว แต่ผู้วิจัยจำเป็นต้องเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงมาเพียง 10 คน จาก 6 ครอบครัวเท่านั้น เนื่องจากเด็กบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการพูดคุย แต่กลับมีพฤติกรรมก้าวร้าว และไม่ได้ขายดอกไม้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ให้ความร่วมมือและขายดอกไม้อย่างต่อเนื่องเท่านั้น

ประโยชน์ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่องวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าจะช่วยให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้ที่สนใจได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ทั้งวิถีการกระทำและวิถีความคิด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อันจะนำไปสู่ความร่วมมือกัน

ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกัน แก้ไขปัญหาการใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการหาเลี้ยงชีพ โดยการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนผิวจราจร ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมตามสภาพปัญหาและความต้องการต่อไป

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการไว้ดังต่อไปนี้

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทาง แบบแผน หรือ วิธีในการดำเนินชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่แสดงออกในด้านวิถีการกระทำ และวิถีความคิด

วิถีการกระทำ ได้แก่ วิธีการกิน วิธีการอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู และวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ

วิถีความคิด ได้แก่ วิธีการมองตนเอง และความใฝ่ฝันในอนาคต

เด็กขายดอกไม้ หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ออกมาเร่ขายดอกจำปีบริเวณพื้นผิวจราจรสี่แยกอุรุพงษ์ สี่แยกยมราช สี่แยกศรีอยุธยา และบริเวณที่หยุดรถไฟยมราช

ชุมชนโค้งรถไฟยมราช หมายถึง ชุมชนแออัดขนาดกลางริมทางรถไฟยมราช แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สวัสดิการสังคมที่ได้รับ หมายถึง บริการที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ได้แก่ การตั้งคณะทำงานช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราช โครงการเพิ่มทักษะชีวิตและพัฒนาศักยภาพครอบครัวเด็กขายมาลัย-ดอกไม้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการสังคมและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อบ้านมั่นคง ทุนการศึกษาตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย เงินทุนประกอบอาชีพ อุปกรณ์ และทักษะประกอบอาชีพ เงินสงเคราะห์ครอบครัว การให้คำแนะนำปรึกษา สื่อรณรงค์ มาตรการคุ้มครองเด็ก และการสนับสนุนสินค้าจากชุมชนโค้งรถไฟยมราช

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัย เรื่อง วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ทางพัฒนสังคมศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา จริยธรรม และกฎหมาย โดยจำแนกประเด็นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 10 หัวข้อ คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Way of Life)
2. แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน (Poverty)
3. แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว (Family Institution)
4. แนวคิดและทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Hierachy of Needs)
5. แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)
6. แนวคิดพัฒนาการของ Erikson
7. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น (Opinions)
8. แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม (Social Welfare)
9. ชุมชนโค้งรถไฟยมราช
10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

ความหมายของวิถีชีวิต

คำว่า “วิถีชีวิต” (Way of life) หรือ “แบบแผนในการดำเนินชีวิต” มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันไปตามจุดประสงค์และบริบทของการศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง และคณะ (2529: 102) กล่าวว่า วิถีชีวิตหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิต (Way of life) ของคนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละสังคมมีหลายด้าน เช่น การคบหาสมาคม การรัก การแต่งงาน การทำมาหากิน การทำงานส่วนรวมร่วมกัน การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน การถ่ายทอด

ความรู้ความคิดให้แก่กัน การรักษาสุขภาพอนามัย ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ การสร้างที่อยู่อาศัย และประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ การทำลายสิ่งที่ไร้ประโยชน์ การแข่งขันต่อสู้ รวมทั้งการพักผ่อนหย่อนใจ สร้างสรรค์สิ่งสวยงามไพเราะ หาความบันเทิงร่วมกัน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้รวมเป็นวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคม แต่ละสังคมก็สร้างสรรค์วิถีชีวิตของตนขึ้นเป็นแบบของตนโดยเฉพาะ

สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ (2540: 7-10) กล่าวว่า “วิถีชีวิต” มีความหมายเดียวกับ “วัฒนธรรม” หรือ “วิถีชีวิตคือวัฒนธรรม” วิถีชีวิตของคนในสังคมหนึ่ง ๆ หมายถึง แบบแผนหรือแนวทางพฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกัน หรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาในการดำรงชีวิต ซึ่งแสดงถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอด การพักผ่อน และความสุขตามที่ตัวเองต้องการและเห็นคุณค่า แบบแผนดังกล่าวมีปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและจัดระเบียบทางสังคม คนกลุ่มหนึ่ง ๆ ย่อมมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปรับตัวนี้มีหลายระดับ ทั้งด้านสรีรวิทยา การปรับตัวในเชิงพฤติกรรม การปรับตัวในระดับจิตสำนึก การปรับตัวเพื่อจัดการกับตัวเอง และการเข้าไปจัดการกับปัจจัยรอบตัว เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะให้สามารถเผชิญกับแรงกดดันจากสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น วิถีชีวิตจึงเป็นทั้งวิธีในการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้ และวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและคิดประดิษฐ์ขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา

งามพิศ สัตย์สงวน (2543: 35) กล่าวว่า วิถีชีวิตหมายรวมถึง ชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจการเมือง การใช้อำนาจและการได้มาซึ่งอำนาจ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบความเชื่อหรือนับถือศาสนา การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การขัดเกลา และประเพณีพิธีกรรม เป็นต้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า วิถีชีวิต หมายถึง “ทางดำเนินชีวิต เช่น วิถีชีวิตชาวบ้าน”

วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

เพื่อให้เข้าใจความหมายของวิถีชีวิตให้ชัดเจนยิ่งขึ้นจึงขอทบทวนความหมายของวัฒนธรรมในฐานะวิถีชีวิต ดังนี้

ขบวน พลตรี (2530: 11) กล่าวว่า สังคมวิทยาถือว่าวัฒนธรรมเป็นศัพท์ทางวิชาการ (Technical vocabulary) ซึ่งหมายถึงวิถีการดำเนินชีวิต ภาพรวมแห่งพฤติกรรมและบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ และความรู้สิ่งต่าง ๆ จากการสั่งสมของมนุษย์ และสามารถถ่ายทอดกันได้จากสังคมหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป

สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ (2540: 8 อ้างถึง สุภางค์ จันทวานิช, 2533) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมในฐานะวิถีชีวิตว่า “วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตและแบบแผนพฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกัน คือคนกลุ่มหนึ่งมีวิถีชีวิตแบบหนึ่งต่างกัน ต่างวิถีชีวิต ต่างพฤติกรรม ต่างลักษณะการแสดงออกทางสังคม ซึ่งหากคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมีวิถีชีวิตซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มที่แตกต่างจากคนกลุ่มอื่น ก็อาจกล่าวได้ว่าคนกลุ่มนั้นมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง

ณรงค์ เส็งประชา (2541: 48) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต (Way of life) หรือแบบแผนการดำเนินชีวิต (Design for living) ของมนุษย์

เนาวรัตน์ ชิโนภาษ (2542: 5) กล่าวว่า คำว่า “วิถีชีวิต” เป็นคำที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงอย่างใกล้ชิดกับมโนทัศน์ของคำว่า “วัฒนธรรม” โดยเริ่มแรกนักมานุษยวิทยาให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง “วิถีชีวิต” โดยส่วนรวม (Total way of life) ของกลุ่มคน รวมเอาเครื่องมือเครื่องใช้ อาหาร เสื้อผ้า แบบแผนทางด้านครอบครัว การปกครอง ศาสนา และแง่มุมอื่น ๆ ทั้งหมดของชีวิตทางสังคมของคนเหล่านี้

สุพัตรา สุภาพ (2547: 35) สรุปความหมายของวัฒนธรรมว่ามีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี วิทยาการ และทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดและทำในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม

เฌอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ (2548: 56) ได้อธิบายว่าในทางสังคมศาสตร์กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง ชีวิตของมนุษย์ในสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าจะเป็นการแปรงฟัน สวมใส่เสื้อผ้าเครื่องประดับตลอดจนการเล่นกีฬา ดูโทรทัศน์ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นตัวกำหนดรูปแบบของครอบครัว เศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา

ศาสนา เป็นต้น วัฒนธรรมจะกำหนดว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด รวมทั้งเป้าหมายในชีวิตว่าควรเป็นอย่างไร ดังนั้นกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การพูด การอ่าน การเขียน การคิด การทำงาน การเล่น การติดต่อสัมพันธ์ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม

มลคล หวังสุข และ ชมพู โกติรัมย์ (2548: 43) ให้คำนิยามว่าวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของแต่ละสังคมที่มนุษย์กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นในการอยู่รอดของมนุษย์

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 16) ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมว่าเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตราประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที เช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือนกัน

ประเภทของวิถีชีวิต

รัชนีกร เศรษโฐ (2536: 7) กล่าวว่า สังคมย่อมมีอยู่คู่กับวัฒนธรรมเสมอ เพราะเมื่อมีกลุ่มบุคคลในสังคมก็ย่อมต้องมีแบบแผนของการกระทำหรือแบบอย่างการดำเนินชีวิต เรียกว่า “วัฒนธรรม” ที่กลุ่มบุคคลสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างผสมผสานและถาวร วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกิจกรรมทั่วไปสามารถแบ่งออกได้เป็น 9 ประเภท ดังนี้คือ

1. วัฒนธรรมการบริโภคหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกิจกรรมในการรับประทานอาหาร ได้แก่ วิธีแสวง วิธีประกอบ วิธีปรุง และวิธีรับประทานอาหาร

2. วัฒนธรรมการอยู่ ได้แก่ วิธีจัดและสร้างที่อยู่อาศัย

3. วัฒนธรรมการแต่งกาย ได้แก่ วิธีปกคลุมร่างกาย วัสดุที่ใช้ วิธีกำเนิดชนิด สีของเครื่องใช้ วิธีกำหนดรักษาความสะอาดของเครื่องแต่งกาย แลวิธีการแต่งกายตามโอกาสต่างๆ

4. วัฒนธรรมการพักผ่อน ได้แก่ วิธีจัดเวลาพักผ่อน ชนิด อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการพักผ่อนนั้นๆ

5. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ ได้แก่ วิธีการแสดงอารมณ์ต่างๆ เช่น อารมณ์รัก เกลียด โกรธ และวิธีแสดงอารมณ์ทางเพศตามความกาลเทศะ

6. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการสื่อความหาย เช่น วิธีส่งและรับข่าวสาร อันได้แก่ ภาษา ท่าทาง รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการสื่อความหมายนั้นๆ

7. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการจราจรขนส่ง ได้แก่ วิธีเดิน การส่งสิ่งของและระบบจราจร

8. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ คือ การจัดระบอบการปกครองและควบคุม ป้องกันสังคม อันได้แก่ วิธีสร่างความสามัคคีรักใครระหว่างกลุ่ม วิธีบริหารงานขององค์กร วิธีจัดตั้งหรือยุบเลิกรัฐบาล และวิธีควบคุมพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคน

9. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสวงหาความสุขทางจิตใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต อันได้แก่ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา และปรัชญาชีวิต

สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ (2540: 10) กล่าวถึงประเภทของวิถีชีวิตว่าประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นวัตถุ หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งที่ได้จากธรรมชาติ การสืบทอดมาจากคนยุคก่อน และ/หรือประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่ ซึ่งจะเกิดขึ้นมาได้มนุษย์ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ฝีมือ และความชำนาญในการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา

2. ส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

2.1 ส่วนที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ หรือเป็นระบบคุณค่า คุณธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนส่วนที่เป็นผลรวมของความรู้ ลักษณะนิสัย แนวความคิดและสติปัญญา

2.2 ส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการ วิธีในการดำเนินชีวิต/แบบแผนพฤติกรรม ซึ่งหมายรวมถึง วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีแต่งกาย วิธีพักผ่อนวิธีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความ วิธีสื่อความ วิธีจราจรและขนส่ง วิธีอยู่

ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิธีแสวงหาความสุขทางใจ รวมความว่าเป็นวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตนเอง ต่อมนุษย์ด้วยกัน และต่อธรรมชาติแวดล้อม

นพมาศ ถนอมสิน (2548: 15 อ้างถึง เกศยา โอสถานุเคราะห์: 2544) กล่าวว่าประเภทของวิถีชีวิตประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นวัตถุ หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งที่ได้จากธรรมชาติ การสืบทอดมาแต่ยุคก่อน และ/หรือประดิษฐ์คิดค้นใหม่ซึ่งจะเกิดขึ้นมาได้มนุษย์ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และฝีมือความชำนาญในการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของพฤติกรรมของมนุษย์ต่อวัตถุ หรือเป็นวิธีการปฏิบัติต่อวัตถุนั่นเอง

2. ส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

2.1 ส่วนที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ หรือเป็นระบบคุณค่า คุณธรรม และศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนส่วนที่เป็นผลของความรู้ ลักษณะนิสัย แนวคิด และสติปัญญา

2.2 ส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการ วิธีในการดำเนินชีวิต ซึ่งหมายถึง วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีพักผ่อน วิธีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความ วิธีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิธีแสวงหาความสุขทางใจ รวมความว่าเป็นวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกาย และจิตใจของตนเอง ต่อมนุษย์ด้วยกันและต่อธรรมชาติแวดล้อม

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 16) ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุธรรม (Material culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปที่สามารถนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกสบายต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ เครื่องใช้สอย อาคารสิ่งก่อสร้าง ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย เครื่องยนต์กลไก เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุธรรม (Nonmaterial culture) เป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน เป็นนามธรรม อันประกอบด้วย บรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์

สรุปได้ว่า “วิถีชีวิต” มีความหมายเช่นเดียวกับ “วัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึง แนวทาง แบบแผน หรือวิธีในการดำเนินชีวิตของบุคคลที่แสดงออกในด้านต่าง ๆ คือ

วิถีการกระทำ ได้แก่ วิธีการดำเนินชีวิตประจำวัน วิธีการกินอยู่หลับนอน วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการสื่อสาร วิธีการอยู่ร่วมกัน และกิจกรรมเพื่อการอยู่รอด

วิถีความคิด ได้แก่ ระบบการคิด ระบบคุณค่าในการประกอบอาชีพ ความใฝ่ฝันในอนาคต การวางแผนเป้าหมายในชีวิต ตลอดจนค่านิยม ความเชื่อ ความรู้และลักษณะนิสัย

วิถีชีวิตเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ถ่ายทอดสืบต่อกันจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยเกิดจากกระบวนการภายในตนเอง ครอบครัว สังคม เพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้วิถีชีวิตยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่ภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นกับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อีกทางหนึ่งด้วย

ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตเป็นแนวทางในการศึกษาวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิถีการกระทำและวิถีความคิด ดังนี้

1. ศึกษาถึงข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

2. ศึกษาวิถีการกระทำ ได้แก่ วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู และวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ

3. ศึกษาวิถีความคิด ได้แก่ วิธีการมองตนเอง และความใฝ่ฝันในอนาคต

วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้และพวงมาลัย

อรทัย อาจอ่ำ (ม.ป.ป.) ได้สังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยและฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับสถานการณ์ของเด็กขายดอกไม้และพวงมาลัยในสังคมเมืองและในขอบเขตทั่วประเทศ วิถีชีวิต ความรู้สึก และทางเลือกในชีวิตของเด็กขายดอกไม้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

เด็กขายดอกไม้ พวงมาลัย และเด็กเช็ดกระจกรถ ควรจัดอยู่ในกลุ่มเด็กทำงาน หรือจำเป็นต้องช่วยครอบครัวทำงาน หรือได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวแบบต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เรื่องราวของเด็กขายดอกไม้และพวงมาลัย ดูเหมือนเป็นกลุ่มคนที่ไม่มากมายนัก เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่น แต่กลับสามารถสะท้อนภาพของความเป็นเมืองที่โตแบบไม่เท่าเทียม หรือทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำได้เป็นอย่างดี และช่วยทำให้เข้าใจความละเอียดอ่อน และความเป็นไปของชีวิตของกลุ่มคนชนชั้นล่างได้อย่างแจ่มชัด ว่ามีความเชื่อมโยงกับปัญหาต่างๆ ของครอบครัวและสังคม เช่น การติดสุรา การลักเล็กขโมยน้อย การติดยาเสพติด-สารระเหย และการค้ายาบ้า เป็นต้น

วิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้และพวงมาลัยจำเป็นต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน ตั้งแต่ยังไม่เข้าเรียน แต่ก็ต้องอยู่ในสายตาของพ่อ-แม่ หรือผู้ปกครอง เพราะเกรงว่าเด็กจะถูกทำร้าย หรือถูกแย่งเงินที่ขายได้ ก่อนกลับถึงบ้าน สำหรับเด็กที่อายุมากขึ้น ก็ต้องเดินเร่ขายไปตามย่านต่างๆ เช่น ร้านอาหาร บาร์เบียร์ ไนท์บาร์ซาร์ ฯลฯ เด็กขายดอกไม้และพวงมาลัยใช้ถนนเป็นแหล่งทำมาหากิน หรือแหล่งในการสนับสนุนการดำรงชีวิต กล่าวได้ว่าเป็นการใช้ทรัพยากรของเมืองที่อยู่ตรงหน้าให้เป็นประโยชน์ เพราะถ้าไม่ขายบนท้องถนน ก็ต้องไปขายบนฟุตบาทหรือทางเท้า ซึ่งจะต้องแย่งชิงพื้นที่ทางเท้ากับพวกแผงลอยที่ยึดพื้นที่ไปหมดแล้ว เด็กขายพวงมาลัยเหล่านี้ใช้ “ทุน” ที่สำคัญที่ตนเองมีอยู่ คือ ร่างกาย หรือจะเรียกว่า ชีวิตเลือดเนื้อของตนเอง เดินเร่ขายไปตามร้านอาหาร สวนอาหาร แผงลอย และตลาดโต้รุ่งในย่านต่าง ๆ และในส่วนพ่อแม่ของเด็กขายพวงมาลัย หรืออาจเรียกว่า ครอบครัวพวงมาลัย จำนวนไม่น้อยต้องไปขอหยิบขอยืมเงินทุน จากนายทุนเงินกู้นอกระบบ หรือเพื่อนบ้าน หรือญาติ เพื่อนำมาลงทุนในการซื้อดอกมะลิ และอุปกรณ์ต่าง ๆ

จากการทบทวนงานศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นการศึกษาระดับจุลภาค หรือเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่สามารถเจาะลึกถึงความรู้สึกของเด็กมาได้ในระดับหนึ่งนั้น พบว่า เด็กจำนวนมากบอกว่า ตอนแรก ๆ ก็รู้สึกสนุก บางส่วนมองว่า ได้ออกมาเที่ยว และมีบางส่วน แต่เป็นส่วนน้อยตอบว่า รู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือครอบครัว แต่ถ้าเป็นเด็กโตขึ้นมาหน่อย ส่วนใหญ่ตอบว่า รู้สึกอาย และยิ่งโตขึ้นก็ยิ่งอาย ไม่

ชอบอาชีพที่ทำอยู่ เพราะต้องทำงานหนัก ส่วนใหญ่ทำงานตั้งแต่ 17.30 น.หรือ 18.00-1.00 น. ต้องเสี่ยงภัย ไม่ได้เล่นกับเพื่อน เวลาพักผ่อนไม่เพียงพอ ต้องนอนดึกและตื่นแต่เช้า เพราะต้องไปเรียนหนังสือ ทำให้การเรียนไม่ดี และโดนครูทำโทษบ่อยครั้ง แต่สำหรับเด็กที่มีปัญหาครอบครัว หรือพ่อแม่ทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อย มักจะรู้สึกตรงกันข้าม กล่าวคือ ตอนที่ต้องออกมาขายพวงมาลัย หรือดอกไม้ในตอนแรกๆ นั้น รู้สึกไม่ชอบ แต่เมื่อทำมาเรื่อยๆ ก็รู้สึกสนุกดี เพราะได้ออกมาเที่ยวเล่นบ้าง เนื่องจากเวลาอยู่ที่บ้าน รู้สึกเบื่อที่พ่อแม่ทะเลาะกันเป็นประจำ ส่วนใหญ่มักทะเลาะกันเรื่องเงิน หรือเป็นเพราะเงินไม่พอใช้ บางส่วนเป็นเพราะพ่อติดเหล้าและการพนัน ทำให้แม่ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว และเกิดความเครียด ทำให้สภาพครอบครัวไม่อบอุ่น เลยทำให้ไม่อยากอยู่บ้าน

เด็กขายพวงมาลัยมีทางเลือกในชีวิตน้อยมากทั้งด้านการเรียนและการงาน เพราะการขาดโอกาสทางการศึกษา หรือไม่ได้รับโอกาสดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกับเด็กอื่น ๆ ในวัยเดียวกัน แต่จำเป็นต้องหาเลี้ยงปากท้องให้อยู่รอดไปวัน ๆ จนเกิดการบ่มเพาะพฤติกรรมบางอย่างเพื่อความอยู่รอด แต่อาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม เช่น ลักขโมย สำหรับคำตอบเกี่ยวกับอนาคตของเด็กเหล่านี้โอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมของพวกเขามีเหลืออยู่น้อยมาก อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรของครอบครัว พ่อแม่มีการศึกษาน้อย ไม่สามารถเกื้อหนุนหรือช่วยเหลือด้านการศึกษาของลูกได้มากนัก ผลการเรียนของตนเองก็ตกต่ำ สิ่งแวดล้อมครอบครัวที่ไม่เอื้ออำนวยครอบครัวประสบกับภาวะวิกฤติ มีโรคภัยไข้เจ็บกระหน่ำซ้ำเติม เช่น โรคเอดส์ ความพิการ และติดยาเสพติด เป็นต้น โอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมผ่านการศึกษา จึงเป็นประตูที่ถูกปิดตาย

จากแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต และวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้และพวงมาลัย ข้างต้น ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์ กำหนดคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชให้มีความชัดเจน ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน

ความหมายของความยากจน

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2537: 189-190) กล่าวว่า ในการมองปัญหาความยากจนไม่อาจมองแบบแคบ ๆ ได้ เช่น มองว่า ความยากจนเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่ำ สุขภาพอ่อนแอ การศึกษาไม่เพียงพอ การมีลูกมาก เป็นต้น การมองความยากจนเช่นนี้ทำให้นำมาสู่

ข้อสรุปเกี่ยวกับนโยบายที่ไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองเสนอให้มองความยากจนอย่างกว้าง นอกจากผู้ยากไร้จะมีชีวิตอยู่อย่างทุกข์ยากหลายๆ ด้านแล้ว สำคัญที่สุด คือ ผู้ยากไร้ยังต้องยากไร้ทางการเมืองอีกด้วย นั่นคือ ไร้สิทธิ ไร้เสียง ไม่อาจเข้าถึงอำนาจทางการเมือง และยังไม่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจกับพ่อค้า เจ้าของที่ดิน นายจ้าง นายทุนเงินกู้ และหน่วยงานภาครัฐอีกด้วย ความทุกข์ยากทำให้ผู้ยากไร้หมดพลังที่จะสร้างองค์กรการเมืองของตนขึ้นมา สถานการณ์จึงอยู่ในลักษณะที่สิ้นหวังอย่างสิ้นเชิง ปรากฏการณ์ทั้งหมดนี้ มีความเกี่ยวโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังภาพที่ 1

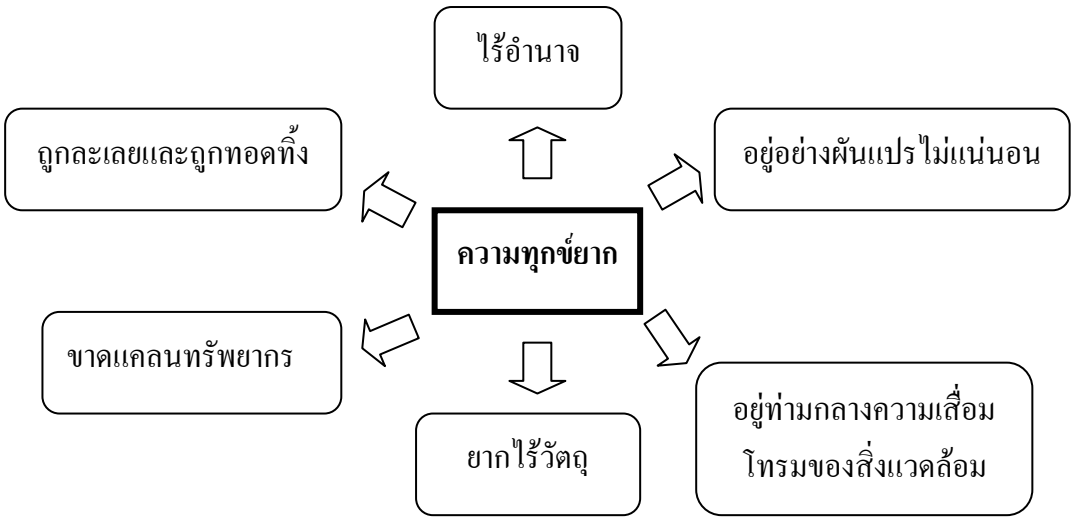

ภาพที่ 1 ภาพแสดงหลายมิติแห่งความทุกข์ยากของประชาชน
ที่มา: ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2537: 190)

ปัญหาความยากจนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจและการแบ่งสรรทรัพยากรในสังคม ซึ่งมีลักษณะไม่เท่าเทียมกันอย่างมาก ในขณะเดียวกันความจนก็เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ชมรมศึกษาผลงานวิทยากร เชียงกูล (2551) ได้ให้ความหมายของความยากจนไว้ดังนี้

1. การให้คำจำกัดความโดยมองจากรายได้ นักเศรษฐศาสตร์นิยมวัดความยากจน โดยใช้รายได้เป็นเกณฑ์ มีวิธีวัด 2 ทางใหญ่คือ

1.1 ความยากจนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute poverty) ใช้วิธีคำนวณว่า รายได้ขนาดไหนที่คนเราจะใช้ยังชีพและดำรงชีวิตต่อไปได้ และนิยามว่าคนที่มีรายได้ต่ำกว่า เส้นความยากจน คือ 922 บาทต่อเดือนต่อคนในปี พ.ศ. 2545 ถือว่าเป็นคนยากจน

1.2 ความยากจนเชิงเปรียบเทียบ (Relative poverty) ใช้วิธีเปรียบเทียบว่าใครจนกว่าใครมากน้อยเพียงไร หรือจนกว่ารายได้ถัวเฉลี่ยมากน้อยเพียงไร เช่น การพิจารณาจากดูการกระจายรายได้ของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมเดียวกัน โดยการแบ่งกลุ่มคนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 20% ตามลำดับชั้นของรายได้เฉลี่ย กลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุด 20% จะถือว่าเป็นคนจนหรือจนมาก ชั้นของกลุ่มคนที่มีรายได้ 20% ถัดมาจะถือว่าจนปานกลาง เป็นต้นหรือดูว่าใครที่มีรายได้ต่ำกว่ารายได้ถัวเฉลี่ยของคนทั้งประเทศถือว่ายากจน

2. การให้คำจำกัดความในมิติคุณภาพชีวิตคน

ปัจจุบันมุมมองเกี่ยวกับการวัดความยากจนของประเทศไทยได้ขยายกว้างไปกว่ามิติด้านรายได้ โดยครอบคลุมมิติอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การวัดคุณภาพชีวิตของคน ความอยู่ดีมีสุข (well-being) การจัดทำผังคนยากจน (targeting map) และการวัดความยากจนเชิงโครงสร้าง ซึ่งการวัดความยากจนในมิติต่าง ๆ ที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ระดับรายได้ที่จำเป็นแก่การสามารถมีชีวิตที่ดี 2) ข้อมูลสุขภาพ โดยดูจากอายุขัยเฉลี่ยของประชากรและอื่นๆ และ 3) ข้อมูลการศึกษาโดยดูจากข้อมูลการอ่านออกเขียนได้ การมีโอกาสได้เรียน และอื่นๆ

3. การให้คำนิยามเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม

การนิยามคนยากจนตามโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมมองว่า คนจนไม่เพียงแต่เป็นคนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นวัดความยากจน เท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงคนขัดสน ด้อยโอกาส คนในภาวะยากลำบากทั้งในเชิงการเมือง สังคม และวัฒนธรรมด้วย หากเรานิยามคนจนให้กว้างขวางครอบคลุมมากขึ้นก็จะพบว่าคนจน คือ คนลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือหลายลักษณะประกอบกัน ดังต่อไปนี้

3.1 ขาดแคลนฐานทรัพยากร ทรัพย์สิน ปัจจัยการผลิต หรืออาชีพการงานที่จะก่อให้เกิดรายได้เพียงพอ หรือสามารถสนองความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นขั้นต่ำ สำหรับอาหารที่มีคุณค่า ที่อยู่อาศัย และเครื่องอุปโภคบริโภคที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ เช่น เกษตรกรที่ไม่มีที่ดิน

ป่าสภาพแวดล้อมในชุมชนถูกทำลาย เกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงาน ผลิตต่ำ และหรือหาอาหารพึ่งตนเองได้ต่ำ คนงานไร้ฝีมือ ที่ไม่มีงานประจำ ผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อยที่ไม่มีเงินทุน ไม่มีความรู้ คนตกงาน คนด้อยโอกาส ฯลฯ

3.2 มีรายได้หรือความสามารถในการตอบสนองความต้องการในชีวิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของคนในสังคมเดียวกัน หากมองคนยากจนในเชิงเปรียบเทียบในแง่นี้แล้ว คนจนจะกินความหมายกว้างถึงคนที่มีรายได้ต่ำสุด 80% ซึ่ง ในปี พ.ศ. 2542 มีสัดส่วนในรายได้เพียง 41.5% ของรายได้ของคนทั้งประเทศ และมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรทั้งประเทศซึ่งอยู่ที่ 3,508 บาท ต่อคน/ต่อเดือน

3.3 มีสถานะหรืออำนาจต่อรองทางการเมืองและสังคมต่ำกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ รวมทั้งคนที่สังคมมีอคติหรือความเชื่อที่กีดกันพวกเขาให้ไม่ได้รับสิทธิเสมอภาค เช่น เป็นชนชาติส่วนน้อย คนในชุมชนแออัด คนอยู่ชนบทห่างไกล คนอพยพ คนที่ไม่มีทะเบียนบ้าน ผู้หญิง (โดยเฉพาะผู้หญิงที่ยากจนหรือการศึกษาต่ำ) และคนที่มีอาชีพที่สังคมถือว่าต่ำด้อย เป็นต้น

3.4 คนกลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ไม่มีสิทธิหรือโอกาสที่จะได้รับบริการขั้นพื้นฐาน เช่น การศึกษา โอกาสในการประกอบอาชีพ บริการทางสาธารณสุข และบริการอื่น ๆ ทัดเทียมกับคนอื่น ๆ เช่น เป็นคนพิการ คนบ้า คนป่วยเรื้อรัง คนชรา เด็กกำพร้า ที่ไม่มีญาติพี่น้องดูแลหรือมีญาติพี่น้องบ้างก็ยากจน และเด็กเร่ร่อน เป็นต้น

ชมพู โกติรัมย์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่าภาวะความยากจน เป็นภาวะของคนกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีโอกาสตามแม่แบบแห่งการพัฒนานั้นเอง ซึ่งประกอบไปด้วย

1. โอกาสทางเศรษฐกิจ ภาวะแห่งความจน คือ ภาวะที่ไม่สามารถพึ่งตนเองในการดำรงชีพ คนจนในปัจจุบันนับว่ามีความรุนแรงกว่าอดีตมาก เนื่องจากความจนได้ถูกซ้อนด้วยปัญหาการขาดความอบอุ่นในครอบครัว ครอบครัวแตกแยก รวมทั้งชุมชนล่มสลาย เหล่านี้เป็นความยากจนซ้ำซ้อนซึ่งขาดทั้งปัจจัยยังชีพและขาดทุนทางสังคม

2. โอกาสทางการเมือง คนจนแทบไม่ได้ประโยชน์อะไรมากนักจากการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบการเมืองที่ปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นกลาง อำนาจทางการเมืองสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ

ในส่วนของการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ เมื่อชนชั้นล่างไม่มีโอกาสทางการเมือง ย่อมทำให้ชนชั้นล่างจำต้องเดินในทิศทางที่คนอื่นกำหนดให้ เช่น ในกรณีการเวนคืนที่ทำกินเพื่อสร้างเขื่อนผลจากการสร้างเขื่อนนั้นได้ไปทำลายวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ผลของการขาดโอกาสทางการเมืองเป็นเหตุของความยากจนที่ระบบไม่ได้เปิดกว้างมากนักสำหรับชนชั้นล่าง ดังนั้น คนจนจึงเป็นฝ่ายถูกกระทำและถูกขับออกนอกระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

3. โอกาสทางสังคม ในยุคสมัยที่สังคมให้ความสำคัญเศรษฐกิจระบบเงินตรามากกว่าเศรษฐกิจแบบพึ่งพากันในชุมชนเดียวกัน การพึ่งพาเศรษฐกิจจากภายนอกทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนลดความสำคัญลง เงินเป็นตัวกำหนดชนชั้นของสังคมและสร้างระบบความได้เปรียบเสียเปรียบในสังคม เช่น ในกรณีการจัดสรรงบประมาณสู่ท้องถิ่นนั้น ระบบไม่เอื้อต่อชนชั้นล่างมากนักเพราะไม่มีโอกาสเข้าไปจัดสรรทั้งนี้เพราะขาดอำนาจทางการเมือง

กล่าวโดยสรุปว่า ความยากจน คือ ภาวะของการการขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ ขาดโอกาสทางสังคม และขาดโอกาสทางการเมือง

สาเหตุของความยากจน

จากเอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) ครั้งที่ 1/2544 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบายว่าความยากจนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีปัจจัยต่างๆ เกี่ยวข้องหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และระบบบริหารจัดการ ดังนี้

1. ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางสังคมที่เป็นสาเหตุของความยากจน ที่สำคัญสรุปได้มีดังนี้

1.1 ลักษณะทางครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวมีขนาดใหญ่ หัวหน้าครอบครัวมีความรู้น้อย มีทักษะการทำมาหากินน้อย สมาชิกในครอบครัวขาดการศึกษาและขาดทักษะในการทำมาหากิน สมาชิกครอบครัวมี ปัญหาสุขภาพ เช่น พิการหรือเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพและหารายได้ ดังนั้นครอบครัวที่มีองค์ประกอบเหล่านี้มักเป็นครอบครัวที่ยากจน

1.2 การศึกษาต่ำและขาดทักษะในการประกอบอาชีพ คนจนส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำ มีความรู้น้อย มีทักษะในการประกอบอาชีพน้อย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้นและสร้างทางเลือกใหม่ ในการประกอบอาชีพ จึงทำให้คนจนขาดโอกาสในการมีงานทำและมีรายได้ที่ดี

1.3 การขาดโอกาสในการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร คนยากจนโดยเฉพาะคนจนในชนบทและท้องถิ่นห่างไกลมักขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการขาดข้อมูลข่าวสารด้านราคาผลผลิต เทคโนโลยีการผลิต ความต้องการผลผลิตของท้องตลาดและสภาพดินฟ้าอากาศที่มีผลต่อผลผลิตการขาดข้อมูล ข่าวสารดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการผลิตสินค้าที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดหรือเกิดความผิดพลาดในกระบวนการตัดสินใจอันนำไปสู่ความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ

1.4 ทัศนคติและกระบวนการทางสังคมต่อคนจนเป็นไปในทางลบ คนจนมักถูกละเลยและถูกกีดกันจากสังคม จึงขาดโอกาสการมีส่วนร่วมทางสังคม ขาดอำนาจในการต่อรองและขาดโอกาสในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง คนจนจึงต้องตกอยู่ในสภาวะยากจนต่อไป

1.5 วัฒนธรรมการบริโภคที่เน้นค่านิยมด้านวัตถุ จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชนได้ส่งผลให้ข้อมูลข่าวสารกระจายไปอย่างและรวดเร็วประกอบกับระบบการศึกษาของไทยให้แต่ความรู้แต่ไม่ได้สร้างปัญญาให้คนรู้จักคิดเองทำเอง จึงทำให้คนไทยเกิดลัทธิบริโภคนิยมที่เกิดจากการเอาอย่างและมีค่านิยมหลงใหลในวัตถุ โดยตกอยู่ในกระแสของการโฆษณาโดยผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ดังนั้นคนที่อยากได้อยากมีอยากบริโภคเหมือนคนอื่นแต่ตนเองมีรายได้น้อย จึงมักจะถูกกระตุ้นให้ใช้จ่ายเกินตัวอันนำไปสู่การมีหนี้สินล้นพ้นตัวตกอยู่ในวังวนของความยากจน

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจการเมือง

2.1 นโยบายการพัฒนาที่ผ่านมาขาดความสมดุลและส่งผลกระทบต่อคนจน การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมามุ่งเน้นความเจริญเติบโตเศรษฐกิจโดยเฉพาะการพัฒนาอุตสาหกรรมที่พึ่งพาวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ รวมทั้งอาศัยฐานทรัพยากรและแรงงานภาคชนบทโดยไม่ได้คำนึงถึงการสูญเสียต้นทุนทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควร ซึ่งเป็น

สาเหตุทำให้มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นจากการผลิตเพื่อการยังชีพในครัวเรือนเป็นการผลิตเพื่อการค้าอันนำไปสู่ปัญหาการทำลายฐานทรัพยากรท้องถิ่นและความล้มเหลวของเกษตรกรในการจัดการเกษตรและการทำมาหากินทำให้เกษตรกรจำนวนมากต้องอยู่ในภาวะยากจนและมีสภาพเป็นแรงงานรับจ้าง

2.2 ความเหลื่อมล้ำของการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่กรุงเทพมหานครปริมณฑล และในเขตเมืองใหญ่ๆ ดังนั้นความเจริญจึงกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ทำให้เขตชนบทยังคงมีความล้าหลังและเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาระหว่างชนบทกับเมือง ระหว่างภูมิภาคและเกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคนในสังคม

2.3 ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติมีผลต่อความกินดีอยู่ดีและช่องทางหากินของคนจน ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการผลิตภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้ นำทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และทรัพยากรไปใช้อย่างต่อเนื่อง ขาดความระมัดระวังและไม่มีการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอและเกิดความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาในระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่สาเหตุที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงและการขาดแคลนที่ดินทำกินซึ่งส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของคนจน

2.4 การขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน เงื่อนไขการให้บริการสินเชื่อของธนาคารและสถาบันการเงินทั้งของภาครัฐและเอกชนยังเป็นอุปสรรคที่คนจนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสินเชื่อในระบบได้อย่างทั่วถึงจึงต้องอาศัยสินเชื่อนอกระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงทำให้คนจนไม่สามารถหลุดพ้นจากภาระหนี้สินได้ ต้องตกอยู่ในวัฏจักรของความยากจน

3. ปัจจัยด้านระบบบริหารจัดการ

3.1 กลไกทางกฎหมายและระเบียบปฏิบัติยังเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งมิได้ปรับแก้ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น กลไกกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ในท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ แต่ผู้มีอำนาจต่อรองที่สูงกว่ากลับเป็นผู้มีโอกาสได้ครอบครองทรัพยากร ผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมและคนยากจนจะมีโอกาสในการครอบครองทรัพยากรน้อยมากหรือไม่มีเลย ซึ่งทำให้คนจนต้องอยู่ในฐานะเสียเปรียบ และก่อให้เกิดช่องว่างหรือความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น

3.2 การแก้ไขปัญหาความยากจนในเมืองและชนบทมีลักษณะแยกส่วนการบริหารจัดการภาครัฐยังขาดความสัมพันธ์ระหว่างแผนงาน แผนเงิน แผนคน และขาดความเชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ ทำให้การบริหารจัดการที่ยึดหลักพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วมไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ และการจัดสรรงบประมาณจึงไม่สามารถจัดสรรลงสู่กลุ่มเป้าหมายคนจนได้อย่างสอดคล้องตามสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่และท้องถิ่นอย่างแท้จริง

3.3 การบริหารจัดการในการแก้ไขปัญหาความยากจนภาครัฐไม่ได้ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง การดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนมีลักษณะเป็นรายสาขาและเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเฉพาะเรื่อง โดยมุ่งเน้นให้การสงเคราะห์และจัดสวัสดิการช่วยเหลือแก่คนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมมากกว่าการมุ่งแก้ปัญหาพื้นฐานเชิงโครงสร้าง รวมทั้งภาครัฐขาดการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างจริงจัง ตลอดจนขาดการผนึกกำลังในการพัฒนาแก้ไขปัญหาและติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจนจึงไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย พ.ศ. 2542 โดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme-UNDP) ได้ระบุถึงปัจจัยของความยากจนไว้ดังนี้

1. ขาดความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพที่จำเป็นในระดับครอบครัว เพื่อให้เกิดรายได้ที่สนองความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต การวัดลักษณะความยากจนเช่นนี้ทำให้ต้องคำนึงถึงการพึ่งพาตนเอง (Self reliance) และการสร้างและสะสมทุนทางสังคม เพื่อให้ครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะชนบทที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีความสามารถในการบริหารจัดการทั้งเงินทุนและทรัพยากรท้องถิ่น ความเสี่ยงที่เป็นสาเหตุความยากจน เกิดจากครอบครัวไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เนื่องมาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น หัวหน้าครอบครัวที่หารายได้เป็นผู้สูงอายุ หรือเป็นสตรีหม้ายที่ต้องหารายได้เพื่อจุนเจือบุตรหลายคน รวมทั้งหัวหน้าครอบครัวที่ได้รับการจ้างงานไม่เต็มเวลา เกิดภาวะการว่างงาน

2. ความอ่อนแอของระบบครอบครัว การเริ่มต้นครอบครัวที่ไม่มั่นคง และไม่พร้อมที่จะมีบุตร รวมทั้งไม่พร้อมที่จะสะสมทักษะอันเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ทำให้ครอบครัวไม่สามารถมีรายได้ที่พอเพียง เด็กได้รับการดูแลที่ไม่สมบูรณ์ ถูกทอดทิ้ง และเกิดภาวะความยากจนในเด็ก เกิดภาวะทุพโภชนาการ ขาดแคลนที่อยู่อาศัย และขาดความอบอุ่นในครอบครัว โดยเด็กไม่สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมได้อย่างสมบูรณ์

บุญเสริม บุญเจริญผล (2547) กล่าวถึงสาเหตุความยากจน ว่ามี 2 ขั้น คือ สาเหตุประกอบภายนอกชีวิต หรือสาเหตุชั่วคราว (Supplementary causes) และสาเหตุที่แท้จริงภายในชีวิต หรือสาเหตุถาวร (Necessary causes) ทั้งนี้ผู้ที่ประสบกับสาเหตุประกอบภายนอกชีวิต (ซึ่งเป็นเพียงสาเหตุชั่วคราว) หากไม่มีสาเหตุภายในที่แท้จริง (ซึ่งเป็นสาเหตุถาวร) ก็จะยากจนเพียงชั่วคราว เมื่อสิ่งแวดล้อมภายนอกดีขึ้นก็พ้นจากความยากจน แต่สำหรับผู้ที่มีสาเหตุความยากจนที่แท้จริงเป็นคุณสมบัติประจำตัวอาจจะต้องยากจนอยู่อย่างนั้นอย่างถาวร ปัจจัยของความยากจนมีดังต่อไปนี้ คือ

1. สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ผู้ที่อยู่ในธรรมชาติที่เกื้อกูลต่อการทำมาหากิน ย่อมมีโอกาสรอดพ้นจากความยากจน เพราะว่า ทำมาหากินสะดวก เช่น ดินดี ฝนดีไม่แห้งแล้ง มีน้ำจืด ไม่หนาวจัด ไม่ร้อนจัด ไม่มีภัยจากน้ำท่วม ไม่มีภัยจากแผ่นดินไหว ไม่มีภัยจากพายุ มีแร่ธาตุในดิน ตรงข้ามกับคนในบางท้องถิ่น เช่น อินเดียบางส่วน เอธิโอเปีย ที่ฝนแล้งจัด การทำมาหากินลำบากมาก จะมีคนอดอยากล้มตายมาก ตรงข้ามกับประเทศไทย ประชาชนสามารถผลิตอาหารได้ง่าย เพียงโยนเมล็ดพืชลงดิน แล้วให้น้ำตามสมควร หรือให้น้ำธรรมชาติหล่อเลี้ยง พืชก็เกิดขึ้นเลี้ยงชีวิตได้ คนไทยย่อมมีชีวิตอยู่ในสภาพที่ดีกว่า แต่คนไทยส่วนหนึ่งก็ยังยากจน เพราะเขายังมีปัจจัยยากจนอื่นๆอีก

2. การเมือง หากการเมืองในประเทศนั้นไม่ดี คือ ผู้มีอำนาจข่มเหงประชาชน ปล่อยให้ประชาชนเข้าไม่ถึงปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน ทรัพยากรอื่นๆ ผูกขาดช่องทางทำมาหากินกันในบรรดาพรรคพวกของผู้มีอำนาจ หรือเกิดสงครามกลางเมือง สงครามศาสนา สงครามล้างเผ่าพันธุ์ สาเหตุทางการเมืองจะทำความเดือดร้อนแก่ประชาชนได้มากกว่าสภาพธรรมชาติที่ไม่ดี เพราะมักเกิดขึ้นรุนแรงและยาวนานไม่มีฤดูกาล

3. ศาสนา ประเพณี ศาสนาและประเพณีเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของสังคม เพราะสามารถชักจูงให้เกิดความเชื่อได้ แม้เรามักกล่าวกันว่าทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี ซึ่งไม่เป็นความจริงเสมอไป เช่น บางศาสนาสอนให้คนมีชั้นฐานะแตกต่างกันโดยกำเนิด คนที่อยู่ในชั้นต่ำจะต้องยอมเสียเปรียบ

แก่คนชั้นสูง เพศหญิงต่ำต้อยกว่าเพศชาย เชื่อว่าการตัดสินใจเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ฉะนั้นหญิงในครอบครัวที่มีสามีเป็นคนด้อยคุณภาพ ก็จำใจต้องยากจนตลอดไป ภรรยาไม่มีส่วนแก้ปัญหาความยากจนของครอบครัว ผู้ที่ถูกกรอบศาสนาหรือลัทธิของศาสนาที่ไม่ดีและความเชื่อที่ไม่ดีครอบงำย่อมทำให้ยากจนได้

4. โอกาส (ช่องทาง)ในอาชีพ เช่น โอกาสที่จะได้รับการศึกษา โอกาสที่จะได้ฝึกเรียนรู้การประกอบอาชีพ โอกาสการตลาดที่จะได้ขายผลผลิตของตน เป็นต้น ผู้ที่ด้อยโอกาสในอาชีพย่อมยากจน จนกว่าโอกาสจะเปิดขึ้นสำหรับเขา เช่น เกษตรกรไทยมีโอกาสน้อยที่จะนำผลผลิตของตนไปขายให้ผู้บริโภค เพราะเขาไม่มียานพาหนะที่จะอาศัยขนสินค้า ไม่มีตลาดที่วางจำหน่าย ทำให้เขาต้องขายผลผลิตในราคาต่ำ โดยผู้บริโภคต้องซื้อในราคาสูง เช่น เกษตรกรขายมะพร้าวอ่อนจากสวนผลละ 1.50 บาท แต่ผู้บริโภคที่กรุงเทพมหานครซื้อมะพร้าวอ่อนอย่างเดียวกันผลละ 5.00–10.00 บาท และกรณีที่เด็กในจังหวัดห่างไกลกรุงเทพมหานครมีโอกาสได้รับการศึกษาดีไม่เท่าเด็กในกรุงเทพมหานคร เมื่อโตขึ้นจึงด้อยโอกาสในเรื่องอาชีพกว่าคนที่เติบโตในกรุงเทพมหานคร คนที่มีความรู้ในการทำมาหากิน แต่ขาดโอกาสช่องทาง ก็มีทางยากจนได้

5. ความสามารถในการประกอบอาชีพ ผู้ที่ไม่มีวิชาชีพ คือ ผู้ที่ไม่ฝึกฝนหาความรู้เรื่องการทำมาหากิน ย่อมทำมาหากินไม่เป็น ย่อมด้อยความสามารถในการทำมาหากิน ก็หาทรัพย์ได้ลำบาก การศึกษาให้มีความรู้ในเรื่องการทำมาหากินทำให้พ้นจากความยากจนได้ ความรู้ในการทำมาหากินประกอบด้วยความรู้ในการผลิตและการขาย หรือความรู้ในเรื่องการทำงานและรู้จักหางานที่ดีทำเป็นปัจจัยจำเป็นที่ทำให้พ้นจากความยากจน

6. คุณภาพของจิตใจ คุณภาพของจิตใจคือคุณภาพของความรู้สึกนึกคิดที่ก่อให้เกิดความเจริญในชีวิต ปัจจัยเรื่องนี้เป็นปัจจัยชี้ขาด (Necessary cause) แต่น่าเสียดายที่มีผู้สนใจน้อยมาก แม้ปัจจัยอื่นๆที่กล่าวมาแล้วทั้ง 5 ประการจะสมบูรณ์เหมาะสม แต่ใครคนหนึ่งมีคุณภาพของจิตใจไม่ดี คนนั้นก็ต้องยากจน และเป็นการยากจนถาวรที่ไม่มีทางดีขึ้นได้ แม้การแก้ไขความรู้สึกนึกคิดจะเป็นไปได้บ้าง แต่ก็ยากมาก เพราะต้องใช้ความพยายามสูง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดความยากจนมีหลายปัจจัยด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างความเจ็บป่วย สุขภาพอ่อนแอ ความพิการทางร่างกายและจิตใจ ชราภาพ การว่างงาน การศึกษาระดับต่ำ และการเกิดภัยธรรมชาติและโรคระบาดด้วย ประกอบกับปัญหา

ความยากจนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจและการแบ่งสรรทรัพยากรในสังคมซึ่งมีลักษณะไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจนต้องทำความเข้าใจถึงสาเหตุแห่งปัญหาอย่างถ่องแท้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ความแตกต่างของในแต่ละพื้นที่ที่ประสบปัญหา และมีความเชื่อมโยงมีบูรณาการอย่างเป็นระบบ

คนจนเมือง

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2541: 183) กล่าวว่า ตามทฤษฎีวัฒนธรรมความยากจนมองว่า สลัมหรือชุมชนแออัดมีวัฒนธรรมพิเศษที่เรียกว่า “วัฒนธรรมความยากจน” กล่าวคือ เป็นวัฒนธรรมพิเศษที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ คนสลัมยากจนเพราะความประพฤติของตัวเองที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นจากความยากจนได้ แต่หากมองตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองจะพบว่าสลัมเป็นส่วนหนึ่งของการเกิดเมือง สลัมเป็นที่ซึ่งคนจนเมืองใช้เป็นที่อยู่อาศัยและใช้เป็นเงื่อนไขในการปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมท่ามกลางการพัฒนาของเมือง ดังนั้นวิถีชีวิตเศรษฐกิจของคนจนเมืองจึงเป็นเศรษฐกิจนอกระบบ รายได้ไม่มั่นคง ขายแรงงานเล็ก ๆ น้อย ๆ สลัมยังเป็นแหล่งการผลิตและร่วมในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการสำหรับคนเมือง เพื่อรองรับประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นคนยากจนในเมือง เช่น หาบเร่ แผงลอย สามล้อ และแท็กซี่ เป็นต้น

โสพส ศิริไสย์ (2541: 47-49) กล่าวถึง วิถีชีวิตคนจนเมืองว่า ในยุคสมัยที่โลกก้าวเข้าสู่ความเป็น “The global village” โดยสังคมและวัฒนธรรมถูกเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างล้ำลึกและรุนแรงในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผลกระทบทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพ (Subsistence economy) คือการผลิตแบบพอมีพอกินในครอบครัวมาเป็นการผลิตเพื่อขายทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา (Cash economy) ขยายบทบาทเข้าสู่วิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น ชาวนาส่วนหนึ่งต้องกลายเป็นกรรมกรในเมือง และกลายสภาพเป็นคนจนเมืองไปอย่างสมบูรณ์ คนจนในเมืองส่วนใหญ่นั้นเป็นผู้ที่ล้มเหลวจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชนบท และอพยพเข้าแสวงหาโอกาสในการประกอบอาชีพในเมือง เนื่องจากไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่า ปัญหาการดำรงชีวิตของคนจนในเมืองโดยทั่วไป คือ การขาดความมั่นคงในชีวิต เนื่องจากรายได้ต่ำและต้องเผชิญหน้ากับความเสี่ยงที่จะต้องถูกขับไล่ให้รื้อถอนออกไปจากแหล่งที่อยู่อาศัย คนจนเมืองส่วนใหญ่ในกรุงเทพอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดขนาดเล็ก รองลงมาได้แก่กลุ่มกรรมกรก่อสร้างที่เคลื่อนย้ายไปตามสถานที่ทำงานก่อสร้าง นอกจากนี้ยังอาศัยอยู่ตามวัด ห้องเช่าราคาถูก ใต้สะพาน ริมถนน ริมทางรถไฟ

เป็นต้น วิถีการดำเนินชีวิตของคนในเมืองเต็มไปด้วยความเครียดและความอึดอัด และคนจนในเมืองมักหันไปพึ่งเหล้า ยาเสพติด ซึ่งเป็นบ่อเกิดของปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงในสังคม

วิทยากร เชียงกูล (2546: 1-2) กล่าวว่า คนจนในเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อยมีราว 5 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 25 ของประชากรในเขตเทศบาลทั่วประเทศ หากเราให้คำนิยามในความหมายที่ครอบคลุมกลุ่มมีรายได้ต่ำกว่ารายจ่าย และหรืออยู่อย่างลำบาก คนจนเมืองเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเมือง ชานเมือง มักอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดหรือบ้านเช่าราคาถูก เพราะที่อยู่อาศัยในเมืองซึ่งเศรษฐกิจเจริญเติบโตขยายตัวมาก มีราคาสูงกว่าที่พวกเขาจะหาบ้านที่ถูกสุขลักษณะในเกณฑ์ค่อนข้างดีอยู่ได้ ทำให้คนจนเหล่านี้ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ หรือต้องเช่าซื้อต่อบริการบางอย่าง เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ในราคาที่สูงกว่าราคาปกติ 2-3 เท่า หรือมากกว่านั้น ทั้งยังต้องอยู่อาศัยและทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะ ไม่ถูกสุขลักษณะ หรือมีความเสี่ยง มีโอกาสเจ็บป่วยได้ง่ายกว่าชนบท ทั้งยังไม่อาจหาหรือผลิตอาหารได้เอง ต้องใช้เงินซื้อ ทำให้คนจนเมืองเป็นหนี้กันมาก ส่วนใหญ่เป็นหนี้นายทุนเงินกู้เอกชนที่ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราสูง มีปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ชีวิตแบบสำมะเลเทเมา เล่นการพนัน ทะเลาะเบาะแว้ง เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีและความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน คนจนเมืองเหล่านี้เป็นแรงงานที่ไม่ต้องการการฝึกฝนทางทักษะมาก ส่วนใหญ่จะมีอำนาจต่อรองต่ำ ได้รับผลตอบแทนต่ำ และ/หรือมีรายได้ไม่แน่นอน ขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ และยิ่งสังคมเผชิญกับปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ก็ยิ่งส่งผลให้คนจนเมืองต้องเผชิญกับความยากลำบากเพิ่มขึ้นอีก เช่น ปัญหาถูกให้ออกจากงาน ถูกลดเงินเดือน การจ้างงานทั่วไปลดลง รายได้ของครอบครัวลดลง รายจ่ายและภาระหนี้สินของครอบครัวเพิ่มขึ้น รวมทั้งปัญหาบุตรหลานไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนต่อเพราะพ่อแม่ไม่มีเงินส่ง หรือต้องให้บุตรหลานออกจากโรงเรียนมาช่วยหางานทำเพื่อให้ครอบครัวยังชีพอยู่ได้

อินทรัตน์ ยอดบางเตย (ม.ป.ป.) กล่าวไว้ว่า กลุ่มคนยากจนในเมือง ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้แรงงานไร้ฝีมือ คนตกงาน คนเร่ร่อน ผู้มีรายได้น้อยอื่น ๆ ซึ่งประชากรในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากกลุ่มเกษตรกรในชนบทที่ประสบปัญหาการทำกินแล้วอพยพเข้ามาในเมืองใหญ่ กลุ่มคนจนในเมืองทั่วประเทศมีประมาณ 3.5 ล้านคน กลุ่มใหญ่ที่สุดคือชุมชนแออัดกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกว่าร้อยละ 75 ที่เหลือกระจายอยู่ทุกหัวเมืองในภูมิภาค ประชาชนในท้องถิ่นชนบทมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่มากขึ้นตามลำดับ เช่นในกรุงเทพมหานคร และเชียงใหม่ เป็นต้น ขณะเดียวกันประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่

และได้ส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมซึ่งจำเป็นต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก รัฐบาลจึงเร่งผลักดันเพื่อหาแรงงานมาตอบสนองความต้องการในภาคอุตสาหกรรมดังกล่าว ทำให้การอพยพย้ายถิ่นเป็นไปอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันแรงงานที่ย้ายถิ่นเข้ามาขายแรงงานนั้นมาจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแรงงานที่ด้อยความรู้ เมื่อมาสู่ภาคอุตสาหกรรมจึงกลายเป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือ ค่าตอบแทนรายได้ค่อนข้างต่ำ อันเป็นเหตุให้ความเป็นอยู่ในตัวเมืองต้องประสบกับปัญหา การใช้ชีวิตแบบด้อยคุณภาพจึงตามมา ขณะที่จำนวนคนจนมากขึ้นและรวมตัวกันในพื้นที่เดียวกันจนกลายสภาพเป็นชุมชนคนยากจนในตัวเมือง คนยากจนในเมืองส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัยที่ดี ยารักษาโรค เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและอาหาร นำมาซึ่งการรวมตัวกันของกลุ่มคนผู้ใช้แรงงานมากขึ้น และมีสภาพการอยู่อาศัยตามสภาพความเคยชินในรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนบท และก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาพการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในเมืองใหญ่ ทำให้กลุ่มคนผู้ใช้แรงงานมีสภาพของการหาเช้ากินค่ำ ดังนั้นจึงก่อให้เกิดปัญหาอย่างต่อเนื่องถึงเยาวชนในชุมชนแออัด ด้วยเหตุที่พ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานของตนเอง เด็กที่เกิดมาขาดโอกาสในการศึกษาและขาดการอบรมที่ดีพอทำให้ง่ายต่อการถูกชักจูงไปในทางที่ผิดและก่อให้เกิดปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี และอื่น ๆ คนยากจนในชนบทที่อพยพเข้าสู่ในเมืองแทนที่จะมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นกลับต้องมีสภาพชีวิตที่ตกต่ำลง

สุวัฒน์ คงแป้น (2545) กล่าวว่าสภาพคนจนในเมือง พอจำแนกได้ดังนี้

1. ทางสังคม คนจนเมืองไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม มีความรู้สึกต่ำต้อยเป็นอีกชั้นหนึ่งของสังคม มีการศึกษาน้อย ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในระบบต่าง ๆ ของสังคม

2. อาชีพ คนจนเมืองถือว่าเป็นผู้มีรายได้น้อยและมีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากมีอาชีพที่ไม่มั่นคง หาเช้ากินค่ำ ขาดความรู้ความชำนาญในวิชาชีพ อาศัยการขายแรงงานเป็นหลัก

3. การเมือง ไม่เคยรับรู้เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน ไม่ค่อยมีโอกาสหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใด ๆ ขาดโอกาสที่จะได้รับบริการพื้นฐานจากรัฐ

4. ที่อยู่อาศัย ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัยเป็นผลให้มาตรฐานการอยู่อาศัยต่ำลงเรื่อย ๆ และแออัดมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป คนจนเมือง คือ กลุ่มคนของเมืองที่อาศัยในชุมชนแออัดหรือสลัม มีการศึกษาต่ำ รายได้น้อย ประกอบอาชีพไม่แน่นอน มีภาระหนี้สิน สภาพความเป็นอยู่ไม่ถูกสุขลักษณะ สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต วิถีการดำเนินชีวิตเต็มไปด้วยความเครียด ความอึดอัด ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ขาดโอกาสในการเข้ารับบริการขั้นพื้นฐาน และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เสี่ยงและอาจเกี่ยวพันกับการแพร่ระบาดยาเสพติด โรคเอดส์ มั่วสุมอบายมุข มิจฉาชีพ และการก่ออาชญากรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของความยากจน สาเหตุของความยากจน และคนจนเมือง ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการศึกษาถึงความเป็นคนจนเมืองของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช วิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในด้านวิถีการกระทำ วิถีความคิด และปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว

ความหมายของสถาบันครอบครัว

ณรงค์ เส็งประชา (2541: 87) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า สถาบันครอบครัว เป็นกลุ่มสังคมขนาดเล็กที่ประกอบด้วยคนต่างเพศซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการสมรสและทางการสืบสายโลหิต เป็นสถาบันสังคมที่เก่าแก่มีอยู่คู่กับสังคมมนุษย์และจัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคม เพราะเป็นแหล่งสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ก่อให้เกิดความผูกพันกัน สร้างบรรทัดฐานของสังคมทั้งในด้านการอยู่ร่วมกันและการทำมาหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งสร้างสมาชิกใหม่เพื่อทดแทนสมาชิกเดิมที่ตายจากไป และอบรมให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม ซึ่งทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไป

สนธยา พลศรี (2545: 144 อ้างถึง สุพัตรา สุภาพ, 2542: 66) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สถาบันครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันโดยการสมรส โดยทางสายเลือด หรือโดยการรับเลี้ยงดู (คือเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ ปกติแล้วหมายรวมถึงครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีและภรรยา โดยไม่มีบุตรของตนเอง) มีการก่อตั้งขึ้นเป็นครอบครัว มีปฏิกิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชายลูกสาว เป็นพี่เป็นน้อง โดยการรักษาวัฒนธรรมเดิมและอาจจะมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมได้

ความหมายของครอบครัว

ทัศนีย์ ทองสว่าง (2549: 78 อ้างถึง Burgess and Locke, 1971: 35) ได้ให้ความหมายว่า ครอบครัวจะต้องมีลักษณะ 4 ประการ คือ

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรสหรือความผูกพันทางสายเลือด หรือการมีบุตรบุญธรรม การแต่งงานแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ส่วนบุตรบุญธรรมนั้นมิได้เกิดจากความสัมพันธ์ทางชีววิทยา หากเกิดจากความสัมพันธ์ตามกฎหมายที่สังคมกำหนดขึ้นเป็นสำคัญ

2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ร่วมกันภายในครอบครัวเดียวกันหรือบางครั้งก็แยกกันไปอยู่ต่างหาก ในสมัยโบราณครอบครัวหนึ่งจะมีขนาดใหญ่ กล่าวคือ ในครอบครัวหนึ่งจะมีสมาชิก 3-4-5 ชั่วอายุคน (ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน เหลน) แต่ปัจจุบันนี้ครอบครัวจะมีขนาดเล็กลงมาก คือ ประกอบด้วย สามี ภรรยา และมีบุตร 1-2 คนเท่านั้น บางครอบครัวอาจไม่บุตรเลย

3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง และญาติ โดยสังคมได้กำหนดหน้าที่และบทบาทของสมาชิกแต่ละครอบครัวไว้ซึ่งขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เช่น ความรักความผูกพัน ความเอาใจใส่ต่อกัน ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนการอบรมสั่งสอน เป็นต้น

4. ครอบครัวถ่ายทอดการอนุรักษ์วัฒนธรรม กอปรกับสมาชิกในครอบครัวจะถ่ายทอดและรักษารูปแบบของการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก ด้วยวัฒนธรรมประจำชาติ

กล่าวโดยสรุป ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด ประกอบด้วยบุคคลต่างเพศตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกัน มีความสัมพันธ์ทางเพศซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีจะต้องรับผิดชอบร่วมกันในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีระเบียบ ตั้งอยู่ในแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

ประเภทของครอบครัว

สนธยา พลศรี (2545: 145-148) กล่าวว่า การแบ่งประเภทของครอบครัวสามารถใช้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ได้หลายหลักเกณฑ์ ดังนี้คือ การแบ่งตามลักษณะหน้าที่ ขนาดของครอบครัว จำนวนคู่สมรส ที่มาของคู่สมรส ที่อยู่อาศัยของคู่สมรส อำนาจความเป็นใหญ่ในครอบครัว การสืบสายโลหิตและการสืบทอดมรดก

การแบ่งตามลักษณะหน้าที่ เป็นการแบ่งโดยยึดหลักการแสดงออกของครอบครัว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ครอบครัวแรกเริ่ม (Family of orientation) เป็นครอบครัวของบิดามารดาซึ่งเป็นครอบครัวที่สมาชิก คือ บุตรอาศัยเกิดและเจริญเติบโต โดยไม่มีสิทธิเลือกได้

2. ครอบครัวที่เกิดจากการสมรส (Family of procreation) เป็นครอบครัวที่เกิดจากตัวของบุคคลเองโดยการแต่งงาน การมีบุตรสืบสกุล ซึ่งสมาชิกมีสิทธิจะเลือกได้ตามต้องการ

การแบ่งตามขนาดของครอบครัว เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากจำนวนของสมาชิกในครอบครัว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ครอบครัวหน่วยกลาง (Nuclear family) เป็นครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร ไม่มีเครือญาติอื่นใดอาศัยอยู่อีก สมาชิกในครอบครัวมีอิสระและเสรีสูง และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เช่น ครอบครัวชาวตะวันตก เป็นต้น

2. ครอบครัวขยาย (Extended family) เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยครอบครัวหน่วยกลางหรือครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไป อาจจะมีเครือญาติหรือบุคคลอื่นๆ อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน หรืออาศัยอยู่หลายหลังคาเรือนแต่อยู่ในเขตรั้วเดียวกัน สมาชิกจะมีอิสระและเสรีน้อย อำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ขึ้นอยู่กับสมาชิกที่อาวุโสสูงสุด สมาชิกต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้ที่มีอาวุโสมากกว่า เช่น ครอบครัวของชาวจีน เป็นต้น

การแบ่งตามจำนวนของคู่สมรส เป็นการแบ่งโดยพิจารณาตามจำนวนของคู่สมรสทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่ยอมรับและปฏิบัติในสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ครอบครัวที่มีคู่สมรสคนเดียว (Monogamy) เรียกกันโดยทั่วไปว่าครอบครัวผัวเดียวเมียเดียว เป็นครอบครัวที่เกิดจากคู่สมรสเพียงคนเดียวโดยชายมีภรรยาได้เพียงคนเดียว และหญิงสามารถมีสามีได้เพียงคนเดียวเท่านั้น

2. ครอบครัวพหุสามีภรรยา (Polygamy) เรียกกันโดยทั่วไปว่า ครอบครัวมากผัวมากเมีย แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ครอบครัวพหุภรรยา (Polygyny) เรียกโดยทั่วไปว่า ครอบครัวแบบผัวเดียวหลายเมีย ครอบครัวพหุสามี (Polyandry) เรียกกันโดยทั่วไปว่า ครอบครัวแบบเมียเดียวหลายผัว การสมรสแบบสำส่อน (Promiscuity) เป็นการที่ชายและหญิงมีเพศสัมพันธ์กับใครก็ได้โดยไม่ต้องมีระเบียบแบบแผน การสมรสหมู่ (Group marriage) เป็นการที่ชายและหญิงเป็นสามีภรรยากันเป็นกลุ่ม และการสมรสเท่าเทียมกัน (Pair marriage) เป็นการที่คู่สมรสอยู่ร่วมกันจนมีบุตรแล้วเลิกร้างกันไปหาคู่สมรสใหม่

การแบ่งตามที่มาของคู่สมรส เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากภูมิหลังหรือที่มาของคู่สมรส แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ครอบครัวในกลุ่ม (Endogamy) เป็นครอบครัวที่คู่สมรสอยู่ในวงศ์วานเดียวกัน โดยอาจจะอยู่ในวรรณะเดียวกัน ชนชั้นเดียวกัน สีผิวเดียวกัน ชาติพันธุ์เดียวกัน และอาชีพเดียวกัน เป็นต้น

2. ครอบครัวนอกพวก (Exogamy) เป็นครอบครัวที่คู่สมรสต่างวงศ์วานกัน โดยคู่สมรสต่างกันในเรื่องวรรณะ ชนชั้น สีผิว ชาติพันธุ์ และอาชีพ เป็นต้น

การแบ่งตามที่อยู่อาศัยของคู่สมรส เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจาการที่คู่สมรสไปอยู่อาศัยกับบิดามารดาของฝ่ายใด แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. คู่สมรสอยู่กับบิดามารดาของฝ่ายสามี (Patrilocal)

2. คู่สมรสอยู่กับบิดามารดาของฝ่ายภรรยา (Matrilocal)

3. คู่สมรสแยกอยู่อิสระไม่ไปอยู่กับบิดามารดาของฝ่ายใด (Neolocal)

การแบ่งตามอำนาจความเป็นใหญ่ในครอบครัว เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากบทบาทของสามี-ภรรยาในครอบครัวว่าใครมีอำนาจหรือเป็นใหญ่มากกว่ากัน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ครอบครัวที่บิดาปกครอง (Patriarchal family) เป็นครอบครัวที่หลังจากการสมรสแล้วคู่สมรสฝ่ายชายหรือสามีเป็นผู้นำของครอบครัว และลูกจะสืบสกุลตามฝ่ายสามี ครอบครัวส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นแบบนี้มากที่สุด

2. ครอบครัวที่มารดาปกครอง (Matriarchal family) เป็นครอบครัวที่หลังจากการสมรสแล้วคู่สมรสฝ่ายหญิงหรือภรรยาเป็นผู้นำของครอบครัว และลูกจะสืบสกุลตามฝ่ายของภรรยา เช่น ครอบครัวขอพวกเอสกิโมบางพวก เป็นต้น

3. ครอบครัวที่บิดามารดาปกครองร่วมกัน (Democratic or Equalitarian family) เป็นครอบครัวที่หลังจากสมรสแล้วคู่สมรสทั้งฝ่ายายและฝ่ายหญิงมีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันในการเป็นผู้นำครอบครัว เพราะถือว่าทั้งสองฝ่ายต่างมีความสำคัญต่อครอบครัวพอๆ กัน เช่น ครอบครัวชาวตะวันตก ปัจจุบันครอบครัวแบบนี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น เพราะสังคมปัจจุบันยกย่องในความรู้ความสามารถของหญิงว่าทัดเทียมกับชายมากขึ้น

การแบ่งตามการสืบสายโลหิตและสืบทอดมรดก เป็นการแบ่งโดยยึดถือลักษณะของการสืบสายโลหิตหรือวงศ์ตระกูล และการสืบทอดมรดกของครอบครัว แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ครอบครัวที่สืบสายโลหิตและสืบทอดมรดกทางฝ่ายบิดา (Partrilineal) โดยถือว่าญาติฝ่ายบิดามีความสำคัญมากกว่าฝ่ายมารดา

2. ครอบครัวที่สืบสายโลหิตและสืบทอดมรดกทางฝ่ายมารดา (Martrilineal) โดยถือว่าญาติฝ่ายมารดามีความสำคัญมากกว่าฝ่ายบิดา

3. ครอบครัวที่สืบสายโลหิตและสืบทอดมรดกทั้งทางฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา (Bilineal) โดยถือว่าญาติทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดาต่างมีความสำคัญทัดเทียมกัน

มงคล หวังสุขใจ และชมพู โกติรัมย์ (2548: 122-123) กล่าวไว้ว่า ครอบครัวสามารถจำแนกได้หลายประเภท สิ่งที่ทำให้ครอบครัวมีหลายประเภทอาจจะเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ วัฒนธรรม และสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้เกิดประเภทสังคมต่างๆ ดังนี้

1. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) มีรูปแบบที่สำคัญ 2 รูปแบบ คือ

1.1 ปัจจัยทางชีวภาพ หรือโมเลกุลของครอบครัว ประกอบไปด้วย พ่อ-แม่ และ ลูก 1 คน เด็กทารกจะเกิดจากหญิงคนหนึ่งและมีพ่อโดยสายเลือด 1 คน ผู้ใหญ่ทั้งสองคนอาจจะอยู่ หรือไม่อยู่ด้วยกันก็ได้

1.2 ปัจจัยทางสังคม ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบดังกล่าวข้างต้น ครอบครัวแบบนี้เกิดจากการที่คน 2 คน มีความสัมพันธ์ร่วมกัน ทั้งโดยการสมรสหรือการอยู่ร่วมกันเฉย ๆ

ครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวขนาดเล็กที่มีสมาชิกไม่มาก อยู่ร่วมบ้านเดียวกัน ครอบครัวไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะสังคมเมืองมีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ครอบครัวเดี่ยวทางสังคม คือ การที่คน 2 รุ่น พ่อ-แม่ และลูกอาศัยอยู่ร่วมกัน ส่วนครอบครัวเดี่ยวทั้งทางชีวภาพและสังคมมักจะปรากฏในสังคมเมืองเพราะมีการโยกย้ายที่ทำงานจึงทำให้ครอบครัวไม่ใหญ่นัก สำหรับข้อดีข้อเสียของครอบครัวเดี่ยวปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของครอบครัวเดี่ยว

ข้อดี	ข้อเสีย
- ประหยัดค่าใช้จ่าย - ดูแลปกครองง่าย	- ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น - ดูแลควบคุมลำบาก - ขาดความอบอุ่น

ที่มา: มงคล หวังสุขใจ และชมพู โกติรัมย์ (2548: 123)

2. ครอบครัวขยาย (Extented family) ไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่ โดยอาจจะเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่มีแต่เพียงยายกับหลานอาศัยอยู่ร่วมกันเท่านั้น แต่โดยปกติแล้วครอบครัวขยายหมายถึงกลุ่มคนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ร่วมกัน หรือมีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอ

ครอบครัวขยาย คือ ครอบครัวที่มีคนสามรุ่นอาศัยอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ และ ลูก ครอบครัวแบบขยายนิยมกันมากในสังคมชนบทมากกว่าในสังคมเมือง เพราะมีที่ดินต้องทำกิน และต้องการสมาชิกในครัวเรือนมากเพื่อมาสนับสนุนในแง่กำลังงานในภาคเกษตรกรรม สำหรับข้อดีข้อเสียของครอบครัวขยายปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของครอบครัวขยาย

ข้อดี	ข้อเสีย
- มีความอบอุ่นระหว่างสมาชิก - ได้รับแบบแผนที่ดีระหว่างกลุ่มสมาชิกคนละรุ่น	- ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ - มักจะมีปัญหาเรื่องความเห็นไม่ตรงกัน

ที่มา: มงคล หวังสุขใจ และชมพู โกติรัมย์ (2548: 123)

3. พหุครอบครัว (Polygamous family) ประกอบด้วยสามีหนึ่ง ภรรยาหลายคน ครอบครัวแบบนี้จึงเป็นครอบครัวเดี่ยว 2 ครอบครัว หรือมากกว่า ที่มีสามีและพ่อแม่ร่วมกัน เช่น ครอบครัวคนจีน นัวร์ และอิสลาม เป็นต้น

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 81-82) กล่าวว่า ครอบครัวสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภทด้วยกัน ตามวัตถุประสงค์ของการจัดครอบครัวที่แตกต่างกันไปตามความจำเป็นของครอบครัวแต่ละประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

1. จัดตามลักษณะหน้าที่โดยคำนึงถึงการแสดงออกของครอบครัวเองมี 2 ประเภท คือ ครอบครัวแรกเริ่ม และ ครอบครัวที่เกิดขึ้นโดยการสมรส ดังนี้

1.1 ครอบครัวแรกเริ่ม (Family of orientation) เป็นครอบครัวของพ่อแม่นั่นเอง ซึ่งเป็นครอบครัวที่สมาชิกอาศัยเกิดและเจริญเติบโต และด้วยการอาศัยเกิด สมาชิกไม่มีสิทธิหรือสามารถเลือกได้

1.2 ครอบครัวที่เกิดขึ้นโดยการสมรส (Family of procreation) เป็นครอบครัวที่เกิดจากตัวเราเองโดยการแต่งงาน การมีบุตรสืบสกุล ครอบครัวประเภทนี้สมาชิกสามารถหรือมีสิทธิจะเลือกได้ตามความต้องการของตนเอง

2. เป็นการจัดตามขนาดใหญ่หรือขนาดเล็กของครอบครัว ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) และครอบครัวขยาย (Extended family) ดังนี้

2.1 ครอบครัวเดี่ยว ได้แก่ ครอบครัวที่ประกอบด้วยชายและหญิงที่เป็นคู่สมรสหนึ่งกับบุตรที่ยังไม่ได้แต่งงาน โดยสมาชิกของครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เป็นระบบครอบครัวสากลที่พบเห็นกันอยู่ทั่วไป อนึ่งในครอบครัวเดี่ยวนี้อาจมีคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ เช่น คนใช้หรือผู้อาศัยอยู่ด้วยก็ได้

2.2 ครอบครัวขยาย ได้แก่ ครอบครัวที่มีสมาชิกซึ่งมีความสัมพันธ์ฉันญาติขยายออกไปจากครอบครัวเดี่ยวโดยทางใดทางหนึ่ง คือ ขยายโดยการเพิ่มจำนวนคู่สมรส ขยายโดยครอบครัวของพี่น้องที่แต่งงานแล้วมาอยู่รวมกัน ขยายโดยมีคนหลายรุ่นหลายอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน คือ มีปู่ย่าตายาย พ่อ แม่ ลูก หลาน อยู่ในครอบครัวเดียวกัน

3. เป็นการจัดตามอำนาจหรือความเป็นใหญ่ในครอบครัวและระบบการสืบสกุลและมรดก ในสังคมที่นิยมครอบครัวแบบขยายอำนาจในการปกครองครอบครัวมักตกอยู่ในมือของพ่อหรือสามี (Patriarchal family) แต่มีบางสังคมที่ความเป็นใหญ่หรืออำนาจตกอยู่ที่แม่หรือภรรยา (Matriarchal family) เช่น ครอบครัวของพวกเอสกิโมบางเผ่า แต่ในสังคมสมัยใหม่ซึ่งเพศหญิงมีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้นนั้น ทั้งสามีและภรรยามักมีอำนาจในครอบครัวทัดเทียมกัน (Equalitarian) ในระบบครอบครัวที่ฝ่ายชายเป็นใหญ่นั้น การสืบทอดสกลุและการสืบทอดมรดกก็มักสืบทอดแก่ลูกชายหรือญาติฝ่ายพ่อ (Patrilineal family) บางสังคมทีแม่เป็นใหญ่การสืบสกุลหรือสืบมรดกตกทอดแก่ลูกสาวหรือญาติฝ่ายแม่ (Matrilineal family) แต่บางสังคมแม้ว่าฝ่ายชายมีอำนาจเป็นใหญ่ แต่การสืบทอดมรดกของครอบครัวอาจให้ทั้งลูกชายและลูกสาวเท่าๆกัน หรือให้ความสำคัญแก่ทั้งญาติฝ่ายพ่อและแม่เท่าๆ กัน (Bi-lineal) เช่นในสังคมไทย

4. เป็นการจัดประเภทของครอบครัวตามที่อยู่อาศัยของคู่สมรส กล่าวคือ บางสังคมกำหนดให้คู่สมรสใหม่ต้องเข้าไปอยู่ในบ้านของพ่อแม่เจ้าบ่าว (Patri-local residence) เช่นประเพณีของชาวจีนหรือญี่ปุ่น บางสังคมนิยมให้คู่สมรสใหม่ไปอยู่บ้านพ่อแม่เจ้าสาว (Matri-local residence) แต่บางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมตะวันตกคู่สมรสมักนิยมแยกออกไปอยู่ต่างหากของตนเอง คือ เป็นอิสระจากพ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย (Neo-local residence)

หน้าที่ของครอบครัว

สนธยา พลศรี (2545: 148) กล่าวถึงหน้าที่ของสถาบันครอบครัวไว้ดังนี้

1. สร้างสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม ด้วยการกำเนิดบุตร ทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่และสืบต่อไปได้อย่างมั่นคงถาวร

2. ควบคุมพฤติกรรมทางเพศของบุคคลในสังคมให้เหมาะสม ในรูปของการสมรสซึ่งคู่สมรสต้องปฏิบัติตนตามสถานภาและบทบาทของแต่ละฝ่าย คือ สามี-ภรรยา ตามที่สังคมกำหนด ทำให้ปัญหาทางเพศในสังคมลดลง

3. เลี้ยงดูสมาชิกใหม่ของสังคม คือ บุตรของตนให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ และเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

4. ให้ความรัก ความอบอุ่น ความหวังและกำลังใจให้แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกมีขวัญและกำลังใจและมีความมั่นคงทางจิตใจ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

5. อบรมสั่งสอนให้บุตรปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม และปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งเรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม

6. กำหนดสถานภาพ และบทบาทของบุคคล เช่น เพศ ลำดับของสมาชิกในครอบครัว ชนชั้นภูมิลำเนา ซึ่งบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบรรทัดฐานของแต่ละสังคม

7. ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ คือ เป็นหน่วยผลิตและหน่วยบริโภคที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในสังคม

8. รักษา เพิ่มพูนและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิก ทำให้วัฒนธรรมในสังคมดำรงอยู่ต่อไป

มงคล หวังสุขใจ และชมพู โกติรัมย์ (2548: 125-126) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคม และเป็นได้ทั้งครัวเรือนระดับกลุ่มคน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องชี้ให้เห็นว่า บทบาทและหน้าที่ของครอบครัวส่วนใดเป็นประโยชน์ต่อสังคม และส่วนใดในแง่ระดับของบุคคล ดังนี้

1. ควบคุมความต้องการทางเพศให้อยู่ในระบบ สถาบันครอบครัวที่มีประโยชน์ระดับบุคคลเกิดจากระบบที่สังคมมาวางไว้ ทำให้บุคคลปฏิบัติถูกต้องตามกฎระเบียบ เพื่อกิจกรรมทางเพศที่ถูกต้อง

2. สร้างสรรค์สมาชิกใหม่ เมื่อสามีภรรยามาอยู่ร่วมกัน หน้าที่โดยตรงที่มีต่อสังคม คือ สร้างสมาชิกใหม่แทนที่สมาชิกที่ล้มตายจากสังคม เป็นการสร้างวัฏจักรของสังคมมนุษย์ให้คงอยู่ ในส่วนนี้เป็นการสร้างทางกายภาพ

3. สร้างสมาชิกทางสังคม คือ พ่อ-แม่ มีหน้าที่โดยตรงในการถ่ายทอดผลรวมทางสังคมให้แก่สมาชิกที่เกิดมาใหม่ให้เป็นผู้มีศักยภาพเพียงพอในการสร้างสังคมต่อไป และสามารถดำรงอยู่ได้ถูกต้องตามเจตจำนงของสมาชิกนั้น หมายความว่าอบรมให้สมาชิกเป็นคนดีในสังคมเพื่อผลผลิตที่ดีของสังคม

4. ให้ความอบอุ่นแก่สมาชิก หน้าที่ของพ่อแม่จะต้องช่วยกันสร้างสถานการณ์ในครอบครัวให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น น่าอยู่อาศัย ซึ่งเป็นผลทางจิตวิทยา เพราะถ้าครอบครัวใดมีความอบอุ่น สมาชิกมีความรักใคร่ ปรองดองกันดี ก็มีผลต่อบุคลิกภาพแก่เด็ก ซึ่งกำลังอยู่ในวัยเจริญเติบโต

5. สร้างสถานภาพ คือ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่สร้างสถานภาพต่อสังคมได้หลายสถานภาพ เช่น สถานภาพของพ่อแม่ ล้วนแล้วเกิดจากการสมรส หลังจากนั้นเมื่อมีบุตรสถานภาพใหม่ก็เกิดขึ้น คือ สถานภาพของลูกหรือสถานภาพเป็นชาย-หญิง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเกิดจากสถาบันทางครอบครัวทั้งสิ้น

6. กำหนดบทบาทให้สอดคล้องกับสถานภาพ หลังจากสถานภาพได้เกิดขึ้นแล้ว ตั้งแต่วันแรกต่อจากนั้นพ่อแม่จะเริ่มกำหนดบทบาทให้สอดคล้องกับสถานภาพ เช่น กุลสตรีต้องมีความถือตัวหรือรักนวลสงวนตัว เป็นต้น การควบคุมของสถานภาพและบทบาทให้สอดคล้องกัน และบทบาทที่แสดงออกภายใต้วิถีประชา จารีต หรือกฎศีลธรรม ล้วนแล้วเกิดจากสถาบันครอบครัวเพราะพ่อแม่อยู่ใกล้ชิดกับบุตรตั้งแต่แรกเกิดจึงสามารถสร้างรูปแบบตามที่พ่อแม่กำหนดไว้

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 79-80) กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ดังนี้

1. สร้างสมาชิกใหม่แทนที่สมาชิกเก่า ครอบครัวจะทำหน้าที่เป็นหลักประกันว่า สังคมจะมีสมาชิกใหม่แทนสมาชิกเก่าที่ตายไป ทำให้เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ไม่สูญหายไป

2. เลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์และมีคุณภาพของสังคมด้วยการให้อาหารและสิ่งจำเป็นต่างๆ จนเติบโตและแข็งแรงพอที่จะเผชิญกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ รวมทั้งการให้การศึกษาเพื่อให้มีสมรรถภาพในการงานอาชีพ สามารถเลี้ยงตนเองและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. อบรมปลูกฝังระเบียบสังคมแก่สมาชิกใหม่ เป็นหน้าที่ที่สำคัญของครอบครัวที่จะต้องอบรมปลูกนิสัย และความรู้ต่างๆ ในการดำรงชีวิตให้แก่เด็กๆ ดังนั้นเด็กจะเป็นคนดีหรือคนเลวและมีบุคลิกภาพที่สังคมยอมรับได้หรือไม่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการอบรมจากครอบครัวเป็นพื้นฐาน อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่เด็กได้รับจากการอบรมจากครอบครัว ยากที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ภายหลัง เช่น ลักษณะนิสัยการกินอยู่ เป็นต้น

4. ให้ความรักความอบอุ่น บุคคลจะได้รับความรักและความอบอุ่นจากครอบครัวเป็นสำคัญ ความใกล้ชิด และการดูแลเอาใจใส่ระหว่างสมาชิก ตลอดจนการให้กำลังใจต่อกันเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหาได้จากบุคคลอื่นนอกจากครอบครัวเรา

5. ควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศ การอยู่กันเป็นครอบครัวก็เพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางเพศของสมาชิกให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ ด้วยการกำหนดประเพณีหรือกฎหมายเกี่ยวกับการมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิงให้เป็นไปในทิศทางที่ดี สังคมยอมรับ กล่าวคือ สังคมทั่วไปยอมรับการมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างคู่สมรสเท่านั้น และถือว่าความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสเป็นสิ่งที่ต้องห้ามและไม่เป็นที่ยอมรับ

6. ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ คือ เป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค โดยเฉพาะในสังคมแบบสมัยก่อน แรงงานในทางเกษตรมักได้จากคนภายในครอบครัวที่ร่วมกันผลิตในที่ดินของครอบครัว แต่ในสังคมสมัยใหม่ครอบครัวเป็นหน่วยบริโภคมากกว่าเป็นหน่วยผลิต

7. กำหนดสถานภาพของบุคคล ทำให้รู้ว่าสมาชิกที่เกิดใหม่เป็นเพศใด เกิดลำดับที่เท่าไรในครอบครัว แล้วยังทำให้เด็กได้รับสถานภาพทางสังคมตามสถานภาพของพ่อแม่ เช่น เป็นคนไทย คนจีน คนจน คนรวย คนเมืองหรือคนชนบท เป็นต้น

ส่วนทัศนีย์ ทองสว่าง (2549: 80-81) ได้อธิบายหน้าที่ของครอบครัวไว้ดังนี้

1. บำบัดความต้องการทางเพศ (The sexual regulation function) การสมรสจะช่วยลดปัญหาทางเพศในเรื่องการข่มขืนกระทำชำเรา เนื่องจากการสมรสเป็นวิธีหนึ่งที่สังคมเข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศเพื่อให้อยู่ในขอบเขตตามบรรทัดฐานของสังคมนั้นๆ

2. สร้างสรรค์สมาชิกใหม่ (The reproduction function) สังคมจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องมีสมาชิกใหม่แทนที่สมาชิกเดิมที่ตายไป และสมาชิกใหม่นั้นจะต้องมีความสมดุลกับทรัพยากรของสังคม ถ้ามีสมาชิกมากเกินไปก็จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย การว่างงาน ความยากจนและอาชญากรรม เป็นต้น หากมีสมาชิกใหม่น้อยเกินไปก็จะทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนกำลังคน ในทางตรงข้ามถ้าปราศจากสมาชิกใหม่แล้วสังคมนั้นๆ ก็จะค่อยๆ สลายตัวไปในที่สุด

3. การอบรมสั่งสอนระเบียบของสังคม (The socialization function) ครอบครัวเป็นแหล่งอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดเพื่อให้เด็กรู้จักค่านิยม บรรทัดฐาน วัฒนธรรม และการพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งช่วยทำให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมได้ การอบรมสั่งสอนนั้นอาจกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมตั้งแต่เด็กจนโต

4. ให้ความรักความอบอุ่น (The affectional function) สมาชิกในครอบครัวทุกคนได้รับความรักความอบอุ่น ด้วยความบริสุทธิ์จากครอบครัวและเป็นแหล่งประกันว่าจะมีคนรักเราเสมอ เป็นความรักในกลุ่มปฐมภูมิ (Primary group) ถ้าสมาชิกคนใดได้รับความผิดหวังไม่ว่าทางใด ครอบครัวจะเป็นแหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบ เพื่อให้เกิดความอดทนฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ไปได้ด้วยดี

5. กำหนดสถานภาพ (The status function) เด็กที่เกิดมาจะได้รับสถานภาพทางสังคมประเภท Ascribed status ทันทีโดยไม่ต้องแสดงความสามารถใดๆ เช่น เพศหญิง เพศชาย ถ้าเป็นคนไทยก็จะได้ชื่อนามสกุลตามบิดาไม่ว่าจะเป็นลูกคนรวย ลูกคนจน ส่วนชายหญิงที่สมรสกันแล้วก็จะได้รับสถานภาพประเภท Achieved status คือ เป็นสามี ภรรยา พ่อ แม่ เป็นต้น

6. ปกป้องคุ้มครอง (The protective function) พ่อแม่ส่วนใหญ่มีความรักลูกมากย่อมประคับประคองเลี้ยงดูลูกของตนเองเป็นอย่างดีไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไรก็ตาม ครอบครัวจะทำหน้าที่ปกป้องเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตทั้งร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และการศึกษา ฯลฯ

7. ผลิตผลทางเศรษฐกิจ (The economic function) สำหรับสังคมดั้งเดิม (Primitive society) ครอบครัวเป็นหน่วยผลิตที่สำคัญยิ่ง กล่าวคือ สมาชิกทุกคนจะรวมกลุ่มกันทำงานและแบ่งผลผลิตซึ่งกันและกัน ส่วนในสังคมสมัยใหม่ (Modern society) ครอบครัวก็ยังคงทำหน้าที่เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจ โดยพ่อแม่ทำงานหาเงินมาเลี้ยงสมาชิกทุกคนในครอบครัวเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เมื่อเด็กโตขึ้นก็สามารถออกไปทำงานช่วยเหลือครอบครัวต่อไป

สรุปได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่สำคัญที่สุด มีบทบาทสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมนุษย์ทุกคนในสังคม ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ทางสังคมในการถ่ายทอดค่านิยม วิธีประพฤติปฏิบัติ และบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ครอบครัวจึงเปรียบเสมือนจักรกลชิ้นแรกที่ทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข และจากแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์ ประเภทครอบครัว ขนาดครอบครัว อำนาจความเป็นใหญ่ในครอบครัว และหน้าที่ของครอบครัวในด้านการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

แนวคิดและทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

ความต้องการของมนุษย์

วิภาพร มาพบสุข (2545: 279) กล่าวว่า มาสโลว์ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเกิดขึ้นซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้นๆ ต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจึงจะเป็นสิ่งจูงใจพฤติกรรมของคนนั้นต่อไป

3. ความต้องการของมนุษย์จะเรียงกันเป็นลำดับขั้น ตามความสำคัญ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ

ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์

ปราณี รามสูต (2545: 214) สรุปแนวคิดลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ไว้ว่าแนวคิดนี้มุ่งเน้นความสำคัญของแรงจูงใจภายในมากกว่าแรงจูงใจภายนอก เห็นว่าแรงจูงใจภายในช่วยเสริมคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยแบ่งความต้องการของมนุษย์ไว้ 7 ระดับ ตามภาพที่ 2 ใจความสำคัญ คือ บุคคลต้องได้รับการตอบสนองจากขั้นต่ำสุดเป็นลำดับแรก หรือเกิดความรู้สึก “เต็ม” หรือ “พอ” ในความต้องการลำดับแรก ๆ ก่อนแล้วจึงแสวงหาการตอบสนองขั้นสูงขั้นไปเป็นลำดับ

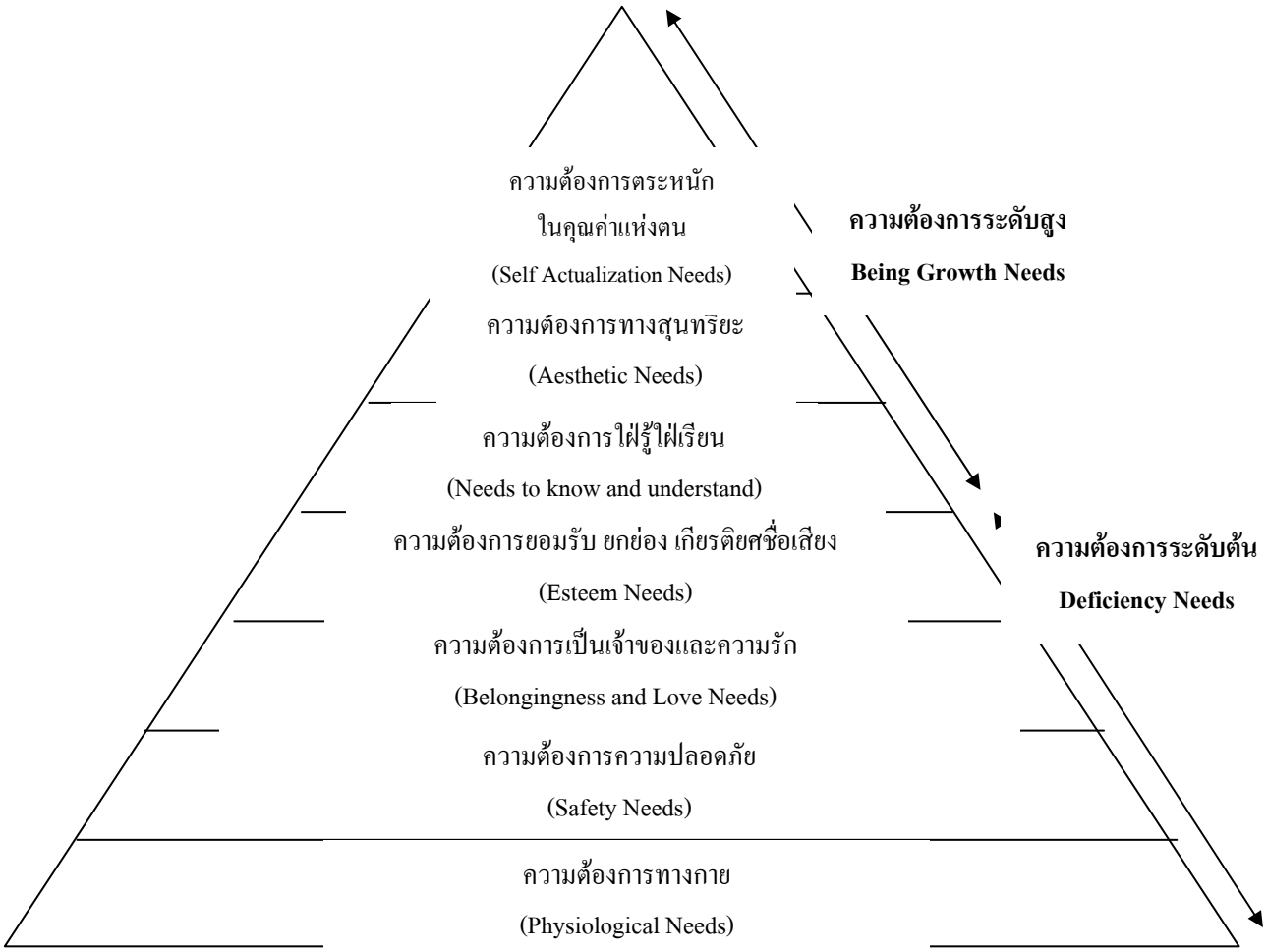

ภาพที่ 2 แสดงลำดับขั้นความต้องการตามทฤษฎีของมาสโลว์
ที่มา: ปราณี รามสูต (2545: 215 อ้างถึง Woolfolk, 1998)

จากภาพที่ 2 กล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

ลำดับขั้นที่ 1 ความต้องการทางกาย (Physiological needs) คือ ความต้องการที่จะตอบสนองความหิว กระหาย ความเหนื่อย ความง่วง ความต้องการทางเพศ ความต้องการขับถ่าย และความต้องการหายใจ

ลำดับขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) คือ ความต้องการการคุ้มครอง การป้องรักษา ความอบอุ่น และความรู้สึกว่าปราศจากอันตราย

ลำดับขั้นที่ 3 ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก (Belongingness and love needs) คือ ความอยากมีเพื่อน มีพวกพ้อง มีกลุ่ม มีครอบครัว มีคนรัก และมีคนที่ให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิด

ลำดับขั้นที่ 4 ความต้องการเป็นที่ยอมรับยกย่อง และเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem needs) คือความอยากมีชื่อเสียง มีหน้ามีตา มีคนยกย่องเลื่อมใส มีความเด่นดัง และต้องการให้คนอื่นมีความรู้สึกที่ดีกับตน

ลำดับขั้นที่ 5 ความต้องการใฝ่รู้ใฝ่เรียน (Need to know and understand) เป็นความอยากรู้ อยากเข้าใจ อยากมีความสามารถ อยากมีประสบการณ์ ซึ่งนำไปสู่การประดิษฐ์คิดค้น วิเคราะห์วิจัย เพื่อให้ได้คำตอบในเรื่องราวต่าง ๆ

ลำดับขั้นที่ 6 ความต้องการทางสุนทรียะ (Aesthetic needs) เป็นความต้องการเพื่อความดี ความงาม ความละเอียดอ่อนทางจิตใจคุณธรรม

ลำดับขั้นที่ 7 ความต้องการตระหนักในคุณค่าแห่งตน (Self–actualization needs) เป็นความต้องการเสริมเติมเต็มเพื่อความรู้สึกสำเร็จในชีวิต เพื่อใช้ศักยภาพสูงสุดของตน และเพื่อพัฒนาความรู้สึกในคุณค่าของตน บรรลุความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงของชีวิต และตระหนักในชีวิตได้ด้วยตนเอง ซึ่งบางคนใช้คำว่า “เข้าถึงสัจธรรมแห่งชีวิต”

แม้ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์จะแบ่งเป็น 7 ลำดับขั้น แต่จะเห็นได้ว่าขั้นที่ 5, 6, 7 นั้นแม้จริงแล้วคือความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งรวมเป็นขั้นเดียวกันได้

ส่วนจำรอง เงินดี (2550: 116) ได้อธิบายเพิ่มเติมลำดับความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ไว้ 5 ระดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการด้านสรีระหรือทางกายภาพ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อนำมาบำบัดความต้องการให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาหารการกิน อากาศ น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) มนุษย์มีความต้องการความปลอดภัยทางร่างกาย จิตใจ และทางสังคม ต้องการความปลอดภัยทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นความต้องการเริ่มตั้งแต่ความปลอดภัยเกี่ยวกับชีวิต ปราศจากความเจ็บป่วย ไม่มีอุบัติเหตุต่าง ๆ เมื่อทำงานก็ต้องการมีความมั่นคงด้านอาชีพการงานและเศรษฐกิจ

3. ความต้องการทางด้านสังคม (Social needs) มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมจึงมีความต้องการการยอมรับ ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการความรัก ต้องการเป็นเจ้าของ และต้องการให้สังคมตอบสนองความต้องการของตน หากอยู่ในครอบครัวก็จะมีความต้องการการยอมรับ ความรักและความเมตตาต่อกัน เป็นต้น

4. ความต้องการความภาคภูมิใจ (Esteem needs) ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นในความรู้สึกของตนเองโดยปลายทาง คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ตนเกิดความภาคภูมิใจขึ้น พฤติกรรมของมนุษย์ในขั้นนี้จึงพยายามทำคุณงามความดีในสังคม ทำงานให้มีคุณภาพ สร้างฐานะให้โดดเด่นในสังคม และทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้ตนมีคุณค่า

5. ความต้องการการมีสัจการแห่งตน (Self–actualization needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ความต้องการขั้นนี้มีพื้นฐานมาจากการรู้จักตนเอง และรู้ถึงศักยภาพแห่งตน เมื่อบุคคลมีความต้องการและความปรารถนาจะทำหรือจะเป็นในสิ่งหนึ่ง ๆ ถือเป็นจุดสูงสุดของชีวิต ต่อจากนั้นก็สามารถนำพาตัวเองไปสู่เป้าหมายชีวิตตนตามศักยภาพที่มีอยู่จริงและเกิดความสงบสุขแห่งตนในที่สุด

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความต้องการของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่ว่ามนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ ไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นอีกเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และความต้องการของมนุษย์นั้นจะเรียงเป็นลำดับ

ขั้นตามความสำคัญ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งความต้องการของมนุษย์มี 7 ลำดับขั้น คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการเป็นเจ้าของและความรักความต้องการการยอมรับ ความต้องการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความต้องการทางสุนทรียะ และความต้องการตระหนักในคุณค่าแห่งตน ความต้องการขั้นพื้นฐานเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับในระดับที่เหมาะสม หากไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการดังกล่าวแล้วอาจนำไปสู่ปัญหาในด้านต่าง ๆ ตามมา แนวคิดความต้องการตามทฤษฎีของมาสโลว์นี้สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ถึงความต้องการของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชว่าเด็กเหล่านั้นความต้องการอยู่ในระดับใด เพื่อเป็นประโยชน์ในการสวัสดิการสังคมที่ช่วยตอบสนองความต้องการที่เหมาะสมให้กับเด็กขายดอกไม้ โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาที่ครอบครัวให้เป็นสถาบันพื้นฐานในการตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างยั่งยืนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม

ปพาณี ฐิติวัฒนา (2548: 69) กล่าวไว้ว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นคำที่นักวิชาการและคนทั่วไปในปัจจุบันรู้จักและเข้าใจร่วมกันว่ามาจากคำว่า Socialization ในภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ในอดีตนักวิชาการหลายท่านนิยมใช้คำว่า การอบรมให้รู้ระเบียบสังคม สังคมประกิต หรือสังคมกรณ์ ขณะที่ความเข้าใจร่วมกัน คือ การอบรมสั่งสอนควบคู่ไปกับการเลี้ยงดูบุคคลในสังคม การขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการ (Process) ที่สังคมหรือกลุ่ม สั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธีกฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มหรือสังคมได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกของกลุ่มหรือสังคมนั้น

นอกจากนั้นปพาณี ฐิติวัฒนา (2548: 69 อ้างถึง Broom and Selznick, 1978) อธิบายความหมายของการขัดเกลาทางสังคมไว้สองความหมาย คือ “ในแง่สังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมและการทำให้บุคคลมีถีชีวิตที่เป็นระเบียบ และในแง่ของแต่ละบุคคล เป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนจาก ชีวอินทรีย์เป็นมนุษย์ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ และปฏิบัติตามค่านิยม อุดมคติ และระดับความทะเยอทะยาน”

สุพัตรา สุภาพ (2547: 37) ให้ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม ว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นการเรียนรู้ทางตรงหรือทางอ้อม “ทางตรง” เป็นการสอนหรือบอกกันโดยตรง เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เพื่อนบอกเพื่อน “ทางอ้อม” เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกต เลียนแบบ เช่น แม่พูดคำหยาบลูกก็จะเลียนแบบ ทั้งที่แม่ไม่ได้สอนให้ลูกพูด สรุปแล้วการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย

มงคล หวังสุขใจ และ ชมพู โกติรัมย์ (2548: 63) ให้คำนิยามการขัดเกลาทางสังคม หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์เรียนรู้ ยอมรับค่านิยม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อจะได้มีสถานภาพและปฏิบัติตามบทบาทต่าง ๆ ที่สังคมต้องการ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน เพื่อเป็นแบบแผนของการปฏิบัติต่อกัน และให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 44) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น ดังนั้นการขัดเกลาทางสังคมจึงมีความหมาย 2 นัยด้วยกัน คือ

1. การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเหตุที่มนุษย์ทุกคนไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น การใช้ภาษาพูด การอ่านเขียนหนังสือ มารยาททางสังคม หรือระเบียบประเพณีต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าว และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง เช่น การได้รับการแนะนำสั่งสอนเรื่องภาษา ทำให้มนุษย์สามารถสื่อสารกันได้ การเรียนรู้มารยาทสังคมด้านต่าง ๆ เป็นต้น

2. การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เช่น เด็กไทยโดยทั่วไปจะมีลักษณะรูปร่างหน้าตาคล้ายกัน แต่การแสดงออกไม่เหมือนกัน เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีผู้จะมีกิริยามารยาทเรียบร้อยและพูดจาไพเราะกว่าเด็กที่ถูกปล่อยละเลยไม่มีใครเอาใจใส่ดูแล

มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อที่จะได้มีบุคลิกภาพเช่นเดียวกับมนุษย์ผู้อื่นและรู้จักระเบียบของสังคมหรือวัฒนธรรม มิฉะนั้นแล้วเขาก็จะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสัตว์ชนิดอื่นไม่สามารถเข้าสังคมมนุษย์ได้

กระบวนการสังคมประกิต (Socialization Process)

สุพิศวง ธรรมพันทา. (2540: 81) ให้ความหมายของสังคมกรณ์ว่าเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง ด้วยการดำเนินการที่เหมาะสม เพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้บทบาททางสังคมต่าง ๆ ตลอดจนทักษะที่จำเป็นเพื่อการอยู่รอดซึ่งสนองตอบความต้องการพื้นฐานได้

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545: 46) กล่าวว่า กระบวนการสังคมประกิต (Socialization process) หมายถึงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนไปให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่ม สถาบันหรือองค์การ เมื่อบุคคลนั้นเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่ กระบวนการสังคมประกิตเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต

สิทธิโชค วรานุสันติกูล (2546: 45) นิยามความหมายของคำว่า สังคมประกิต ว่าหมายถึงกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้และรับเอาค่านิยม (Value) ความเชื่อ (Beliefs) บรรทัดฐาน (Norms) ของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่นั้นมาอยู่ในบุคลิกภาพของตนเอง สังคมประกิตได้รับความสนใจจากนักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา และนักจิตวิทยา ดังนั้นควรทำความหมายของนักวิชาการ 3 สาขาเพื่อที่จะเข้าใจมโนทัศน์เกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมมากยิ่งขึ้น

นักจิตวิทยา เห็นว่าสังคมประกิตเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีจิตลักษณะที่สอดคล้องเป็นไปในทางซึ่งสังคมต้องการ คือ เป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้และรับเอาความเชื่อ ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมนั้นเข้ามาสู่ตนเอง

นักสังคมวิทยา มองสังคมประกิตในแง่ที่กว้างขึ้น คือ เห็นว่าเป็นกระบวนการที่สังคมกล่อมเกลาหรือฝึกฝนให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยให้บุคคลเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท และบรรทัดฐานของสังคม

สำหรับนักมานุษยวิทยา เห็นว่าสังคมประกิตเป็นขบวนการที่สมาชิกในสังคมเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก ซึ่งในความหมายของวัฒนธรรมนั้นหมายถึงความเชื่อร่วมกัน ความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคมนั้นที่จะทำให้สังคมอยู่รอดและพัฒนาต่อไป วัฒนธรรมจึงทำหน้าที่เป็นตัวประสานภายในระหว่างสมาชิกในสังคมให้กลมเกลียวกัน และในขณะเดียวกันก็เป็นตัวทำให้สังคมร่วมใจกันปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของมันได้ เพื่อให้รอดและเติบโต

โดยสรุปแล้ว การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความคิด อุดมการณ์ที่ทำให้บุคคลได้รับรูปแบบของบุคลิกภาพ (Personality) และการเรียนรู้ (Learning) การดำเนินวิถีชีวิตในรูปแบบ และพฤติกรรมต่าง ๆ ตามแนวทางที่กลุ่มหรือสังคมนั้นต้องการ

จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ (2544: 346) กล่าวถึงเป้าหมายที่ดีของการขัดเกลาทางสังคมไว้ดังนี้ คือ

1. สอนให้เด็กเรียนรู้ว่าอะไรควรไม่ควรโดยสอนให้รู้จักปทัสถานในสังคม ให้รู้วัฒนธรรมหลักและถ้าเป็นสมาชิกชนกลุ่มน้อยก็ให้รู้วัฒนธรรมของตนเองด้วย

2. ช่วยให้เด็กได้บรรลุในศักยภาพของตนเอง ทำให้เด็กรู้ว่าทำอะไรได้บ้าง และมีอะไรที่ทำไม่ได้ โดยให้โอกาสในการแสดงความสามารถอย่างเต็มที่

3. ช่วยให้เด็กมีความเป็นอิสระและควบคุมตัวเองได้ (Autonomy and self-direction) การสอนจะช่วยให้เกิดการซึมซับ (Internalization) ของค่านิยมและปทัสถานของสังคม ทั้งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความพร้อมทางร่างกาย คือ ระบบความคิดและสมอง การสอนขึ้นอยู่กับตัวแปร 3 ตัว คือ 1) ชนิดของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก 2) ความมากน้อยของการให้เหตุผลในแต่ละเรื่องและ 3) เวลาของการสอน

สุพัตรา สุภาพ (2547: 38) ได้จำแนกความมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคมไว้ 4 ประการ คือ

1. ปลูกฝังระเบียบวินัย (Basic discipline) ระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้กำหนดไว้ เป็นการฝึกให้มีความอดกลั้นที่จะทำตามความพอใจของตนเองเพื่อ

ประโยชน์ในวันข้างหน้า เช่น เด็กไม่ชอบเรียนหนังสือ แต่ต้องพยายามเรียนเพราะพ่อแม่บังคับหรือเรียนเพราะอยากได้ความรู้ เป็นต้น ระเบียบวินัยจึงมีผลต่อบุคลิกลักษณะ ความประพฤติ และวิถีชีวิตของบุคคลโดยบุคคลจะเกิดความชินและกระทำไปโดยไม่รู้ตัว เช่น เคยตื่นเช้าพอถึงเวลาจะตื่นขึ้น ไม่ว่าจะอยากตื่นหรือไม่ก็ตาม

2. ปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspiration) ความมุ่งหวังช่วยให้บุคคล มีกำลังใจทำตามระเบียบวินัยต่าง ๆ เช่น อยากได้รับปริญญา อยากมีอาชีพที่ดี ฐานะมั่งคง ก็ต้องตั้งใจเรียนหนังสือ อยากได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งก็ต้องขยัน ส่วนมากมักมุ่งหวังในสิ่งที่สังคมยกย่องหรือถือว่าดีว่างาม จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีกำลังใจ หรือบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ก็ตามเพื่อจะได้ในสิ่งที่ตนหวังไว้

3. สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่าง ๆ (Social roles and Supporting attitudes) เป็นการรู้จักแสดงบทบาทอย่างเหมาะสมตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทของแต่ละคนมีไม่เหมือนกัน จึงควรที่จะเรียนรู้และทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เช่น นายกับลูกจ้าง นักเรียนกับครูต่างมีบทบาทต่างกัน มีกฎเกณฑ์ท่าทีบุคลิกภาพลักษณะต่างกันออกไป เช่น เป็นนักเรียนต้องตั้งใจเรียน เป็นพ่อต้องเลี้ยงลูก เป็นลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่ อบรมสั่งสอนด้วยการทำตัวให้ดีที่สุด

4. สอนให้มีทักษะ (Skills) เป็นการเตรียมบุคคลให้มีความชำนาญเฉพาะอย่าง เช่น การทำมาหาเลี้ยงชีพ การมีส่วนร่วมทางการเมือง การประกอบอาหาร การแก้ไขปัญหา การปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อสังคมจะได้รับประโยชน์จากสมาชิกในหลาย ๆ ด้าน ทำให้บุคคลมีความถนัดเฉพาะอย่างในการที่จะประกอบอาชีพหรือช่วยเหลือกัน สังคมจึงเป็นที่รวมของบุคคลหลายอาชีพซึ่งมีทักษะแตกต่างกันออกไปและได้อาศัยความแตกต่างนี้พึ่งพาอาศัยกัน สร้างสรรค์ความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดียิ่งขึ้นไป

มงคล หวังสุขใจ และ ชมพู โกติรัมย์ (2548: 62) ได้อธิบายจุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคมไว้ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มความเป็นระเบียบวินัย จนเกิดเป็นนิสัยถาวรในตัวบุคคล

2. ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความมีวินัยในตัวบุคคล คือ สร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นแก่บุคคล เช่น การยึดมั่นคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของบ้านเมือง

3. การขัดเกลาทางสังคมสอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม คือ ขัดเกลาเพื่อให้รู้สถานภาพและบทบาทของตนเอง แล้วปฏิบัติตามให้เหมาะสมตามหน้าที่อันสอดคล้องกับสถานภาพของบุคคลที่กำลังมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่

4. การขัดเกลาทางสังคมทำให้บุคคลมีความชำนาญและเกิดทักษะ คือ ฝึกฝน อบรมอย่างเข้มงวด เพื่อให้บุคคลนำไปใช้ได้อย่างชำนาญเชี่ยวชาญ

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 44) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคมไว้ 4 ประการเช่นกัน คือ

1. ช่วยเพาะความเป็นระเบียบวินัยขึ้นพื้นฐาน เช่นรู้จักใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม จนกระทั่งรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อันสลับซับซ้อนและละเอียดสูงขึ้น

2. ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความมีวินัยขึ้นในตัวบุคคล แรงบันดาลใจช่วยทำให้บุคคลสามารถรักษาวินัยได้โดยทำให้รู้สึกว่าเป็นเรื่องง่ายและมีความหมายเพิ่มขึ้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นแรงบันดาลใจให้บุคคลหลายอย่าง เช่น เด็กมีแรงบันดาลใจอยากเป็นแพทย์จึงพยายามตั้งใจเรียน ควบคุมตนเองให้อยู่ในแนวทางที่เหมาะสม มีระเบียบวินัย จนประสบผลสำเร็จชีวิต

3. การขัดเกลาทางสังคมสอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม มนุษย์ในสังคมมีบทบาทแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพหรือตำแหน่งที่ตนได้รับ เช่น บทบาทเป็นครู บทบาทเป็นพ่อแม่ บทบาทเป็นนักเรียน บทบาทเป็นลูก เหล่านี้เป็นต้น แต่ละตำแหน่งที่กล่าวมาก็มีบทบาทกำหนดไว้โดยเฉพาะโดยอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม มนุษย์เรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทต่าง ๆ ของตน และเข้าใจบทบาทของผู้อื่นด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น

4. การขัดเกลาทางสังคมทำให้บุคคลมีความชำนาญและทักษะในด้านต่าง ๆ ช่วยให้บุคคลเตรียมตัวพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่นทักษะในการเขียนจดหมาย ทักษะในการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ทักษะในการใช้โทรศัพท์ และทักษะในการสั่งอาหารมารับประทาน เป็นต้น

สรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคมมุ่งเน้นไปที่การปลูกฝังระเบียบวินัย ปลูกฝังความมุ่งหวัง/แรงบัลดาลใจ เสริมสร้างให้เกิดเทคนิคทักษะในการดำรงชีวิต และขัดเกลาทางสังคมให้บุคคลรู้จักสถานภาพและบทบาทของตนเอง

วัยที่จำเป็นต่อการขัดเกลาทางสังคม

มงคล หวังสุขใจ (2540: 58-59) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมควรเริ่มตั้งแต่สภาพทารกที่เกิดใหม่ต่อสืบเนื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่และวัยชรา แต่ช่วงวัยที่สำคัญคือ วัยเด็ก และวัยรุ่น

1. การขัดเกลาในระยะที่ยังเป็นเด็ก (Socializing the child) เป็นช่วงที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมากที่สุด การอบรมสั่งสอนนี้ควรเป็นไปตามระยะเวลาของการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสม ให้เด็กได้เรียนรู้ รู้จักควบคุมอารมณ์และช่วยเหลือตนเอง สุขภาพจิตของเด็กจะดีหรือเลวมักมาจากพ่อแม่ ดังนั้น พ่อแม่ควรเสริมสร้างสุขภาพทางกายและจิตใจแก่เด็กด้วย

2. การขัดเกลาในระยะที่เป็นวัยรุ่น (Socializing the youth) วัยรุ่นเป็นวัยที่ได้ผ่านการอบรมมามากพอที่จะรู้และเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งการอบรมสั่งสอนก็จะได้จากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน เป็นต้น เป็นวัยที่เด็กจะพ้นสภาพของความเป็นผู้เยาว์ เริ่มเข้าสู่สภาวะความเป็นหนุ่มสาว ในระยะนี้เด็กอาจมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย มีการแปรปรวนของอารมณ์ และจิตใจ มักสนใจและต้องการเป็นเพื่อนกับเพศตรงข้าม ถ้าเด็กได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่เพียงพอ เด็กจะสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างเพศได้ดี วัยนี้เป็นวัยที่ต้องการให้ผู้ใหญ่เข้าใจ และยอมรับ พ่อแม่จึงควรเข้าใจและปรับท่าทีของตนเองในการอบรมสั่งสอนให้เหมาะสมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อเด็กในวัยนี้ เพื่อเขาจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมจะช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ต่อไป

สุพัตรา สุภาพ (2547: 41) กล่าวว่าวัยที่จำเป็นต่อการขัดเกลาทางสังคม มีดังนี้ คือ

1. การขัดเกลาในระยะที่ยังเป็นเด็ก ช่วงนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมากที่สุด โดยพ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นสถาบันแรกที่ตอบสนองเด็กในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนของการเจริญเติบโต โดยตอนเป็นทารกเด็กจะต้องการอาหาร ความรักความอบอุ่น พอโตขึ้นเด็กจะเริ่มแสดงออกในด้านอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นความรักหรือความเกลียด ความพอใจหรือไม่พอใจ พ่อแม่ผู้ปกครองจึงต้องปรับจากการสนองตอบความต้องการทาง

ร่างกายมาเป็นการให้การขัดเกลา ให้รู้จักควบคุมอารมณ์ ช่วยเหลือตนเอง เป็นต้น ในวัยนี้พ่อแม่จึงเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวเด็กที่อาจจะช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ หรือแนวทางที่เด็กจะยึดถือเป็นหลักปฏิบัติหรือเป็นไปในทางตรงข้ามก็ได้

2. การขัดเกลาในวัยรุ่น เป็นวัยที่พ้นจากความเป็นเด็กและเริ่มเข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว ซึ่งระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ครอบครัวต้องยอมรับความคิดเห็น ให้เด็กได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว และให้อิสระในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น การขัดเกลาของพ่อแม่จึงควรเข้าใจความต้องการของเขา ให้ความสนใจต่อปัญหาที่เขาพบ และยอมให้เขาคบเพื่อนต่างเพศภายในของเขต ยอมให้เด็กเข้าร่วมกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน หรือสนใจในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม รวมทั้งพร้อมให้คำแนะนำปรึกษาหรือคอยช่วยเหลือหากเห็นว่าเขาต้องการหรือกำลังประพฤติในทางที่ผิดไปจากข้อตกลงของสังคม

สรุปได้ว่าการขัดเกลาทางสังคมควรเริ่มตั้งแต่สภาพทารกที่เกิดใหม่ต่อสืบเนื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่และวัยชรา แต่ช่วงวัยที่สำคัญคือ วัยเด็ก และวัยรุ่น เด็กเป็นผู้บริสุทธิ์เปรียบเสมือนผ้าขาว ผู้ใหญ่จะวาดหรือแต่งแต้มระบายสีอะไรลงไปก็ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องระมัดระวังในการปั้นและประทับภาพต่าง ๆ ลงไปในจิตใจของเด็ก และการอบรมเด็กควรจะดำเนินการให้เหมาะสมกับพัฒนาการในวัยต่าง ๆ ไม่ควรใช้อำนาจบังคับอย่างเคร่งครัด แต่ควรใช้ความมีเหตุผล ให้เหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ

องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยตลอดเวลาเพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม มีนักวิชาการหลายท่านได้จำแนกองค์การทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคมไว้ดังนี้

สุพิศวง ธรรมพันทา (2540: 82-83) กล่าวว่า องค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้เรียนรู้ระเบียบทางสังคมที่สำคัญ มี 6 องค์กรได้แก่

1. ครอบครัว (Family) เป็นองค์กรทางสังคมพื้นฐานและมีความสำคัญที่สุดในการสังคมกรณ์ เพราะจะเป็นหน่วยแรกที่สร้างนิสัย เจตคติ ความเชื่อ และค่านิยมให้แก่บุคคล การเลี้ยงดูอบรมแต่แรกมีผลสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

2. เพื่อน (Peer group) กลุ่มเพื่อจะป้องกันไม่ให้เด็กถูกดูดกลืนจากสังคมกรณ์ของสังคมใหญ่ กลุ่มเพื่อนจะอบรมระเบียบทางสังคมของเด็กด้านต่าง ๆ เช่น ความเสมอภาค ความเป็นตัวของตัวเอง การเอาใจใส่ การยอมรับ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการเข้าสังคมเมื่อเติบโตขึ้น กลุ่มเพื่อของเด็กมีหลายกลุ่ม เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนที่โรงเรียน เพื่อนที่สนามเด็กเล่น แต่ละกลุ่มจะมีระเบียบภาษา กิจกรรม ความเชื่อและค่านิยมเฉพาะกลุ่มแตกต่างกันไป

3. กลุ่มปฐมภูมิในสังคม (Primary group) กลุ่มปฐมภูมิในสังคมได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน และชุมชน เป็นกลุ่มพื้นฐานในการสร้างธรรมชาติของมนุษย์ อุดมคติ และศีลธรรมของบุคคล

4. สถานศึกษาหรือโรงเรียน (School) เป็นหน่วยสังคมที่อบรมสั่งสอนระเบียบทางสังคมในวัยเรียน เด็กจะมีโอกาสได้เรียนรู้การปรับตัว ได้รับการอบรมสั่งสอน และแบบอย่างการดำเนินชีวิต ได้เห็นแบบอย่างทางสังคมจากเพื่อร่วมชั้น ครู เป็นต้น

5. สื่อสารมวลชน (Mass media) เป็นองค์กรทางสังคมที่มีข้อมูลข่าวสารกว้างขวางหลากหลาย ทั้งสามารถถ่ายโอนความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ธรรมเนียมประเพณีของสังคมได้อย่างใกล้ชิด เนื่องจากมวลชนส่วนมากได้ให้เวลาแต่ละวันกับการบริโภคสื่อ โดยเฉพาะสื่อด้านบันเทิง ข่าวสารและข้อมูลที่ทันสมัยที่น่าสนใจ บุคคลเรียนรู้หรือเลียบแบบชีวิตทางสังคมผ่านสื่อหลายประเภท ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ วารสารสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ จากการวิจัยพบว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล และยังนำความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมาสู่สังคมปัจจุบัน

6. กลุ่มทางสังคมที่ปะทะสังสรรค์ตลอดช่วงชีวิต กระบวนการสังคมกรณ์มิใช่เกิดเฉพาะกับวัยเด็กเท่านั้น หากเกิดขึ้นตลอดชีวิตมนุษย์ จะมีการเรียนรู้ทางสังคมใหม่จากกลุ่มใหม่ แล้วอาจลบทิ้งการเรียนรู้เดิม บุคคลจะเป็นทั้งผู้อบรมสั่งสอนและผู้ถูกอบรมสั่งสอนระเบียบทางสังคม

ปพาณี ฐิติวัฒนา (2548: 90-96) อธิบายว่าองค์กรที่มีบทบาทในการให้การขัดเกลาทางสังคม มี 6 หน่วย คือ

1. ครอบครัว จะใช้วิธีการอบรมแก่เด็กทั้งโดยจงใจหรือทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจาหรือการกระทำเพื่อให้เด็กได้รับรู้ว่าสิ่งใดถูกต้องเหมาะสม ครอบครัวมีอิทธิพลเหนือเด็กได้มาก ด้วยการทำหน้าที่ตีความหมายของข้อคำสอนของกลุ่มอื่น ๆ หรือคอยส่งเสริม ควบคุมว่าเด็กควรดำเนินชีวิต คิด แสดงออกอย่างไร อิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็กทางอ้อม ได้แก่ แบบอย่างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแสดงออกทางด้านอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตที่เด็กเห็นได้จากพ่อแม่ พี่น้อง การพยายามรู้และแก้ไขปัญหาของชีวิต หรือการพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่ควรแก้ ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้จะเป็นตัวอย่างฝังจิตใจของเด็กซึ่งจะนำไปใช้ต่อไป

2. กลุ่มเพื่อน ประกอบด้วยบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน เมื่อเป็นเด็ก ได้แก่ กลุ่มเพื่อนเล่น ต่อมาได้แก่กลุ่มเพื่อนฝูงที่ร่วมเรียน เพื่อนร่วมทำงาน กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญทางอ้อมในการขัดเกลาทางสังคมของบุคคล บางอย่างบุคคลจำต้องกระทำเพื่อให้กลุ่มเพื่อนยอมรับ กลุ่มเพื่อนสอนให้บุคคลรู้จักอะลุ้มอล่วยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอนให้รู้จักรับผิดชอบร่วมมือในกิจกรรมร่วมกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามกลุ่มเพื่อนยังเปรียบเสมือนดาบสองคม กล่าวคือ มีผลในการช่วยถ่ายทอดคุณค่าและวิธีการระเบียบกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ต้องการ ในทางตรงข้ามกลุ่มเพื่อนอาจเป็นแรงยั่วยุผลักดันให้บุคคลทดลองหรือลองดีต่อข้อบังคับ ระเบียบวินัยที่ตั้งไว้ เช่น การหนีโรงเรียน การสูบบุหรี่ การเที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ เป็นต้น ปัจจุบันชีวิตในเมืองใหญ่มีผลทำให้กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญมากขึ้น เพราะครอบครัวสมัยใหม่มีขนาดเล็ก พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดู เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่เล่นกับเพื่อน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย พ่อแม่ผู้ปกครองกลายเป็นคนหัวโบราณ ขณะที่เพื่อน ๆ หัวสมัยใหม่กว่า

3. โรงเรียน เป็นสถานศึกษาอย่างเป็นทางการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่า และแนวความคิด ความเชื่อของบุคคล ประสบการณ์ทางการศึกษาช่วยพัฒนาความสามารถ ทัศนคติ และรูปแบบพฤติกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีคุณค่าทางบวกต่อสังคม ประสบการณ์ที่ได้จากโรงเรียนเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการคัดเลือกและควบคุม ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีความรู้ความสามารถที่จะศึกษาและพิจารณาเพื่อรับคุณค่าใหม่ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม

4. กลุ่มอาชีพ เมื่อบุคคลผ่านพ้นการศึกษาจากโรงเรียน ก็จะเริ่มประกอบอาชีพเลี้ยงตัว บุคคลจะพบเพื่อนร่วมงานตามแต่อาชีพของตนซึ่งมีระเบียบวิธีการแตกต่างออกไป บุคคลจำต้องเรียนรู้และรับไว้หากต้องการอยู่ในกลุ่มนั้น เช่น ข้าราชการพลเรือน นายแพทย์ นายทหาร ตำรวจ ทนายความ ฯลฯ ความเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพใดอาชีพหนึ่งเป็นเวลานาน อาจทำให้บุคคลผู้นั้นมีอุปนิสัยใจคอ ทัศนคติ ความต้องการของชีวิตแตกต่างไปจากที่เคยได้รับการฝึกอบรมมา

5. สื่อมวลชน มีหน้าที่ต่อสังคม 5 ประการ คือ

5.1 ให้แหล่งข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

5.2 เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนที่อยู่ในสังคม

5.3 ให้ความรู้แก่ประชาชน เท่ากับเป็นแหล่งเพิ่มพูนปัญญาอันจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าของตนเองและสังคม

5.4 ให้ความบันเทิง เพื่อการพักผ่อนทางด้านจิตใจ ผ่อนคลายความตึงเครียดและให้ความสนุกสนาน

5.5 ให้บริการทางธุรกิจ เพื่อประโยชน์แก่การค้าขายและเศรษฐกิจของสังคม

สื่อที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ และภาพถ่าย สื่อทั้งหลายเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของบุคคลอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม สื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้การขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมีคุณค่าและมีโทษด้วย โดยทั่วไปแล้วสื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้สาระและข่าวสารเพื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิต การตัดสินใจ การคาดหวังต่อชีวิตของบุคคล

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549: 47-49) กล่าวถึงองค์การทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมไว้ 6 องค์กร คือ

1. ครอบครัว เป็นองค์กรแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้กับมนุษย์ ตั้งแต่แรกเกิดครอบครัวจะดูแลความเจริญเติบโตทางร่างกาย สอนให้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เช่น การออกเสียง การพูด การขับถ่าย และการกิน การขัดเกลาทางสังคมที่เด็กได้รับมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางอารมณ์และบุคลิกภาพ ระยะเวลาการขัดเกลาทางสังคมที่บุคคลได้รับจากครอบครัวนี้แตกต่างกันไปตามทัศนคติของแต่ละครอบครัว

2. สถานศึกษา นับเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว เมื่อถึงวัยเรียน ครอบครัวควรส่งบุตรหลานไปโรงเรียนเพื่อให้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาการและได้รับการอบรมที่ดีจากโรงเรียน ทั้งในด้านจริยธรรม ศีลธรรม ระเบียบวินัย และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น

3. กลุ่มเพื่อน มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม บุคคลคบกับเพื่อนเพราะมีสิ่งที่ต้องการบางอย่างร่วมกัน เช่น คิดตรงกัน มีรสนิยมเดียวกัน เรียนอยู่โรงเรียนเดียวกัน ทำงานที่เดียวกัน หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมใกล้เคียงกัน เป็นต้น บุคคลจะได้เรียนรู้ว่าการมีชีวิตอยู่ในสังคมต้องรู้จักปรับความต้องการของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้อื่นด้วย

4. สำนักงานหรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ หมายถึงกลุ่มอาชีพหรือหน่วยงาน หน่วยงานแต่ละแห่งมีกฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดให้บุคคลอยู่ในระเบียบเคร่งครัดต่างไป

5. สถาบันศาสนา ในสมัยก่อนสถาบันทางศาสนาคือวัด มีอิทธิพลมากต่อการขัดเกลาทางสังคมแก่บุคคล เพราะวัดทำหน้าที่เป็นทั้งสถานศึกษาและสมาคมพบปะสังสรรค์กัน แต่ปัจจุบันคนห่างวัดเพราะมีสถาบันอื่นมารับช่วงแทน ทำให้คนมีโอกาสฟังคำสั่งสอนจากพระสงฆ์น้อยลง บทบาทในการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันศาสนาจึงลดน้อยลงไปด้วย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นศาสนาก็ยังคงเป็นที่พึ่งทางใจของบุคคลจำนวนไม่น้อย เนื่องจากสังคมไม่สามารถตอบสนองความต้องการทุกอย่างให้บุคคลได้ เมื่อผิดหวังจากสังคม บุคคลมักจะหันหน้าเข้าศาสนาเป็นที่พึ่ง

6. สื่อมวลชน การเผยแพร่ข่างสารหรือแนวคิดผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ มีผลต่อสมาชิกของสังคมอย่างกว้างขวางและรวดเร็วมาก เด็กจะชอบเลียนแบบตัวแสดงในละครหรือภาพยนตร์ สื่อบางประเภทสอดแทรกคุณธรรมและค่านิยมทางสังคม หนังสือพิมพ์และสื่อประเภทอื่นก็มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมเช่นกัน ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ดังนั้นการจะยึดถือข้อมูลข่าวสารหรือแบบแผนใดจากสื่อจึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้ดุลพินิจอย่างรอบคอบ

สรุปได้ว่าองค์กรที่มีหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมมี 6 องค์กรหลัก คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชน องค์กรเหล่านี้มีอิทธิพลในการกล่อมเกลาบุคลิกภาพ พฤติกรรม ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของบุคคลให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดการขัดเกลาทางสังคมนี้ทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความคิด อุดมการณ์ที่ทำให้บุคคลได้รับรูปแบบของบุคลิกภาพ เรียนรู้การดำเนินชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ และมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามแนวทางที่กลุ่มหรือสังคมนั้นต้องการ อีกทั้งยังเป็นวิธีการควบคุมป้องกัน และหลีกเลี่ยงการสร้างปัญหาแก่สังคม โดยมุ่งเน้นไปที่การปลูกฝังระเบียบวินัย ปลูกฝังความมุ่งหวัง/แรงบัลดาลใจ เสริมสร้างให้เกิดเทคนิคทักษะในการดำรงชีวิต และขัดเกลาทางสังคมให้บุคคลรู้จักสถานภาพและบทบาทของตนเอง ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมนี้ควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก ที่เปรียบเสมือนผ้าขาว ที่จะแต่งแต้มระบายสีอะไรลงไปก็ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องระมัดระวังในการปั้นและประทับภาพต่าง ๆ ลงไปในจิตใจของเด็ก และการอบรมเด็กควรจะดำเนินการให้เหมาะสมกับพัฒนาการในวัยต่าง ๆ โดยผ่านองค์กร 6 องค์กรหลัก คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชน จากแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมนี้ผู้วิจัยนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์รูปแบบวิธีการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อเด็กขายดอกไม้ และอิทธิพลของการขัดเกลาทางสังคมที่มีต่อวิถีชีวิตทั้งวิถีการกระทำ วิถีความคิด และปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

แนวคิดพัฒนาการของ Erikson

พิมลพรรณ สุวรรณโถง (2544: 10-15) อธิบายถึงแนวคิดพัฒนาการของ Erikson ว่า Erikson มุ่งความสนใจไปที่สิ่งแวดล้อม สังคม และโอกาสที่บุคคล จะพัฒนาตนเองเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ทั้งบุคคลและสังคมต่างก็สามารถอยู่ร่วมกันและมีความต้องการที่จะเจริญก้าวหน้า Erikson วางแนวทางใหม่ของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ซึ่งทำให้การนำไปใช้ และการแปลความหมายพฤติกรรมกว้างขวางกว่าเดิม และสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

Erikson กล่าวว่า บุคลิกภาพกับความสมดุลของสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กัน การมองเห็นคุณค่า และคุณธรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของการเจริญเติบโต และความต้องการที่จะพัฒนาตนเองซึ่งคุณค่าและคุณธรรมนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการฝึกหัดในวัยเด็ก บุคคลจะมีการ

พัฒนาโครงการสร้างทางกายภาพควบคู่ไปกับคุณลักษณะทางด้านจิตใจ การพัฒนาทางด้านร่างกายที่ควบคู่กับพัฒนาการทางด้านจิตใจอย่างสมดุล ทำให้บุคคลมีความสามารถในการปรับตัวอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี Erikson กล่าวว่า กฎของความเจริญเติบโตทางร่างกาย ระยะเวลา และสิ่งแวดล้อม จะเข้ามาสัมพันธ์กันทุกครั้งที่มีความเจริญเติบโตเกิดขึ้น การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นหน้าที่ของ Ego และกระบวนการทางสังคม ความเจริญเติบโตทางร่างกาย จิตใจ สังคม เป็นผลจากการทำงานร่วมกันของอินทรีย์ซึ่งประกอบด้วย Ego และความตระหนักในการเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งทั้ง 2 สิ่งนี้จะเข้ามาทำงานร่วมกันตลอดเวลา

Erikson มองว่าสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางกาย (Physical) สังคม (Social) วัฒนธรรม (Culture) และความคิด (Ideational) สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีอิทธิพลสำคัญต่อการวางรูปแบบการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล เพราะการปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคม เช่น การอบรมสั่งสอน การฝึกหัดและการพยายามให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนเองเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อม พลังหรืออำนาจของสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อบุคคลโดยการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เช่น จากพ่อ แม่ คนใกล้ชิด ความศรัทธาในศาสนา การถ่ายทอดหรือปลูกฝังอุดมคติเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการค้นหาศักยภาพของตนเอง ดังนั้นทุกคนจึงต้องการความรู้และคำแนะนำเพื่อการดำรงชีวิตและพัฒนาตนในเรื่องของวัฒนธรรม มีส่วนในการสร้างแบบแผนการดำรงชีวิต การดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นแรงจากสัญชาตญาณโดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดการแสดงออกที่ถูกต้อง Erikson กล่าวว่า ความแตกต่างของวัฒนธรรมและกลุ่มสังคมมีผลทำให้บุคคลแตกต่างกัน เด็กเล็ก ๆ ที่กำลังเจริญเติบโตจะรับรู้ความจริงต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับ และเป็นจุดเริ่มต้นของแบบแผนการดำเนินชีวิตของเขาต่อไปและเป็นแรงที่จะกำหนดความสามารถในการที่ชีวิตจะประสบความสำเร็จหรือไม่

Erikson แบ่งพัฒนาการไว้ 8 ขั้น (Erikson's Concept of Development) ซึ่ง 5 ขั้นแรกจะอยู่ในช่วงวัยทารก วัยเด็ก และวัยรุ่น ซึ่งเขาให้ความสนใจมากกว่า 3 ขั้นสุดท้าย ซึ่งอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ รายละเอียดดังนี้

1. ขั้นพัฒนาการ (Acquiring a sense of basic trust while overcoming a sense of basic mistrust-a realization of hope) เป็นระยะตั้งแต่เกิด-1 ขวบ ขั้นพัฒนาการความรู้สึกไว้วางใจพื้นฐาน ซึ่งทำให้ผ่านพ้นความรู้สึกไม่ไว้วางใจไปได้และเกิดความหวังเกิดขึ้น พัฒนาการขั้นแรกนี้นับว่าเป็นรากฐาน

สำคัญของพัฒนาการขั้นต่อ ๆ ไป การพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจให้เกิดขึ้นในบุคลิกภาพจะช่วยให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดีและยอมรับหรือกล้าเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

2. ขั้นพัฒนาการความรู้สึกเป็นอิสระซึ่งตรงข้ามกับความรู้สึกไม่แน่ใจและความละอาย การรับรู้ในความสามารถ (Acquriing a sense of autonomy while combating a sense of doubt and shame-a realization of will) เป็นระยะ 1-3 ขวบ ในขั้นนี้เป็นระยะที่เด็กกำลังเติบโตมากขึ้น จึงค้นพบว่าสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองซึ่งถือว่าเป็นการค้นพบความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง ในขณะเดียวกันยังมีความรู้สึกลังเลไม่แน่ใจในความสามารถและอิสระของเขา ความไม่แน่ใจนี้มีผลต่อการเป็นตัวของตัวเอง ต้องพึ่งพิงผู้อื่นทำให้เด็กเกิดความขัดแย้งในตนเอง ดังนั้นเด็กในวัยนี้ต้องการคำแนะนำ ความเห็นใจ ความเข้าใจจากผู้ใหญ่เพื่อการค้นหาตนเอง

3. ขั้นพัฒนาการความรู้สึกของความคิดริเริ่มซึ่งทำให้ผ่านพ้นความรู้สึกผิด-การตั้งความมุ่งหมาย (Acquiring a sense of initiative and overcoming a sense of guilt-a realization of purpose) เป็นระยะ 3-5 ปี เด็กในวัยนี้จะมีความสามารถและช่วยตนเองได้มากขึ้นกว่าเดิมแต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัด ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาขึ้นเมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ท้าทาย และตั้งคำถาม ช่างสงสัยละจินตนาการ เด็กที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเองจะมีความคัดค้านหรือความรู้สึกผิดเกิดขึ้นเนื่องจากเขาไม่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จดังใจ เป็นความรู้สึกที่สืบเนื่องมาจากการพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจหรือไม่ เด็กในวัยนี้ต้องการเรียนรู้ในสิ่งแปลกใหม่ ผู้ใหญ่ควรปล่อยให้เด็กได้ใช้ภาษาและทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระภายในขอบเขตความสามารถของเขา และตามจินตนาการของเด็กเอง ครอบครัวของเด็กจะเป็นแหล่งชี้แนะถึงสิ่งต่าง ๆ ในสังคมให้แก่เด็ก เด็กจะเริ่มสร้างบุคลิกภาพและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจากการได้ปะทะสังสรรค์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว

4. ขั้นพัฒนาการความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและขจัดความรู้สึกเป็นปมด้อย-ความสามารถเกิดขึ้น (Acquiring a sense of industry and fending off a sense of inferiority-a realization of competence) เป็นระยะอายุ 6-12 ปี ช่วงวัยเด็กตอนปลายเป็นระยะที่เด็กมีความเจริญเติบโตและอยากรู้อยากเห็นในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากขึ้น การเสาะแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ทำให้เด็กมีประสบการณ์ใหม่ ๆ สิ่งใดที่เขาต้องการ เขาจะต้องแสวงหาให้ได้ เมื่อถึงระยะนี้เด็กจึงต้องการที่จะแสดงออกความคิดเห็นและแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อแสดงความเป็นผู้ใหญ่ จุดสำคัญของพัฒนาการระยะนี้ คือ การแสดงออกว่าเขาโตแล้วการสะท้อนกลับของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เขาได้กระทำไปจะทำให้เขารู้สึกประสบความสำเร็จ

หรือล้มเหลว ความรู้สึกล้มเหลวทำให้เขามองตัวเองว่ายังเป็นเด็กอยู่ซึ่งทำให้เกิดปมด้อย แต่ถ้ารู้สึกว่าประสบความสำเร็จย่อมทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เห็นความสำคัญของตนเอง ทำให้เกิดกำลังใจที่จะปรับตัวเองให้ดีขึ้น ระยะนี้สังคมควรช่วยชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตเพราะเป็นระยะที่เด็กเริ่มไตร่ตรองถึงอนาคต การที่ได้พิสูจน์ว่ามีความสามารถในการกระทำต่าง ๆ ในขอบเขตของเขาทำให้เด็กในวัยนี้มีความเชื่อมั่นว่าเขาจะประสบความสำเร็จในอนาคต

5. ขั้นพัฒนาการความรู้สึกในความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและผ่านพ้นความรู้สึกสับสนในตนเองไปได้-รับรู้ตามความจริง (Acquiring a sense of identity while overcoming a sense of identity-a realization of fidelity) เป็นระยะ 13-17 ปี เด็กในวัยนี้จะสร้างความรู้สึกเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและผ่านพ้นความรู้สึกสับสนในตนเอง เข้าใจปัญหาต่าง ๆ และช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคต เช่น การเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง เป็นต้น นอกจากนั้นวัยรุ่นจะคัดเลือกผู้ใหญ่ที่เขาเห็นว่ามีความสำคัญในสายตาของเขาซึ่งไม่ใช่พ่อแม่มาเป็นบุคคลที่มีความหมายและเป็นที่ไว้วางใจของเขา วัยรุ่นจะมองคุณค่าของวัฒนธรรม ศาสนา และอุดมคติว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและเป็นสิ่งที่สนับสนุนส่งเสริมพัฒนาการและการค้นหาเอกลักษณ์ของเขา

6. ขั้นพัฒนาการความรู้สึกสัมพันธภาพและเป็นมิตรกับบุคคลอื่นโดยเฉพาะเพื่อนต่างเพศ และหลีกเลี่ยงความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง-ความรักเกิดขึ้น (Acquiring a sense of intimacy and solidarity and avoiding a sense of isolation-a realization of love) ช่วงอายุ 18-21 ปี หลังจากผ่านขั้นที่ 5 มาแล้ว เด็กจะสามารถหาเอกลักษณ์ของตนเองได้ รู้ว่าตนเองคือใคร มีความเชื่ออย่างไร ต้องการอะไรในชีวิต เขาจะเกิดความรู้สึกต้องการมีเพื่อนสนิทที่จะรับรู้รับฟังสิ่งต่าง ๆ ต้องการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนเองมีอยู่กับผู้อื่น ความรู้สึกผูกพันกับผู้อื่นจึงพัฒนาขึ้น แต่ถ้าบุคคลไม่สามารถสร้างความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดกับผู้อื่นได้ มีความต้องการแข่งขันชิงดีชิงเด่น หรือชอบทะเลาะวิวาทกับผู้อื่นก็จะนำไปสู่ความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความสมบูรณ์ของจิตใจผู้ใหญ่ คือ การได้รับการยอมรับ มีความเจริญเติบโต มีอาชีพที่เหมาะสม มีการสมาคมกับเพศตรงข้ามเพื่อการเลือกคู่ครองต่อไป การปรับตัวต่อสิ่งดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกต่อสังคม ถ้าสังคมทำให้เกิดความรู้สึกว่างเปล่า สูญเสีย บุคคลก็จะแยกตัวออกไปจากสังคมแยกไปจากครอบครัวและมีผลกระทบไปถึงความสามารถของการเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ “งาน” และ “ความรัก” เป็นสิ่งที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จ

7. ขั้นพัฒนาการความรู้สึกที่จะเป็นผู้ให้กำเนิดและสร้างสรรค์สังคม และหลีกเลี่ยงความรู้สึกที่คำนึงถึงแต่ตนเอง-การเอาใจใส่ดูแลเกิดขึ้น (Acquiring a sense of generativity and avoiding a sense of self-absorption-a realization of care) ช่วงอายุ 22-40 ปี วัยกลางคนเป็นวัยที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม ถ้าพัฒนาการของบุคคลในขั้นต้นเป็นไปด้วยดี รู้ว่าตนเองมีเอกลักษณ์อย่างไร มีความต้องการอย่างไรในชีวิต ตลอดจนสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น และเมื่อมาถึงขั้นนี้ก็จะพร้อมทำประโยชน์ให้แก่สังคมและผู้อื่นต่อไป

8. ขั้นพัฒนาการความรู้สึกมั่นคงสมบูรณ์ในชีวิตและหลีกเลี่ยงความรู้สึกสิ้นหวังท้อถอยในชีวิต-รู้จักชีวิต (Acquiring a sense of integrity and avoiding a sense of self-absorption-a realization of care) ช่วงอายุ 40 ปีขึ้นไป พัฒนาการในขั้นสุดท้ายนี้มีพื้นฐานมาจากการปรับตัวในขั้นแรก ๆ ของชีวิต วัยนี้จะมีการปรับตัวแสวงหาความอบอุ่นมั่นคงภายในจิตใจซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อเขาสามารถพัฒนาผ่านขั้นต่าง ๆ มาได้อย่างดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเขาสามารถปรับตัวในขั้นต่าง ๆ ที่ผ่านมาไม่ได้จะเกิดความรู้สึกท้อแท้และเหนื่อยหน่ายต่อชีวิตของตัวเอง วัยชราเป็นวัยสุดท้ายของชีวิตบุคคลควรมีความพึงพอใจในชีวิต รู้จักหาความสุขความสงบในจิตใจ พอใจกับการมีชีวิตของตน สามารถยอมรับสภาพความจริง ยอมรับความเป็นอยู่ของตนในปัจจุบัน

ขั้นพัฒนาการทั้ง 8 ขั้น ประกอบด้วยความรู้สึกต่าง ๆ นั้นหมายถึง ความรู้สึกของการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการที่จะปลูกฝังองค์ประกอบที่สำคัญของบุคลิกภาพ คือ ความไว้วางใจ ความเป็นอิสระ ความคิดริเริ่ม ความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า การมีเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นต้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินว่าพัฒนาการด้านจิตใจของบุคคลนั้นผ่านพ้นไปได้ตามช่วงอายุหรือไม่ ถ้าสามารถผ่านไปได้ บุคคลย่อมมีบุคลิกภาพที่มั่นคงสมบูรณ์ มีการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจเป็นปกติ

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2546: 48-56) อธิบายถึงทฤษฎีบุคลิกภาพของ Erikson ว่า Erikson เน้นว่าลักษณะสัมพันธภาพที่บุคคลมีกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และข้อขัดแย้งทางสังคมจิตใจ (Psychosocial crisis) เป็นจุดกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมและพัฒนาบุคลิกภาพในรูปแบบต่าง ๆ ตามลำดับ ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยผู้สูงอายุ Erikson อธิบายลักษณะความขัดแย้งทางสังคมจิตใจ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนความไว้วางใจแย้งกับความสงสัยน้ำใจผู้อื่น (Trust vs. mistrust) ระยะนี้เป็นระยะวัยทารกแรกเกิดจนถึง 1 ขวบ ความไว้วางใจผู้อื่นเกิดจากการที่เด็กทารกได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายและทางจิตใจ เช่น ได้รับการดูด ดื่ม นอน มีผู้พูดให้ฟัง เหล่านี้ทำให้ทารกได้รับความสุขสบายและผาสุกใจ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าโลกนี้น่าอยู่ ก่อให้เกิดความไว้วางใจในบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด และขยายวงไปสู่ความไว้วางใจตนเองและไว้ใจผู้อื่น อย่างไรก็ดีทารกที่ได้รับการสนองความต้องการทางกาย ทางอารมณ์จนรู้สึกสุขสบายตลอดเวลาและล้นเหลือนั้น จะกลายเป็นคนเชื่อถือไว้วางใจคนง่ายเกินไป ส่วนทารกที่ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการทางกายจนเข้าขั้น “ขาดแคลน” นั้นก็มักจะเป็นคนระแวงง่าย พัฒนาการที่ควรจะเป็น คือ ความสมดุลระหว่างความเชื่อถือไว้วางใจในน้ำใจบุคคลอื่นกับความระแวงสงสัยในน้ำใจบุคคลอื่น เพราะความพอดีของคุณสมบัติ 2 ประการนี้ ทำให้ทารกพัฒนาความรู้สึกว่า “โลกนี้มีที่หวังและมีความหวัง” เป็นความรู้สึกที่มีคุณค่าของมนุษย์ที่ต้องพัฒนาให้มีให้เป็น เพราะเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์ต่อสู้อุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งต้องเกิดขึ้นกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย

2. ขั้นตอนความเป็นตัวของตัวเองแย้งกับความละอายใจและไม่แน่ใจ (Autonomy vs. shame and doubt) เป็นระยะอยู่ในวัยทารกตอนปลาย ทารกเริ่มรู้จักหัดควบคุมตนเองในการใช้กล้ามเนื้อประสาทสัมผัส อยากรู้จักสิ่งแวดล้อม และพากเพียรที่จะเป็นตัวของตัวเอง ทำอะไรด้วยตนเอง ขณะเดียวกันผู้เลี้ยงดูทารกก็มักควบคุมกิจกรรมของทารกด้วยเกรงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับทารก ทารกที่ผู้เลี้ยงดูปล่อยให้เขาได้ทำอะไรดังใจปรารถนา โดยไม่เกินเลยเกินไปจะพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้าทารกถูกควบคุมมากเกินไปก็จะเกิดความรู้สึกละอายใจและไม่แน่ใจตนเอง ความรู้สึกทั้งสอง คือ ละอายใจและไม่แน่ใจ ถ้ามีมากจะทำให้ทารกผู้นั้นพัฒนาบุคลิกภาพที่ชอบทำอะไรแอบ ๆ ซ่อน ๆ ปิดบัง จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ชอบทำอะไรลับ ๆ ไม่เปิดเผย ชอบพูดปด ขณะเดียวกันทารกที่มีความเป็นตัวของตัวเองมากเกินไปก็อาจเกิดนิสัยเป็นคนเข้าคนยาก ไม่เคารพกฎระเบียบของสังคม ต่อต้านสังคม ความพอดีระหว่างความเป็นตัวของตัวเองกับความละอายใจและไม่แน่ใจทำให้เขาพัฒนานิสัยรู้จักควบคุมตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเองตามความเหมาะสม มีความตั้งใจมั่นในการกระทำกิจต่าง ๆ รู้จักตัดสินใจด้วยตนเองว่าอะไรถูกอะไรผิด

3. ขั้นตอนความคิดริเริ่มแย้งกับความรู้สึกผิด (Initiative vs. guilt) เป็นระยะวัยเด็กตอนต้น เด็กมีความสามารถทางกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส พึ่งตนเองได้ดีในการเคลื่อนไหว เดิน สื่อความ เด็กอยากเรียนรู้สิ่งที่อยู่รอบตัว เป็นช่วงเวลาที่เด็กซุกซนมาก ชอบเล่น เด็กที่ถูกสกัดกั้นความคิดฝัน หรือห้ามไม่ให้สำรวจตรวจตราสิ่งต่าง ๆ หรือห้ามไม่ให้เล่น ไม่ให้ทำอะไรมากเกินไป

เช่น เด็กที่บิดามารดาทะนุถนอมเกินไป เด็กที่ต้องอยู่ในกรอบระเบียบกฎเกินไป เด็กที่ถูกทำโทษมากเกินไป ถูกห้ามด้วยคำสั่งห้าม “อย่าทำ” “อย่าเล่น” “อย่ายุ่ง” มากเกินไปจะเกิดความรู้สึกผิดและกลัวการถูกลงโทษจนอาจพัฒนาบุคลิกภาพ “รู้สึกผิด” (Guilt personality) หรือเป็นคนชอบหลีกหนีความจริงโดยใช้ความคิดฝัน หรืออาจชอบแสดงความก้าวร้าวอวดดี เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา ความพอดีระหว่างความคิดริเริ่มและความรู้สึกผิดจะทำให้เด็กพัฒนาคุณสมบัติเป็นคนชอบสร้างสรรค์ รู้จักคิดวิธีแก้ไขปรับปรุงกิจการต่าง ๆ ที่ต้องกระทำและเป็นคนที่กล้าเผชิญความเป็นจริงของตนเองและของชีวิต

4. ขั้นตอนระยะเอาการเอางานแย้งกับปมด้อย (Industry vs. inferiority) เป็นระยะวัยเด็กตอนปลาย เด็กเข้าโรงเรียนและเริ่มรู้จักเรียนอย่างจริงจัง เป็นช่วงเวลาที่เด็กมีความสามารถควบคุมกิจกรรมของตน เช่น การเล่นอยู่ในโลกของความคิดฝัน รู้จักเคารพกฎระเบียบวินัยของบ้านของโรงเรียนและของสังคม การเข้าโรงเรียนและเรียนหนังสือทำให้เด็กต้องพัฒนาคุณสมบัติของตนเองเพื่อปรับตัวต่อความคาดหวังของครู พ่อแม่ และเพื่อน เด็กที่มีครู และพ่อแม่ช่วยเหลือ แนะนำการเรียนการเล่น ตั้งความคาดหวังกับเด็กพอสมควร และให้อภัยเด็กเมื่อเด็กไม่ได้ดังใจปรารถนาของตัวเองและขอผู้ใหญ่ เด็กจะเกิดกำลังใจมุมานะที่จะหัดเรียน หัดเล่น และทำกิจกรรมต่าง ๆ ในทางกลับกันเด็กที่ไม่มีผู้ใหญ่คอยแนะนำและให้กำลังใจ หรือตั้งความหวังในตัวเด็กเกินความสามารถเฉพาะตัวของเด็ก จะทำให้เด็กรู้สึกว่าตนต่ำต้อยไร้ความสามารถ ความรู้สึกเช่นนี้ถ้ามีมาก ๆ จะก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตน “มีปมด้อย” ความพอดีระหว่างความเอาการเอางานกับความรู้สึกด้อยจะพัฒนาไปสู่ความมีสมรรถภาพที่แท้จริง

5. ขั้นตอนการพบอัตลักษณ์แห่งตนแย้งกับการไม่เข้าใจตนเอง (Identity vs. identity diffusion) ในระยะนี้เป็นระยะวัยรุ่น เป็นช่วงที่ความขัดแย้งมีลักษณะวิกฤติยิ่งกว่าช่วงอื่น เพราะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าหากไม่สามารถแก้ไขภาวะวิกฤติให้ลุล่วงด้วยดีพอสมควร เด็กวัยรุ่นผู้นั้นก็จะกลายเป็นเด็กวัยรุ่นที่มีอัตลักษณ์อันสับสนและกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพสับสนไม่มั่นคง พัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ ความสมดุลระหว่างการรู้จักอัตลักษณ์ของตนเองอย่างดีกับความสับสนเพราะยังไม่พบตนเองด้วยดีทุกแง่มุม

6. ขั้นตอนความสนิทเสน่หา ความร่วมใจ แย้งกับความเปล่าเปลี่ยว (Intimacy and solidarity vs. isolation) ช่วงนี้อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น เมื่อพ้นวัยรุ่นมาแล้วบุคคลรู้จักอัตลักษณ์ของตนเองและพร้อมผสมผสานอัตลักษณ์ของตนกับบุคลอื่น บุคคลแสวงหามิตรภาพอันสนิทสนมดูดดื่ม แสวงหาคู่ครอง ผู้ใหญ่ที่ไมสามารถสร้างความสนิทสนมจริงจังกับผู้ใดผู้หนึ่งจะมีความรู้สึกอ้างว้างเดียวดาย ผู้ใหญ่ประเภทนี้จะไม่สามารถ “ละตนเพื่อเขาถึงผู้อื่น” ถ้ามีลักษณะเช่นนี้รุนแรงมาก ๆ อาจก่อให้เกิดปัญหาบุคลิกภาพที่รุนแรงได้ (severe personality problem) ความสมดุลระหว่างความสนิทสนมกับความเปล่าเปลี่ยวนั้นจะพัฒนาคุณสมบัติ “สร้างไมตรีและมีความรัก” กับบุคคลอื่นได้ เป็นไมตรีจิตและความรักแบบผู้ใหญ่ ซึ่งมีลักษณะเยื่อใยไมตรีและความอาทรต่อกันและกัน

7. ขั้นตอนการบำรุงส่งเสริมผู้อื่นแย้งกับการพะวงเฉพาะตนเอง (Generativity vs. self absorption) ช่วงนี้เป็นระยะวัยกลางคน จุดเด่นของวัยนี้คือ การแบ่งปัน การเผื่อแผ่ การแนะนำ การสร้างสรรค์ทั้งในสิ่งที่เป็นวัตถุสิ่งของและความรู้ ความคิด ความชำนาญต่อบุคคลอื่น ต่อโลก และต่อสังคม หากขาดการแบ่งปัน เผื่อแผ่ แนะนำแล้ว ผู้ใหญ่วัยกลางคนจะมีบุคลิกภาพอ่อนแอและมีความสับสนใจ คนวัยกลางคนที่พะวงเฉพาะตนเองจะเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัว เป็นบุคคลที่แสดงแต่อำนาจไม่หยุดยั้ง ความสมดุลระหว่างการบำรุงส่งเสริมผู้อื่นและการพะวงถึงตน ทำให้เกิดผลงานสร้างสรรค์เป็นมนุษย์ที่มีค่า และความสามารถที่จะอนุเคราะห์บุคคลอื่นได้ เป็นวัยกลางคนที่มีความสุข

8. ขั้นตอนความมั่นคงทางใจแย้งกับความสิ้นหวัง (Integrity vs. despair) ระยะนี้เป็นวัยสูงอายุ เมื่อถึงขั้นนี้แล้วบุคคลจะต้องพัฒนาความรู้สึกว่าตนได้กระทำกิจต่าง ๆ ที่ควรกระทำเสร็จสิ้นตามหน้าที่ของตนแล้ว เช่น ได้ให้การอบรมเลี้ยงดูผู้เยาว์ แบ่งปันความรู้ความคิดแก่ผู้ควรได้รับ ได้พบและยอมรับทั้งความสำเร็จ ความล้มเหลวของชีวิต มองชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น ทั้งความสมหวังและผิดหวัง (ปล่อยวาง) ทำใจให้ยอมรับชีวิตของตนเอง ผู้สูงอายุบางคนอาลัยอาวรณ์หรือยอมรับอดีตไม่ได้ หรือกลัวความตายที่กำลังคืบคลานเข้ามา หากรู้สึกเช่นนี้มาก ๆ จะเกิดอาการเศร้าสร้อยสิ้นหวังและหลีกหนีชีวิต ความพอดีระหว่างความมั่นคงทางใจและความสิ้นหวังทำให้บุคคลเกิดความเฉลียวฉลาด รู้เท่าทันโลกและชีวิต

จากขั้นตอน Psychosocial Development Stage ของ Erikson สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปขั้นตอน Psychosocial development stage ของ Erikson

ลำดับขั้นตอน	อายุ	สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางบวก	ลักษณะบุคลิกภาพที่พึงประสงค์	ลักษณะบุคลิกภาพไม่พึงประสงค์
1	0-18 เดือน	- แม่ ความรัก ความอบอุ่น มิตรไมตรี	- มีพละกำลังและมีความหวัง - รู้จักอดทนเมื่อต้องรอคอย	- ขี้สงสัย หนีสังคม - ไม่ไว้ใจใคร
2	18 เดือน -3 ปี	- พ่อแม่ที่สนับสนุนลูก - การเลียนแบบ	- รู้จักควบคุมตนเองและมีความตั้งใจมั่น	- ย้ำคิด ย้ำทำ - ลึกลับ - ต่อต้านสังคม
3	3-6 ปี	- พ่อแม่ที่สนับสนุนลูก - การหาอัตลักษณ์แห่งตน - เริ่มรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตนเอง	- ทำอะไรอย่างมีจุดหมาย มุ่งความสำเร็จ - มีแนวทางที่จะทำ	- ระมัดระวังตัวเกินไป - รู้สึกผิดมากเกินไป
4	6-12 ปี	- โรงเรียน/ครู - การเรียนรู้ , เพศศึกษา - การให้กำลังใจ	- รู้จักวิธีการ - มีสมรรถภาพ	- มีปมด้อย - รู้สึกว่าตนไร้สมรรถภาพต่ำต้อย
5	13-20 ปี	- เพื่อนร่วมรุ่น - ผู้ที่ยึดถือเป็นแบบอย่าง - แรงกดดันทางสังคม	ผูกพันกับผู้อื่นด้วยใจบริสุทธิ์และจงรักภักดี	- ขี้อาย - ไม่ชอบเข้าสังคม - ต่อต้านสังคม - สับสนในตนเอง
6	20-40 ปี	- คู่ชีวิต - เพื่อนร่วมงาน - ผู้ที่เป็นที่ปรึกษา - กลุ่มสังคมของตน	- สร้างไมตรี - มีความรัก - มีความสนิทเสน่หา	- ไม่อยากผูกมัด - คิดถึงเฉพาะตน - หลงตัวเอง - โดดเดี่ยว
7	40-60 ปี	- คู่ครอง ลูก เพื่อน - เพื่อนร่วมงาน - ชุมชน สังคม	- มีผลงานสร้างสรรค์ - ให้ความอนุเคราะห์ผู้อื่น -มุ่งมั่นพัฒนาสังคม	- เห็นคนอื่นไม่น่าคบหา เห็นแก่ตัว - ทะนง/ลำพองตัว
8	60 ปี ขึ้นไป	- คู่ครอง ลูกหลาน/ญาติ/ - เพื่อน ชุมชน - ศาสนา	- รู้จักปล่อยวาง - ลดความยึดมั่นในตนเอง - ฉลาดเท่าทันโลกและชีวิต	- สร้อยเศร้า - ขมขื่น สับสน - เห็นผู้อื่นต่ำต้อย

ที่มา: ศรีเรือน แก้วกังวาน (2546: 57-58)

จากแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดพัฒนาการของ Erikson ข้างต้น ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์ บุคลิกภาพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชซึ่งมีช่วงอายุระหว่าง 10-15 ปี ให้มีความชัดเจนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

ความหมายของความคิดเห็น

มีผู้ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ ดังนี้

ปทานุกรมสังคมวิทยา (2532: 246) ได้บัญญัติคำว่า ความคิดเห็นซึ่งตรงกับคำว่า Opinion ในภาษาอังกฤษ หมายถึง 1) ข้อพิจารณาเห็นว่าจริงจากการใช้ปัญญาความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม 2) ทัศนะหรือประมาณการเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่ง 3) คำแถลงที่ยอมรับนับถือกันว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญในหัวข้อปัญหาที่มีผู้มาขอคำปรึกษา คำว่าความคิดเห็น มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ทัศนคติ ซึ่งมีคำอธิบายไว้ว่า แนวโน้มที่บุคคลได้รับมาหรือเรียนรู้มา และกลายเป็นแบบอย่างในการแสดงปฏิกิริยาสนับสนุนหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อบางสิ่งบางอย่างหรือต่อบุคคลบางคน

จำรอง เงินดี (2534: 2) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคน แต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้

นพมาศ ธีรเวคิน (2543: 99) ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริง พูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟัง แต่เมื่อพูดหรือเขียนไปแล้วกทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ

เจียมจิต กลั่นหอม (2549: 8 อ้างถึง Oskamp 1991: 12) อธิบายว่า ความคิดเห็นเป็นแนวคิดที่ใกล้เคียงกับแนวคิดของทัศนคติในบางครั้งใช้เหมือนกันโดยเฉพาะในแวดวงของการสำรวจวิจัย

และการสำรวจความคิดเห็น แต่โดยทั่วไปการใช้คำว่าความคิดเห็นมักใช้ในขอบเขตที่แคบกว่าความคิดเห็นเป็นเรื่องของการรับรู้เบื้องต้นมากกว่าที่จะเป็นการรับรู้ด้านอารมณ์ และความคิดเห็นมักจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลในด้านความน่าพอใจหรือความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ในขณะที่ทัศนคติจะเกี่ยวกับความรู้สึกของบุคคลหรืออารมณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงออกถึงความเชื่อ ความรู้สึกด้านจิตใจ โดยการพูด การเขียน หรือการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานของแต่ละบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

พุทธมาส บำเหน็จพันธุ์ (2549: 9 อ้างถึง Foster, 1952) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับความคิดเห็นว่ามีมูลเหตุ 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล หมู่คณะ เรื่องราวต่าง ๆ หรือสถานการณ์ ความคิดเห็นเกิดขึ้นในตัวบุคคลจากการได้พบเห็น ความคุ้นเคย อาจถือได้ว่าเป็นประสบการณ์ตรง และจากการได้ยินได้ฟัง ได้เห็นรูปถ่าย หรืออ่านจากหนังสือโดยไม่ได้พบเห็นของจริง ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม

2. ระบบค่านิยม และการตัดสินค่านิยม เนื่องมาจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและการตัดสินค่านิยมไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มจึงมีความคิดเห็นในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน

เจียมจิต กลั่นหอม (2549: 9 อ้างถึง Oskamp 1991: 17-19) ได้สรุปว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น พบว่ามีหลายประการทั้งปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อม และประสบการณ์ที่ได้รับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางพันธุกรรมและร่างกาย มีการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านพันธุกรรมจะมีผลต่อระดับความก้าวร้าวของบุคคล ส่วนปัจจัยด้านร่างกาย เช่น อายุ ความเจ็บป่วย และผลกระทบจากการใช้ยาเสพติดจะมีผลต่อความคิดเห็นและทัศนคติของบุคคล

2. ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล เป็นการกระทำหรือได้พบเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ โดยตนเอง ทำให้เกิดทัศนคติหรือความคิดเห็นจากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับ

3. อิทธิพลจากครอบครัว เป็นปัจจัยที่บุคคลเมื่อเป็นเด็กจะได้รับอิทธิพลจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และครอบครัว ทั้งนี้ เมื่อตอนเป็นเด็กเล็ก ๆ จะได้รับการอบรมสั่งสอน ทั้งในด้านความคิด การตอบสนองความต้องการทางร่างกาย

4. ทัศนคติและความคิดเห็นของกลุ่ม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดเห็นหรือทัศนคติของแต่ละบุคคล เนื่องมาจากบุคคลจะต้องมีสังคมและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังนั้น ความคิดเห็นและทัศนคติต่าง ๆ จะได้รับการถ่ายทอดและมีแรงกดดันจากกลุ่มไม่ว่าจะเป็นเพื่อนในโรงเรียนซึ่งทำให้เกิดความคล้อยตามเป็นไปตามกลุ่มได้

5. สื่อมวลชน สิ่งที่บุคคลได้รับจากสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ จะมีผลทำให้บุคคลมีความคิดเห็นมีความรู้สึกต่าง ๆ เป็นไปตามข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของบุคคลนั้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา และพันธุกรรม ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมของบุคคล เช่น ประสบการณ์ และการได้รับการอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นเป็นแนวทางในการศึกษาความคิดเห็นของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ความคิดเห็นที่มีต่อการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร ความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมให้กับเด็กขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร และความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร

แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

ความหมายของสวัสดิการสังคม

มีผู้ให้คำนิยามความหมายคำว่า “สวัสดิการสังคม” ไว้แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการรับรู้ การให้คุณค่าแนวคิดที่แตกต่างกัน ในที่นี้ขอรวบรวมความหมายที่มีผู้ให้นิยามไว้ในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

มาลี ธรรมลิขิตกุล (2543: 5) กล่าวว่าสวัสดิการสังคมหากมองในแง่เป้าหมาย จะหมายถึง ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ถ้ามองในลักษณะงาน หมายถึง งานที่มีลักษณะทั้ง ป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และช่วยให้สังคมส่วนรวมพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น และถ้ามองในแง่ กิจกรรม หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐหรือเอกชนทุกระดับจัดให้มีขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการ เพื่อประกันความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยอาศัยผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้จากหลายสาขาอาชีพ

ระพีพรรณ คำหอม (2545: 5 อ้างถึง มาริสสา ภู่เพ็ชร์, 2535) ได้กล่าวว่า สวัสดิการสังคม เป็นงานที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งในยามปกติและในยามที่ประสบปัญหา การให้ความช่วยเหลือมีหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นเงิน สิ่งของ การดูแลและการให้บริการ (Cashes, Kinds, Care and Services) โดยมีองค์ประกอบของกิจกรรมด้านการศึกษา การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย การประกันรายได้ การจ้างงาน และบริการสังคม”

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม (2546: 6-7) ให้ความหมายสวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกันการแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริม ความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและ พึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพ อนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคม ทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และมีส่วนร่วมในการจัด สวัสดิการสังคมทุกระดับ และ “การจัดสวัสดิการสังคม” หมายถึง การจัดบริการสวัสดิการสังคมตาม มาตรฐานที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติกำหนด ตลอดจน “ผู้รับบริการ สวัสดิการ” หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในสภาวะยากลำบากหรือที่จำเป็นต้องได้รับความ ช่วยเหลือ เช่น เด็ก เยาวชน คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ถูกละเมิดทาง เพศ หรือกลุ่มบุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติกำหนด

อภิญญา เวชยชัย (2547: 17) กล่าวว่า สวัสดิการ เป็นรากศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า Welfare มีความหมายครอบคลุมถึงสวัสดิการในทางเศรษฐศาสตร์ (Economic welfare) และสวัสดิการสังคม (Social welfare) สวัสดิการในทางเศรษฐศาสตร์ถือเอาความเชื่อและความพอใจของผู้บริโภคเป็น ตัวกำหนด ถ้าพอใจมากก็ถือว่าได้สวัสดิการมาก ส่วนสินค้านั้นจะมีคุณภาพอย่างไรไม่สำคัญ ส่วน สวัสดิการสังคมจะถือเอาความจำเป็นของสังคมโดยส่วนรวมเป็นตัวกำหนด เป็นสิ่งที่ทุกคนใน สังคมต้องเข้าถึง ต้องได้รับ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคม (Social basic right) ของทุกคน

วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ (2550: 1 อ้างถึง Friedlander and Apte, 1980) ให้นิยามว่า “สวัสดิการสังคม” เป็นระเบียบนโยบาย ผลประโยชน์ และบริการ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการจัดบริการต่าง ๆ เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เป็นที่ยอมรับกันว่าสวัสดิการสังคมเป็นบริการพื้นฐานที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและถาวร เปลี่ยนแปลงจากสภาวะที่เคยยากลำบากไปสู่สิ่งที่คาดหวังว่าจะดีกว่า รวมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป “สวัสดิการสังคม” มีความหมายกว้างในฐานะกิจกรรม บริการ และโครงการที่ภาครัฐและเอกชนจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างความกินดีอยู่ดี สนับสนุนให้ประชาชนในสังคมมีคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในชีวิต โดยไม่แบ่งแยกฐานะ ชนชั้น ศาสนา เพศ และวัย

องค์ประกอบของสวัสดิการสังคม

กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2545: 37) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของสวัสดิการสังคมที่แสดงสภาวะแห่งชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนจำแนกได้เป็น 7 ประการดังนี้

1. การมีสุขภาวะที่ดี ขยายความให้ชัดเจนได้ว่าประชาชนควรจะได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อย่างทั่วถึงและทัดเทียมกัน ประชาชนไทยไม่ว่าเพศ อายุ เชื้อชาติ วัย ศาสนา ภูมิภาค วัฒนธรรม แบบแผนการดำรงชีวิต สถานภาพทางสังคม ระดับชนชั้นใดก็ตาม พึงได้รับบริการสวัสดิการสังคมด้านสุขภาวะอย่างสอดคล้องกับความต้องการอย่างทั่วถึง เสมอภาค และเป็นธรรม

2. การมีการศึกษาที่ดี ขยายความได้ว่า ประชาชนพึงได้รับบริการที่ส่งเสริมและพัฒนาให้มีกระบวนกาการเรียนรู้ที่เป็นไปเพื่อความเจริญงอกงาม ได้รับการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรมและการเรียนรู้ทุกรูปแบบเพื่อความก้าวหน้าและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและสันติสุขยั่งยืน ทั้งนี้ความพิการ ความบกพร่องด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม หรือการเป็นประชาชนชายขอบ ชนกลุ่มน้อย คนยากจน ต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา ต่างแบบแผนการดำเนินชีวิต ผู้ด้อยโอกาส หรือแม้แต่เพศ วัย ผิวพรรณต้องไม่เป็นเหตุให้ประชาชนผู้หนึ่งผู้ใดขาดโอกาสทางการศึกษาหรือได้รับบริการทางการศึกษา ไม่เป็นธรรมไม่เท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป

3. การมีที่อยู่อาศัย ประชาชนทุกคนควรได้มีที่อยู่อาศัยตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้มา อย่างน้อยที่สุดที่อยู่อาศัยต้องทำให้ได้รับความปลอดภัย มีความมั่นคง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีสภาพเสื่อมโทรมแออัด แวดล้อมด้วยมลพิษ หรือเสี่ยงต่อภัยพิบัติ เสี่ยงต่อความเสื่อมเสียทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ที่อยู่อาศัยต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขกายสุขใจตามสมควร

4. การมีงานทำ การมีรายได้ และสวัสดิการแรงงาน ประชาชนต้องมีงานทำ มีรายได้พอสมควรอย่างน้อยในระดับที่เพียงพอแก่การดำรงชีพของตนเองและครอบครัว สภาพของงานที่ทำต้องมีสวัสดิการที่ดีหรืออย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนด ไม่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย อุบัติเหตุ และอุบัติภัยต่าง ๆ ไม่เสื่อมเสียแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม ประชาชนต้องได้รับรายได้และสวัสดิการจากการทำงานอย่างเสมอภาคเท่าเทียมและยุติธรรม นอกจากนี้ประชาชนต้องได้รับความคุ้มครองจากอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนต้องมีความภาคภูมิใจในงานที่ทำและมีโอกาสในการสร้างความก้าวหน้าในการทำงานนั้น

5. การมีความมั่นคงทางสังคม ประชาชนทุกคนที่มีรายได้ต้องได้รับการคุ้มครองในเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนและครอบครัวในรูปของการประกันสังคม (Social insurance) ซึ่งครอบคลุมเรื่องผลประโยชน์จากการประกันสุขภาพ การสงเคราะห์บุตร การชดเชยการขาดรายได้จากการเจ็บป่วย ทุพพลภาพ ชราภาพ และการว่างงาน การให้ความช่วยเหลือทางสังคมแก่ประชาชนเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ให้ความคุ้มครองด้านความมั่นคงแก่ประชาชนโดยเน้นไปที่ผู้ไม่มีรายได้ประจำที่เป็นผู้ตกทุกข์ได้ยาก โดยการสงเคราะห์ช่วยเหลือที่ต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติของประชาชนว่าเป็นผู้มีคามยากจนเดือดร้อนจริง

6. การนันทนาการ เป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ในองค์ประกอบของการมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ประชาชนต้องมีศิลปะ การบันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจตามวัฒนธรรมและประเพณีของตน ประชาชนพึงได้รับการตอบสนองความสุข ความพึงพอใจในด้านศิลปะ การบันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีคุณภาพ โดยกิจกรรมนันทนาการนั้นต้องไม่เป็นกิจกรรมที่ทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย ไม่ส่งผลเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

7. การได้รับบริการสังคม การได้รับบริการสังคม (Social services) เป็นการให้บริการแก่ประชาชนเพื่อช่วยสร้างเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้สามารถ

ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามสมควรแก่อัตภาพ ทั้งนี้บริการสังคมมีความแตกต่างจากบริการสาธารณะและการสาธารณูปโภคเพราะเป็นบริการที่เน้นส่งเสริมสวัสดิภาพทางสังคมที่ดีของประชาชนเป็นบุคคลมากกว่าการจัดสรรบริการทางกายภาพหรือโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

ระพีพรรณ คำหอม (2545: 15) ได้จำแนกองค์ประกอบของสวัสดิการสังคม 2 ลักษณะคือ ลักษณะกว้างและลักษณะแคบ ดังนี้

1. องค์ประกอบสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้างแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่

   1.1 การศึกษา (Education)
   1.2 สุขภาพอนามัย (Health)
   1.3 ที่อยู่อาศัย (Housing)
   1.4 การทำงานและการมีรายได้ (Employment and income maintenance)
   1.5 ความมั่นคงทางสังคม (Social security)
   1.6 บริการสังคม (Social services)
   1.7 นันทนาการ (Recreation)

2. องค์ประกอบงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบแบ่งเป็น 3 บริการ ได้แก่

2.1 บริการประกันสังคม (Social insurance) เป็นบริการที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวบังคับให้สถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 1 คนขึ้นไปต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม การจ่ายเงินเข้ากองทุนประกันสังคมประกอบด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่ นายจ้าง ลูกจ้าง และรัฐบาลในอัตราไม่เกินร้อยละ 1.5 เท่า ๆ กัน โดยครอบคลุมให้ลูกจ้างได้สิทธิประโยชน์ทดแทนในระยะแรก 4 กรณี ได้แก่ กรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยนอกเวลาทำงาน กรณีพิการทุพพลภาพ กรณีคลอดบุตร และกรณีตาย กองทุนดังกล่าวได้ขยายสิทธิประโยชน์ทดแทนเพิ่มขึ้นอีก 2 กรณี คือ กรณีสงเคราะห์บุตรและกรณีชราภาพ

2.2 บริการสงเคราะห์ประชาชน (Public assistance) เป็นบริการหนึ่งที่รัฐให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนหรือครอบครัวที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ กล่าวได้ว่าเป็นการช่วยเหลือบริการทดแทนชั่วคราว เป็นการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เฉพาะหน้า (Relief) เช่น การให้เงิน (Cashes) การให้

สิ่งของหรือเครื่องอุปโภคบริโภค (Kinds) การให้บริการอื่น ๆ ที่จำเป็น (Services) ได้แก่ บริการให้คำแนะนำปรึกษา บริการให้ความรู้ บริการฝึกอาชีพ บริการจัดหางานทำ และบริการจัดหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2.3 บริการสังคม (Social services) เป็นบริการที่รัฐหรือเอกชนที่มีความพร้อมทำหน้าที่จัดให้มีบริการสังคมขึ้น บริการสังคมจึงเป็นบริการทางเลือกที่รัฐเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนรับผิดชอบสังคมโดยจัดบริการให้กับประชาชนแทนรัฐ บริการสังคมจึงเป็นบริการที่มุ่งส่งเสริมสวัสดิภาพของบุคคลในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ ซึ่งผู้ใช้บริการสามารถเลือกใช้บริการได้ตามความต้องการของตนเอง เช่น บริการของโรงพยาบาลเอกชน บริการรักษาความปลอดภัย และบริการสถานศึกษาเอกชน เป็นต้น

ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช (2545: 15) กล่าวถึงบริการสวัสดิการสังคมใหญ่ ๆ 5 ประการ (Big five social services) ที่รัฐควรจัดให้มีขึ้น ได้แก่

1. โครงการประกันรายได้ เช่น การประกันสังคม (Social Insurance) และการประชาสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance)

2. บริการสุขภาพ (Health Services)

3. โครงการทางการศึกษา (Educational Programs)

4. ที่อยู่อาศัย (Housing)

5. บริการสังคมสงเคราะห์ (Social work services)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546: 2) จำแนกบริการสวัสดิการสังคมเป็น 3 ลักษณะกว้าง ๆ คือ

1. สวัสดิการสังคมที่มุ่งแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนหรือบำบัดรักษา ทดแทน ฟื้นฟู (Remedial, Supplemental, Substitute or Rehabilitative social welfare) เช่น แก้ไขฟื้นฟูเด็กที่กระทำความผิดในสถานพินิจ รับเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ จัดหาครอบครัวอุปการะ และปรับปรุงสภาพด้านกายภาพในชุมชนแออัด เป็นต้น

2. สวัสดิการสังคมที่มุ่งป้องกันปัญหา (Preventive social welfare) เช่น การฝึกอาชีพ เยาวชน บริการสาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น

3. สวัสดิการสังคมที่มุ่งพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจ ทักษะประชาชน (Developmental social welfare) เช่น การฝึกอบรมและพัฒนาความเป็นผู้นำ การพิทักษ์สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าสวัสดิการสังคมที่ภาครัฐหรือเอกชนควรจัดให้กับประชาชนในฐานะพลเมืองของชาติ ได้แก่ สวัสดิการด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การประกันรายได้ (มีงานทำ มีรายได้ มีสวัสดิการแรงงาน) ที่อยู่อาศัย ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นันทนาการ และบริการสังคมทั่วไป เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้ในระดับมาตรฐานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมมาศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ รูปแบบและความเหมาะสมของสวัสดิการสังคมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ประวัติชุมชน

ณัฐธิดา เหลืองสุขโสภณ และคณะ (2551: 1) ได้กล่าวถึงประวัติชุมชนโค้งรถไฟยมราชว่า ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชในยุคแรกเป็นผู้อพยพมาจากจังหวัดปัตตานีตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเป็นเจ้านายเชื้อสายเจ้าเมืองปัตตานี เมื่อนั่งเรือมาราชการในกรุงเทพมหานคร จึงได้รับมอบที่ดินและกำหนดให้ผู้คนบางส่วนที่อพยพมาจากปัตตานีอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ จากนั้นเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 พื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ ได้สำรวจพื้นที่เพื่อจะทำทางรถไฟสายแปดริ้ว และนำที่ดินดังกล่าวโอนมาเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และได้ดำเนินการสร้างทางรถไฟสายแปดริ้วขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการขนส่งทางบกสายตะวันออก ต่อมามีคนเห็นว่าที่ดินที่ว่างระหว่างทางรถไฟสายเอเชียกับสาบแปดริ้วน่าจะทำประโยชน์ได้จึงได้ขอทูลเกล้าขอพระราชทานที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย โดยต้องจ่ายค่าธรรมเนียมในการใช้ที่ดินเป็นเงินจำนวน 5 บาทต่อปี ต่อมาทางมูลนิธิอับดุลลานุสรณ์ได้มอบที่ดินในพื้นที่ใกล้เคียงของมูลนิธิเพื่อก่อสร้างมัสยิดเพื่อประโยชน์ในการทำพิธีทางศาสนา หลังจากนั้นชุมชนจึงมีสถานที่

ไว้ประกอบพิธีทางศาสนาสืบต่อมา จนกระทั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ขึ้นในชุมชน ชาวบ้านได้รับความเสียหายอย่างหนัก ชาวมุสลิมในชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากชาวมุสลิมทั่วไปและจากชุมชนใกล้เคียง จากนั้นก็มีการสร้างบ้านเรือนตามเขตพื้นที่เดิมของคนจนเป็นชุมชนขึ้นมาดังที่เห็นในปัจจุบัน หลังจากมีการซ่อมแซมบูรณะฟื้นฟูชุมชนก็มีประชากรที่อพยพย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นชาวอีสานก็ได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเพราะเป็นเสมือนชัยภูมิที่เหมาะสมกับการค้าขาย อยู่ศูนย์กลาง ใกล้เคียงหน่วยงานราชการและตลาด สะดวกในการเดินทาง สามารถหาซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาชีพได้ง่าย สินค้าต้นทุนการผลิตราคาถูก และที่สำคัญราคาค่าเช่าบ้านในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีราคาถูกกว่าชุมชนอื่น เมื่อมีอัตราการอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ชุมชนจำนวนมากทำให้ยากต่อการควบคุม ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติด และการพนัน

ที่ตั้งชุมชน

ชุมชนโค้งรถไฟยมราชเป็นชุมชนแออัดที่ตั้งอยู่ริมทางรถไฟสายแปดริ้ว (สายตะวันออก) โดยมีทางรถไฟสายเหนือเป็นแนวเขตชุมชนด้านทิศตะวันตกขนานไปกับถนนสวรรคโลก อาณาเขตด้านทิศตะวันออกขนานกับสะพานทางด่วนศรีรัช มีคลองระบายน้ำขนาดเล็กคั่นกลางระหว่างถนนกับแนวทางรถไฟ ภายในชุมชนมีบ้านเรือนปลูกแออัดเรียงราย 2 ข้างทางรถไฟตั้งแต่โค้งสะพานยมราชถึงบริเวณสามเหลี่ยมจิตรลดา เป็นระยะทาง 500 เมตร รวมพื้นที่ประมาณ 4 ไร่ (วิมลพรรณ กุญแจทอง, 2551: 39) กรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และมูลนิธิอับดุลลาห์ ชุมชนดังกล่าวตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร และได้ยื่นขอจดทะเบียนเป็นชุมชนอย่างถูกต้องเมื่อปี พ.ศ. 2512 (สิรินาฏ ศิริสุนทร, 2549: 32)

ชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติด ถนนศรีอยุธยา และชุมชนสระแก้ว
- ทิศใต้ ติด ถนนเพชรบุรี
- ทิศตะวันออก ติด ทางด่วนศรีรัช
- ทิศตะวันตก ติด ถนนสวรรคโลก

สำหรับแผนที่ชุมชนโค้งรถไฟยมราช ปรากฏตามภาพที่ 3

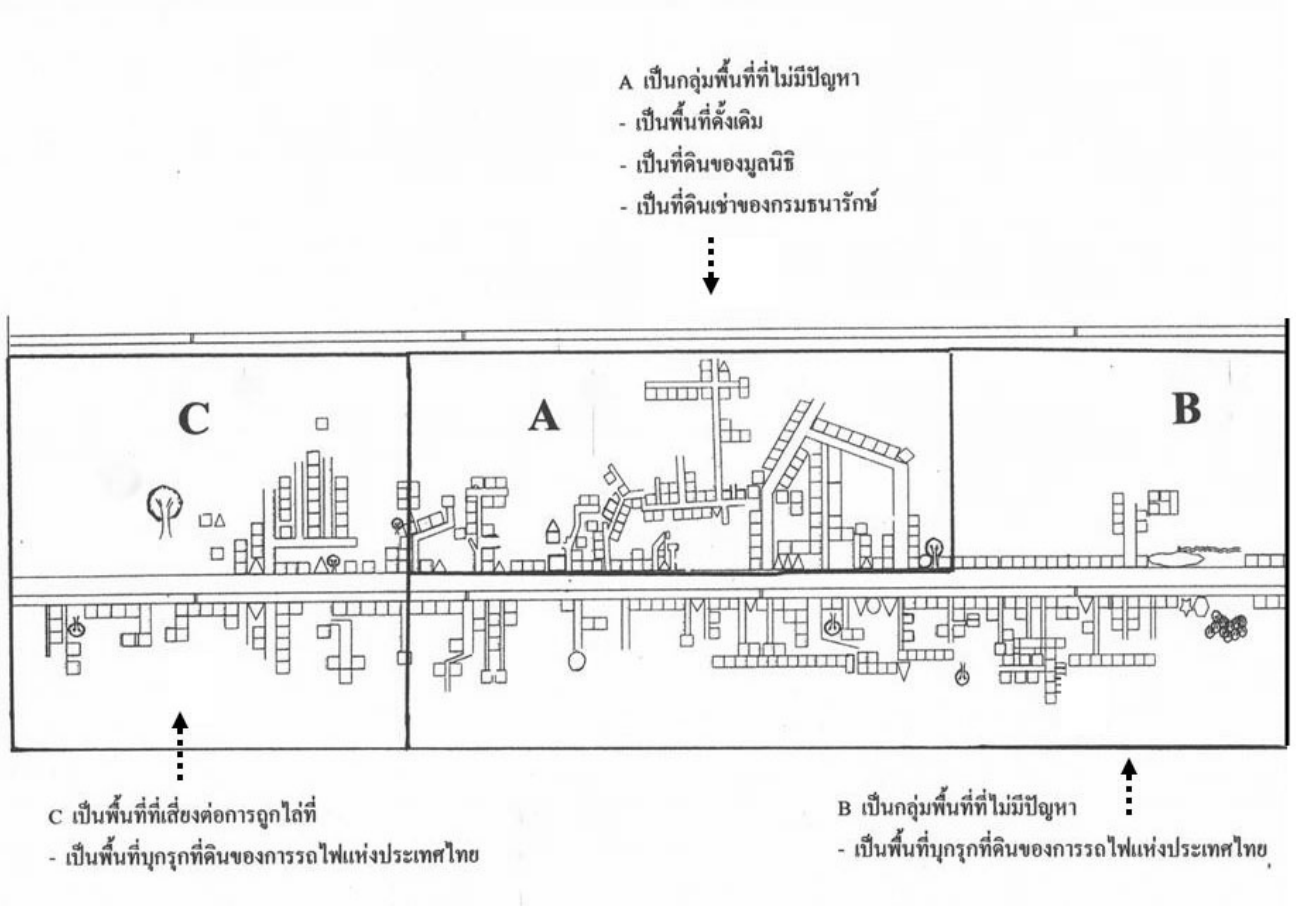

ภาพที่ 3 แผนที่ชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ที่มา: ณัฐธิดา เหลืองสุขโสภณ และคณะ (2552)

ประชากรในชุมชน

ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช มีจำนวนไม่แน่นอนเนื่องจากมีผู้อพยพโยกย้ายอยู่เสมอ ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้การสำรวจโดยนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ทำการฝึกภาคปฏิบัติ 2 เมื่อเมษายน พ.ศ. 2551 พบว่ามีประชากรที่พักอาศัยในชุมชนรวมทั้งผู้เช่าบ้านอยู่อาศัยในชุมชน รวมทั้งสิ้น 600 หลังคาเรือน ประกอบด้วยสมาชิกหลายช่วงวัย ตั้งแต่วัยทารก วัยเด็กตอนต้น วัยเรียน วัยรุ่น วัยทำงาน และวัยผู้สูงอายุ ประชากรในชุมชนมีเชื้อชาติไทย แต่มีความแตกต่างกันทางด้านศาสนา กล่าวคือ ประชากรดั้งเดิมเดิมส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนประชากรที่อพยพโยกย้ายมาอาศัยอยู่ใหม่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้ชาวชุมชนแบ่งออกเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยบริเวณรอบ ๆ สุเหร่า และติดทางรถไฟฝั่งโคลิเซียม ขณะที่ชาวชุมชนที่อพยพมาใหม่จะอาศัยติดทางรถไฟบริเวณฝั่งสนามม้านางเลิ้ง โรงพยาบาลมิชชั่น ประชากรในชุมชนยังประกอบอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ รับจ้างซักผ้า รับจ้างเลี้ยงเด็ก เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย พนักงานบริษัท ข้าราชการ และบางส่วนว่างงาน (ณัฐธิดา เหลืองสุขโสภณ และคณะ, 2551: 1)

สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการถือครองที่ดินของคนในชุมชน

วิมลพรรณ กุญแจทอง (2551: 40) กล่าวว่า บ้านเรือนที่อยู่อาศัยในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีหลายรูปแบบตั้งแต่บ้านไม้ 2 ชั้น บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ บ้านไม้ชั้นเดียว บ้านปูนชั้นเดียว และห้องแถวให้เช่าขนาดเล็กไปจนถึงเพิงพักที่ปลูกสร้างจากเศษวัสดุก่อสร้างแผ่นป้ายโฆษณาและสังกะสี แต่ละบ้านจะมีพื้นที่จำกัด เฉลี่ยประมาณ 3.5–6 ตารางวา โดยมีทางเดินหลัก 1 เส้นทางสร้างด้วยปูนขนาดกว้างประมาณ 1.5 เมตร ขนานไปกับรางรถไฟสายแปดริ้ว นอกจากนี้ยังมีทางเดินในซอยเล็ก ๆ และทางเดินสะพานไม้ บางแห่งคับแคบและมืดสลัว ทางเดินภายในชุมชนค่อนข้าวซับซ้อนเข้าออกได้หลายทาง

สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

วิมลพรรณ กุญแจทอง (2551: 40-41) กล่าวว่า ชุมชนโค้งรถไฟยมราชแบ่งกลุ่มผู้พักอาศัยในชุมชนตามลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมและกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่อยู่อาศัย โดยการจำแนกของคนภายในชุมชนเอง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่ม A เป็นกลุ่มคนดั้งเดิมในชุมชนซึ่งมีทั้งชาวไทยพุทธ และมุสลิม กลุ่มนี้จะมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติค่อนข้างแน่นแฟ้น หลายครอบครัวมาตั้งรกรากอยู่บริเวณนี้เป็นระยะเวลานาน 2 ถึง 3 ชั่วอายุคน กลุ่มนี้จะมีบ้านของตนเองปลูกในที่ดินเช่า มีจำนวน 65 ครอบครัว โดยเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จากภาคเอกชน และที่ดินของมูลนิธิอับดุลลานุสรณ์ ราคาเช่าที่ดินตั้งแต่ 180–360 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้จะมีฐานะดีเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ

2. กลุ่ม B เป็นกลุ่มผู้อาศัยบ้านเช่าเพื่อการประกอบอาชีพค้าขาย และขับแท็กซี่รับจ้าง (ส่วนใหญ่เป็นชาวอีสาน) เจ้าของบ้านส่วนใหญ่จะเป็นคนในกลุ่ม A ที่เป็นนายทุนหรือมีฐานะค่อนข้างดี ห้องเช่าส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ริมทางรถไฟและริมทางด่วนยมราช มีประมาณ 300 หลังคาเรือน ค่าเช่าห้องประมาณ 1,000–1,500 บาทต่อเดือน ค่าน้ำและไฟฟ้าจะต่อจากบ้านที่มีเลขที่ในกลุ่ม A ค่าบริการน้ำประปาคิดเป็นยูนิตละ 30 บาท ค่าไฟยูนิตละ 10–12 บาท

3. กลุ่ม C เป็นกลุ่มที่ไม่มีบ้านเป็นของตนเองและเป็นกลุ่มคนที่ถูกไล่รื้อมาจากชุมชนหลังวัดบรมนิวาสและชุมชนวัดพระยายัง และมาจับจองบุกรุกพื้นที่ว่างริมทางรถไฟปลูกสร้างบ้านโดยอิสระ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่มีที่อยู่อาศัยและอาชีพที่มั่นคงถาวร ถูกไล่ที่รื้อย้ายไปเรื่อย ๆ ขาดการศึกษา ขาดระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต ครอบครัวมีปัญหาซับซ้อนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรม เช่น ลักขโมย ขอทาน การใช้ความรุนแรงในครอบครัว ติดยาเสพติด สุรา การพนัน ตั้งครรภ์ในวัยเยาว์ และใช้แรงงานเด็กในการแสวงหาประโยชน์ เช่น ให้เด็กขอทาน และเร่ขายดอกไม้บนผิวจราจร

การศึกษาของคนในชุมชน

วิมลพรรณ กุญแจทอง (2551: 41-42) กล่าวว่า เด็กและเยาวชนในครอบครัวกลุ่ม C เป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาขาดโอกาสด้านการศึกษามากที่สุด ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา หรือเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษา ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ฐานะยากจน มีบุตรหลายคน ขาดเงินทุนการศึกษา บิดามารดาไม่ได้รับการศึกษาจึงไม่เห็นความสำคัญในการศึกษาแต่กลับใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการแสวงหารายได้เพื่อช่วยเหลือครอบครัว เด็กในกลุ่มนี้จึงมีพฤติกรรมเสี่ยง มีความประพฤติไม่เหมาะสม เกเร มั่วสุม ติดยาเสพติด หรือตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น

สุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

วิมลพรรณ กุญแจทอง (2551: 42-43) ระบุไว้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาสุขภาพที่ร้ายแรง มักใช้บริการโรงพยาบาลหรือคลินิก แต่ที่ประสบปัญหาสุขภาพอนามัยค่อนข้างมากจะเป็นชาวบ้านในกลุ่ม C เนื่องจากสภาพที่อยู่อาศัย อาหารการกินไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ ฐานะยากจน เด็กในครอบครัวเหล่านี้มักประสบภาวะขาดโภชนาการ น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ขาดสารอาหาร สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วยเรื้องรัง โรคที่พบบ่อยในกลุ่มครอบครัวเหล่านี้ ได้แก่ ภูมิแพ้ โรคผิวหนัง โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ และโรคพิษสุราเรื้อรัง เป็นต้น

ศาสนาของคนในชุมชน

วิมลพรรณ กุญแจทอง (2551: 42) ศาสนาที่สำคัญของชุมชนโค้งรถไฟยมราช คือ ศาสนาอิสลาม โดยมีผู้นับถือประมาณ ร้อยละ 80 ของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีชาวบ้านประมาณร้อยละ 20 ที่นับถือศาสนาพุทธ สำหรับเด็กมุสลิมจะมีการเรียนการสอนศาสนาที่มัสยิดอับดุลลานุสรณ์ 2 ที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน

อาชีพของคนในชุมชน

วิมลพรรณ กุญแจทอง (2551: 44) ชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีอาชีพหลากหลาย ทั้งประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย หาบเร่แผงลอย ขายมาลัย-ดอกไม้ ข้าราชการ พนักงานบริษัท กรรมกรก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป รับซื้อขายของเก่า เหล่านี้แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา ความรู้ความสามารถ และพื้นฐานของครอบครัว

สภาพแวดล้อมในชุมชน

เนื่องจากชุมชนโค้งรถไฟยมราชเป็นชุมชนแออัด บ้านเรือนหนาแน่น ไร้ระเบียบ มีปัญหาน้ำเน่าขังหลายแห่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ฝุ่นละอองจากควันรถ อากาศไม่ค่อยบริสุทธิ์ มีขยะมูลฝอยจำนวนมากบริเวณริมทางรถไฟ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการวิจัย เรื่อง วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ยังไม่มีผู้ใดทำมาก่อนแต่มีผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ ดังต่อไปนี้

สุกัญญา พรโสภากุล (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในเมืองเชียงใหม่” พบว่า เด็กที่มีอาชีพขายดอกไม้ทั้งหมดเป็นเด็กชาวเขาเผ่าอาข่า ส่วนหนึ่งมีภูมิลำเนาในประเทศไทย อีกส่วนหนึ่งเดินทางข้ามแดนมาจากประเทศพม่า ปัจจัยผลักดันการเข้าสู่อาชีพของเด็กอาข่าในประเทศไทย คือ นโยบายการอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีการผลักดันให้ชาวเขาต้องอพยพลงมาหางานทำในพื้นที่ราบ สำหรับเด็กอาข่าจากประเทศพม่าเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย เป็นผลจากปัญหาการเมืองภายในประเทศ และการมีเครือข่ายญาติพี่น้องเป็นชาวอาข่าในประเทศไทย อาชีพการขายดอกไม้ถูกมองว่าเป็นอาชีพสำหรับเด็กและผู้หญิง เนื่องจากในกลุ่มชาวเขาด้วยกันมีทัศนคติว่าอาชีพขายดอกไม้เป็นอาชีพที่ต้อยต่ำ ไร้เกียรติ และชาวอาข่านับได้ว่าเป็นชนชั้นที่ต่ำที่สุดในกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมดจึงเป็นอาชีพที่เหมาะสมกับการหาเลี้ยงชีพด้วยวิธีนี้ ดังนั้นต้นทุนที่สำคัญอย่างยิ่งของอาชีพเด็กขายดอกไม้ คือ ทุนทางวัฒนธรรม โดยเด็กเหล่านี้ใช้ “ความเป็นเด็ก” เป็นทุนในการดำเนินอาชีพ ความเป็นเด็กเป็นลักษณะสากลที่เรียกร้องความสนใจและความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้มาก แม้สิ่งที่เด็กนำมาขาย คือ ดอกไม้ ซึ่งแทบไม่มีความหมายในการดำเนินชีวิตประจำวันของลูกค้า แต่ลูกค้าก็ยินดีซื้อด้วยความสงสารและต้องการช่วยเหลือเด็ก อาชีพขายดอกไม้เป็นอาชีพที่ไม่ยั่งยืน เด็กต้องหาหนทางดำเนินชีวิตใหม่เมื่อย่างเข้าสู่วันรุ่นและเป็นผู้ใหญ่ เพราะจะสร้างความอับอายให้แก่ตนมากถ้ายังทำอาชีพนี้ต่อไป

ปัญหาของเด็กขายดอกไม้ในด้านการศึกษา พบว่า เด็กไม่สามารถข้ารับการศึกษาตามที่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือและจัดสวัสดิการได้ เพราะระยะเวลาการทำงานเป็นช่วงเวลากลางคืน จึงทำให้เหน็ดเหนื่อยและขาดสมาธิในการเรียน นอกจากนี้เด็กขายดอกไม้ที่มาจากประเทศพม่าก็ไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิให้ได้รับการศึกษาในระบบได้ ส่วนปัญหาด้านสุขภาพ เด็กต้องทำงานในช่วงเวลากลางคืน ทำให้ไม่สามารถพักผ่อนได้เพียงพอ และปัญหาประการสุดท้าย คือ ปัญหาการได้รับความคุ้มครองตามสิทธิของเด็ก เด็กมีความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับการถูกเอาเปรียบและล่วงละเมิดจากบุคคลต่าง ๆ และไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามสภาพ

สิรินาฎ ศิรินุช (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตคนขายพวงมาลัย” เป็นงานศึกษาถึงวิถีชีวิตคนขายพวงมาลัย การปรับตัวของคนจนเมือง ซึ่งขาดโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ปัจจัยทางด้านความคิดความเชื่อที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการขยายตัวของคนขายมาลัย การศึกษาพบว่า ความเจริญเติบโตของเมือง มีผลทำให้คนจนกลุ่มนี้จำเป็นต้องอาศัยกลวิธีการขายพวงมาลัยตามสัญญาณไฟจราจรเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ โดยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การขายพวงมาลัยสามารถดำรงอยู่ได้ เกิดจากพื้นฐานความเชื่อของกลุ่มลูกค้าที่เป็นคนขับรถแท็กซี่ คนขับรถบรรทุกที่ต้องการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยว จนสามารถบอกได้ว่าการขายพวงมาลัยเป็นสินค้าแห่งความเชื่อ

การศึกษาเรื่องนี้ยังพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเทคนิคการขายพวงมาลัยบนถนน โดยพิจารณาจากการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มคนขายกับคนซื้อ แบ่งออกเป็นเพศหญิง ชาย อายุ เวลา สถานที่ โดยพบว่าเทคนิคการขายมีความแตกต่างกันทั้งปัจจัยจากเพศ อายุ ช่วงเวลา และสถานที่ โดยคนขายพวงมาลัยได้เลือกเทคนิคการปรับตัวในการขายให้เหมาะสมกับตัวเองมากที่สุด นอกจากนี้การศึกษาชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นกระบวนการผลิต ได้มีการแบ่งโครงสร้างหน้าที่โดยมีปัจจัยของสถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานในการผลิต โดยพบว่า โครงสร้างของกลุ่มคนขายพวงมาลัยเริ่มต้นจากครอบครัวและเครือญาติเป็นหลัก ซึ่งมีการจัดแบ่งหน้าที่ตามรับผิดชอบพร้อมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ ทักษะให้กับสมาชิกในครอบครัวจนทำให้การขายพวงมาลัยสามารถดำรงอยู่จากรุ่นพ่อแม่กระทั่งรุ่นลูกหลาน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษา มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยมีวิธีการและอุปกรณ์ในการวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช 16 คน จาก 6 ครอบครัว 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ผู้วิจัยใช้วิธีเจาะจงในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช โดยคัดเลือกเฉพาะผู้ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและขายดอกไม้อย่างต่อเนื่อง จำนวน 10 คนจาก 6 ครอบครัว และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) จากนักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมาอย่างต่อเนื่อง จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเชิงลึก (In-depth Constructed Interview Schedule) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) พร้อมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทั้งวิถีการกระทำและวิถีความคิด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนา

สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งผู้วิจัยเปิดโอกาสให้เด็กและครอบครัวขายดอกไม้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสังเกตเกี่ยวกับวิธีการกระทำในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู วิธีการอยู่ร่วมกัน และวิธีการพักผ่อนหย่อนใจ ของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ตลอดจนความสัมพันธ์ ระหว่างเด็กกับครอบครัว และกลุ่มเพื่อน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปเป็นอุปกรณ์ตลอดระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลหลายแหล่งที่มีความแตกต่างกัน ทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย จากหนังสือ ตำรา เอกสาร ผลงานวิจัย ซึ่งสามารถค้นคว้าได้จากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์ก่อนที่จะทำการสำรวจภาคสนามต่อไป

หลังจากที่ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกศึกษาวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชแล้ว จึงเริ่มต้นการศึกษาด้วยการประสานงานกับเจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างเป็นทางการในการพาลงพื้นที่สร้างสัมพันธภาพครั้งแรกในชุมชน ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ได้พาผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย จำนวน 2 คน ไปพบกับเครือข่ายผู้ประสานงานในชุมชน และผู้นำชุมชน เพื่อแนะนำตัวอย่างเป็นทางการ และพูดคุยเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพชุมชนและวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการเข้ามาเก็บข้อมูลภาคสนาม บุคคลกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จะสามารถให้ข้อมูลได้มาก และสามารถช่วยสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจระหว่างเด็กขายดอกไม้ ครอบครัว กับผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี

การลงพื้นที่ครั้งต่อไปผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนหรือผู้ประสานงานชุมชนได้โดยตรง ซึ่งผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีนิสิต นักศึกษาเข้ามาทำการศึกษาและฝึกภาคปฏิบัติหลายครั้ง ทำให้ผู้นำชุมชนและผู้ประสานงานเรียนรู้และเข้าใจถึงรูปแบบและวิธีการทำงานและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี จากนั้นผู้นำชุมชนและผู้ประสานงานชุมชนได้พาผู้วิจัยไปพบกับครอบครัวทั้ง 6 ครอบครัวที่ยังให้บุตรเร่ขายดอกไม้ตามบริเวณผิวจราจร โดยนัดพบกันที่บริเวณลานกิจกรรมในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการเพื่อพูดคุยสร้างสัมพันธภาพเบื้องต้น

ครั้งแรกที่ผู้วิจัยพบกับครอบครัวและเด็กขายดอกไม้ ผู้นำชุมชนและผู้ประสานงานชุมชนยังอยู่ด้วย เพื่อเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ ช่วยให้เด็กและครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดี ไว้วางใจ และพร้อมที่จะให้ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยมีสัมพันธภาพที่ดีกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขออนุญาตไปเยี่ยมบ้านของเด็กเพื่อสังเกตสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมและลักษณะที่อยู่อาศัย เป็นต้น จากนั้นในการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งต่อ ๆ ไป ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจึงขออนุญาตเข้าไปสัมภาษณ์ที่บ้าน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งผู้วิจัยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น แบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ให้ตรงตามประเด็นที่ต้องการ ใช้การอัดเทปเพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดอย่างถูกต้องครบถ้วน ชัดเจน และใช้การจดบันทึกประเด็นที่สำคัญเพื่อความสะดวกในการสรุปข้อมูล หลังจากเก็บข้อมูลในละครั้งผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการถอดเทปและบันทึกไว้อย่างละเอียด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาอ่านทบทวน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามประเด็นที่ต้องการศึกษา หากมีข้อมูลส่วนใดที่ไม่ชัดเจนผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกไว้เพื่อนำกลับไปสัมภาษณ์ในครั้งต่อไปจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ชัดเจน ถูกต้อง ทำเช่นนี้ทุกครั้งหลังจากเก็บข้อมูลแล้ว เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงนำข้อมูลทุกส่วนมาเรียบเรียงตามประเด็นให้เหมาะสมต่อไป ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลกับเด็กและครอบครัวเป็นรายครอบครัวไปจนครบ 10 คน จาก 6 ครอบครัว

สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจำนวน 1 คน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เปรียบเสมือนการพูดคุยกันปกติ เกี่ยวกับข้อมูลการจัดสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มีให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชและความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกต และสัมภาษณ์ระดับลึก จะมีการจดบันทึกหลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์แล้วทุกครั้ง ทั้งในส่วนของเนื้อหาจากการสัมภาษณ์โดยยึดคำพูดและภาษาของเด็กขายดอกไม้ ครอบครัว และเพื่อนบ้าน รวมทั้งมีการบันทึกการสังเกต และนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบจากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ขาดหายไป จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มานำเสนอในเชิงพรรณนา (Descriptive)

2. ใช้หลักทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต (Way of Life) แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน (Poverty) แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว (Family Institution) แนวคิดและทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Hierachy of Needs) แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) แนวคิดพัฒนาการของ Erikson แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น (Opinions) แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาตีความข้อมูลที่ได้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทั้งวิถีการกระทำและวิถีความคิด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และแนวทางการแก้ไขปัญหาการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

การวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช” ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช จำนวน 10 คน จาก 6 ครอบครัวที่ขายดอกไม้อย่างต่อเนื่องและผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมาอย่างต่อเนื่อง จำนวน 1 คน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเป็นรายกรณีและสรุปเป็นภาพรวมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

2. ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

3. วิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

4. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

5. การแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

กรณีศึกษาที่ 1

เด็กชายดอย (นามสมมุติ) อายุ 11 ปี เป็นน้องชายต่างบิดาของนางสาวพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร นับถือศาสนาอิสลาม สูง 130 เซนติเมตร น้ำหนัก 35 กิโลกรัม รูปร่างอ้วนท้วม หน้าตาสะอาดสะอ้าน ผิวคล้ำ ผมหยิกสั้น ตาชั้นเดียว ใบหน้ากลม เป็นเด็กขี้อาย สุภาพเรียบร้อย ไม่ก้าวร้าว พูดจาไพเราะมีหางเสียง

กรณีศึกษาที่ 2

นางสาวพลอย (นามสมมุติ) อายุ 15 ปี เป็นพี่สาวต่างบิดาของเด็กชายดอย (กรณีศึกษาที่ 1) กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกิ่งเพชร นับถือศาสนาอิสลาม สูง 136 เซนติเมตร น้ำหนัก 30 กิโลกรัม รูปร่างผอม ผิวคล้ำ มีมนุษยสัมพันธ์ดี ร่าเริง ชอบพูดคุย เป็นคนเปิดเผย และชอบเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน พลอยยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนแม้อายุครบ 15 ปีบริบูรณ์แล้ว อ้างว่าต้องขายดอกไม้เลยไม่มีโอกาสไปทำบัตรประจำตัวประชาชน

กรณีศึกษาที่ 3

เด็กหญิงดา (นามสมมุติ) อายุ 14 ปี เป็นพี่สาวต่างบิดาของเด็กชายโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเด็กชายเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร ปัจจุบันไม่ได้เรียนหนังสือแล้ว เนื่องจากต้องออกมาช่วยมารดาทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว นับถือศาสนาอิสลาม สูง 160 เซนติเมตร น้ำหนัก 45 กิโลกรัม รูปร่างสูงโปร่ง ตาสองชั้น ผมหยักศก มีนิสัยร่าเริงเข้ากับคนอื่นได้ง่าย

กรณีศึกษาที่ 4

เด็กชายโอ๋ (นามสมมุติ) อายุ 13 ปี เป็นน้องชายต่างบิดาของเด็กหญิงดา (กรณีศึกษาที่ 3) และเป็นแฝดผู้พี่ของเด็กชายเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) กำลังศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร นับถือศาสนาอิสลาม สูง 140 เซนติเมตร น้ำหนัก 32 กิโลกรัม รูปร่างผอมบาง ผิวเข้ม ตาโตสีน้ำตาลเข้ม ผมแดง มีพฤติกรรมก้าวร้าวโมโหร้าย และมีนิสัยชอบแกล้งผู้อื่น

กรณีศึกษาที่ 5

เด็กชายเอ๋ (นามสมมุติ) อายุ 13 ปี เป็นน้องชายต่างบิดาของเด็กหญิงดา (กรณีศึกษาที่ 3) และเป็นแฝดผู้น้องของเด็กชายโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร นับถือศาสนาอิสลาม สูง 140 เซนติเมตร น้ำหนัก 31 กิโลกรัม รูปร่างผอม ตาสองชั้น ขี้อาย พูดน้อย ไม่ค่อยกล้าแสดงออก ท่าทางไม่ค่อยเป็นมิตร มีปานสีดำจางๆบริเวณใบหน้า แต่จะร่าเริงถ้าอยู่กับกลุ่มเพื่อนหรือคนสนิท เอ๋มีพฤติกรรมการแสดงออกไปทางเพศหญิง ชอบร้องกรี๊ดกร๊าด ชอบสวมใส่กระโปรง มีนิสัยจู้จี้จุกจิกคล้ายผู้หญิง มักจะมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนเพศหญิง

กรณีศึกษาที่ 6

เด็กชายบอล (นามสมมุติ) อายุ 12 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จากโรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร ปัจจุบันไม่ได้ศึกษาแล้ว เพราะมารดาไม่อยากให้ไปโรงเรียนเพราะกลัวอันตรายเกี่ยวกับกลุ่มขายยาบ้ามาก่อกวนระหว่างทางไปโรงเรียน เนื่องจากเคยมีกรณีของพี่ชายบอลที่ติดยาเสพติด และขณะนี้ต้องรับการบำบัดฟื้นฟูอยู่ที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา บอลนับถือศาสนาพุทธ สูง 145 เซนติเมตร น้ำหนักประมาณ 35 กิโลกรัม รูปรางผอมผิวคล้ำ ผมสั้น ตาสองชั้น สามารถเข้ากับเด็กคนอื่นและคนในครอบครัวได้ดี

กรณีศึกษาที่ 7

เด็กหญิงส้ม (นามสมมุติ) อายุ 10 ปี กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดพยายังค์ นับถือศาสนาพุทธ สูง 135 เซนติเมตร น้ำหนัก 30 กิโลกรัม รูปร่างอวบ ผมสั้น ผิวคล้ำ ตาโต พูดจาโผงผางกระโชกโฮกฮาก โมโหง่าย โกรธง่ายหายเร็ว ซึ่งตรงข้ามกับบุคลิกลักษณะที่มีท่าทางเรียบร้อย ขี้อาย ไม่ค่อยมีเพื่อน ถ้ารู้สึกไม่ชอบใครก็จะชอบปลีกตัวและออกห่างจากคน ๆ นั้น

กรณีศึกษาที่ 8

เด็กหญิงนก (นามสมมุติ) อายุ 12 ปี กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดสมณานัมวรวิหาร นับถือศาสนาอิสลาม สูง 136 เซนติเมตร น้ำหนัก 25 กิโลกรัม รูปร่างผอมสูง ผิวคล้ำ ผมยาว ตาโตสีน้ำตาล คิ้วเข้ม มีกิริยามารยามเรียบร้อย สุภาพ พูดจาไพเราะมีหางเสียง ชอบอยู่คนเดียว เป็นคนขี้อาย มีน้ำใจและจิตใจดีกับเพื่อนฝูงหรือคนรอบข้าง

กรณีศึกษาที่ 9

เด็กชายโต (นามสมมุติ) อายุ 13 ปี เป็นพี่ชายของเด็กชายเล็ก(กรณีศึกษาที่10) กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกิ่งเพชร นับถือศาสนา อิสลาม สูง135 เซนติเมตร น้ำหนัก 30 กิโลกรัม รูปร่างสมส่วน ผิวคล้ำ ผมสั้นเกรียน ตาสีดำสองชั้น เป็นคนขี้อาย ไม่ค่อยกล้าพูด แต่ถ้าพูดจะพูดจาไพเราะมีหางเสียง

กรณีศึกษาที่ 10

เด็กชายเล็ก (นามสมมุติ) อายุ 11 ปี เป็นน้องชายของเด็กชายโต (กรณีศึกษาที่9) กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนกิ่งเพชร นับถือศาสนาอิสลาม สูง 130 เซนติเมตร น้ำหนัก 25 กิโลกรัม รูปร่างผอม ตาสองชั้น ผิวคล้ำ ผมสั้น เป็นคนขี้อาย ไม่ค่อยกล้าพูด ไม่ค่อยกล้าแสดงออก

สรุปข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชและข้อวิจารณ์

สรุปข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช สามารถนำมาแสดงผลในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ น้ำหนัก ส่วนสูง ศาสนา ระดับการศึกษา และบุคลิกภาพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช สามารถนำผลมาวิจารณ์ได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

กรณีศึกษาที่	ชื่อ (นามสมมติ)	เพศ	อายุ (ปี)	น้ำหนัก กิโลกรัม	ส่วนสูง เซนติเมตร	ศาสนา	ระดับการศึกษา	บุคลิกภาพ
1	ดอย	ชาย	11	35	130	อิสลาม	ป.4	ขี้อาย
2	พลอย	หญิง	15	30	136	อิสลาม	ม.2	ชอบพูดคุย
3	ดา	หญิง	14	45	160	อิสลาม	จบ ป.4	ร่าเริง
4	โอ๋	ชาย	13	32	140	อิสลาม	ป.2	ก้าวร้าว
5	เอ๋	ชาย	13	31	140	อิสลาม	ป.2	ขี้อาย
6	บอล	ชาย	12	35	145	พุทธ	จบ ป.2	เข้ากับเด็กคนอื่นได้ดี
7	ส้ม	หญิง	10	30	135	พุทธ	ป.4	ขี้อาย
8	นก	หญิง	12	25	136	อิสลาม	ป.4	ขี้อาย
9	โต	ชาย	13	30	135	อิสลาม	ม.1	ขี้อาย
10	เล็ก	ชาย	11	25	130	อิสลาม	ป.5	ขี้อาย

จากตารางที่ 4 สามารถนำผลมาสรุปและวิจารณ์ผลได้ดังนี้

เพศ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่เป็นเพศชาย 6 ราย และเพศหญิง 4 ราย จะเห็นได้ว่าการที่เด็กขายดอกไม้เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเนื่องจากความเป็นเพศชายจะมีความคล่องแคล่วในการหลบหลีกยวดยานพาหนะ และมีความปลอดภัยมากกว่าเนื่องจากการขายดอกไม้ต้องขายจนค่ำมืด

อายุ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีอายุน้อยที่สุด คือ อายุ 10 ปี จำนวน 1 ราย และอายุมากที่สุด คือ อายุ 15 ปี จำนวน 1 ราย เด็กที่มีอายุ 11 ปี มีจำนวน 2 ราย อายุ 12 ปี มีจำนวน 2 ราย อายุ 13 ปี มีจำนวน 3 ราย และอายุ 14 ปี มีจำนวน 1 ราย จะเห็นได้ว่าเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจะมีอายุอยู่ระหว่าง 10-15 ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเป็นเด็กจะสามารถช่วยให้การขายดอกไม้ได้ดีกว่าผู้ใหญ่ และถ้าหากเป็นวัยเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปีนั้นครอบครัวถือว่ายังเด็กเกินไปที่จะมาขายดอกไม้ อาจประสบอุบัติเหตุได้ครอบครัวจึงยังไม่ให้เด็กออกมาขายดอกไม้ เด็กขายดอกไม้จัดอยู่ในกลุ่มเด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบากที่อยู่ในครอบครัวยากจนบิดามารดาหย่าร้าง ทิ้งร้าง หรือแยกกัน และเด็กต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวเกินวัยโดยการเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรอันเสี่ยงต่อสวัสดิภาพและความปลอดภัยของเด็ก ซึ่งขัดต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ที่กล่าวว่า เด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก หมายถึง เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนหรือบิดามารดาหย่าร้าง ทิ้งร้าง หรือแยกกันอยู่และได้รับความลำบาก หรือเด็กที่ต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวเกินวัยหรือกำลังความสามารถและสติปัญญา ผู้ปกครองต้องไม่กระทำการละทิ้งเด็กไว้ ณ สถานที่ใด ๆ โดยไม่จัดให้มีการป้องกันดูแลสวัสดิภาพหรือให้การเลี้ยงดูที่เหมาะสม ต้องไม่ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการขัดขวางการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็ก (มาตรา 25) และไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการใช้ จ้าง หรือวานเด็กให้ทำงานหรือกระทำการอันอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโต หรือขัดขวางต่อพัฒนาการของเด็ก (มาตรา 26)

น้ำหนักและส่วนสูง เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีน้ำหนัก 25-45 กิโลกรัม สูง 130-160 เซนติเมตร ประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิง ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ปี (2543) ซึ่งเป็นค่าที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลน้ำหนัก และความยาวหรือส่วนสูงจากเด็กที่มีการเจริญเติบโตเต็มศักยภาพ โดยทั่วไปนั้นนิยมประเมินการเจริญเติบและพัฒนาการทางด้านร่างกาย ดังนี้ 1) การประเมินน้ำหนักตามเกณฑ์อายุ เป็นการเปรียบเทียบน้ำหนักที่ควรจะเป็นตามช่วงอายุต่าง ๆ หากเด็กมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์อายุ ก็จะบ่งชี้ถึงปัญหาของการขาดสารอาหารโปรตีน

และพลังงาน ซึ่งมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตโดยรวม และ 2) การประเมินส่วนสูงตามเกณฑ์อายุ เป็นการเปรียบเทียบส่วนสูงที่ควรจะเป็นตามช่วงอายุต่างๆ หากเด็กมีส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์อายุ ก็จะบ่งชี้ว่าเด็กมีการขาดสารอาหารอย่างยาวนานและมักจะสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ผลการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิง ตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตารางแสดงผลการประเมินน้ำหนักส่วนสูงของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ตามเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิงของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2543

กรณีศึกษาที่	เพศ	อายุ(ปี)	น้ำหนัก (kgs.)	ส่วนสูง (cms.)	เกณฑ์มาตรฐาน		ผลการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐาน
					น้ำหนัก (กิโลกรัม)	ส่วนสูง (เซนติเมตร)	
1	ชาย	11	35	130	25.6-45.2	130.5-149.4	น้ำหนักตามเกณฑ์ แต่ส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์
2	หญิง	15	30	136	38.6-56.5	148.4-163.5	น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์
3	หญิง	14	45	160	36.3-55.2	147.0-162.3	ตามเกณฑ์ปกติ
4	ชาย	13	32	140	31.6-51.6	140.9-164.4	น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์
5	ชาย	13	31	140	31.6-51.6	140.9-164.4	น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์
6	ชาย	12	35	145	28.1-50.0	135.1-156.9	ตามเกณฑ์ปกติ
7	หญิง	10	30	135	23.4-42.1	127.1-146.1	ตามเกณฑ์ปกติ
8	หญิง	12	25	136	29.4-50.2	138.8-156.9	น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์
9	ชาย	13	30	135	31.6-51.6	140.9-164.4	น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์
10	ชาย	11	25	130	25.6-45.2	130.5-149.4	น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์

จากตารางที่ 5 สามารถนำผลมาสรุปและวิจารณ์ผลได้ดังนี้ คือ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจำนวน 3 ราย มีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิงของกรมอนามัย จำนวน 1 ราย มีน้ำหนักตามเกณฑ์ แต่ส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่งบ่งชี้ว่าเด็กอาจมีการขาดสารอาหารอย่างยาวนานและมักจะสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ยากจน และจำนวน 6 ราย มีน้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่งบ่งชี้ถึงปัญหาของการขาดสารอาหารโปรตีนและพลังงาน มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตโดยรวมและเด็กอาจมีการขาดสารอาหารอย่าง

ยาวนาน มักจะสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ยากจน สรุปได้ว่า เด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่มีน้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิงของกรมอนามัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิมลพรรณ กุญแจทอง (2551: 42-43) ที่พบว่า ครอบครัวหลายครอบครัวในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีฐานะยากจน อาหารการกินไม่ถูกสุขลักษณะ และขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ ทำให้เด็กในครอบครัวเหล่านี้มักประสบภาวะขาดโภชนาการ น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ขาดสารอาหาร สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วยเรื้องรัง โรคที่พบบ่อยในกลุ่มครอบครัวเหล่านี้ ได้แก่ ภูมิแพ้ โรคผิวหนัง โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ และโรคพิษสุราเรื้อรัง เป็นต้น

ศาสนา เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 8 ราย และศาสนาพุทธ จำนวน 2 ราย จะเห็นได้ว่าเด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเพราะชุมชนโค้งรถไฟยมราชเป็นชุมชนอิสลาม ศาสนา คือ ระบบความเชื่อที่เกิดมาจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน สร้างระบบความคิด (Thinks) ความเชื่อ (Belief) และวิถีการดำเนินชีวิต ศาสนาอยู่คู่กับความเชื่อของมนุษย์ แต่ละศาสนามีแนวความเชื่อที่แตกต่างกัน เมื่อความเชื่อแตกต่างกัน ส่งผลให้พิธีกรรมทางศาสนาย่อมแตกต่างกัน อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมทางศาสนา คือ รูปแบบหรือวิถีชีวิตของสังคมนั้น ๆ (มงคล หวังสุขใจ และ ชมพู โกติรัมย์, 2548: 144) ศาสนาแต่ละศาสนามีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ สอนให้คนเป็นคนดี มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ และกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดา คำสอนทางศาสนาเหล่านี้ได้หล่อหลอมเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชให้มีความกตัญญูต่อบิดามารดา และความกตัญญูต่อบิดามารดานี้เองที่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กก้าวเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร ซึ่งเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชหลายคนมองว่าการขายดอกไม้เป็นสิ่งที่ดี เป็นการช่วยเหลือ ครอบครัว และเป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาอีกทางหนึ่งด้วย

ระดับการศึกษา เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชกำลังศึกษาอยู่จำนวน 8 ราย โดยศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 2 ราย ประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 ราย ประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 ราย มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 ราย มัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 ราย และอีกจำนวน 2 ราย ไม่ได้รับการศึกษาแล้ว โดยจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 รายและจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 ราย เด็กขายดอกไม้ที่ยังศึกษาอยู่ได้เข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร จำนวน 4 ราย โรงเรียนกิ่งเพชร จำนวน 3 ราย และโรงเรียนวัดพยายังค์ จำนวน 1 ราย

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 8 มาตรา 49 โดยระบุไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” และได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่นนั้น เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชในฐานะประชาชนคนไทยตามกฎหมาย ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาภาคบังคับตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญอย่างเท่าเทียมกัน จะเห็นได้ว่าเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกคนได้รับการศึกษา แต่จะได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปีหรือไม่ มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านต้องการของเด็ก และฐานะของครอบครัวว่าจะมีความพร้อมในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายและทุนการศึกษาที่นอกเหนือจากภาครัฐเป็นผู้จ่ายให้ได้หรือไม่ เด็กบางรายต้องออกจากโรงเรียนมาช่วยบิดามารดาหาเงินเลี้ยงครอบครัวและตนเองเนื่องจากที่บ้านไม่มีเงินสนับสนุนทุนการศึกษา

บุคลิกภาพ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ จำนน 6 ราย มีบุคลิกภาพขี้อาย ไม่กล้าพูดและไม่ค่อยกล้าแสดงออก ตามแนวคิดพัฒนาการของ Erikson (พิมลพรรณ สุวรรณโถง, 2544: 10-15) ที่กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิผลสำคัญต่อการวางรูปแบบการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล การปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคม เช่น การอบรมสั่งสอน การฝึกหัด และการพยายามให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนเองนั้นจะเป็นแนวทางในการค้นหาศักยภาพของเด็ก เด็กที่กำลังเจริญเติบโตจะรับรู้ความจริงต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของแบบแผนการดำเนินชีวิตและเป็นแรงที่จะกำหนดความสามารถในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จต่อไป หากในวัยเด็กที่ผ่านมาเด็กรู้สึกว่าตนเองไม่สามารถกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยตนเอง เพราะมีผู้ใหญ่คอยบังคับควบคุม ตำหนิ จะทำให้เด็กรู้สึกถึงความล้มเหลว ทำให้เขามองตัวเองว่ายังเป็นเด็ก ทำให้เกิดปมด้อยกลายเป็นเด็กขี้อาย ไม่กล้าพูด และไม่กล้าแสดงออก แต่หากเด็กได้รับกำลังใจ ความเห็นอกเห็นใจและการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม จะทำให้เด็กรู้สึกว่าประสบความสำเร็จและเกิดความภาคภูมิใจมั่นใจในตนเองกล้าพูดและกล้าแสดงออก จากแนวคิดพัฒนาการของ Erikson ผู้วิจัยนำมาอธิบายบุคลิกภาพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้ว่า การที่เด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพขี้อาย ไม่กล้าพูดและไม่กล้าแสดงออกนั้นอาจมาจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัวที่ทำให้เด็กไม่ได้รับโอกาสในการแสดงความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียน การแสดงความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งยังไม่ได้รับคำแนะนำสั่งสอนและความเห็นอกเห็นใจที่เหมาะสม เช่น เวลาที่เด็กขายดอกไม้ไม่หมด ก็ไม่ได้รับกำลังใจหรือคำชมเชยจากครอบครัว แต่กลับ

ถูกบิดามารดาดุด่าว่ากล่าว หรือทุบตี ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนไม่มีความสามารถ เมื่อเป็นเช่นนี้บ่อยครั้ง ทำให้เด็กหล่อหลอมบุคลิกภาพที่ขี้อาย ไม่กล้าพูดและไม่กล้าแสดงออก

ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ครอบครัวที่ 1 (ครอบครัวของดอยและพลอย)

ครอบครัวที่ 1 เป็นครอบครัวของเด็กชายดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และนางสาวพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) ปัจจุบันดอยและพลอยอาศัยอยู่กับบิดามารดาและน้องชายอีก 1 คน ชื่อเด็กชายออย (นามสมมุติ) อายุ 8 ปี ซึ่งน้องชายไม่ได้ขายดอกไม้ เพราะว่าอายุยังน้อย รวมสมาชิกในครอบครัว 5 คน บิดาชื่อหนุ่ม (นามสมมุติ) อายุ 35 ปี นับถือศาสนาพุทธ ไม่ได้รับการศึกษา รูปร่าง เตี้ย อ้วน ผิวคล้ำ ดวงตามีรอยแผลหรือร่องรอยที่ทำให้ตาผิดปกติ มารดาชื่อก้อย (นามสมมุติ) อายุ 40 ปี นับถือศาสนาอิสลาม เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รูปร่างผอมสูง ผิวสีเหลือง สูบบุหรี่ วันละ 3 มวน ที่แขนท่อนบนข้างซ้ายมีรอยแผลเหมือนของมีคมกรีดหลายๆ ครั้ง เกิดจากการถูกสามีทำร้ายร่างกาย มารดาของดอยและพลอยมีสามีหลายคนแต่ก็ได้เลิกรากันไป สามีคนปัจจุบัน (บิดาของดอย) ได้แต่งงานกันตามพิธีทางศาสนาอิสลาม แต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส

บิดาของดอยมีอาชีพขายพวงมาลัย ส่วนมารดาของดอยและพลอยมีหน้าที่ร้อยพวงมาลัย ทำช่อดอกจำปีให้ดอยและพลอยนำไปขาย การศึกษาของบิดามารดาของดอยและพลอยไม่สูงนักจึงมีหนทางทำมาหากินน้อย มารดาของดอยและพลอยเห็นว่าผู้เป็นสามีเป็นหลักในการหาเลี้ยงและรับผิดชอบครอบครัว ผู้เป็นมารดากล่าวว่า “พ่อ เป็นหัวหน้าครอบครัว” แต่เมื่อถามดอยว่าใครเป็นหัวหน้าครอบครัวดอยกลับตอบว่า “แม่” ดอยยังกล่าวอีกว่า “...ในชุมชนนี้แม่จะเป็นหัวหน้าครอบครัวทั้งนั้น เพราะพ่อจะป่วยเพราะกินเหล้า สูบบุหรี่ และที่แม่ตอบแบบนั้น เพราะเกรงใจพ่อ...” สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา (ทำละหมาด) ทุกวัน

ครอบครัวของดอยและพลอยมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ประมาณเดือนละ 4,000 บาท ซึ่งได้มาจากการขายพวงมาลัยของบิดาและการขายดอกจำปีของดอยและพลอย รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัวเดือนละประมาณ 4,000 บาท ได้แก่ ค่าน้ำเดือนละ 50 บาท ค่าไฟเดือนละ 700 บาท ค่าเช่าบ้านไม่เสียเพราะเป็นที่ของการทางรถไฟแห่งประเทศไทย ค่าเก็บขยะเดือนละ 10 บาท ค่าเช่าส้วมเดือนละ 80 บาท ค่าขนมและค่าเดินทางไปโรงเรียนของดอยและพลอยวันละ 30 บาทต่อคน แต่ดอย

กับพลอยก็ไม่ได้ไปโรงเรียนทุกวัน วันไหนไม่มีเงินก็ไม่ได้ไปโรงเรียน ค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัวเดือนละประมาณ 2,000 บาท บางช่วงเวลามีรายจ่ายปลีกย่อย เช่น ค่าชุดนักเรียน ค่ารองเท้า และเงินออมเดือนละ 160 บาท จะเห็นว่ารายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวนั้นมีจำนวนเงินใกล้เคียงกับรายจ่าย แต่เนื่องจากครอบครัวมีภาระหนี้สินอีกจำนวนมาก ซึ่งกู้ยืมเงินมาใช้ลงทุนในการขายพวงมาลัยและดอกไม้ นำมาใช้จ่ายภายในครอบครัวและซื้อของใช้ที่จำเป็น ทำให้รายได้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอในการใช้จ่าย ระยะแรกภาระหนี้สินมีไม่มากแต่เนื่องจากขาดส่งเงินต้นและดอกเบี้ย ทำให้ภาระหนี้สินพอกพูนมาขึ้น ถ้าวันใดมีรายได้มากก็ส่งเงินกู้ได้มาก บางวันรายได้น้อยก็ส่งเงินกู้ได้น้อยหรือขาดส่ง บางเดือนถ้าขัดสนก็ต้องกู้ยืมเงินอีก ปัจจุบันครอบครัวของดอยและพลอยมีภาระหนี้สินประมาณ 35,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาทต่อเดือน รวมเงินต้นและดอกเบี้ยแล้วคิดเป็นเงินประมาณ 42,000 บาท โดยต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับคนทวงหนี้ที่มาทวงหนี้ที่บ้านวันละ 500 บาทจนกว่าจะหมดหนี้ ถ้าวันใดมีเงินไม่พอจ่าย ก็จ่ายเท่าที่มี ถ้าวันใดมีเงินมากก็จ่ายมาก เจ้าหนี้ก็จะนำเงินที่จ่ายหนี้นั้นไปหักลบกลบหนี้เอง มารดาของดอยและพลอยกล่าวว่า “... ฉันก็จดไว้ ว่าใช้หนี้เขาไปกี่บาทแล้ว จะได้จำไม่ผิด แต่เขาก็ไม่เคยโกงเรานะ ซื้อใจกัน เวลาไม่มีเราก็ไปยืมเขาได้” ถึงแม้ว่าครอบครัวของดอยและพลอยจะขัดสนเรื่องการเงินแต่บิดาของดอยก็มีเงินฝากในชุมชนโครงการบ้านมั่นคงเดือนละ 100 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินออมโครงการบ้านมั่นคงรวม 2,700 บาท และเงินฝากสวัสดิการเดือนละ 30 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินฝากสวัสดิการรวม 810 บาท ส่วนดอยมีเงินฝากสวัสดิการ 660 บาท ซึ่งฝากมานาน 22 เดือน ปัจจุบันครอบครัวของดอยและพลอยมีเงินออมรวมทั้งสิ้น 4,170 บาท แต่ยังคงมีภาระหนี้สินรวมเงินต้นและดอกเบี้ยเป็นเงินประมาณ 42,000 บาท

ที่พักอาศัยของครอบครัวที่ 1 ซึ่งเป็นครอบครัวของดอยและพลอยนั้นอยู่ติดกับทางรถไฟหน้าบ้านผู้นำชุมชน มีสภาพคงทนถาวร เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ขนาดความกว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร หลังคามุงสังกะสี มีผนังครบทั้ง 4 ด้าน มีประตูเข้าออกทางเดียว มีหน้าต่าง 1 บาน แต่ไม่ค่อยได้เปิดเพราะไม่ค่อยมีคนอยู่บ้าน ภายในเป็นห้องโถงห้องเดียว มีไฟฟ้าใช้ ข้าวของจัดเก็บไม่เป็นระเบียบ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก มีกลิ่นอับ พื้นที่ใช้สอยไม่เป็นสัดส่วน ไม่มีห้องครัว ไม่มีตู้กับข้าวเก็บอาหาร โดยส่วนใหญ่จะซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทาน ไม่มีห้องส้วมต้องเช่าส้วมเพื่อนบ้าน (นางสร้อยซึ่งประกอบอาชีพค้าขายอาหารที่ตลาดยมราช) ในราคา เดือนละ 80 บาท ลักษณะส้วมเป็นส้วมซึมมีผนังทำจากสังกะสี ไม่ค่อยสะอาด แต่มิดชิด ห่างจากบ้านของดอยและพลอยประมาณ 150 เมตร ส่วนการอาบน้ำจะอาบน้ำบริเวณหน้าบ้าน โดยใช้ถังน้ำพลาสติกสีเขียวขนาดใหญ่รองน้ำไว้อาบ ภายในบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้า ได้แก่ โทรทัศน์สี 1 เครื่อง วิทยุ FM 1 เครื่อง พัดลม 1 ตัว และเตารีดไฟฟ้าเก่า ๆ 1 ตัว

ครอบครัวของดอยและพลอยมีน้ำประปาไว้บริโภคอย่างพอเพียง แต่การนำน้ำประปามาบริโภคนั้นไม่ได้ทำการแกว่งสารส้ม หรือต้มก่อนดื่ม นอกจากนี้น้ำประปายังนำมาใช้สำหรับซักเสื้อผ้า อาบน้ำ และทำความสะอาดครัวเรือนอย่างพอเพียงต่อความต้องการแต่น้ำไหลไม่แรงนัก ดอยและพลอยกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนด้วยการรวบรวมขยะใส่ถุงพลาสติกแล้วเดินไปทิ้งที่ถังขยะสีเหลืองขนาดใหญ่หน้าชุมชน ซึ่งห่างจากบ้านของดอยและพลอยประมาณ 250 เมตร โดยครัวเรือนต้องเสียค่าบริการเก็บขยะครัวเรือนละ 10 บาทต่อเดือนให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการจัดเก็บขยะในชุมชน และเนื่องจากบ้านของดอยและพลอยตั้งอยู่ติดกับทางรถไฟจึงมีเสียงดังเป็นระยะๆ เวลาขบวนรถไฟวิ่งผ่านตลอดทั้งวันและค่อนข้างอันตราย แต่ด้วยความเคยชินครอบครัวดอยและพลอยไม่รู้สึกว่าเสียงของรถไฟเป็นปัญหา อีกทั้งยังรู้จักระมัดระวังตัวในขณะที่รถไฟวิ่งผ่าน

ครอบครัวที่ 2 (ครอบครัวของดา,โอ๋ และเอ๋)

ครอบครัวที่ 2 เป็นครอบครัวของเด็กหญิงดา (กรณีศึกษาที่ 3) เด็กชายโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเด็กชายเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) ทั้ง 3 คนเป็นพี่น้องกัน ปัจจุบันเด็กทั้งสามอาศัยอยู่กับบิดามารดาและน้องชายอีก 1 คน ชื่อเด็กชายอั้ม (นามสมมุติ) อายุ 10 ปี ซึ่งไม่ได้ขายดอกไม้เพราะมารดาเห็นว่ายังเด็กเกินไป เกรงว่าจะเป็นอันตราย รวมสมาชิกในครอบครัว 6 คน บิดาชื่อนายแดง (นามสมมุติ) อายุ 38 ปี นับถือศาสนาอิสลาม เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 รูปร่างสูง ผิวดำแดง ผมสั้นเกรียน มารดาชื่อนางเจี๊ยบ (นามสมมุติ) อายุ 35 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ได้รับการศึกษา รูปร่างท้วม ผิวดำแดง ผมยาว มีมนุษยสัมพันธ์ดี แต่บางครั้งก็ไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ มารดาของดา โอ๋ และเอ๋ เคยอยู่กินฉันท์สามีภรรยากับบิดาของดามาก่อนแล้วเลิกร้างกันไป ปัจจุบันอาศัยอยู่กินฉันท์สามีภรรยากับนายแดงซึ่งเป็นบิดาของโอ๋และเอ๋ แต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส

บิดาของโอ๋และเอ๋มีอาชีพรับจ้างทั่วไป แต่ปัจจุบันทำงานไม่ไหว เนื่องจากดื่มสุราเป็นประจำทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม และมักแยกตัวไปอยู่คนเดียว มารดาของดา โอ๋ และเอ๋เป็นแม่บ้านและเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนบิดาที่มีสุขภาพเสื่อมโทรม การศึกษาของบิดามารดาของดา โอ๋ และเอ๋ไม่สูงนักจึงมีหาทางทำมาหากินน้อย สมาชิกในครอบครัวไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา (ละหมาด) มารดาของดา โอ๋ และเอ๋อ้างว่าไม่มีเวลา ต้องนำเวลามาจัดเตรียมดอกไม้ให้ดา โอ๋ และเอ๋ นำไปขาย ส่วนดา โอ๋ และเอ๋ก็ต้องออกไปขายดอกไม้ทุกวัน

ครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋มีรายได้ไม่แน่นอน ประมาณเดือนละ 5,000 บาท ได้มาจากการขายดอกไม้ของดา เอ๋ และโอ๋ ส่วนบิดาทำงานได้เงินก็นำไปซื้อสุรา รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัวเดือนละประมาณ 4-5 พันบาท ได้แก่ ค่าน้ำเดือนละ 70 บาท ค่าไฟเดือนละ 800 บาท ค่าเช่าไม่เสียเพราะเป็นที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย ค่าเก็บขยะเดือนละ 10 บาท ค่าเช่าส้วมเช่นเดียวกับครอบครัวที่ 1 เดือนละ 80 บาท ค่าขนมและค่าเดินทางไปโรงเรียนของโอ๋และเอ๋วันละ 30 บาทต่อคน แต่โอ๋กับเอ๋ก็ไม่ได้ไปโรงเรียนทุกวัน วันไหนไม่มีเงินก็ไม่ได้ไปโรงเรียน ค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัวเดือนละประมาณ 2,500-3,000 บาท บางช่วงเวลามีรายจ่ายปลีกย่อย เช่น ค่าชุดนักเรียน ค่ารองเท้า เป็นต้น จะเห็นว่ารายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวนั้นมีจำนวนเงินใกล้เคียงกับรายจ่าย แต่เนื่องจากครอบครัวมีภาระหนี้สินอีกจำนวนมาก ซึ่งกู้ยืมเงินมาใช้ลงทุนในการขายดอกไม้ นำมาใช้จ่ายภายในครอบครัวและซื้อของใช้ที่จำเป็น ทำให้รายได้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอในการใช้จ่าย ระยะแรกภาระหนี้สินมีไม่มากแต่เนื่องจากขาดส่งเงินต้นและดอกเบี้ย ทำให้ภาระหนี้สินพอกพูนมาขึ้น ถ้าวันใดมีรายได้มากก็ส่งเงินกู้ได้มาก บางวันรายได้น้อยก็ส่งเงินกู้ได้น้อยหรือขาดส่ง บางเดือนถ้าขัดสนก็ต้องกู้ยืมเงินอีก ปัจจุบันครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋มีภาระหนี้สินประมาณ 20,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาทต่อเดือน รวมเงินต้นและดอกเบี้ยแล้วคิดเป็นเงินประมาณ 24,000 บาท โดยต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับคนทวงหนี้ที่มาทวงหนี้ที่บ้านวันละ 450 บาทจนกว่าจะหมดหนี้ มารดาของดา โอ๋ และเอ๋ กล่าวว่า “...เรายืมเงินเขามา เราก็ต้องจ่ายให้ตรงเวลา ดอกแพงก็ต้องยอม ถ้าไม่งั้นก็ไม่มีอะไรกิน ไม่มีทุน...” ครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋เคยออมเงินกับชุมชนแต่ปัจจุบันลาออกจากสมาชิกแล้ว เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอที่จะออม ปัจจุบันครอบครัวจึงไม่มีเงินออม

ที่พักอาศัยของครอบครัวที่ 2 ซึ่งเป็นครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋ อยู่ติดกับครอบครัวที่ 4 ซึ่งเป็นครอบครัวของส้ม (กรณีศึกษาที่ 7) ตั้งอยู่หน้าชุมชนห่างจากทางรถไฟประมาณ 10 เมตร ฝั่งตรงข้ามกับบ้านประมาณ 20 เมตรเป็นที่ทิ้งขยะของชุมชน หลังบ้านห่างไป 50 เมตรเป็นทางด่วน สภาพบ้านไม่ค่อยมั่นคง เป็นบ้านชั้นเดียว ขนาดความกว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร มีผนังครบทั้ง 4 ด้าน ทำมาจากสังกะสีและแผ่นป้ายเลือกตั้ง หลังคามุงสังกะสีเก่าๆ มีประตูเข้าออกทางเดียว บริเวณพื้นถนนนอกบ้านมีเศษแก้วแตกกระจัดกระจายซึ่งค่อนข้างจะเป็นอันตรายเวลาเดินสัญจรไปมา ภายในบ้านเป็นห้องโถงห้องเดียว มีไฟฟ้าใช้ ภายในบ้านค่อนข้างมืดทึบ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก มีฝุ่นละอองและกลิ่นเหม็นอับ พื้นที่ใช้สอยไม่เป็นสัดส่วน ไม่มีห้องนอน ไม่มีห้องครัว จะประกอบอาหารนอกบ้าน โดยส่วนใหญ่จะซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทาน ไม่มีห้องส้วมต้องเช่าส้วมเพื่อนบ้านเช่นเดียวกับครอบครัวที่ 1 ส้วมห่างจากบ้านของดา โอ๋ และเอ๋ประมาณ 100 เมตร ส่วนการอาบน้ำจะอาบน้ำบริเวณข้างๆ บ้าน โดยใช้ถังน้ำพลาสติกขนาดใหญ่รองน้ำไว้อาบ ภายในบ้านมี

เครื่องอำนวยความสะดวก ได้แก่ โทรทัศน์สี 1 เครื่อง เครื่องเล่นแผ่นเสียงเก่า ๆ 1 เครื่อง พัดลมเก่า ๆ 2 ตัว และเครื่องซักผ้าเก่า 1 เครื่อง ซึ่งซื้อมาจากเพื่อนบ้านที่ขายของเก่าในชุมชน

ครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋ มีน้ำประปาไว้บริโภคอย่างพอเพียง โดยนำน้ำประปามาต้มก่อนแล้วเก็บไว้ในขวดแก้ว นอกจากนี้น้ำประปายังนำมาใช้สำหรับซักเสื้อผ้า อาบน้ำ และทำความสะอาดครัวเรือนอย่างพอเพียงต่อความต้องการแต่ปริมาณน้ำน้ำไหลไม่แรงนัก ครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋กำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนด้วยการรวบรวมขยะใส่ถุงพลาสติกแล้วเดินไปทิ้งที่ถังขยะสีเหลืองขนาดใหญ่หน้าชุมชน ซึ่งห่างจากบ้านไปประมาณ 20 เมตร โดยครัวเรือนต้องเสียค่าบริการเก็บขยะครัวเรือนละ 10 บาทต่อเดือนให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการจัดเก็บขยะในชุมชน และเนื่องจากบ้านของดา โอ๋ และเอ๋ อยู่ไม่ไกลจากทางรถไฟจึงมีเสียงดังเป็นระยะๆ เวลาขบวนรถไฟวิ่งผ่านตลอดทั้งวัน แต่ด้วยความเคยชินครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋ไม่รู้สึกว่าเสียงของรถไฟเป็นปัญหา แต่ครัวเรือนได้รับผลกระทบจากฝุ่นละอองเพราะอยู่บริเวณใต้ทางด่วน

ครอบครัวที่ 3 (ครอบครัวของบอล)

ครอบครัวที่ 3 เป็นครอบครัวของเด็กชายบอล (กรณีศึกษาที่ 6) ปัจจุบันบอลอาศัยอยู่กับมารดาตามลำพัง 2 คน ส่วนพี่ชายอีกคนหนึ่งของบอลนั้นติดยาเสพย์ติด (ยาบ้า) ขณะนี้ได้รับการบำบัดฟื้นฟูอยู่ที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา จังหวัดนนทบุรี พี่สาวอีกคนหนึ่งย้ายครอบครัวไปอาศัยอยู่ต่างจังหวัด บิดาชื่อนายดำ (นามสมมุติ) เสียชีวิตแล้วด้วยอุบัติเหตุรถไฟชนเพราะเมาสุราขณะที่จะกลับบ้านเมื่อปี พ.ศ. 2550 มารดาชื่อนางน้อย (นามสมมุติ) อายุ 43 ปี นับถือศาสนาพุทธ ไม่ได้รับการศึกษา รูปร่างเตี้ย ผอม ผิวคล้ำ ผมดำยาว สูบบุหรี่วันละ 5 มวน และชอบเล่นการพนัน

มารดาของบอลประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ไม่มีอาชีพที่แน่นอน เช่น รับจ้างขนของที่ตลาดยมราช รับจ้างทำความสะอาดบ้าน และทำช่อจำปีให้บอลนำไปขาย ด้วยการศึกษาของมารดาของบอลไม่สูงนักจึงมีหนทางทำมาหากินน้อย บิดาของบอลเสียชีวิตแล้วทำให้มารดาต้องรับภาระหาเลี้ยงครอบครัวและเป็นหัวหน้าครอบครัวตามลำพัง สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะการทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลให้กับบิดาที่เสียชีวิตไปแล้ว

ครอบครัวของบอลมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ประมาณเดือนละ 3,000 บาท ขึ้นอยู่กับว่าบอลขายดอกไม้ได้มากน้อยเพียงใด รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัวเดือนละประมาณ 3,000 บาท ได้แก่

ค่าน้ำเดือนละ 200 บาท ค่าไฟเดือนละ 300 บาท ค่าเช่าบ้านไม่เสียเพราะเป็นที่ของการทางรถไฟแห่งประเทศไทย ค่าเก็บขยะเดือนละ 10 บาท ค่าเช่าส้วมเดือนละ 80 บาท ค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัวเดือนละประมาณ 2,000-2,500 บาท จะเห็นว่ารายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวนั้นมีจำนวนเงินใกล้เคียงกับรายจ่าย แต่เนื่องจากครอบครัวมีภาระหนี้สินอีกจำนวน 5,000 บาท ซึ่งกู้ยืมมาเพื่อเป็นเงินทุนในการขายดอกจำปีและใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้รายได้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอในการใช้จ่าย ดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาทต่อเดือน รวมเงินต้นและดอกเบี้ยแล้วคิดเป็นเงินประมาณ 6,000 บาท โดยต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับคนทวงหนี้ที่มาทวงหนี้ที่บ้านวันละ 150 บาท จนกว่าจะหมดหนี้ มารดาของบอลกล่าวว่า “...เราสองคนแม่ลูก อยู่กันสองคน บางทีรายได้มันก็ไม่พอ ก็ต้องหยิบยืมมาใช้ก่อนแต่ก็ยังน้อยกว่าบ้านอื่น ที่เขามีกันหลายคน ลำพังฉันคนเดียวถาเป็นหนี้เยอะ ๆ คงหาใช้ไม่ไหว..” และเนื่องจากรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายครอบครัวจึงไม่มีเงินออม

ที่อยู่อาศัยของครอบครัวที่ 3 ซึ่งเป็นครอบครัวของบอล ตั้งอยู่หน้าชุมชน ติดกับทางรถไฟฝั่งตรงข้ามกับบ้านประมาณ 10 เมตรเป็นที่ทิ้งขยะของชุมชน สภาพบ้านไม่ค่อยมั่นคง เป็นบ้านชั้นเดียวทำมาจากสังกะสี ขนาดความกว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร มีผนังครบทั้ง 4 ด้าน หลังคามุงสังกะสี ประตูพัง หลังคารั่ว พื้นที่ใช้สอยไม่เป็นสัดส่วน ภายในบ้านเป็นห้องโถงเดียว อากาศถ่ายเทไม่สะดวก มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีห้องนอน ไม่มีห้องครัว ประกอบอาหารนอกบ้าน เพราะกลัวไฟไหม้บ้าน ไม่มีห้องส้วมต้องเช่าส้วมเพื่อนบ้านเช่นเดียวกับครอบครัวที่ 1 และครอบครัวที่ 2 ส้วมอยู่ห่างจากบ้านบอลประมาณ 100 เมตร ส่วนการอาบน้ำจะอาบน้ำบริเวณหลังบ้าน โดยใช้ถังน้ำพลาสติกรองน้ำไว้อาบ ภายในบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้า ได้แก่ โทรทัศน์ 1 เครื่อง หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 ใบ พัดลม 1 เครื่อง และวิทยุเทป 1 เครื่อง

ครอบครัวของบอลมีน้ำประปาไว้บริโภคอย่างพอเพียง แต่การนำน้ำประปามาบริโภคนั้นไม่ได้ทำการแกว่งสารส้ม หรือต้มก่อนดื่ม ใช้วิธีรองน้ำจากก๊อกและเก็บใส่ขวดแก้วไว้ นอกจากนี้น้ำประปายังนำมาใช้สำหรับซักเสื้อผ้า อาบน้ำ และทำความสะอาดครัวเรือนอย่างพอเพียงต่อความต้องการแต่ปริมาณน้ำน้ำไหลไม่แรงนัก บอลกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนด้วยการรวบรวมขยะใส่ถุงพลาสติกแล้วเดินไปทิ้งที่ถังขยะสีเหลืองขนาดใหญ่หน้าชุมชน ซึ่งห่างจากบ้านของบอลประมาณ 20 เมตร โดยครัวเรือนต้องเสียค่าบริการเก็บขยะครัวเรือนละ 10 บาทต่อเดือนให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการจัดเก็บขยะในชุมชน และเนื่องจากบ้านของบอลอยู่ไม่ไกลจากทางรถไฟจึงมีเสียงดังเป็นระยะ ๆ เวลาขบวนรถไฟวิ่งผ่านตลอดทั้งวันและค่อนข้างอันตราย แต่ด้วยความเคย

ชินครอบครัวของบอลไม่รู้สึกว่าเสียงของรถไฟเป็นปัญหา อีกทั้งยังรู้จักระมัดระวังตัวในขณะที่รถไฟวิ่งผ่าน แต่ที่มารดาของบอลและบอลรู้สึกว่าเป็นปัญหา คือ กลิ่นเหม็นจากกองขยะหน้าบ้าน

ครอบครัวที่ 4 (ครอบครัวของส้ม)

ครอบครัวที่ 4 เป็นครอบครัวของเด็กหญิงส้ม (กรณีศึกษาที่ 7) ปัจจุบันส้มอาศัยอยู่กับมารดาและน้องชายอีก 1 คน ชื่อเด็กชายเอก (นามสมมุติ) กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อายุ 8 ปี ไม่ได้ขายดอกไม้เพราะยังเด็กแม่กลัวถูกรถชนเพราะน้องเป็นเด็กซุกซน รวมสมาชิกในครอบครัว 3 คน บิดาชื่อนายน้อย (นามสมมุติ) อายุ 29 ปี แยกทางกับมารดาแล้ว 7 ปี มารดาชื่อนางเย็น (นามสมมุติ) อายุ 27 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 รูปร่างอวบ ผมสีดำแดง ผิวคล้ำ สูงประมาณ 155 เซนติเมตร มีไฝบนแก้มด้านซ้าย

มารดาของส้มเป็นแม่บ้าน ไม่ได้ประกอบอาชีพ และมีหน้าที่ทำช่อดอกจำปีให้ส้มนำไปขาย เนื่องจากแยกทางกับบิดา มารดาจึงเป็นหัวหน้าครอบครัวและต้องรับภาระในการหาเลี้ยงครอบครัว ตามลำพัง สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญต่างๆ บ้าง เช่น ทำบุญวันพระ และเวียนเทียนวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

ครอบครัวของส้มมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ประมาณเดือนละ 4,000 บาท ได้มาจากการขายดอกไม้ของส้ม รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัวเดือนละประมาณ 4,000 บาท ได้แก่ ค่าน้ำเดือนละ 50 บาท ค่าไฟฟ้าเดือนละ 100-200 บาท ค่าเช่าบ้านไม่เสียเพราะตั้งแต่เข้ามาอยู่ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้ซื้อบ้านในราคา 3,000 บาท ค่าเก็บขยะเดือนละ 10 บาท ค่าเช่าส้วมเดือนละ 80 บาท ค่าขนมและค่าเดินทางของส้มและน้องชายไปโรงเรียนวันละ 25 บาทต่อคน แต่ส้มกับน้องชายก็ไม่ได้ไปโรงเรียนทุกวัน วันไหนไม่มีเงินก็ไม่ได้ไปโรงเรียน ค่าโทรศัพท์มือถือเดือนละ 300 บาท ค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัวเดือนละประมาณ 2,000 บาท และบางช่วงเวลามีรายจ่ายปลีกย่อย เช่น ค่าชุดนักเรียน ค่ารองเท้า จะเห็นว่ารายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวนั้นมีจำนวนเงินใกล้เคียงกับรายจ่าย แต่เนื่องจากครอบครัวมีภาระหนี้สินอีกประมาณ 5,000 บาท ซึ่งกู้ยืมมาเพื่อเป็นเงินทุนในการขายดอกจำปี ทุนการศึกษาบุตร และใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้รายได้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอในการใช้จ่าย โดยต้องจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาทต่อเดือน รวมเงินต้นและดอกเบี้ยแล้วคิดเป็นเงิน 6,000 บาท โดยต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับคนทวงหนี้ที่มาทวงหนี้ที่บ้านวันละ 200 บาท จนกว่าจะหมดหนี้ มารดาของส้มกล่าวว่า “...เงินที่หามาได้ก็พอกิน พอเอาไปจ่ายหนี้ เราเป็นหนี้

น้อย ไม่เยอะ ที่เป็นก็เพราะยืมเขามาลงทุนขายดอกไม้นี่หละ พอขายได้กำไร ก็แบ่งไปใช้หนี้ ที่เหลือก็เอาไว้กินไว้ใช้กัน วันไหนขายได้น้อยก็ใช้น้อย เราต้องเจียดมาจ่ายหนี้ เราจ่ายทุกวันนะ ไม่เคยเบี้ยวหรอก เพราะถ้าเบี้ยวเขา ต่อไปเราก็ไม่กล้ายืมเขาอีก..." ครอบครัวของส้มเคยออมเงินฝากในชุมชนโครงการบ้านมั่นคงและเงินฝากสวัสดิการกับชุมชน แต่ปัจจุบันลาออกแล้วเนื่องจากรายได้น้อยไม่เพียงพอกับการออม ปัจจุบันไม่มีเงินออม

ที่พักอาศัยของครอบครัวที่ 4 ซึ่งเป็นครอบครัวของส้มนั้นอยู่ติดกับครอบครัวที่ 2 ซึ่งเป็นครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋ ตั้งอยู่หน้าชุมชนห่างจากทางรถไฟประมาณ 10 เมตร ฝั่งตรงข้ามกับบ้านประมาณ 20 เมตรเป็นที่ทิ้งขยะของชุมชน หลังบ้านห่างไป 50 เมตรเป็นทางด่วน สภาพบ้านไม่มั่นคง เป็นบ้านชั้นเดียว ขนาดความกว้าง 5 เมตร ยาว 5 เมตร มีผนังครบทั้ง 4 ด้าน ทำมาจากสังกะสี หลังคามุงสังกะสี ภายในบ้านแบ่งเป็น 2 ห้องติดกัน ห้องหนึ่งเป็นห้องนอนสำหรับสมาชิกในครอบครัวทั้ง 3 คน อีกห้องหนึ่งเป็นห้องโถงโล่ง ภายในบ้านอากาศถ่ายเทได้เล็กน้อย มีหน้าต่าง 1 บาน ส่วนใหญ่จะปิดไว้เพราะไม่ค่อยอยู่บ้าน กลัวขโมย ภายในบ้านมีพื้นที่คับแคบ แออัด มีฝุ่นละอองและกลิ่นเหม็นอับ พื้นที่ใช้สอยไม่เป็นสัดส่วน ไม่มีห้องครัว แต่จะมีบริเวณแคบ ๆ ไว้สำหรับทำกับข้าวหลังบ้าน ไม่มีตู้กับข้าวเก็บอาหาร โดยส่วนใหญ่จะซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทาน ไม่มีห้องส้วมต้องเช่าส้วมเช่นเดียวกับครอบครัวที่ 1,2 และ 3 ส่วนการอาบน้ำจะอาบน้ำบริเวณหน้าบ้าน โดยใช้โอ่งน้ำขนาดกลางเก่าๆ รองน้ำไว้อาบ ภายในบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้าและอำนวยความสะดวกในบ้าน ได้แก่ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 เครื่อง โทรทัศน์สี 1 เครื่อง พัดลม 1 ตัว และเครื่องเล่นแผ่นเสียงขนาดเล็ก 1 เครื่อง

ครอบครัวของส้มซื้อน้ำดื่มจากร้านขายของชำในชุมชนเพื่อบริโภควันละ 3 ขวด ขวดละ 5 บาท เป็นเงิน 15 บาทต่อวัน ครัวเรือนใช้น้ำประปาสำหรับซักเสื้อผ้า อาบน้ำ และทำความสะอาดครัวเรือนซึ่งครอบครัวเห็นว่าน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการเนื่องจากน้ำประปาไหลน้อย ไม่สะอาด ส้มกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนด้วยการรวบรวมขยะใส่ถุงพลาสติกแล้วเดินไปทิ้งที่ถังขยะสีเหลืองขนาดใหญ่หน้าชุมชน ซึ่งห่างจากบ้านของส้มประมาณ 20 เมตร โดยครัวเรือนต้องเสียค่าบริการเก็บขยะครัวเรือนละ 10 บาทต่อเดือนให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการจัดเก็บขยะในชุมชนครัวเรือน บางครั้งถ้าเป็นเศษขยะเล็กน้อย เช่น เศษใบตอง เศษดอกไม้ เศษฝุ่นละอองในบ้าน ครอบครัวก็จะทิ้งไว้ข้างหลังบ้าน เนื่องจากบ้านของส้มตั้งอยู่ไม่ไกลจากทางรถไฟนักจึงมีเสียงดังเป็นระยะๆ เวลาขบวนรถไฟวิ่งผ่านตลอดทั้งวัน ครอบครัวรู้สึกว่าได้รับผลกระทบด้าน

ความสั่นสะเทือนจากรถไฟเวลารถไฟวิ่งผ่าน เสียงดังจากทางด่วน ฝุ่นละอองจากถนน และกลิ่นเหม็นจากกองขยะบริเวณหน้าบ้าน

ครอบครัวที่ 5 (ครอบครัวของนก)

ครอบครัวที่ 5 เป็นครอบครัวของเด็กหญิงนก (กรณีศึกษาที่ 8) ปัจจุบันนกอาศัยอยู่กับย่าและพี่ชายอีกหนึ่งคนชื่อเสือ (นามสมมุติ) กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พี่ชายก็ขายดอกไม้เช่นเดียวกันแต่มีสัมพันธภาพที่ไม่ดีนัก เข้าถึงได้ยาก รวมสมาชิกในครอบครัว 3 คน บิดามารดาของนกแยกทางกันตั้งแต่นกยังเด็ก ไม่ส่งเสียเลี้ยงดูบุตรทั้งสอง นกและพี่ชายจึงอยู่ในความอุปการะของย่า ย่าชื่อพร (นาสมมุติ) อายุ 55 ปี นับถือศาสนาอิสลาม เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รูปร่างผอม ผิวดำแดง ผมสีดอกเลา ตาสีดำจางๆ เป็นคนสุขุม เงียบขรึม การแต่งกายสะอาด

ย่าของนกไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากอายุมากแล้ว มีโรคประจำตัว คือ ความดันโลหิตสูง โรคหอบและโรคเกี่ยวกับกระดูก ในแต่ละวันย่าจะทำช่อดอกจำปีไว้ให้นกและพี่ชายนำไปขาย ย่าเป็นหัวหน้าครอบครัวรับภาระเลี้ยงดูหลานทั้งสองคน สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติศาสนกิจทุกวัน คือ การละหมาดและประกอบศาสนกิจต่างๆ

ครอบครัวของนกมีรายได้ไม่แน่นอน ประมาณเดือนละ 6,000 บาท ได้มาจากการขายดอกไม้ของส้มและพี่ชาย รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัวเดือนละประมาณ 5,000-6,000 บาท ได้แก่ ค่าน้ำเดือนละ 80 บาท ค่าไฟเดือนละ 200 บาท ค่าเก็บขยะเดือนละ 10 บาท ค่าเช่าบ้านไม่ต้องจ่ายเพราะอยู่บนที่ของการรถไฟแห่งประเทศ ค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัวเดือนละ 2,000 บาท ค่าขนมและค่ารถเดินทางไปโรงเรียนของนกและพี่ชายคนละ 30 บาทต่อวัน แต่นกกับพี่ชายก็ไม่ได้ไปโรงเรียนทุกวัน วันไหนไม่มีเงินก็ไม่ได้ไปโรงเรียน และค่าโทรศัพท์มือถือเดือนละ 300 บาท และบางช่วงเวลามีรายจ่ายปลีกย่อย เช่น ค่าชุดนักเรียน ค่ารองเท้า จะเห็นว่ารายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวนั้นมีจำนวนเงินใกล้เคียงกับรายจ่าย แต่เนื่องจากครอบครัวมีภาระหนี้สินอีกจำนวนมาก ซึ่งกู้ยืมเงินมาใช้ในการลงทุนขายดอกไม้ นำมาใช้จ่ายภายในครอบครัวทุนการศึกษาบุตร ซื้อของใช้ที่จำเป็น และเป็นค่ายารักษาโรค ทำให้รายได้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอในการใช้จ่าย ระยะแรกภาระหนี้สินมีไม่มากแต่เนื่องจากขาดส่งเงินต้นและดอกเบี้ย ทำให้ภาระหนี้สินพอกพูนมาขึ้น ถ้าวันใดมีรายได้มากก็ส่งเงินกู้ได้มาก บางวันรายได้น้อยก็ส่งเงินกู้ได้น้อยหรือขาดส่ง บางเดือนถ้าขัดสนก็ต้องกู้ยืมเงินอีก ปัจจุบันครอบครัวของนกมีภาระหนี้สินประมาณ 40,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาท

ต่อเดือน รวมเงินต้นและดอกเบี้ยคิดแล้วเป็นเงินประมาณ 48,000 บาท โดยต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับคนทวงหนี้ที่มาทวงหนี้ที่บ้านวันละ 400 บาท ย่าของนกกล่าวว่า “...ที่บ้านเป็นหนี้เยอะ บางทีเงินมันไม่พอใช้ก็ต้องขอยืมเขามาหมุนก่อน ถ้าไม่อย่างนั้นก็ไม่มีอะไรกิน บางทีมันมาทวงหนี้ เราไม่มีมันก็ดุ พูดเสียงดัง น่ากลัว เพราะเคยมีคนเล่าให้ฟังว่าถ้าเบี้ยว ให้มันต้องมาทวงบ่อยๆ มันจะทำร้ายเรา พังบ้านเรา...” ถึงแม้ว่าครอบครัวของดอยนกจะขัดสนเรื่องการเงินแต่ครอบครัวก็มีเงินฝากสวัสดิการให้กับนกและพี่ชาย เดือนละ 30 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินออมทั้งสิ้น 810 บาท แต่ยังคงมีภาระหนี้สินรวมเงินต้นและดอกเบี้ยเป็นเงินประมาณ 48,000 บาท

ที่พักอาศัยของครอบครัวที่ 5 ซึ่งเป็นครอบครัวของนกนั้นตั้งอยู่หลังศาลาอเนกประสงค์ของชุมชน เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ขนาดความกว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร หลังคามุงสังกะสี มีความมั่นคงแข็งแรง ภายในบ้านเป็นห้องโถงแคบ ๆ ห้องเดียว อยู่กันอย่างแออัด อากาศถ่ายเทได้สะดวก มีลมพัดตลอดทั้งวัน บางวันก็มีการตั้งวงเล่นการพนันภายในบ้าน พื้นที่ใช้สอยไม่เป็นสัดส่วน ไม่มีห้องครัว มีบริเวณแคบๆ ไว้ทำอาหารนอกบ้าน มีห้องน้ำเล็กๆ ภายในบ้าน ภายในห้องน้ำใช้เป็นที่อาบน้ำและมีบริเวณที่เป็นส้วมซึม ภายในค่อนข้างสะอาด และมิดชิด มีเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวกได้แก่ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 เครื่อง โทรทัศน์สี 1 เครื่อง พัดลม 1 ตัว เครื่องเล่นแผ่นเสียงเก่า ๆ 1 เครื่อง ตู้เย็นเก่า 1 เครื่อง กระติกน้ำร้อนขนาดเล็ก 1 เครื่อง และเตารีดไฟฟ้าเก่าๆ 1 เครื่อง

ครอบครัวของนกซื้อน้ำดื่มจากร้านขายของชำในชุมชนเพื่อบริโภควันละ 5 ขวด ขวดละ 5 บาท รวมเป็นเงิน 25 บาทต่อวัน ครัวเรือนใช้น้ำประปาสำหรับซักเสื้อผ้า อาบน้ำ และทำความสะอาดครัวเรือนซึ่งครอบครัวเห็นว่าน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อความต้องการเนื่องจากน้ำประปาไหลน้อยและมีตะกอนขุ่น นกกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนด้วยการรวบรวมขยะใส่ถุงพลาสติกแล้วเดินไปทิ้งที่ถังขยะสีเหลืองขนาดใหญ่หน้าชุมชน ห่างจากบ้านของนกประมาณ 5 เมตร จากนั้นจะมีคนมาเก็บขยะทุกเย็นไปไว้ที่ถังขยะสีเหลืองขนาดใหญ่หน้าชุมชน โดยครัวเรือนต้องเสียค่าบริการเก็บขยะครัวเรือนละ 10 บาทต่อเดือนให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการจัดเก็บขยะในชุมชน และเนื่องจากบ้านของนกตั้งอยู่ไม่ไกลจากทางรถไฟนักจึงมีเสียงดังเป็นระยะๆ เวลาขบวนรถไฟวิ่งผ่านตลอดทั้งวัน แต่ด้วยความเคยชินครอบครัวของนกจึงไม่รู้สึกว่าเสียงของรถไฟเป็นปัญหา

ครอบครัวที่ 6 (ครอบครัวของโตและเล็ก)

ครอบครัวที่ 6 เป็นครอบครัวของเด็กชายโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเด็กชายเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) ทั้งสองเป็นพี่น้องกัน ปัจจุบันเด็กทั้งสองอาศัยอยู่กับบิดามารดาและพี่ชายอีก 1 คน ชื่อเด็กชายหนุ่ม (นามสมมุติ) อายุ 13 ปี ซึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพขายดอกจำปี เพราะมีความสนใจในการช่วยเหลือครอบครัวด้วยวิธีการอื่น เช่น ตกปลาและเลี้ยงไก่ ทำให้ครอบครัวมีอาหารเพื่อรับประทาน นอกจากนี้ยังรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน หุงข้าว เป็นต้น รวมสมาชิกในครอบครัว 5 คน บิดาชื่อนายชัย (นามสมมุติ) อายุ 53 ปี นับถือศาสนาอิสลาม จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รูปร่างท้วม ผิวดำแดง ผมหยักศก แต่งกายสะอาด อัธยาศัยดีเชื้อเชิญให้ผู้วิจัยนั่งในบ้าน สูบบุหรี่ อดีตดื่มสุราบ่อยแต่ปัจจุบันไม่ได้ดื่มเพราะส่งผลกระทบต่อระบบประสาท มารดาชื่อฟ้า (นามสมมุติ) อายุ 44 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ได้รับการศึกษา รูปร่างท้วม ผิวดำแดง ผมหยักศก ตาข้างซ้ายเป็นต้อกระจก มองเห็นเลือนราง อัธยาศัยดี บิดาและมารดาของโตและเล็กสมรสกันตามพิธีกรรมทางศาสนาแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส

บิดามารดาของโตและเล็กประกอบอาชีพค้าขาย โดยเปิดร้านขายของชำเล็กๆ ในชุมชน มารดาเป็นหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากบิดามีปัญหาเกี่ยวกับระบบประสาทซึ่งส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อครอบครัว บิดาสามารถที่จะปฏิบัติกิจวัตรประจำวันส่วนตัวได้ แต่การดูแลความเป็นอยู่ของครอบครัวเป็นของมารดา สมาชิกในครอบครัวไม่ค่อยได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาเนื่องจากไม่มีเวลาเพราะต้องเฝ้าร้านค้าตลอดเวลา และหากปิดร้านก็จะทำให้ขาดรายได้

ครอบครัวของโตและเล็กมีรายได้ไม่แน่นอน ประมาณเดือนละ 5,000 บาท ได้มาจากการขายของ ส่วนรายได้จากการขายดอกไม้ของโตและเล็กใช้เป็นค่าขนมไปโรงเรียน รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัวเดือนละประมาณ 5,000 บาท ได้แก่ ค่าน้ำเดือนละ 100 บาท ค่าไฟเดือนละ 800 บาท ค่าเช่าที่ที่พักอาศัยเดือนละ 200 บาท ค่าขนมและค่าเดินทางไปโรงเรียนของโตและเล็กวันละ 30 บาทต่อคน แต่โตกับเล็กก็ไม่ได้ไปโรงเรียนทุกวัน วันไหนไม่มีเงินก็ไม่ได้ไปโรงเรียน ค่าเทอมเพื่อการศึกษาของโตและเล็กเทอมละ 400 บาทต่อคน และค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัวเดือนละ 3,000 บาท ค่าบริการเก็บขยะเดือนละ 10 บาท ค่าโทรศัพท์มือถือเดือนละ 200 บาท และเงินออมเดือนละ 130 บาท จะเห็นว่ารายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวนั้นมีจำนวนเงินใกล้เคียงกับรายจ่าย แต่เนื่องจากครอบครัวมีภาระหนี้สินอีกจำนวนมาก ซึ่งกู้ยืมเงินมาใช้ลงทุนในการค้าขายของชำ ทุนการศึกษาบุตร และนำมาใช้จ่ายภายในครอบครัว ทำให้รายได้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอในการใช้จ่าย

ระยะแรกภาระหนี้สินมีไม่มากแต่เนื่องจากขาดส่งเงินต้นและดอกเบี้ย ทำให้ภาระหนี้สินพอกพูนมาขึ้น ถ้าวันใดมีรายได้มากก็ส่งเงินกู้ได้มาก บางวันรายได้น้อยก็ส่งเงินกู้ได้น้อยหรือขาดส่ง บางเดือนถ้าขัดสนก็ต้องกู้ยืมเงินอีก ปัจจุบันครอบครัวของโตและเล็กมีภาระหนี้สินประมาณ 40,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาทต่อเดือน รวมเงินต้นและดอกเบี้ยคิดแล้วเป็นเงินประมาณ 48,000 บาท โดยต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับคนทวงหนี้ที่มาทวงหนี้ที่บ้านวันละ 500 บาท มารดาของโตและเล็กกล่าวว่า "...บางทีก็ขัดสนเงิน ยิ่งถ้าถ้าช่วงไหนขายของไม่ดีจะขัดสนมาก หมุนไม่ทันก็ต้องหยิบยืมมาใช้ รู้ว่าดอกมันแพง แต่ก็ไม่รู้จะทำยังไง ถ้าไม่ขอยืมเขาเราก็ไม่มีอะไรกิน เราก็ลำบาก..." ถึงแม้ว่าครอบครัวของโตและเล็กจะขัดสนเรื่องการเงินแต่ครอบครัวก็ยังมีเงินฝากบ้านมั่นคงเดือนละ 100 บาท ฝากมานาน 27 เดือนปัจจุบันมียอดเงินออม 2,700 บาท และเงินฝากสวัสดิการเดือนละ 30 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินออม 810 บาท รวมเงินออมทั้งสิน 3,510 บาท แต่ยังคงมีภาระหนี้สินรวมเงินต้นและดอกเบี้ยเป็นเงินประมาณ 48,000 บาท

ที่พักอาศัยของครอบครัวที่ 6 ซึ่งเป็นครอบครัวของโตและเล็กนั้นอยู่ถัดจากมัสยิดของชุมชนประมาณ 50 เมตร เป็นบ้านชั้นเดียวครึ่งปูนครึ่งไม้ หลังคามุงสังกะสี ขนาดความกว้าง 5 เมตร ยาว 5 เมตร อากาศถ่ายเทไม่สะดวก มีกลิ่นเหม็นอับ พื้นที่ใช้สอยไม่เป็นสัดส่วน ไม่มีห้องนอน เวลานอนจะนอนรวมกัน ไม่มีห้องครัว จะใช้เตาแก๊สปิกนิกในการประกอบอาหารบริเวณหน้าประตูทางเข้าบ้าน มีห้องน้ำและห้องส้วมขนาดเล็กภายในบ้าน ค่อนข้างสะอาดและมิดชิด ภายในบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวก ได้แก่ ตู้เย็นขนาดกลาง 1 เครื่อง หม้อหุงข้าวไฟฟ้า 1 เครื่อง พัดลม 1 ตัว และวิทยุ FM 1 เครื่อง

ครอบครัวของโตและเล็กมีน้ำประปาไว้บริโภคอย่างพอเพียง แต่การนำน้ำประปามาบริโภคนั้นไม่ได้ทำการแกว่งสารส้ม หรือต้มก่อนดื่ม จะเก็บน้ำดื่มไว้ในขวดพลาสติกแช่ตู้เย็น นอกจากนี้น้ำประปายังนำมาใช้สำหรับซักเสื้อผ้า อาบน้ำ และทำความสะอาดครัวเรือนอย่างพอเพียงต่อความต้องการแต่ปริมาณน้ำน้ำไหลไม่แรงนัก โตและเล็กกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนโดยมีถังสีเก่าๆ ขนาดเล็กตั้งไว้หน้าบ้านเพื่อเป็นที่ทิ้งขยะ เมื่อถังขยะหน้าบ้านเต็ม พี่ชายของโตและเล็กจะเป็นผู้รวมรวบขยะใส่ถุงพลาสติกแล้วเดินไปทิ้งที่ถังขยะสีเหลืองขนาดใหญ่หน้าชุมชน ซึ่งห่างจากบ้านประมาณ 300 เมตร โดยครัวเรือนต้องเสียค่าบริการเก็บขยะครัวเรือนละ 10 บาทต่อเดือนให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการจัดเก็บขยะในชุมชน บ้านของโตและเล็กอยู่ห่างจากทางรถไฟ ทางด่วน และถนนพอสมควรจึงไม่ได้รับผลกระทบจากเสียงและฝุ่นละอองเท่าไรนัก

สรุปข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และข้อวิจารณ์

สรุปข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช สามารถนำมาแสดงผลในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความเป็นใหญ่ในครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือน ภาระหนี้สิน จำนวนหนี้สินที่ต้องชำระ และลักษณะที่อยู่อาศัย สามารถนำผลมาวิจารณ์ได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ครอบครัวที่	ความเป็นใหญ่ในครอบครัว	จำนวนสมาชิกในครอบครัว	อาชีพของบิดา/มารดา/ผู้ปกครอง	รายได้ต่อเดือน (บาท)	รายจ่ายต่อเดือน (บาท)	ภาระหนี้สิน (บาท)	หนี้สินที่ต้องชำระ (บาทต่อวัน)
1 (ดอยและพลอย)	มารดา	5 คน	บิดาขายพวงมาลัย มารดาเป็นแม่บ้าน	4,000	4,000	35,000	500
2 (ดา โอ๋ และเอ๋)	มารดา	6 คน	บิดารับจ้างทั่วไป มารดาเป็นแม่บ้าน	5,000	4-5 พัน	20,000	450
3 (บอล)	มารดา	2 คน	บิดาเสียชีวิต มารดาเป็นแม่บ้าน	3,000	3,000	5,000	150
4 (ส้ม)	มารดา	3 คน	บิดาแยกทาง มารดาเป็นแม่บ้าน	4,000	4,000	5,000	200
5 (นก)	ย่า	3 คน	ย่าไม่ได้ประกอบอาชีพ	6,000	5-6 พัน	40,000	400
6 (โตและเล็ก)	มารดา	5 คน	บิดาและมารดาค้าขาย	5,000	5,000	40,000	500

จากตารางที่ 6 สามารถนำผลมาสรุปและวิจารณ์ผลได้ดังนี้

ความเป็นใหญ่ในครอบครัว ครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่มีมารดาเป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 5 ครอบครัว อีก 1 ครอบครัวมีย่าเป็นหัวหน้าครอบครัว

เนื่องจากครอบครัวขายดอกไม้เหล่านี้มีบิดาที่ติดสุรา บิดาแยกทางกับมารดา และบิดาเสียชีวิต ทำให้เหลือเพียงมารดาที่เป็นเสาหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งลักษณะครอบครัวที่ยกย่องมารดาหรือเพศหญิงว่าเป็นผู้มีอำนาจหรือความเป็นใหญ่ในครัวเรือน โดยทำหน้าที่ดูแลครอบครัวทุกๆ ด้าน ส่วนบิดาไม่มีบทบาทในครอบครัว เรียกว่า ครอบครัวแบบมาตาธิปไตย (Matriarchal) (มงคล หวังสุขใจ และ ชมพู โกติรัมย์, 2548: 126)

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2545: 1) เรื่อง "หัวหน้าครัวเรือนหญิงและชายกับระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือน" ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศไทยควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและขนาดของครัวเรือนนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้องค์ประกอบของครอบครัวเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นแต่ขนาดของครัวเรือนกลับเล็กลง และสัดส่วนการเป็นหัวหน้าครัวเรือนหญิงเพิ่มขึ้น และในครอบครัวที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงจะมีระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือนต่ำกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย

จำนวนสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 2 คน มี 1 ครอบครัว สมาชิกในครอบครัว 3 คน มี 2 ครอบครัว สมาชิกในครอบครัว 5 คน มี 2 ครอบครัว และสมาชิกในครอบครัว 6 คน มี 1 ครอบครัว จะเห็นได้ว่าขนาดครอบครัว (Family size) ของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีจำนวนรวมของสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือนประมาณ 2-6 คน และเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) มีสมาชิกไม่มาก ประกอบไปด้วย บิดา มารดา และบุตร อาศัยอยู่ร่วมบ้านเดียวกันไม่มีเครือญาติอื่นใดอาศัยอยู่อีก บางครอบครัวมีย่าอาศัยอยู่ในครอบครัวด้วย แต่ก็ยังไม่จัดว่าเป็นครอบครัวขยาย (Extended family)ที่ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ 3 ชั่วอายุคนขึ้นไป เพราะปรากฏว่าครอบครัวนั้นมีเพียงย่าและหลาน ที่บิดามารดาแยกทางกันและไม่กลับมาเลี้ยงดูบุตร ซึ่งถือว่าเป็นครอบครัวเดี่ยว จากจำนวนสมาชิกในครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับรายงานสถานการณ์ครอบครัวไทย ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2549: 2) ว่า ขนาดของครัวเรือนไทยในปัจจุบันมีขนาดเล็กลง เฉลี่ยประมาณ 3-4 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ที่อาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก

อาชีพของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง บิดาของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชประกอบขายพวงมาลัย 1 ครอบครัว รับจ้างทั่วไป 1 ครอบครัว และค้าขาย 1 ครอบครัว มารดาของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป 1 ครอบครัว ค้าขาย 1 ครอบครัว และอีก 4 ครอบครัวมารดาเป็นแม่บ้าน จะเห็นได้ว่าบิดามารดาของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชนั้นประกอบอาชีพที่มีรายได้น้อย ไม่แน่นอน ลำพังรายได้จากการรับจ้างทั่วไป ขายพวงมาลัย และค้าขายเล็ก ๆ น้อยนั้นไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัวและภาระหนี้สิน และด้วยระดับการศึกษาของบิดามารดาของเด็กในครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีค่อนข้างต่ำ ทำให้โอกาสในการทำมาหากินมีน้อย จึงต้องให้เด็กช่วยหารายได้เลี้ยงครอบครัวโดยการเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546: 126-128) ที่พบว่ากลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย คือ ผู้มีสถานภาพในกำลังแรงงาน เป็นผู้ทำงานให้ตนเอง (Self employed) เช่น ค้าขายเล็กๆ น้อยประเภทหาบเร่ แผงลอย คนเก็บขยะ คนขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง คนขายดอกไม้และพวงมาลัย และรับจ้างทั่วไป มักมีรายได้ต่ำ ขาดการศึกษา และฐานะยากจน แม้จะมีความเป็นอิสระ เป็นเจ้านายตัวเอง เลือกเวลาการทำงานของตนเองได้ แต่ก็อยู่ภายใต้ความเสี่ยง คือ เสี่ยงต่อการถูกจับกุม เสี่ยงต่อควันพิษ ฝุ่น และความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ บางครั้งเงินขาดมือก็ต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบมาเป็นทุนหมุนเวียนในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 20

รายได้ต่อเดือน ครอบครัวเด็กขายดอกไม้ที่มีรายได้ประมาณเดือนละ 3,000 บาท มีจำนวน 1 ครอบครัว รายได้ประมาณเดือนละ 4,000 บาท มีจำนวน 2 ครอบครัว รายได้ประมาณเดือนละ 5,000 บาท มีจำนวน 2 ครอบครัว รายได้ประมาณเดือนละ 6,000 บาท มีจำนวน 1 ครอบครัว โดยภาพรวมครอบครัวขายดอกไม้มีรายได้ประมาณเดือนละ 3,000-6,000 บาท ซึ่งจากเส้นวัดความยากจน ปี พ.ศ.2547 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2549) ที่กำหนดว่าครัวเรือนในเขตเทศบาล กรุงเทพมหานคร ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนน้อยกว่าเส้นความยากจน หรือ 1,853 บาทต่อคนต่อเดือน ครัวเรือนนั้นถือเป็นครัวเรือนที่ยากจนนั้น เมื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบกับรายได้ของครอบครัวเด็กขายดอกไม้นั้นพบว่ามีครอบครัวขายดอกไม้เพียง 1 ครอบครัว คือ ครอบครัวที่ 5 (ครอบครัวของนก) ที่มีรายได้ต่อคนต่อเดือนสูงกว่าเส้นความยากจนเล็กน้อย คือ มีรายได้ประมาณเดือนละ 6,000 บาท เฉลี่ยแล้วคิดเป็นจำนวนเงิน 2,000 บาทต่อคนต่อเดือน ส่วนอีก 5 ครอบครัวนั้นมีรายได้ต่อคนต่อเดือนต่ำกว่าเส้นความยากจนที่กำหนดไว้ คือ ครอบครัวที่ 1 (ครอบครัวของดอยและพลอย) มีรายได้ประมาณเดือนละ 4,000 บาท เฉลี่ยแล้วคิดเป็นจำนวนเงิน 800 บาทต่อคนต่อเดือน ครอบครัวที่ 2 (ครอบครัวของ

ดา โอ๋ และเอ๋) มีรายได้ 5,000 บาท เฉลี่ยแล้วคิดเป็นจำนวนเงิน 833 บาทต่อคนต่อเดือน ครอบครัวที่ 3 (ครอบครัวของบอล) มีรายได้ 3,000 บาท เฉลี่ยแล้วคิดเป็นจำนวนเงิน 1,500 บาทต่อคนต่อเดือน ครอบครัวที่ 4 (ครอบครัวของส้ม) มีรายได้ 4,000 บาท เฉลี่ยแล้วคิดเป็นจำนวนเงิน 1,333 บาทต่อคนต่อเดือน และครอบครัวที่ 6 (ครอบครัวของโตและเล็ก) มีรายได้ 5,000 บาท เฉลี่ยแล้วคิดเป็นจำนวนเงิน 1,000 บาทต่อคนต่อเดือน ถึงแม้ว่าบางครอบครัวจะมีรายได้ต่อคนต่อเดือนสูงกว่าเส้นวัดความยากจน แต่ในภาพรวมครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเหล่านี้ก็จัดได้ว่าเป็นครอบครัวที่มีฐานะยากจน

รายจ่ายต่อเดือน ครอบครัวเด็กขายดอกไม้ที่มีรายจ่ายประมาณเดือนละ 3,000 บาท มีจำนวน 1 ครอบครัว รายจ่ายประมาณเดือนละ 4,000 บาท มีจำนวน 2 ครอบครัว รายจ่ายประมาณเดือนละ 4,000-5,000 บาท มีจำนวน 1 ครอบครัว รายจ่ายประมาณ 5,000 บาท จำนวน 1 ครอบครัว และรายจ่ายประมาณเดือนละ 5,000-6,000 บาท มีจำนวน 1 ครอบครัว โดยภาพรวมครอบครัวขายดอกไม้มีรายจ่ายในครอบครัวประมาณเดือนละ 3,000-6,000 บาท ซึ่งทุกครอบครัวมีรายจ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเก็บขยะ ค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัว ค่าขนม ค่าเดินทางไปโรงเรียน และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเรียนของเด็ก บางครอบครัวยังมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม เช่น ค่าเช่าส้วม ค่าเช่าบ้าน และค่าโทรศัพท์ เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบรายได้กับรายจ่ายของครอบครัวขายดอกไม้นั้นพบว่ามีจำนวนเงินใกล้เคียงกัน แต่ด้วยภาระหนี้สินจำนวนมากทำให้ครอบครัวมีเงินใช้จ่ายไม่เพียงพอ

ภาระหนี้สิน ครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีภาระหนี้สินนอกระบบเป็นเงินจำนวน 5,000 บาท มี 2 ครอบครัว มีหนี้สินนอกระบบเป็นเงินจำนวน 20,000 บาท มี 1 ครอบครัว และมีหนี้สินนอกระบบเป็นเงินจำนวน 40,000 บาท มี 2 ครอบครัว โดยทุกครอบครัวจะต้องชำระหนี้เป็นรายวัน ดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อเดือนจนกว่าจะใช้เงินต้นและดอกเบี้ยหมด จำนวนเงินที่แต่ละครอบครัวต้องชำระหนี้รายวันนั้นไม่เท่ากัน บางครอบครัวชำระวันละ 150 บาท 200 บาท 400 บาท 450 บาท และ 500 บาท ตามลำดับ ทั้งนี้จำนวนเงินที่ต้องชำระหนี้ขึ้นอยู่กับเงินต้นที่กู้ยืมมาและขึ้นอยู่กับการตกลงกับเจ้าหนี้ว่าจะผ่อนชำระเป็นเงินวันละเท่าไร

รายการทนายคลายทุก (2549) กล่าวว่า หนี้นอกระบบเป็นการกู้หนี้ยืมสินที่ไม่อยู่ในระบบสถาบันการเงิน เช่น การกู้ยืมกันระหว่างเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้อง ซึ่งการกู้ยืมเงินดังกล่าวจะไม่มีกฎกติกามารยาท ที่เป็นมาตรฐาน เช่น การทำสัญญากู้ยืมเงินอาจจะใช้กระดาษเปล่าเขียนข้อความการกู้ยืมเงินโดยใช้ลายมือของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้เป็นผู้เขียนซึ่งบางครั้งก็ไม่มีพยานรับรู้หรือบางครั้งก็มี

การขูดลบ ขีดฆ่า โดยทั่วไปการคิดดอกเบี้ยของเงินกู้นอกระบบจะเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ซึ่งตามกฎหมายแล้วจะเรียกดอกเบี้ยกันในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี แต่ในทางปฏิบัติการกู้ยืมเงินนอกระบบจะคิดดอกเบี้ยที่ผิดกฎหมาย แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็ยังคงปล่อยให้มีการกระทำธุรกิจประเภทนี้ ทั้งที่การคิดดอกเบี้ยเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดให้ไปแจ้งความดำเนินคดีกับเจ้าหนี้นอกระบบได้ทันที จากคำอธิบายข้างต้นสามารถนำมาวิจารณ์ผลเกี่ยวกับภาระหนี้สินของครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้ว่า ครอบครัวขายดอกไม้ทุกครอบครัวได้เผชิญกับปัญหาภาระหนี้สินที่ต้องผ่อนชำระทุกวัน และมีดอกเบี้ยอัตราสูงเกินกว่ากฎหมายกำหนด แต่ทั้งนี้ด้วยภาวะขัดสนครอบครัวขายดอกไม้ไม่มีทางเลือกจึงต้องกู้ยืมเงินทุนจากนายทุนเงินกู้นอกระบบ จากเพื่อนบ้านหรือญาติ เป็นวงจรเช่นนี้ต่อไป

ลักษณะที่อยู่อาศัย แสดงรายละเอียดด้านข้อมูลเกี่ยวกับขนาดของที่พักอาศัย ลักษณะของที่อยู่อาศัย พื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน การครอบครองที่พักอาศัย และแผนผังบ้าน สรุปได้ดังตารางที่ 7 และภาพที่ 5

ตารางที่ 7 สรุปลักษณะที่อยู่อาศัยของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ครอบครัวที่	ขนาดบ้าน กว้างxยาว/เมตร	ลักษณะของบ้าน						พื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน							การครอบครองที่ดินที่อยู่อาศัย
		ผนังบ้าน				หลังคา		ห้องนอน	ห้องอเนกประสงค์					ห้องน้ำ/ห้องส้วม	
		ไม้	ไม้ครึ่งปูน	สังกะสี	แผ่นป้าย	สังกะสี	กระเบื้อง		ครัว	รับแขก	ประกอบอาชีพ	นอน	นั่งทานอาหาร		
1	3x4	x	-	-	-	x	-	-	-	x	x	x	x	-	ที่การรถไฟ
2	3x4	-	-	x	x	x	-	-	-	x	x	x	x	-	ที่การรถไฟ
3	3x4	-	-	x	-	x	-	-	-	x	x	x	x	-	ที่การรถไฟ
4	5x5	-	-	x	-	x	-	x	-	x	x	x	x	-	ที่ของตนเอง
5	3x4	x	-	-	-	x	-	-	-	x	x	x	x	x	ที่การรถไฟ
6	5x5	-	x	-	-	x	-	-	-	x	x	x	x	x	เช่าบ้าน

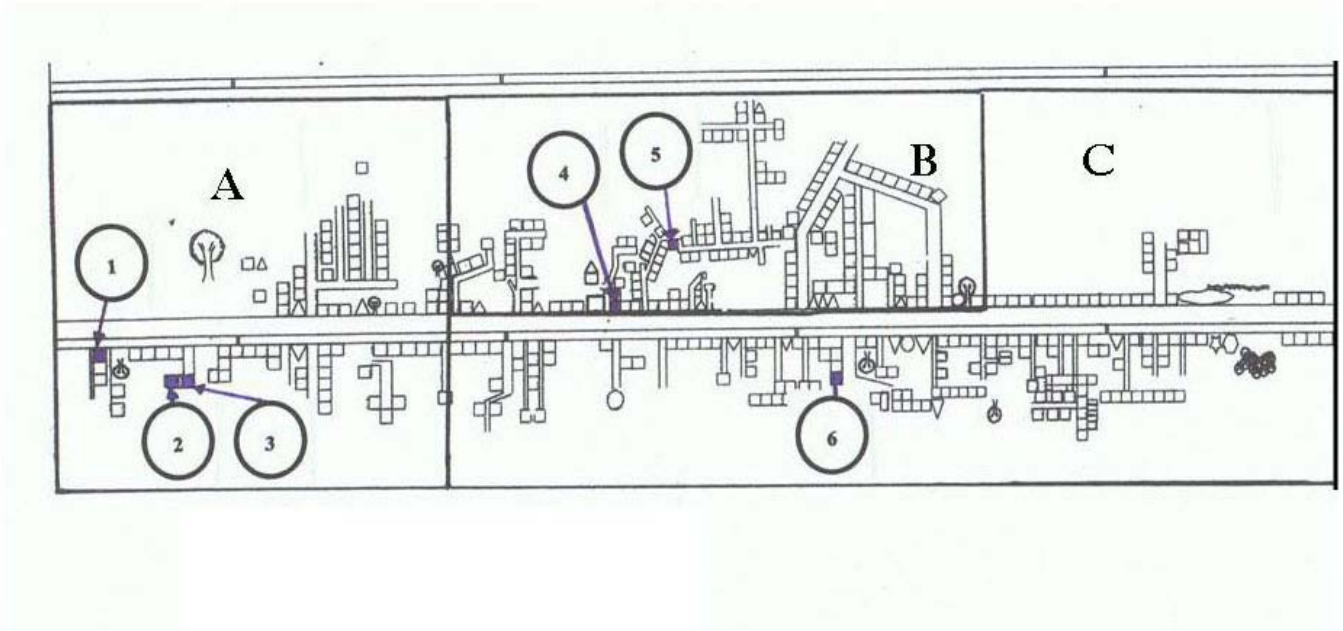

หมายเลข 1 บ้านของบอล (ครอบครัวที่ 3)

หมายเลข 2 บ้านของดา โอ๋ และเอ๋ (ครอบครัวที่ 2)

หมายเลข 3 บ้านของส้ม (ครอบครัวที่ 4)

หมายเลข 4 บ้านของดอยและพลอย (ครอบครัวที่ 1)

หมายเลข 5 บ้านของโตและเล็ก (ครอบครัวที่ 6)

หมายเลข 6 บ้านของนก (ครอบครัวที่ 5)

ภาพที่ 5 แผนผังบ้านของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

จากตารางที่ 7 สามารถนำผลมาสรุปและวิจารณ์ได้ดังนี้

บรรณโศภิษฐ์ เมฆวิชัย และคณะ (2548: 29) กล่าวว่า ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีพของมนุษย์ ให้มนุษย์ทุกฐานะและอาชีพได้อาศัยอยู่ ดำเนินชีวิตประจำวัน กิน อยู่ พักผ่อน หลับนอนในที่อยู่อาศัย ใช้ที่อยู่เป็นสถานที่กำบัง คุ้มภัยให้เกิดความปลอดภัย นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยยังเป็นสถานที่ประกอบอาชีพของคนในครอบครัวด้วย

จากผลการวิจัย พบว่า ขนาดที่อยู่อาศัยของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช พบว่า ครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่มีขนาดของที่อยู่อาศัยประมาณ 3x4 เมตร หรือ 12 ตารางเมตร จำนวน 4 ครอบครัว และขนาดประมาณ 5x5 เมตร หรือ 25 ตารางเมตร จำนวน 2 ครอบครัว

ซึ่งจากการวิจัยของ บรรณโศภิษฐ์ เมฆวิชัย และคณะ (2548: 18) เสนอการเคหะแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง “มาตรฐานที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (ในเมือง)” กำหนดว่า หน่วยพักอาศัยจะต้องประกอบด้วยส่วนจำเป็นพื้นฐาน 3 ส่วน คือ ส่วนนอน ส่วนอเนกประสงค์ และส่วนห้องน้ำ/ส้วม/ซักล้าง ซึ่งทั้ง 3 ส่วนมีลักษณะการใช้ทำกิจกรรมด้านต่างๆ คือ อาบน้ำ ขับถ่าย ซักผ้า ตากผ้า รีดผ้า ปรุงอาหาร รับประทานอาหาร ทำงาน อ่าน/เขียนหนังสือ ที่เล่นของเด็ก ที่ประกอบอาชีพ นันทนาการ รับแขก เก็บของ และนอน ขนาดของที่อยู่อาศัยถาวรแนวราบควรมีพื้นที่ 21 ตารางเมตร สำหรับ 3-4 คน คิดเป็นพื้นที่ 5.25 ตารางเมตรต่อคน และแนวสูงควรมีพื้นที่ 28 ตารางเมตร สำหรับ 3-4 คน คิดเป็นพื้นที่ 7.0 ตารางเมตรต่อคน และในส่วนของการระบายอากาศของพื้นที่อาศัย ควรมีช่องหรือหน้าต่างที่เปิดได้ขนาดเล็กที่สุดจะต้องมีพื้นที่รวมกันไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่ห้องนั้นๆ โดยให้ลมสามารถผ่านเข้าออกได้ตลอดเวลา สำหรับบ้านที่มีใต้ถุนหรือมีพื้นที่ชั้นล่างลอยพ้นจากระดับพื้นดิน ต้องมีช่องระบายอากาศด้านล่างอย่างน้อย 2 ด้าน

ดังนั้นเมื่อนำมาตรฐานที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (ในเมือง) มาเป็นเกณฑ์กำหนดขนาดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม พบว่า ขนาดที่อยู่อาศัยของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช จำนวน 4 ครอบครัว มีขนาดไม่ถึง 21 ตารางเมตรตามมาตรฐานของการเคหะแห่งชาติ มีเพียง 2 ครอบครัวเท่านั้นที่มีขนาดที่อยู่อาศัยตามเกณฑ์มาตรฐาน คือ มีขนาด 25 ตารางเมตร แต่เมื่อนำขนาดของที่อยู่อาศัยมาเปรียบเทียบกับจำนวนสมาชิกในครอบครัวของทั้ง 2 ครอบครัว เพื่อหาอัตราส่วนพื้นที่ต่อคนนั้นพบว่า มีเพียง 1 ครอบครัวเท่านั้นที่มีพื้นที่ต่อคนตามเกณฑ์มาตรฐาน คือประมาณ 5.25

ตารางเมตรต่อคน สรุปได้ว่าขนาดที่อยู่อาศัยของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีขนาดเล็ก ไม่เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกในครอบครัวตามมาตรฐานที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (ในเมือง) ที่การเคหะแห่งชาติกำหนดไว้ ในส่วนของการระบายอากาศของพื้นที่อาศัยนั้นที่พักอาศัยของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชนั้นพบว่า ภายในบ้านมีสภาพอากาศถ่ายเทไม่สะดวก มีกลิ่นเหม็นอับ เนื่องจากที่อยู่อาศัยมีหน้าต่างและช่องระบายอากาศไม่เพียงพอ บางครัวเรือนมีหน้าต่างแต่ไม่เปิดให้อากาศถ่ายเท เนื่องจากต้องออกไปทำงาน จึงต้องปิดบ้านไว้อย่างมิดชิดตลอดเวลา

ลักษณะบ้าน เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีบ้านเป็นบ้านชั้นเดียว หลังคามุงสังกะสี ผนังบ้านเป็นไม้ 2 ครอบครัว เป็นสังกะสี 2 คอบครัว ครึ่งปูนครึ่งไม้ 1 ครอบครัว และ เป็นสังกะสีและแผ่นป้ายโฆษณาอีก 1 ครอบครัว พื้นที่ใช้สอยภายในบ้านไม่เป็นสัดส่วนตามมาตรฐานที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (ในเมือง) ที่ต้องประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนนอน ส่วนอเนกประสงค์ และส่วนห้องน้ำ/ส้วม/ซักล้าง ส่วนใหญ่จำนวน 5 ครอบครัวภายในบ้านมีห้องโถงเพียงห้องเดียว และปรับเปลี่ยนการใช้งานได้มากกว่ากิจกรรมเดียว คือ พื้นที่ส่วนนอนก็ใช้ในการรีดผ้า รับประทานอาหาร เข้าช่อดอกไม้ อ่านหนังสือ ทำการบ้าน ประกอบอาชีพ (ขายของชำ) รับแขก เก็บของ และนันทนาการของสมาชิกในครอบครัวในหน่วยเดียว ซึ่งอาจเรียกได้ว่าห้องโถงของบ้านคือ “ห้องอเนกประสงค์” มีเพียง 1 ครอบครัวเท่านั้น คือ ครอบครัวที่ 4 (ครอบครัวของส้ม) ที่แบ่งแยกห้องนอนเป็นสัดส่วน ในส่วนของห้องครัว พบว่า ทุกครอบครัวไม่มีห้องครัวเป็นสัดส่วน แต่จะใช้บริเวณนอกบ้านในการประกอบอาหาร ในส่วนของห้องน้ำห้องส้วม พบว่า มีครอบครัว 4 ครอบครัวที่ไม่มีห้องน้ำห้องส้วมภายในครัวเรือน จะทำการเช่าส้วมเพื่อนบ้านเป็นรายเดือน และอาบน้ำบริเวณหน้าบ้าน มีเพียง 2 ครอบครัวเท่านั้นที่มีห้องน้ำและห้องส้วมภายในครัวเรือนเป็นส่วนตัว ซึ่งทั้ง 2 ครอบครัวนั้นนับถือศาสนาอิสลาม

การถือครองที่ดินและที่อยู่อาศัย ครอบครัวส่วนใหญ่จำนวน 4 ครอบครัวสร้างที่พักอาศัยอยู่บนที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน 1 ครอบครัวซื้อที่ดินเป็นของตนเอง และจำนวน 1 ครอบครัวเช่าบ้านเป็นรายเดือน

ผลการวิจัยในส่วนนี้และในทุกส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชสามารถนำมาสรุปได้ว่าเด็กและครอบครัวขายดอกไม้เป็นครอบครัวที่เรียกว่าคนจนเมืองตามการศึกษาของวิทยากร เชียงกูล (2646: 1-2) ที่พบว่า คนจนเมืองเหล่านี้ส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่

ในชุมชนแออัดหรือบ้านเช่าราคาถูก เพราะที่อยู่อาศัยในเมือง มีราคาสูงกว่าที่พวกเขาจะหาบ้านที่ถูกสุขลักษณะในเกณฑ์ค่อนข้างดีอยู่ได้ ทำให้คนจนเหล่านี้ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ ต้องเช่าซื้อต่อบริการบางอย่าง เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ในราคาที่สูงกว่าราคาปกติ ทั้งยังต้องอยู่อาศัยและทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะ ไม่ถูกสุขลักษณะ หรือมีความเสี่ยงมีโอกาสเจ็บป่วยได้ง่าย ทั้งยังไม่อาจหาหรือผลิตอาหารได้เอง ต้องใช้เงินซื้อ ทำให้คนจนเมืองเป็นหนี้กันมาก ส่วนใหญ่เป็นหนี้นายทุนเงินกู้เอกชนที่ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราสูง มีปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหายาเสพติด และปัญหาการพนัน เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีและความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน

วิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

กรณีศึกษาที่ 1

กิจวัตรประจำวันของดอยสำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 07.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 09.30 น. เมื่อตื่นนอนแล้วมารดาจะเป็นคนเก็บที่นอน พับผ้าห่มให้ จากนั้นดอยจะล้างหน้า แปรงฟัน และอาบน้ำโดยตักน้ำอาบจากถังพลาสติกสีเขียวที่ตั้งไว้หน้าบ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย ดอยอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือเวลาเช้ากับเวลาเย็น สระผมอาทิตย์ละครั้งด้วยยาสระผม บางครั้งก็ใช้น้ำสะอาดล้างทำความสะอาดผมเพียงอย่างเดียว หากไม่ไปโรงเรียนโดยปกติดอยจะสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าค่อนข้างสะอาด ดอยซักเสื้อผ้าเองด้วยมือ บางครั้งใช้ผงซักฟอกผสมน้ำชำระล้างสิ่งสกปรก บางครั้งซักผ้าในน้ำสะอาดเพียงอย่างเดียว เมื่อซักเสร็จแล้วบิดให้แห้งแล้วนำไปตากไว้ในบ้าน เนื่องจากนอกบ้านไม่มีบริเวณที่จะตากผ้าได้ ซึ่งในบ้านจะมีเส้นลวดขึงไว้กับผนังบ้าน 2 เส้น ต่างระดับกัน เวลาตากผ้าจะพาดเสื้อผ้าไว้กับราวตากผ้า ส่วนการรีดผ้าจะรีดเฉพาะชุดนักเรียน เสื้อผ้าส่วนใหญ่ที่ดอยใส่มารดาจะจัดซื้อให้ บางครั้งก็ได้รับตกทอดมาจากพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 2) เช่น เสื้อยืด ดอยจะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าซื้อจะไปซื้อเสื้อผ้าที่ห้างสรรพสินค้าโลตัสพระรามสี่

ดอยรับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ คือ มื้อกลางวันและมื้อเย็น วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนจะรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนเวลา 12.00 น. ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันใดที่ดอยไม่ได้ไปโรงเรียนดอยจะ

รับประทานอาหารมื้อกลางวันที่บ้านในเวลา 13.00 น. ซึ่งมารดาซื้อมาให้จากร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชน หรือบางครั้งมารดาจะนำอาหารไปส่งให้ในบริเวณที่ขายดอกไม้ ดอยจะนั่งรับประทานบนทางเท้าริมถนนที่ขายดอกไม้ ส่วนมื้อเย็นของทุกวันดอยจะรับประทานอาหารหลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วซึ่งไม่เป็นเวลาที่แน่นอน บางครั้งมารดาจะเป็นผู้ทำอาหารเย็นเอง บางครั้งก็ซื้อจากร้านอาหารตามสั่งในชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทานที่บ้าน ถ้าวันไหนรับประทานอาหารพร้อมกันทั้งครอบครัวจะมีสำรับกับข้าว 2 อย่าง คือ แกงเผ็ด กับต้มจืด เวลารับประทานจะนั่งคนละที่ไม่รวมกัน ใครจะนั่งตรงไหนก็ได้ ในแต่ละมื้อดอยจะรับประทาน 1-2 จานจนอิ่ม บางครั้งเวลาอยู่บ้านมีอาหารน้อยก็รับประทานเท่าที่มี ไม่อิ่ม มารดาก็จะแบ่งส่วนของตัวเองให้ดอยรับประทาน อาหารส่วนใหญ่ที่ดอยรับประทานเวลาอยู่บ้านและเวลาไปขายดอกไม้ คือ ข้าวราดกระเพราไก่ ดอยไม่เคยต้องอดอาหารและมักจะรับประทานแฮมเบอร์เกอร์อาทิตย์ละครั้งโดยแวะซื้อจากร้านสะดวกซื้อระหว่างทางเวลากลับจากโรงเรียน เสาร์อาทิตย์ถ้ามารดาให้เงินตอบแทนจากการขายดอกไม้ 5-10 บาท ดอยก็จะนำไปซื้อขนมขบเคี้ยว เช่น มันฝรั่งทอด และขนมปัง มารับประทาน ครอบครัวของดอยมักจะรับประทานอาหารไม่พร้อมกันเพราะเวลาเลิกงานไม่ตรงกัน

ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์ ถ้าดอยไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนตั้งแต่เวลา 07.30 น.โดยนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. ปัจจุบันดอยกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดบรมนิวาส มีวิชาเรียน 5 วิชา คือ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาไทย วิชาศิลปะ วิชาคอมพิวเตอร์ และวิชานาฏศิลป์ ขณะอยู่ในโรงเรียนดอยมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนๆ บางครั้งทะเลาะกับเพื่อนบ้างในเรื่องเล็กน้อย บางครั้งเพื่อนก็เลี้ยงขนม เนื่องจากดอยไม่ค่อยมีเงิน ดอยมองว่าครูดุ ถ้าไม่ทำการบ้านก็จะถูกตี ทำให้ดอยไม่ชอบไปโรงเรียน หลังเลิกเรียนดอยเดินกลับบ้าน ระหว่างทางไม่แวะเที่ยวเตร่แต่จะมีอาทิตย์ละครั้งที่แวะซื้อแฮมเบอร์เกอร์จากร้านสะดวกซื้อ ดอยกลับถึงบ้านเวลา 15.30 น. หลังจากนั้นจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้ ส่วนวันเสาร์อาทิตย์ดอยจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 09.30 น. จนถึง 17.00 น.

ดอยเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 9 ปี ขายมาแล้วนาน 4 ปี สาเหตุที่ทำให้ดอยเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ว่า คือ “...ไม่มีเงิน พ่อแม่ให้ไปขายดอกไม้ แล้วเอาเงินไปโรงเรียน ผมก็อยากช่วยพ่อกับแม่ด้วย เราจะไม่มีกินไม่อด...” “...แม่มักจะบอกอยู่เสมอว่า อยากให้ผมเป็นเด็กดี แล้วถ้าผมหาเงินให้เงินแม่ได้ก็ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณแม่ด้วย...” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของดอยและพลอยจะซื้อดอกจำปีเพื่อให้ดอยและพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) นำไปขายวันละ 600 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 300 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละ 2 บาท พร้อมใบตอง 1 ห่อ นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้

150 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท หรือ 3 ช่อ 20 บาท ดอยและพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) นำดอกไม้ที่เข้าช่อไว้แล้วไปช่วยกันขาย ทั้งสองคนขายได้วันละประมาณ 900 บาท คิดเป็นกำไร 300 บาทต่อวัน การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้นมารดาและพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 2) จะเป็นคนไปซื้อดอกจำปีและใบตองที่ปากคลองตลาด โดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 จากนั้นแม่และพี่สาวก็จะมาช่วยกันเข้าช่อดอกไม้โดยตัดใบตองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแล้วพับเป็นรูปทรงกรวย เย็บด้วยลวดเย็บกระดาษเพื่อใส่ดอกจำปีช่อละ 2 ดอก จากนั้นก็นำช่อดอกจำปีเรียงไว้ในตะกร้าพลาสติก ภายในตะกร้าจะสานด้วยเชือกฟางเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ เพื่อเสียบช่อจำปีไว้อย่างเป็นระเบียบจนเต็มตะกร้า ในตะกร้าสามารถใส่ดอกไม้ได้ 45 ช่อ เวลาขายดอยจะสะพายกระเป๋าใส่เงินไว้ที่หน้าอกเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนให้ลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ดอยตอบว่า “ไม่มีกติกา ขายที่ไหนก็ได้ ใครมาก่อนก็จองที่ขายก่อน”

ดอยขายดอกไม้อยู่ที่สี่แยกอุรุพงษ์ ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด โดยขายวันละ 2 รอบ รอบแรกขาย 45 ช่อ รอบที่สองขาย 30 ช่อ ดอยได้ตัวอย่างการขายดอกไม้มาจากพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 2) ซึ่งขายดอกไม้มาก่อน การขายดอกไม้จะปรับเปลี่ยนไปตามราคาของดอกไม้ ถ้าดอกไม้มีราคาสูงขึ้นก็จะหันไปทำอย่างอื่น เช่น รับจ้างทั่วไปและไปชิเกซกับพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 2) คือ อ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้ชาวต่างชาติที่นับถือศาสนาอิสลามฟังที่โรงแรมย่านซอยนานาสาม มีบทอ่านและทักทายว่า “อัสสลามมุอะลัยกุม” แปลว่าสวัสดีโดยน้องจะเป็นคนพูด ชาวต่างชาติที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะตอบกลับมาว่า “วะอะลัยกุมมุสสลาม” คือการสวัสดีกลับ แล้วให้อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน จากนั้นจะให้เงินเป็นการตอบแทน ซึ่งมีรายได้มากกว่า แต่ถึงแม้ว่าอาชีพอื่นจะมีรายได้มากกว่าการขายดอกไม้ แต่ดอยและพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) ก็ยังคงไม่เลิกขายดอกไม้ เพราะดอยเห็นว่าการขายดอกไม้มีความเป็นอิสระ และไม่ไกลจากบ้าน ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือวันเสาร์กับวันพระ ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ของดอยส่วนใหญ่เป็นคนนั่งรถยนต์ส่วนบุคคล

ในการขายดอกจำปี ครอบครัวดอยไม่มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน แต่จะช่วยกันทำ แม่และพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 2) เป็นผู้ไปซื้อดอกไม้และนำมาเข้าช่อ จากนั้นดอยและพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 2) จะนำไปขาย เทคนิคการขายดอกไม้ของดอยคือ การพูดจาไพเราะ เช่น “พี่ครับ จำปีไหมครับ” “3 อัน 20 บาท” “...จะเดินเข้าไปตามรถที่จอดติดไฟแดงอยู่ หยุดอยู่สักพักที่กระจกข้าง ถ้ามีคนนั่งข้าง ๆ จะเลือกไปขายให้กับคนที่นั่งมาด้วยโดยเฉพาะถ้าเป็นผู้หญิง แต่ถ้าขับมาคนเดียวก็จะเดินไปฝั่งคนขับ จะเลือกหยุดอยู่นานถ้าคนขับเป็นผู้หญิง เพราะผู้ชายไม่ค่อยซื้อ บางคนทำหน้าดุ บางคนก็ใจดี ดอยจะหยุดอยู่สักพักแล้วยื่นดอกจำปีให้ดู ทำหน้าตาอ้อนขอให้ซื้อ แต่ถ้าเขาไม่ซื้อก็เดินไปที่รถ

คันต่อไป...” เวลาขายดอกไม้ไม่เคยมีคนมาถามเรื่องส่วนตัว แต่เคยมีคนว่ากล่าวบ้าง เช่น “อย่ามาพิงรถ” ผู้ว่ากล่าวส่วนมากจะเป็นผู้ที่ขับรถยุโรปซึ่งมักจะแสดงท่าทางรังเกียจ ดอยเคยถูกตำรวจที่สถานีตำรวจพญาไทจับกุม และถูกถามว่า “ขายทำไม ทำไมไม่ให้ผู้ใหญ่มาขาย” ดอยตอบว่า “หารายได้ครับ” ในใจดอยก็อยากให้ผู้ใหญ่มาขายมากกว่าเพราะไม่อยากถูกรถชน ตำรวจไม่ได้ลงโทษแต่อย่างใดเนื่องจากสงสาร แต่ได้เรียกบิดามารดาไปตักเตือน ดอยเคยถูกรถชนรุนแรงจนสลบ เมื่อปี พ.ศ. 2550 จนต้องเข้าพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลมิชชั่น ปัจจุบันอาการหายดีแล้วแต่ยังมีผลข้างเคียงเล็กน้อย เช่น ปวดหัวบ่อย

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน ดอยจะมีเวลาว่างและมักจะไปเล่นกับเพื่อน เช่น เตะฟุตบอล และดีดลูกหิน จากนั้นดอยจะกลับเข้าบ้านเวลาประมาณ 20.30 น. ทำกิจวัตรส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น และดูโทรทัศน์ จนกระทั่งเข้านอนเวลา 21.30 น. เวลานอนสมาชิกทุกคนในครอบครัว คือ แม่ พ่อ พี่สาว น้องชาย และดอยจะนอนรวมกันบนที่นอนเตียงสปริงขนาดใหญ่ มีหมอน ผ้าห่ม แต่ไม่ได้ปูผ้าปูที่นอน และเมื่อเก็บที่นอนจะพิงที่นอนไว้ข้างผนังบ้าน

เวลาดอยมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ ดอยจะไม่กล้าปรึกษามารดาเพราะกลัวมารดาว่าแต่ก็สนิทกับมารดามากกว่าบิดา บิดาไม่มีบทบาทในครอบครัว เพราะมารดาทำหน้าที่แทนทุกอย่าง มารดาของดอยมีวิธีการอบรมเลี้ยงดู คือ เมื่อดอยทำผิดมารดาจะตีแล้วจึงสั่งสอน ดอยกล่าวว่า “...บางครั้งผมก็ไม่ชอบที่แม่คอยดุด่า ตีอย่างไม่มีเหตุผล...”

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ ดอยตอบว่า “...แรก ๆ ผมอาย และก็กลัวรถชนด้วย แต่ทำไปเรื่อยๆ ก็ชิน เต็มใจขายเพื่อเอาเงินช่วยเหลือพ่อแม่ แต่ผมก็อยากเรียนหนังสือที่โรงเรียน แม่จะบอกเสมอว่า อยากให้ผมเป็นเด็กดี ผมอยากให้ครอบครัวมีความสุข การที่ผมขายดอกไม้ได้เงินมาให้พ่อกับแม่ก็ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อกับแม่ด้วย ผมรักแม่ แม่เป็นคนให้ผมเกิด...” ดอยกล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า “...ผมก็ไม่รู้ว่าเมื่อไร ตอนไหนจะเลิกขาย แต่ว่าอนาคตผมอยากเป็นตำรวจ เพราะว่านัดกับเพื่อนไว้แล้ว ว่าจะเป็นตำรวจ...”

กรณีศึกษาที่ 2

กิจวัตรประจำวันของพลอยสำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 07.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 08.00 น.

เมื่อตื่นนอนแล้วพลอยจะช่วยแม่เก็บที่นอน พับผ้าห่มบ้างเป็นบางครั้ง จากนั้นพลอยจะล้างหน้าแปรงฟัน แต่ไม่อาบน้ำ พลอยจะอาบน้ำวันละหนึ่งครั้ง คือ ตอนเย็นและมักจะต้องต้มน้ำอาบเพราะหนาว โดยตักน้ำอาบจากถังพลาสติกสีเขียวที่ตั้งไว้หน้าบ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย สระผมอาทิตย์ละครั้งด้วยยาสระผม โดยปกติพลอยจะใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น ไม่ค่อยสะอาด มีคราบสกปรก พลอยซักเสื้อผ้าเองด้วยมือ บางครั้งใช้ผงซักฟอกผสมน้ำชำระล้างสิ่งสกปรก บางครั้งซักผ้าในน้ำสะอาดเพียงอย่างเดียว เมื่อซักเสร็จแล้วบิดให้แห้งแล้วนำไปตากไว้ในบ้าน เนื่องจากนอกบ้านไม่มีบริเวณที่จะตากผ้าได้ ซึ่งในบ้านจะมีเส้นลวดขึงไว้กับผนังบ้าน 2 เส้นต่างระดับกัน เวลาตากผ้าจะพาดเสื้อผ้าไว้กับราวตากผ้า ส่วนการรีดผ้าจะรีดเฉพาะชุดนักเรียน เสื้อผ้าที่สวมใส่มารดาจะซื้อให้ บางครั้งพลอยจะไปซื้อกับมารดาและเป็นคนเลือกเอง บางครั้งก็นำเสื้อมารดามาสวมใส่ พลอยไม่ค่อยได้ซื้อเสื้อผ้าใหม่ จะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าซื้อเสื้อผ้าจะไปซื้อที่ตลาดยมราช พลอยใส่เครื่องประดับเพียงชิ้นเดียว คือ ใส่แหวนเงินที่นิ้วกลางมือซ้าย

พลอยรับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ คือ มื้อกลางวันและมื้อเย็น แต่ไม่ค่อยตรงเวลา วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนจะรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนเวลา 12.00 น. ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันใดที่พลอยไม่ได้ไปโรงเรียนพลอยจะรับประทานมื้อกลางวันเวลา 13.00 น. ซึ่งมารดาจะซื้อจากร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนมาให้รับประทานที่บ้าน หรือบางครั้งมารดาจะนำอาหารไปส่งให้บริเวณที่ขายดอกไม้ แล้วพลอยก็นั่งรับประทานบนทางเท้าริมถนนที่ขายดอกไม้ ส่วนมื้อเย็นของทุกวันพลอยจะรับประทานอาหารหลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วซึ่งไม่เป็นเวลา บางวันรับประทานเวลา 20.00-21.00 น. บางวันรับประทานเวลา 01.00 น. หรือ 02.00 น. ขึ้นอยู่กับเวลาเลิกงานในการขายดอกไม้หรือไปชิเกซถ้าวันไหนไปชิเกซจะรับประทานอาหารดึกมากกว่า พลอยกล่าวว่า “เคยอดอาหาร เพราะไม่หิว เลยไม่กิน แต่ถ้าวันไหนกินก็จะกินให้อิ่ม จะได้ไม่หิวตอนดึก” อาหารมื้อเย็นบางครั้งมารดาจะเป็นผู้ทำเองและให้พลอยช่วยจัดเตรียมเล็กๆ น้อยๆ เช่น สับไก่ เด็ดใบโหระพา เป็นต้นบางครั้งก็ซื้อจากร้านอาหารตามสั่งในชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทานที่บ้าน ถ้าวันไหนรับประทานอาหารพร้อมกันทั้งครอบครัวจะมีสำรับกับข้าว 2 อย่าง คือ แกงเผ็ด กับต้มจืด เวลารับประทานจะนั่งคนละที่ไม่รวมกัน ใครจะนั่งตรงไหนก็ได้ อาหารส่วนใหญ่ที่พลอยรับประทานเวลาอยู่บ้านและเวลาไปขายดอกไม้ คือ ข้าวราดกระเพราไก่ พลอยจะช่วยมารดาล้างจานหลังจากรับประทานอาหารแล้วในทุกมื้อ แต่ถ้ามื้อใดเป็นข้าวกล่องสำเร็จรูป พลอยจะเป็นคนรวบรวมเศษขยะไปทิ้ง ครอบครัวของพลอยมักจะรับประทานอาหารไม่พร้อมกันเพราะต่างคนต่างเลิกงานไม่ตรงกัน พลอยกล่าวว่า “หนูไม่เคยได้ไปกินข้าวนอกบ้าน หรือกับเพื่อนแม่ก็ไม่ให้ไป”

ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์ ถ้าพลอยไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนตั้งแต่เวลา 07.30 น.โดยนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. ปัจจุบันพลอยกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกิ่งเพชร มีวิชาเรียน 8 วิชา คือ วิชาสุขศึกษา วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ วิชาพลศึกษา และวิชาภาษาอังกฤษ พลอยไม่ค่อยตั้งใจเรียน ส่วนมากจะเล่นกับเพื่อน พลอยไม่ค่อยอยากไปโรงเรียนเพราะไม่ได้ทำการบ้าน บางครั้งเคยไม่เข้าเรียนเพราะกลัวถูกครูทำโทษ พลอยเห็นว่าครูดุ หลังเลิกเรียนพลอยเดินกลับบ้าน ระหว่างทางไม่แวะเที่ยวเตร่ กลับถึงบ้านเวลา 16.00 น. หลังจากนั้นจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้ ส่วนวันเสาร์อาทิตย์หลังจากตื่นนอนแล้วจะช่วยมารดาทำงานบ้าน เช่น ซักผ้า ถูบ้าน กวาดบ้านก่อนไปขายดอกไม้ การใช้ชีวิตของพลอยส่วนใหญ่จะอยู่ข้างนอกบ้านเพราะต้องออกไปขายดอกไม้ตั้งแต่เช้าจนค่ำ

พลอยเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 6 ปี ขายมาแล้วนาน 9 ปี สาเหตุที่ทำให้พลอยเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ “ถ้าเกิดเราไม่ขาย เราจะเอาอะไรกิน อาชีพอื่นก็จะไม่ทำ เพราะว่าไม่เคยทำ ไม่ถนัด การขายดอกไม้เป็นการช่วยเหลือครอบครัว หนูเต็มใจขาย แต่บางวันถ้าเหนื่อยก็ไม่อยากขายแต่ต้องทำเพราะแม่สั่งให้ทำถ้าไม่ทำก็จะไม่มีอะไรกิน ถ้าเลือกได้หนูก็ไม่อยากจะขาย แต่ก็ไม่อยากไปโรงเรียน อยากไปโรงเรียนเพื่อไปเล่นสนุก สำหรับหนู หนูทำอะไรทุกอย่างก็ได้ให้พ่อกับแม่…” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของพลอยและดอย (กรณีศึกษาที่ 1) จะซื้อดอกจำปีเพื่อให้พลอยและดอยนำไปขายวันละ 600 บาท ได้ดอกไม้ 300 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละ 2 บาท พร้อมใบตอง 1 ห่อ นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 150 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท หรือ 3 ช่อ 20 บาท พลอยและดอยนำดอกไม้ที่เข้าช่อไว้แล้วไปช่วยกันขาย ทั้งสองคนขายได้วันละประมาณ 900 บาท คิดเป็นกำไร 300 บาทต่อวัน การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้นมารดาและพลอย จะเป็นคนไปซื้อดอกจำปีและใบตองที่ปากคลองตลาด โดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 จากนั้นมารดาและพลอยก็จะมาช่วยกันเข้าช่อดอกไม้โดยตัดใบตองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแล้วพับเป็นรูปทรงกรวย เย็บด้วยลวดเย็บกระดาษเพื่อใส่ดอกจำปีช่อละ 2 ดอก จากนั้นก็นำช่อดอกจำปีเรียงไว้ในตะกร้าพลาสติก ภายในตะกร้าจะสานด้วยเชือกฟางเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ เพื่อเสียบช่อจำปีไว้อย่างเป็นระเบียบจนเต็มตะกร้า ในตะกร้าสามารถใส่ดอกไม้ได้ 45 ช่อ เวลาขายพลอยจะคาดกระเป๋าใส่เงินไว้ที่เอวเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนให้ลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช พลอยกล่าวเหมือนดอยว่า “...ไม่มีกติกา ใครอยากขายที่ไหนก็ขาย แล้วแต่ใครมาก่อนก็ขายก่อน จองที่ได้ก่อน...”

พลอยขายดอกไม้ที่สี่แยกอุรุพงษ์ ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด พลอยขายวันละ 3 รอบ รอบแรกขาย 45 ช่อ รอบที่สองขาย 30 ช่อ พลอยได้แนวคิดการขายดอกไม้มาจากเพื่อนบ้าน เห็นเด็กคนอื่นขายแล้วได้รายได้ดีจึงขายตาม การขายดอกไม้จะปรับตามราคาของดอกไม้ ถ้าราคาสูงขึ้นก็จะหันไปทำอย่างอื่น เช่น รับจ้างทั่วไปและไปชิเกซกับน้องชาย (กรณีศึกษาที่ 1) พลอยกล่าวว่าคนในชุมชนโค้งรถไฟที่นับถือศาสนาอิสลามมักจะหารายได้พิเศษด้วยวิธีนี้เกือบทุกคน ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดีคือตอนกลางวันของทุกวัน เพราะลูกค้าจะสงสารที่ต้องยืนตากแดด พลอยกล่าวว่า “...เวลาขายเคยได้ทิปมากที่สุดที่เคยได้ 90 บาท บางทีก็ขายได้ 3 กำ 50 บาท จากปกติ 20 บาท...” ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ของพลอยส่วนใหญ่จะเป็นคนนั่งรถยนต์ส่วนบุคคล

ในการขายดอกจำปี ครอบครัวพลอยไม่มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน แต่จะช่วยกันทำ แม่และพลอยจะเป็นคนไปซื้อดอกไม้และนำมาเข้าช่อ จากนั้นพลอยและดอยจะนำไปขาย พลอยไม่มีเทคนิคการขายเหมือนคนอื่นๆ ไม่เคยตื๊อลูกค้า ขายเท่าที่ขายได้ พลอยกล่าวว่า “...จะขายเวลารถติดไฟแดง เดินไปตามรถยนต์ รถตู้ รถกระบะ รถแท็กซี่ รถตุ๊ก ๆ ไปทุกคัน หยุดอยู่สักพักแล้วยื่นดอกไม้ให้เขาดู ถ้าเขาจะซื้อเขาจะเปิดกระจกมาถามราคา แต่ถ้าไม่ซื้อเขาจะทำหน้าไม่สนใจ มองไปทางอื่น บางคนก็โบกมือว่าไม่ซื้อ อันนี้เราก็ไม่ตื๊อ แต่ถ้าคันไหนจะซื้อเราก็บอกว่า ถ้าซื้อช่อเดียว 10 บาท ถ้าซื้อ 3 ช่อลดให้เหลือ 20 บาทเอาไหม...” เวลาขายดอกไม้ไม่เคยมีคนมาถามเรื่องส่วนตัว พลอยเคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับหลายครั้ง ทุกครั้งก็จะทำประวัติไว้ ไม่ได้ลงโทษแต่จะเรียกบิดามารดาไปตักเตือน พลอยเคยถูกรถยนต์และรถจักรยายยนต์เฉี่ยวหลายครั้งแต่ก็ไม่ได้รับบาดเจ็บมากนัก

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน พลอยจะมีเวลาว่างและมักจะไปเล่นกับเพื่อน เช่น กระโดดยาง เล่นหมากเก็บ จากนั้นพลอยจะกลับเข้าบ้านซึ่งเป็นเวลาไม่แน่นอน ทำกิจวัตรส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น และดูโทรทัศน์ จนกระทั่งเข้านอนเวลาประมาณ 02.00 น. พลอยเป็นคนนอนดึก บางครั้งนอนไม่หลับเพราะบิดามารดาทะเลาะกันจนถึงเช้า พลอยเป็นห่วงมารดา เพราะบางครั้งบิดามักจะใช้ความรุนแรง ใช้มีดแทงหรือขวดแทงมารดาจนทำให้มารดาถึงกับต้องเข้าโรงพยาบาล เวลานอนจะนอนรวมกัน 5 คน คือ แม่ พ่อ น้องชายสองคน และพลอย บนที่นอนเตียงสปริงขนาดใหญ่ มีหมอน ผ้าห่ม แต่ไม่ได้ปูผ้าปูที่นอน และเมื่อเก็บที่นอนจะเอาที่นอนพิงไว้กับผนังบ้าน พลอยกล่าวว่า “นอนยังไงก็ได้ แต่ขอให้ได้นอน”

เวลาพลอยมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ พลอยจะไม่กล้าปรึกษาใคร “...หนูไม่ค่อยกล้าปรึกษาใคร พ่อแม่จะตี ทุบมากกว่า ถูกตี

บ่อย 24 ชั่วโมงเลย คือ ถ้าโมโหแล้วจะคว้าอะไรได้ก็เอามาตีเลย หนูเคยไปเที่ยวกับดา (กรณีศึกษาที่ 3) ไปเล่นที่บ้านร้างในหมู่บ้านใกล้ๆ แล้วกลับบ้านดึก กลัวแม่ว่าหนูเลยหนีไปที่เพชรบุรี ซอย 20 พอเช้าค่อยกลับบ้าน ผ่านมาประมาณสองปีแล้ว พอกลับมาถึงบ้านแม่ก็ตีอย่างหนัก หยิบข้าวของที่หาได้ตีจนหนูปากแตก..."

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ พลอยตอบว่า "...หนูอายนะ กลัวรถชนด้วย แต่ก็เต็มใจขาย ไม่ได้ถูกบังคับ และจะยังขายดอกไม้ไปเรื่อยๆ เพราะครอบครัวหนูจน แต่ถ้าเลือกได้ก็ไม่อยากขาย ไม่อยากไปโรงเรียนด้วย อยากเล่นสนุกกับเพื่อนๆ มากกว่า..." "...โตขึ้นหนูอยากทำงานเซเว่น เพราะว่าจบแค่ม.3..." "...หนูคิดไว้ว่าจะทำอะไร ขอให้เรียนจบก่อน หนูอยากเห็นครอบครัวมีความสุขไม่อยากให้ทะเลาะกันแรงๆ หนูอยากทำงานตอบแทนพ่อแม่..." พลอยกล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า "...ถ้าหากได้เรียนหนังสือสูงๆ ก็ดี หนูอยากเป็นหมอ จะได้ดูแลทุก ๆ คน หนูคงไม่เลิกขายดอกไม้ อยากขายไปตลอด"

กรณีศึกษาที่ 3

กิจวัตรประจำวันของดาในทุกวัน คือ ตื่นนอนตอนเช้าเวลา 09.00-10.00 น. ที่ตื่นสายเนื่องจากไม่ได้ไปเรียนหนังสือแล้ว หลังจากตื่นนอนดาจะช่วยมารดาเก็บที่นอนเข้าที่ไว้เป็นระเบียบเรียบร้อย จากนั้นจะล้างหน้า แปรงฟัน และอาบน้ำโดยตักน้ำอาบจากถังพลาสติกที่ตั้งไว้หน้าบ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย ดาอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้ากับเวลาเย็น สระผมอาทิตย์ละ 2 ครั้งด้วยยาสระผม โดยปกติดาจะสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าสะอาด ดาซักเสื้อผ้าเองด้วยมือ ใช้ผงซักฟอกผสมน้ำ บางครั้งใช้สบู่ก้อนในการชำระล้างสิ่งสกปรก เมื่อซักเสร็จแล้วนำไปตากไว้ที่ราวตากผ้าทำด้วยลวดขึงกับผนังข้างบ้าน เสื้อผ้าส่วนใหญ่ที่ดาใส่มารดาจะจัดซื้อให้ บางครั้งดาจะไปซื้อกับมารดาและเป็นคนเลือกเอง ดาจะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าซื้อเสื้อผ้าจะไปซื้อที่ตลาดยมราชหรือตลาดโบ๊เบ๊

ดารับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อเย็น ส่วนใหญ่มื้อเช้าดาจะรับประทานอาหารที่บ้าน เวลาประมาณ 09.30 น. มารดาเป็นคนจัดเตรียมอาหารไว้ให้ จะเป็นอาหารที่ทำง่าย ๆ เช่น ไข่เจียว ไข่ดาว ไข่ต้ม และบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป มื้อกลางวันบางครั้งดาจะขอเงินมารดาไปซื้ออาหารที่ร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนมารับประทานที่บ้าน บางครั้งก็ไปรับประทานที่ร้านพร้อมมารดา โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) บางครั้งดาและมารดาจะซื้อไปรับประทาน

ในบริเวณข้างทางรถไฟยมราช ซึ่งเป็นสถานที่ที่ครอบครัวของดาใช้จัดช่อดอกไม้ มื้อเย็นดาจะกลับไปรับประทานอาหารที่บ้านโดยมารดาจะซื้ออาหารสำเร็จรูปไว้ให้ บางวันก็รับประทานร่วมกันทั้งครอบครัวโดยนั่งล้อมวงบนพื้นบ้าน ในแต่ละวันจะรับประทานอาหารจนหมดถ้าไม่หมดก็จะทิ้งแล้วล้างภาชนะเก็บ ดารับประทานอาหารอิ่มทุกมื้อ แต่ก็อดอาหารบ้างเพื่อลดความอ้วน อาหารที่ดารับประทานบ่อยครั้งจะเป็นประเภทข้าวผัด ผัดกระเพราไก่ราดข้าว และอาหารฮาลาล คืออาหารที่ถูกปรุงหรือผ่านกรรมวิธีที่ถูกต้องตามหลักศาสนา บางครั้งดาจะขอเงินมารดาไปซื้อขนมขบเคี้ยว เช่น มั่นฝรั่งทอดกรอบ และขนมปัง จากร้านขายของชำในชุมชนมารับประทาน ครอบครัวของดามักจะรับประทานอาหารไม่พร้อมกันต่างคนต่างรับประทาน ถ้าวันไหนรับประทานพร้อมกันจะนั่งล้อมวงบนพื้นบ้าน และจะมีสำรับกับข้าว 2-3 อย่าง เช่น แกงเผ็ด ต้มจืด และอาหารประเภทไข่

ดาเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปัจจุบันไม่ได้ศึกษาแล้ว จึงขายดอกไม้ได้ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด วันจันทร์-ศุกร์ดาจะออกไปขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 14.00 น.หรือ 15.00 น. จนกว่าจะขายหมดซึ่งเวลาการเลิกขายไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับว่าวันไหนขายดีหรือไม่ดี แต่โดยปกติถึงแม้ว่าดอกไม้ไม่หมดก็จะเลิกขายเวลาประมาณ 18.00 น. หากวันไหนขายดอกไม้ไม่หมดก็จะเก็บดอกไม้แช่น้ำใช้ผ้าขาวบางคลุมไว้ แล้วนำมาขายต่อในวันถัดไป ส่วนวันเสาร์อาทิตย์ดาจะออกไปขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 10.00 น. จนถึงเวลา 17.00 น.

ดาเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 9 ปี ขายมาแล้วนาน 5 ปี สาเหตุที่ทำให้ดาเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ “...หนูเต็มใจขาย ไม่ค่อยคิดหรอกว่าเขาจะมองอย่างไง แต่ที่เราทำมันเป็นงานที่เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงตัวหนูเอง” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของดาจะซื้อดอกจำปีเพื่อให้ดา โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) นำไปขายวันละ 770 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 350 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละ 2 บาท พร้อมใบตอง 1 ห่อราคา 70 บาท ซึ่งแต่ละวันราคาต้นทุนของดอกไม้จะไม่แน่นอน นำดอกไม้มาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 175 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท ดา โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) นำดอกไม้ที่เข้าช่อไว้แล้วไปช่วยกันขาย เด็กทั้ง 3 คน ขายได้รวมกันวันละประมาณ 1,000 บาท คิดเป็นกำไร 300 บาท การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้น มารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ ใบตอง ที่ปากคลองตลาดโดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 ส่วนอุปกรณ์อื่นๆ ได้แก่ ลวดเย็บกระดาษ และกรรไกร ลงทุนซื้อตั้งแต่เริ่มขายแล้ว มารดานำใบตองมาตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและพับเป็นทรงกรวยเย็บด้วยลวดเย็บกระดาษ จากนั้นนำดอกจำปีมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ถ้าดอกจำปีราคาถูกจะใส่ช่อละ 3 ดอก และนำมาจัดเรียงให้สวยงามในตะกร้าพลาสติกตะกร้าละ 30 ช่อ จากนั้นก็ให้ดานำไปขายในราคาช่อละ 10 บาท เวลาขายดาจะมีกระเป๋าใส่เงินสะพายพาดไว้ข้างลำตัวเพื่อสะดวก

ในการเก็บและหยิบเงินทอนให้ลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ดากล่าวว่า การขายดอกไม้จะมีกติการ่วมกัน คือ “...คนที่จะลงไปขายนั้นต้องทำความเข้าใจกันก่อน เพื่อที่ว่าจะได้ไม่ทับพื้นที่ขายกัน พื้นที่ขายจะไม่ตายตัว ใครลงขายก่อนคนนั้นก็ได้ก่อน เวลาลงขายต้องขายตอนไฟแดงเท่านั้นเพราะรถจะจอดในตอนนั้น...”

ดาขายดอกไม้อยู่ที่สี่แยกยมราช และแยกศรีอยุธยา ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด ปกติวันจันทร์-ศุกร์ดาจะขายวันละ 3 รอบ รอบละ 30 ช่อ ถ้าวันใดโอ๋ หรือเอ๋ หยุดเรียนมาช่วยขายและวันเสาร์อาทิตย์ จะขายวันละ 2 รอบ รอบละ 30 ช่อ ดาได้ตัวอย่างการขายดอกไม้มาจากมารดา เมื่อก่อนมารดาเคยขายพวงมาลัย อีกทั้งยังได้แนวคิดมาจากเด็กคนอื่นๆ ในชุมชน มารดาเห็นว่ามีรายได้ดีจึงให้ขายบ้าง และยึดอาชีพขายดอกไม้เป็นอาชีพหลัก การขายดอกไม้ของดาจะปรับตามราคาของดอกไม้ ถ้าช่วงใดดอกจำปีมีราคาแพงก็จะลดจำนวนดอกจำปีลงแต่ขายในราคาเท่าเดิม คือ เมื่อก่อนขาย 3 ดอก 10 บาท ปัจจุบันขาย 2 ดอก 10 บาท นอกจากจะขายดอกจำปีแล้วดายังรับพวงมาลัยและเรียงเบอร์มาขายบ้าง แต่ช่วงนี้พวงมาลัยแพงจึงไม่ได้รับมาขาย ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือ ช่วงวันลอยกระทง และช่วงเวลาประมาณ 5 โมงเย็นของทุกวัน ดามีลูกค้าประจำเป็นคนขับรถหกล้อขนทราย ซึ่งถ้าผ่านมาแยกนี้จะซื้อเป็นประจำ

ในการขายดอกจำปีของครอบครัวดามีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน คือ มารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ จัดช่อและเตรียมไว้ให้ดา โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) ขาย ส่วนดาโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) จะทำหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว เทคนิคการขายดอกไม้ของดาส่วนใหญ่มักจะให้คำอวยพรแก่ลูกค้า เช่น ถ้าลูกค้าซื้อจะอวยพร “มีความสุขมาก ๆนะคะ” ดากล่าวว่า “...เวลาหนูขายก็จะเลียนแบบเพื่อนๆ บ้าง ใครทำแบบไหนแล้วขายดี หนูก็เก็บเอามาทำบ้าง เช่น พูดเพราะๆ ทำหน้าตาวิงวอนขอให้ซื้อ บางทีก็พูดขอให้เขาซื้อ บางทีเขาก็ไม่ได้ยินหรอก แต่ก็พูดไปอย่างนั้นเอง เผื่อว่าเขาจะซื้อของหนูบ้าง...” ดาจะใช้การสังเกตว่ารถประเภทไหนมีโอกาสขายได้มากกว่ากัน ซึ่งดาจะให้ความสำคัญกับรถยนต์นั่งส่วนบุคคลดามากกว่ารถยนต์บรรทุกส่วนบุคคล รถสามล้อเครื่อง และรถแท็กซี่ ดามักจะถูกผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ต่อว่าว่าเกะกะถนน เวลาขายดอกไม้ไม่เคยมีคนมาถามเรื่องส่วนตัว ไม่เคยได้รับอุบัติเหตุรถเฉี่ยวชน ดาเคยถูกตำรวจจับข้อหากีดขวางการจราจร ตำรวจตักเตือนดาและปล่อยตัวกลับมา นอกจากนี้ยังเคยมีผู้ขับขี่รถยนต์นั่งส่วนบุคคลเพศชายวัยกลางคนชวนขึ้นรถไปเที่ยวด้วยแต่ดาไม่ไป

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน ดาจะมีเวลาว่างและมักจะไปเล่นกับเพื่อนๆ เช่น กระโดดยาง นั่งพูดคุยเรื่องทั่วไป จากนั้นก็จะกลับเข้าบ้านเวลาประมาณ 20.30 น.ทำกิจวัตรส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น และดูโทรทัศน์ และเข้านอนเวลาประมาณ 22.00 หรือ 23.00 น. บางวันดูโทรทัศน์จนดึกก็จะนอนหลับหน้าโทรทัศน์ เวลานอนดาจะนอนกับโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) จะนอนบนเสื่อ มีผ้าห่มคนละผืนและหมอนคนละใบ ซึ่งห้องนอนของดาจะนอนกับโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) จะมีฉากกั้นแบ่งแยกออกเป็นสัดส่วนกับห้องนอนของบิดามารดา

เวลาดามีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน เรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ ดาจะปรึกษามารดาซึ่งดามักจะคลุกคลีอยู่ด้วยมากว่าปรึกษาบิดา ดาไม่ค่อยถูกมารดาตี เพราะดาไม่ดื้อและจะเชื่อฟังมารดาเสมอ แต่มีบ้างที่มารดาดุด่าว่ากล่าว มารดาค่อนข้างมีความเข้มงวดเกี่ยวกับการคบหาเพื่อน ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่อยากให้ดาคบหากับกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดี

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ ดาตอบว่า “...หนูอายนะที่จะต้องขายดอกไม้หรือขายของอื่นๆ เพราะมักจะโดนกลุ่มวัยรุ่นหรือลูกค้าแซว แต่หนูก็เต็มใจที่จะขาย ไม่เคยคิดหรอกว่าคนอื่นจะมองอย่างไร แต่ที่เราทำมันเป็นงานที่เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงตัวหนูเอง หนูเสียใจว่าทำไมไม่มีใครเห็นความดีของหนูที่ช่วยแม่ทำงาน เพราะขายดอกไม้เป็นอาชีพสุจริต ดีกว่าหนูไปลักขโมยของ หนูเกลียดตำรวจเพราะตำรวจหาว่าแม่ใช้แรงงานเด็กแต่หนูเต็มใจทำงานนี้เพราะมันเป็นอาชีพของหนู...” ดากล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า “...หนูอยากอยู่ดีกว่านี้ สบายกว่านี้ และอยากกลับไปเรียน เพราะอยากนำไปใช้สมัครงาน หนูไม่ได้หวังว่าจะทำงานอะไร ขอแค่เรียนให้จบ ม.6 อยากทำให้พ่อแม่มีความสุขมากๆ หนูอยากเลิกขายดอกไม้ อยากเรียนหนังสือ และหางานอื่นทำ...”

กรณีศึกษาที่ 4

กิจวัตรประจำวันของโอ๋สำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 06.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 09.30 น. เมื่อตื่นนอนแล้วโอ๋จะช่วยมารดาเก็บที่นอนเข้าที่ไว้เป็นระเบียบเรียบร้อย จากนั้นโอ๋จะล้างหน้าแปรงฟัน และอาบน้ำโดยตักน้ำอาบจากถังพลาสติกที่รองน้ำไว้หน้าบ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย โอ๋สระผมทุกวัน บางวันสระ 2 ครั้ง ด้วยยาสระผม บางครั้งใช้น้ำสะอาดล้างทำความสะอาดเพียงอย่าเดียว ล้างหน้า แปรงฟันทุกวัน วันละ 2 ครั้ง คือ เช้าและก่อนนอน อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้า กับเวลาเย็น โดยปกติโอ๋จะใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าสะอาด โดยบิดาและมารดาจะทำ

หน้าที่ซักเสื้อผ้า แล้วนำไปตากไว้ที่ราวตากผ้าทำด้วยลวดขึงกับผนังข้างบ้าน และรีดชุดนักเรียนให้ โดยการขอยืมเตารีดจากเพื่อนบ้านมาใช้ เสื้อผ้าส่วนใหญ่ที่โอ๋ใส่มารดาจะจัดซื้อให้ บางตัวเช่นเสื้อยืดจะรับช่วงต่อมาจากบิดา โอ๋จะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าซื้อเสื้อผ้าจะซื้อที่ตลาดยมราชหรือตลาดโบ๊เบ๊

โอ๋รับประทานอาหารวันละ 2-3 มื้อไม่แน่นอน ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนจะรับประทานอาหาร 2 มื้อ คือ มื้อกลางวันและมื้อเย็น มื้อกลางวันจะรับประทานอาหารที่โรงเรียนเวลา 12.00 น. ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันใดที่โอ๋ไม่ได้ไปโรงเรียนจะรับประทานอาหาร 3 มื้อ มื้อเช้าโอ๋จะรับประทานเวลาประมาณ 08.00 น. จะเป็นอาหารประเภท ไข่เจียว ไข่ดาว ไข่ต้ม และบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป มื้อกลางวันบางครั้งโอ๋จะขอเงินมารดาไปซื้ออาหารที่ร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนมารับประทานที่บ้าน บางครั้งก็ไปรับประทานที่ร้านพร้อมกับมารดา ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) บางครั้งมารดาจะซื้อมาให้รับประทานในบริเวณข้างทางรถไฟยมราช ซึ่งเป็นสถานที่ที่ครอบครัวของโอ๋ใช้จัดช่อดอกไม้ มื้อเย็นโอ๋ต้องขายดอกไม้ให้หมดก่อนกลับบ้านและจะกลับไปรับประทานอาหารที่บ้านซึ่งมารดาจะซื้ออาหารสำเร็จรูปไว้ให้ บางวันก็รับประทานร่วมกันทั้งครอบครัวโดยนั่งล้อมวงบนพื้นบ้าน ในแต่ละวันจะรับประทานอาหารจนหมดถ้าไม่หมดก็จะทิ้งแล้วล้างภาชนะเก็บ โอ๋เคยอดอาหารในบางครั้งที่ไม่มีเงินซื้ออาหาร แต่ถ้าได้รับประทานอาหารโอ๋ก็จะรับประทานอาหารให้อิ่ม อาหารที่รับประทานบ่อยที่สุดคือ ผัดกระเพราไก่ราดข้าว ข้าวผัด และอาหารฮาลาล คือ อาหารที่ถูกปรุงหรือผ่านกรรมวิธีที่ถูกต้องตามหลักศาสนา บางครั้งโอ๋จะขอเงินมารดาซื้อขนมขบเคี้ยว เช่น มั่นฝรั่งทอดกรอบ และลูกอม จากร้านขายของชำในชุมชนมารับประทาน ครอบครัวของโอ๋มักจะรับประทานอาหารไม่พร้อมกันต่างคนต่างรับประทาน ถ้าวันไหนรับประทานพร้อมกันจะนั่งล้อมวงบนพื้นบ้าน และจะมีสำรับกับข้าว 2-3 อย่าง เช่น แกงเผ็ด ต้มจืด และอาหารประเภทไข่

ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์ ถ้าโอ๋ไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านตั้งแต่เวลา 07.00 น. โดยรถจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. ปัจจุบันโอ๋กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร มีวิชาเรียนวันละ 6 วิชา ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาสังคมศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชางานบ้าน ขณะอยู่ในโรงเรียนโอ๋มีเพื่อนหลายคน มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อนบ้างเนื่องจากแย่งของเล่นกัน จึงถูกคุณครูทำโทษ โอ๋มองว่าครูจะเป็นห่วง เอาใจใส่ และจะให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเรียนและการมาเรียนสาย หลังเลิกเรียนโอ๋จะเดินกลับบ้าน ระหว่างทางโอ๋มักจะแวะซื้อขนมที่ร้านขาย

ขนมข้างทาง และกลับถึงบ้านเวลาประมาณ 15.00 น. เมื่อกลับถึงบ้านโอ๋จะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้เวลาประมาณ 16.00 น. ส่วนวันเสาร์อาทิตย์หลังจากทำภารกิจส่วนตัวเรียบร้อยแล้ว โอ๋จะออกจากบ้านเพื่อไปขายดอกไม้พร้อมเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) ตั้งแต่เวลา 10.00 น. จนถึงเวลาประมาณ 15.00 น. หรือจนกว่าจะขายหมด ซึ่งเป็นเวลาไม่แน่นอน

โอ๋เริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 10 ปี ขายมาแล้วนาน 3 ปี สาเหตุที่ทำให้โอ๋เข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ "...ผมเห็นพี่ขาย ได้เงินมาให้พ่อกับแม่ มาซื้อข้าว ซื้อขนม แม่ก็เลยให้ผมขายด้วย ผมก็เต็มใจขายครับ ช่วยพ่อกับแม่หาเงิน..." ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของโอ๋จะซื้อดอกจำปีเพื่อให้โอ๋ ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) นำไปขายวันละ 770 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 350 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละ 2 บาท พร้อมใบตอง 1 ห่อราคา 70 บาท ซึ่งแต่ละวันราคาต้นทุนของดอกไม้จะไม่แน่นอน นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 175 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท โอ๋ ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) นำดอกไม้ที่เข้าช่อไว้แล้วไปช่วยกันขาย เด็กทั้ง 3 คน ขายได้รวมกันวันละประมาณ 1,000 บาท คิดเป็นกำไร 300 บาท การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้น มารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ ใบตอง ที่ปากคลองตลาดโดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 ส่วนอุปกรณ์อื่นๆ ได้แก่ ลวดเย็บกระดาษ และกรรไกร ลงทุนซื้อตั้งแต่เริ่มขายแล้ว มารดานำใบตองมาตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและพับเป็นทรงกรวยเย็บด้วยลวดเย็บกระดาษ จากนั้นนำดอกจำปีมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ถ้าดอกจำปีราคาถูกจะใส่ช่อละ 3 ดอก และนำมาจัดเรียงให้สวยงามในตะกร้าพลาสติกให้เต็มตะกร้าประมาณ 30-45 ช่อไม่เท่ากันในแต่ละวัน จากนั้นก็ให้โอ๋นำไปขายในราคาช่อละ 10 บาท เวลาขายโอ๋จะมีกระเป๋าใส่เงินสะพายพาดไว้ที่หน้าอกเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนให้ลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช โอ๋กล่าวว่า "...ใครประจำอยู่แยกไฟแดงไหนก็ให้ประจำอยู่ที่ตรงนั้น จะได้ไม่ต้องทะเลาะแย่งพื้นที่และลูกค้า..."

โอ๋ขายดอกไม้อยู่ที่สี่แยกศรีอยุธยาทุกวันโดยไม่มีวันหยุด วันใดที่โอ๋ไปโรงเรียนจะกลับมาขายดอกไม้หลังเลิกเรียนวันละ 1 รอบ รอบละ 45 ช่อ ส่วนวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนโอ๋จะขายดอกไม้วันละ 2 รอบ รอบละ 30 ช่อ โอ๋ได้ตัวอย่างการขายดอกไม้มาจากพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 3) ซึ่งขายดอกไม้มาก่อน โอ๋กล่าวว่าการขายดอกไม้จะปรับตามราคาของดอกไม้ ถ้าช่วงใดดอกจำปีมีราคาแพงก็จะลดจำนวนดอกจำปีลงแต่ขายในราคาเท่าเดิม คือ เมื่อก่อนขาย 3 ดอก 10 บาท ปัจจุบันขาย 2 ดอก 10 บาท นอกจากจะขายดอกจำปีแล้วยังมีการรับพวงมาลัยและเรียงเบอร์มาขายบ้าง แต่ช่วงนี้พวงมาลัยแพงจึงไม่ได้รับมาขาย ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือ ช่วงวันเด็ก และ

วันแม่ และช่วงเวลา 17.00 น.–18.00 น. ของทุกวัน โอ๋กล่าวว่า “ถ้าไฟแดงก็จะขายได้มาก” ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ของโอ๋ส่วนใหญ่เป็นคนนั่งรถยนต์ส่วนบุคคล

โอ๋มองว่าการขายดอกจำปีของครอบครัวมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน คือ มารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ จัดช่อและเตรียมไว้ให้โอ๋ ดา(กรณีศึกษาที่ 3) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) ขาย ส่วนโอ๋ ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) จะทำหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว เทคนิคการขายดอกไม้ของโอ๋ คือ จะตะโกนว่า “ 3 กำ 20” โอ๋กล่าวว่า “...เวลาขายผมจะไม่ใส่รองเท้าเพื่อให้ดูน่าสงสาร แต่บางทีตอนกลางวันแดดร้อนมาก ๆ ก็ไม่ไหวนะ แต่ตอนเย็น ๆ ค่ำ ๆ เนี่ยจะไม่ใส่ คนก็ซื้อดอกไม้ผมนะ ผมชอบขายรถตุ๊ก ๆ ที่มีฝรั่งซ้อนมาด้วย บางทีเขาจะให้เงินเยอะ ทิปให้ ถ้าเป็นรถยนต์ก็จะเลือกรถเก๋งจะซื้อมากกว่ารถกระบะ ไม่ชอบไปขายพวกรถแพง ๆ หรู ๆ เพราะพวกนี้ไม่เคยซื้อเลย บางทีก็ทำหน้าทำตารังเกียจเราด้วย ผมไม่ทำอะไรมากนะ ก็จะเดินไปขายตามรถ หยุดตามกระจกข้างคนขับบ้างคนซ้อนบ้าง คนไหนใจดีก็ให้ขนมเรากินด้วย...” เวลาขายดอกไม้เคยถูกลูกค้าถามเรื่องส่วนตัวว่า “พ่อกับแม่บังคับให้มาขายเหรอ” โอ๋ตอบว่า “มาขายเอง” โอ๋เคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับโดยเรียกบิดามารดาให้มารับทราบและตักเตือนและจ่ายค่าปรับ 100 บาท โอ๋ยังเคยประสบอุบัติเหตุถูกรถยนต์บรรทุกส่วนบุคคลชนแต่ไม่รุนแรงนัก

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน โอ๋จะกลับเข้าบ้าน ดูโทรทัศน์ ช่วยเหลืองานบ้าน เช่น กวาดบ้านและถูบ้าน แล้วจึงออกมาเล่นกับเพื่อนจนดึก เช่น เตะบอล ถีบจักรยาน จนแม่ต้องตามให้กลับบ้านเวลาประมาณ 22.00 น.ทำกิจวัตรส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น และดูโทรทัศน์ และเข้านอนเวลาประมาณ 02.00 น. เวลานอนโอ๋จะนอนกับดา (กรณีศึกษาที่ 3) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) ซึ่งห้องนอนจะมีฉากกั้นแบ่งแยกออกเป็นสัดส่วนกับห้องนอนของบิดามารดา นอนบนเสื่อ มีผ้าห่มและหมอน

เวลาโอ๋มีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน ปัญหาการใช้ชีวิตประจำวัน ปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ โอ๋จะปรึกษามารดาเพราะมารดาเป็นบุคคลที่โอ๋ไว้วางใจมากที่สุด มารดาจะเลี้ยงดูโอ๋ด้วยการตีมากกว่าแนะนำสั่งสอน โอ๋กล่าวว่า “ถูกแม่ตีแทบทุกวัน เพราะขายดอกจำปีไม่หมดและกลับบ้านดึก” แต่บิดามารดาก็ยังเป็นห่วงเป็นใยโดยเฉพาะเรื่องการเลือกคบเพื่อน เพราะเด็กในชุมชนติดยาเสพติดและดมกาวกันหลายคน บิดามารดาจึงแนะนำให้เลือกคบเพื่อนที่ดีๆ ซึ่งจะทำให้มีชีวิตที่ดี และไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โอ๋กล่าวว่า “...พ่อกับแม่ชอบทะเลาะกัน เพราะพ่อชอบขอเงินไปกินเหล้า บางทีผมก็ทะเลาะกับน้อง แย่งรถจักรยานที่จะขี่ออกไปขายดอกจำปี...”

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ โอ๋ตอบว่า "...ผมว่าขายดอกไม้ได้ช่วยแม่ ไม่อายที่จะต้องมาขาย และไม่กลัวถูกรถชน ชินแล้ว พ่อแม่ไม่ได้บังคับ แต่ผมอยากให้พ่อกับแม่รักกันมากกว่านี้ บางทีก็เหนื่อยแต่ก็ห้ามท้อ..." โอ๋มองว่าการขายดอกจำปีไม่ใช่อาชีพเมื่อโตขึ้นก็จะเลิกขาย แล้วไปหางานอื่นทำเพื่อหารายได้ช่วยแม่ โอ๋กล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า "...โตขึ้นอยากเป็นทหาร พ่อกับแม่บอกว่าถ้ามีเงินก็จะให้เรียนสูง ๆ ผมอยากเห็นบ้านมีความสุขมากกว่านี้ พออายุ 15 จะเลิกขาย โตแล้วคงขายไม่ได้ ผมชอบเวลาที่ขายดอกไม้แล้วได้ของแถม เช่น เงิน เสื้อผ้า ขนม และของเล่น..."

กรณีศึกษาที่ 5

กิจวัตรประจำวันของเอ๋สำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 06.00 น.หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 09.30 น. เมื่อตื่นนอนแล้วเอ๋จะช่วยมารดาเก็บที่นอนเข้าที่ไว้เป็นระเบียบเรียบร้อย จากนั้นเอ๋จะล้างหน้าแปรงฟัน และอาบน้ำโดยตักน้ำอาบจากถังพลาสติกที่รองน้ำไว้หน้าบ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย บางครั้งใช้น้ำสะอาดชำระล้างร่างกายเพียงอย่างเดียว เอ๋สระผมอาทิตย์ละ 1 ครั้ง ด้วยยาสระผม ล้างหน้า แปรงฟันทุกวัน วันละ 2 ครั้ง คือ เช้าและก่อนนอน อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้ากับเวลาเย็น โดยปกติเอ๋จะใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้ามีรอยขาดและคราบสกปรก โดยบิดาและมารดาจะทำหน้าที่ซัก แล้วนำไปตากไว้ที่ราวตากผ้าทำด้วยลวดขึงกับผนังข้างบ้าน และรีดชุดนักเรียนให้ โดยการขอยืมเตารีดจากเพื่อนบ้านมาใช้ เสื้อผ้าส่วนใหญ่ที่เอ๋สวมใส่มารดาจะจัดซื้อให้ บางครั้งจะรับช่วงต่อจากพี่ชาย (กรณีศึกษาที่ 4) เอ๋จะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าซื้อเสื้อผ้าจะซื้อที่ตลาดยมราชหรือตลาดโบ๊เบ๊

เอ๋รับประทานอาหารวันละ 2-3 มื้อไม่แน่นอน วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนจะรับประทานอาหาร 2 มื้อ คือ มื้อกลางวันและมื้อเย็น มื้อกลางวันจะรับประทานอาหารที่โรงเรียนเวลา 12.00 น. ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันใดที่เอ๋ไม่ได้ไปโรงเรียนจะรับประทานอาหาร 3 มื้อ มื้อเช้าเอ๋จะรับประทานเวลาประมาณ 08.00 น. จะเป็นอาหารประเภท ไข่เจียว ไข่ดาว ไข่ต้ม และบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป มื้อกลางวันบางครั้งเอ๋จะขอเงินมารดาไปซื้ออาหารที่ร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนมารับประทานที่บ้าน บางครั้งก็ไปรับประทานที่ร้านพร้อมกับมารดา ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) บางครั้งมารดาจะซื้อมาให้รับประทานในบริเวณข้างทางรถไฟยมราช ซึ่งเป็นสถานที่ที่ครอบครัวของโอ๋ใช้จัดช่อดอกไม้ มื้อเย็นโอ๋ต้องขายดอกไม้ให้หมดก่อนกลับบ้านและจะกลับไปรับประทานอาหารที่บ้านซึ่งมารดา

จะซื้ออาหารสำเร็จรูปไว้ให้ บางวันก็รับประทานร่วมกันทั้งครอบครัวโดยนั่งล้อมวงบนพื้นบ้าน ในแต่ละวันจะทานอาหารจนหมดถ้าไม่หมดก็จะทิ้งแล้วล้างภาชนะเก็บ โอ๋เคยอดอาหารในบางครั้งที่ไม่มีเงินซื้ออาหาร แต่ถ้าได้รับประทานอาหารเอ๋ก็จะรับประทานอาหารให้อิ่ม อาหารที่รับประทานบ่อยที่สุดคือ ผัดกระเพราไก่ราดข้าว ข้าวผัด และอาหารฮาลาล คือ อาหารที่ถูกปรุงหรือผ่านกรรมวิธีที่ถูกต้องตามหลักศาสนา ครอบครัวของเอ๋มักจะรับประทานอาหารไม่พร้อมกันต่างคนต่างรับประทาน ถ้าวันไหนรับประทานพร้อมกันจะนั่งล้อมวงบนพื้นบ้าน และจะมีสำรับกับข้าว 2-3 อย่าง เช่น แกงเผ็ด ต้มจืด และอาหารประเภทไข่

วันจันทร์-ศุกร์ ถ้าเอ๋ไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนตั้งแต่เวลา 07.00 น. โดยรถจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. เอ๋ไม่ชอบไปโรงเรียน และไปโรงเรียนเพียงอาทิตย์ละ 2-3 วัน เพราะที่บ้านไม่มีเงินให้ไปใช้จ่ายที่โรงเรียน บางครั้งก็มีเพื่อนที่โรงเรียนแกล้ง ปัจจุบันเอ๋กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่โรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร มีวิชาเรียนวันละ 6 วิชา ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาสังคมศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชางานบ้าน หลังเลิกเรียนเอ๋จะเดินกลับบ้าน ระหว่างทางไม่แวะเที่ยวเตร่ที่อื่น กลับถึงบ้านเวลาประมาณ 15.30 น. และเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้เวลา 17.00 น. ส่วนวันเสาร์อาทิตย์หลังจากทำภารกิจส่วนตัวเรียบร้อยแล้ว เอ๋จะออกจากบ้านเพื่อมาขายดอกไม้พร้อมโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) ตั้งแต่เช้าเวลาประมาณ 10.00 น.จนถึงเวลาประมาณ 15.00 น.หรือจนกว่าจะขายหมด ซึ่งเป็นเวลาไม่แน่นอน

เอ๋เริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 10 ปี ขายมาแล้วนาน 3 ปี สาเหตุที่ทำให้เอ๋เข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ “...ครอบครัวยากจน ไม่ค่อยมีเงิน การที่มาขายดอกจำปีน่าจะช่วยพ่อกับแม่ได้...” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของเอ๋จะซื้อดอกจำปีเพื่อให้เอ๋ ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) นำไปขายวันละ 770 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 350 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละ 2 บาท พร้อมใบตอง 1 ห่อราคา 70 บาท ซึ่งแต่ละวันราคาต้นทุนของดอกไม้จะไม่แน่นอน นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 175 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท เอ๋ ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) นำดอกไม้ที่เข้าช่อไว้แล้วไปช่วยกันขาย เด็กทั้ง 3 คน ขายได้รวมกันวันละประมาณ 1,000 บาท คิดเป็นกำไร 300 บาท การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้น มารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ ใบตอง ที่ปากคลองตลาดโดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 ส่วนอุปกรณ์อื่นๆ ได้แก่ ลวดเย็บกระดาษ และกรรไกร ลงทุนซื้อตั้งแต่เริ่มขายแล้ว มารดานำใบตองมาตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและพับเป็นทรงกรวยเย็บด้วยลวดเย็บกระดาษ จากนั้นนำดอกจำปีมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ถ้าดอกจำปีราคาถูกจะใส่ช่อละ 3 ดอก และนำมาจัดเรียง

ให้สวยงามในตะกร้าพลาสติกให้เต็มตะกร้าประมาณ 25-40 ช่อไม่เท่ากันในแต่ละวัน จากนั้นก็ให้เอ๋นำไปขายในราคาช่อละ 10 บาท เวลาขายเอ๋จะมีกระเป๋าใส่เงินสะพายพาดไว้ที่หน้าอกเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เอ๋กล่าวว่า "...เวลาขายจะไม่มีกติกา ใครอยากขายตรงไหนก็ขายได้เลย..."

เอ๋ขายดอกไม้อยู่ที่สี่แยกศรีอยุธยา ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด วันใดที่เอ๋ไปโรงเรียนจะกลับมาขายดอกไม้หลังเลิกเรียนวันละ 1 รอบ รอบละ 40 ช่อ ส่วนวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนโอ๋จะขายดอกไม้วันละ 2 รอบ รอบละ 25-30 ช่อ เอ๋ได้ตัวอย่างการขายดอกไม้มาจากพี่สาว (กรณีศึกษาที่ 3) และพี่ชาย (กรณีศึกษาที่ 4) ซึ่งขายดอกไม้มาก่อน การขายดอกไม้จะปรับตามราคาของดอกไม้ ถ้าช่วงใดดอกจำปีมีราคาแพงก็จะลดจำนวนดอกจำปีลงแต่ขายในราคาเท่าเดิม คือ เมื่อก่อนขาย 3 ดอก 10 บาท ปัจจุบันขาย 2 ดอก 10 นอกจากจะขายดอกจำปีแล้วยังมีการรับพวงมาลัยและเรียงเบอร์มาขายบ้าง แต่ช่วงนี้พวงมาลัยแพงจึงไม่ได้รับมาขาย ช่วงเวลาที่ขายดีที่สุดจะเป็นช่วงเวลา 18.00 น.เพราะรถติดและเป็นช่วงหลังเลิกงาน ลูกค้าของเอ๋ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนขับรถตู้และคนนั่งรถยนต์ส่วนบุคคล

เอ๋มองว่าการขายดอกจำปีของครอบครัวมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน คือ มารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ จัดช่อและเตรียมไว้ให้เอ๋ ดา(กรณีศึกษาที่ 3) และโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) ขาย ส่วนเอ๋ ดา (กรณีศึกษาที่ 3) และโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) จะทำหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว เทคนิคการขายดอกไม้ของเอ๋จะเดินถือตะกร้าดอกไม้ไปตามรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถแท็กซี่ บางทีก็รถโดยสารประจำทางที่ติดไฟแดงและพูดขอให้คนในรถซื้อดอกไม้ด้วยสีหน้าท่าทางที่น่าสงสาร "...ช่วยซื้อดอกไม้หน่อยครับ..." เอ๋จะเดินขายอย่างรวดเร็ว ถ้าคนในรถไม่สนใจก็จะเดินไปยังรถคันต่อไปทันที จะไม่เสียเวลารอ เพราะยังมีรถติดไฟแดงรออยู่อีกหลายคัน นอกจากนี้เอ๋ยังมีเทคนิคอื่น เช่น ไม่ใส่รองเท้า ใส่เสื้อผ้าเก่า ๆ เป็นต้น และถ้าลูกค้าให้ทิปก็จะยกมือไหว้ เอ๋ไม่เคยได้รับอุบัติเหตุรถเฉี่ยวชน เคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับแต่แค่ถูกเรียกไปตักเตือนและปล่อยตัวกลับบ้าน บางครั้งเอ๋ก็ถูกลูกค้าด่าว่า แต่เอ๋ก็ไม่เคยแสดงท่าทีก้าวร้าวตอบโต้กับบุคคลเหล่านั้น จะหลีกเลี่ยงโดยการเดินไปขายรถคันอื่นแทน

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน เอ๋จะกลับบ้านมาอาบน้ำ และรับประทานอาหารเย็น จากนั้นก็ดูโทรทัศน์ และเข้านอนเวลาประมาณ 24.00 น. เวลานอนเอ๋จะนอนกับดา (กรณีศึกษาที่ 3) และโอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) ซึ่งห้องนอนจะมีฉากกั้นแบ่งแยกออกเป็นสัดส่วนกับห้องนอนของบิดามารดา นอนบนเสื่อ มีผ้าห่มและหมอน

เวลาเอ๋มีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ เอ๋จะปรึกษามารดา เพราะสนิทกับมารดามากกว่าบิดา บิดาจะไม่มีบทบาทในครอบครัว มารดาจะทำหน้าที่ทุกอย่าง เมื่อทำผิดมารดาจะตีแล้วจึงสั่งสอน "...บางทีผมก็กดดัน ไม่ชอบที่แม่คอยดุ คอยด่า เอะอะก็ตี พูดกันดีดีก็ได้..."

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ เอ๋ตอบว่า "...ไม่อายและไม่กลัว เต็มใจที่จะขายดอกไม้เพราะพ่อแม่ไม่มีอาชีพอื่น หนี้ก็เยอะ แต่บางทีก็เหนื่อยที่ต้องขายไปด้วยเรียนไปด้วย บางทีก็ไม่อยากไปโรงเรียน ขาดเรียนบ่อย..." เอ๋กล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า "...โตขึ้นอยากเป็นทหาร อยากทำงานเลี้ยงพ่อแม่ อยากเห็นครอบครัวมีกินอย่างสุขสบาย ส่วนการขายดอกไม้ยังไม่คิดจะเลิกขาย..."

กรณีศึกษาที่ 6

กิจวัตรประจำวันของบอลในทุกวันตื่นนอนตอนเช้าเวลา 09.00-10.00 น. ที่ตื่นสายเพราะไม่ได้เรียนหนังสือแล้ว หลังจากตื่นนอนบอลจะล้างหน้า แปรงฟันบ้างเป็นบางวัน และอาบน้ำโดยตักน้ำอาบจากถังพลาสติกที่ตั้งไว้หน้าบ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย บอลอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้ากับเวลาเย็น สระผมอาทิตย์ละ 2 ครั้งด้วยยาสระผม บางครั้งใช้น้ำสะอาดล้างทำความสะอาดเพียงอย่าเดียว โดยปกติบอลจะสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าสะอาด บอลซักผ้าเองด้วยมือ โดยใช้ผงซักฟอกผสมน้ำชำระล้างสิ่งสกปรก เมื่อซักเสร็จแล้วบิดให้แห้งและนำไปตากไว้ข้างบ้าน เสื้อผ้าที่บอลสวมใส่จะไม่ได้รีด บอลจะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ การซื้อเสื้อผ้าของบอลจะแตกต่างจากเด็กคนอื่น คือ จะซื้อเสื้อผ้าใหม่จากเพื่อนบ้านที่นำมาขายและผ่อนเป็นงวดๆ เพราะมารดาไม่มีเงินเป็นก้อนสำหรับซื้อเสื้อผ้า

บอลรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อเย็น มื้อเช้าและมื้อกลางวันมารดาจะทำแกงไว้หนึ่งหม้อและหุงข้าวไว้ให้ เวลาบอลหิวสามารถตักอาหารรับประทานได้ทันทีโดยไม่ต้องรอมารดา บอลรับประทานมื้อเช้าเวลาประมาณ 8.00 น. มื้อเที่ยงเวลาประมาณ 13.00 น. ส่วนมื้อเย็นในทุกๆวันบอลจะกลับมารับประทานอาหารหลังจากขายดอกไม้หมดแล้วในเวลาประมาณ 20.30 น. พร้อมกับมารดาโดยนั่งรับประทานบนพื้นบ้าน บอลไม่เคยต้องอดอาหาร มารดาของบอลกล่าวว่า "ไม่อยากเลี้ยงลูกอดๆอยากๆ"

บอลเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 8 ปี ขายมาแล้วนาน 4 ปี สาเหตุที่ทำให้บอลเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ “...ผมอยู่กับแม่สองคน ผมสงสารแม่ทำงานคนเดียว ตอนนี้ผมไม่ได้เรียนหนังสือแล้ว ก็ออกมาช่วยแม่ทำงานได้ ผมอยากให้แม่มีความสุข ตอนนี้ขายดอกไม้ได้ก็ขายไปก่อน ถ้าโตขึ้นทำงานเก่ง คงหางานอื่นทำที่ได้เงินดีกว่านี้..” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของบอลจะซื้อดอกจำปีเพื่อให้บอลขายวันละ 500 บาท ซื้อดอกไม้ได้ประมาณ 250 ดอก พร้อมใบตอง 1 ห่อ เฉลี่ยราคาดอกละไม่ถึง 2 บาท มารดาจะนำดอกไม้มาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 125 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท หรือ 3 ช่อ 20 บาท บอลขายดอกไม้ได้วันละประมาณ 800 บาท คิดเป็นกำไรวันละ 300 บาท การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้นมารดาของบอลจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้และใบตองที่ปากคลองตลาด โดยนั่งรถประจำทางสาย 8 จากนั้นมารดาของบอลจะนำมาเข้าช่อโดยตัดใบตองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแล้วพับเป็นรูปทรงกรวย เช่นเดียวกันครอบครัวอื่นๆ แล้วเย็บด้วยลวดเย็บกระดาษเพื่อใส่ดอกจำปีช่อละ 2 ดอก จากนั้นก็นำช่อดอกจำปีเรียงไว้ในตะกร้าพลาสติก ภายในตะกร้าจะสานด้วยเชือกฟางเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ เพื่อเสียบช่อจำปีไว้อย่างเป็นระเบียบ ในตะกร้าสามารถใส่ดอกไม้ได้ 35 ช่อ เวลาขายบอลจะมีกระเป๋าใส่เงินสะพายพาดไว้ที่อกเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนให้ลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช บอลกล่าวว่ามีกติกาการขาย คือ “...ใครมาก่อนก็ได้ก่อน แต่ละวันที่ขายของแต่ละคนก็จะไม่ซ้ำกัน บางครั้งก็ทะเลาะกันแย่งที่ แต่ก็ไม่รุนแรง เพราะยอมรับว่าใครมาก่อนก็ได้ก่อน...”

บอลขายดอกไม้อยู่ที่สี่แยกยมราช และสี่แยกศรีอยุธยา ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด ขายวันละ 3 รอบ รอบละ 40-45 ช่อ บอลได้แนวคิดการขายดอกไม้มาจากเมื่อก่อนเคยไปขอทานตามพื้นผิวจราจรแต่ถูกตำรวจต่อว่าและแนะนำให้นำของมาขาย ดังนั้นจึงเริ่มหาของมาขาย จำพวกพวงมาลัยและดอกจำปี ต่อมาพวงมาลัยมีราคาแพงจึงยึดอาชีพขายดอกจำปีเป็นอาชีพหลักมาจนถึงปัจจุบัน การขายดอกไม้ของบอลจะปรับตามราคาของดอกไม้ ถ้าดอกจำปีราคาแพงจะลดจำนวนดอกไม้ลงจากช่อละ 3 ดอก เหลือช่อละ 2 ดอก แต่ยังคงขายในราคาเดิม คือ 10 บาท บางครั้งบอลต้องหยุดขายเพราะสู้ราคาดอกไม้ไม่ไหว นอกจากอาชีพขายดอกไม้แล้วบอลก็ไม่ได้ทำอาชีพอื่น ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือ ช่วงเทศกาลทุกๆ เทศกาลจะขายดีแต่ดอกไม้จะมีราคาแพง โดยเฉพาะช่วงวันแม่และวันพ่อ บอลมีลูกค้าประจำ 1 ราย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม “เจ๊ตอง” บอลกล่าวว่า “...ถ้าเจ๊ตองขับรถผ่านมา เจ๊เค้าจะเหมาหมดตะกร้าทุกครั้งเลย...”

ในการขายดอกจำปีของครอบครัวบอลมีการแบ่งงานกันอย่างชัดเจน คือ มารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ ส่วนบอลจะทำหน้าที่ขายอย่างเดียว เทคนิคการขายดอกไม้ของบอล คือ บอลจะเดินไป

ตามรถคันต่าง ๆ ที่ติดไฟแดงบนถนน ไม่ตื้อให้ซื้อ หากมีคนซื้อบอลก็จะอวยพรให้กับผู้ซื้อ เช่น “ขอให้ร่ำรวยนะครับเจ๊” “ขอให้หล่อให้สวยนะครับพี่” “...ผมจะเดินขายไปเรื่อย ๆ เดินไปหยุดหน้ากระจกข้าง ยื่นดอกไม้ทั้งตะกร้าให้เขาดู ให้เขาเห็น เผื่อเขาอยากซื้อ ถ้าไฟเขียวก็จะหลบขึ้นมา บางทีก็ขายคนที่เดินไปเดินมาแถวนั้นด้วย ผมจะขายรถยนต์ รถแท็กซี่ ส่วนรถมอเตอร์ไซค์จะขายไม่ค่อยได้ เขาไม่ค่อยซื้อ บางทีก็ว่าเราด้วย ว่าเราขวางทาง...” จากประสบการณ์ของบอลจะทราบว่ารถยนต์นั่งส่วนบุคคลจะขายได้มากกว่ารถยนต์หรือยวดยานพาหนะชนิดอื่น บอลชอบช่วยเหลือเพื่อนที่ขายดอกไม้ด้วยกันโดยช่วยพูดให้ลูกค้าซื้อดอกไม้เพื่อนด้วย เวลาบอลขายดอกไม้ไม่เคยมีใครถามเรื่องส่วนตัว เคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับ 1 ครั้ง และถูกเรียกไปตักเตือนและปล่อยตัวกลับบ้าน บอลเคยได้รับอุบัติเหตุ 1 ครั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2551 คือ ถูกกระจกรถเฉี่ยวชนแต่ไม่ได้รับบาดเจ็บมากนัก

ระหว่างวันธรรมดาจันทร์-ศุกร์ บอลจะขายดอกไม้ ตั้งแต่เวลาประมาณ 15.30 น. ส่วนวันเสาร์อาทิตย์ออกขายตั้งแต่เวลา 11.00 น.จนกว่าจะขายหมดซึ่งเป็นเวลาไม่แน่นอน หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน บอลจะมีเวลาว่างและมักจะเล่นกับเพื่อนๆ ในชุมชนที่ขายดอกไม้ด้วยกัน เช่น เตะบอลที่ลานกีฬาชุมชนใต้ทางด่วน และวิ่งเล่นไล่จับ เป็นต้น จากนั้นบอลก็จะกลับเข้าบ้านเวลาประมาณ 20.00 น.ทำกิจวัตรส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น และดูโทรทัศน์ จนกระทั่งเข้านอนเวลาประมาณ 24.00 น. เวลานอนบอลจะนอนกับมารดา 2 คน โดยปูที่นอนบนพื้นบ้าน มีหมอน ผ้าห่ม และกางมุ้ง

เวลาบอลมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ บอลจะปรึกษากับแม่ บอลกล่าวว่า “...ผมเหลือแม่อยู่คนเดียว สนิทที่สุด แม่สอนบ่อย ๆ ว่าห้ามขโมยของ และถ้ายืมเงินใครก็ต้องคืนเขาให้ตรงเวลา…” ครอบครัวของบอลเพิ่งสูญเสียบิดาซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวไปไม่นาน บอลยังรู้สึกเสียใจ มารดาของบอลกล่าวถึงบอลว่า “...บอลเขาเป็นคนที่ไม่ค่อยพูด ชอบออกไปเล่นข้างนอกกับเพื่อน จะได้เห็นกันก็ตอนกลับบ้านและตอนขายดอกไม้...”

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ บอลตอบว่า “…ผมไม่สนใจว่าจะขายดีหรือไม่ดี รู้เพียงว่าถ้าขายหมดเร็วก็ได้ออกไปเล่นกับเพื่อนเร็ว…” “...ผมขี้อายนะแต่ถ้าเวลาขายกลับไม่อาย กล้าที่ขายเพราะขายแล้วได้เงิน เงินมันเป็นเงินของผมจะอายทำไม เงินที่ขายดอกไม้ก็เอาไปให้แม่แล้วก็ซื้อขนมกิน...” บอลกล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า “...โตขึ้นอยากเป็นทหาร เพราะอยากทำงานที่มั่นคงไม่ต้องมาขายดอกไม้…”

กรณีศึกษาที่ 7

กิจวัตรประจำวันของส้มสำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 07.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 09.00 น. เมื่อตื่นนอนแล้วส้มจะช่วยมารดาเก็บที่นอน พับผ้าห่มเก็บเข้าที่ให้เป็นระเบียบ จากนั้นส้มจะล้างหน้า แปรงฟัน และอาบน้ำโดยตักน้ำอาบจากถังพลาสติกที่ตั้งไว้หน้าบ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย ส้มอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือเวลาเช้ากับเวลาเย็น สระผมอาทิตย์ละ 1 ครั้งด้วยยาสระผม โดยปกติส้มจะสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าไม่ค่อยสะอาด มีคราบสกปรก ส้มซักเสื้อผ้าเองด้วยมือ โดยใช้ผงซักฟอกผสมน้ำชำระล้างสิ่งสกปรก บางครั้งก็ใช้สบู่ บางครั้งก็ใช้น้ำสะอาดเพียงอย่างเดียว เมื่อซักเสร็จแล้วบิดให้แห้งและนำไปตากไว้ที่ราวตากผ้าที่ขึงไว้กับเสาไม้เก่าๆ ข้างบ้าน ส่วนการรีดผ้าจะรีดเฉพาะชุดนักเรียน โดยขอยืมเตารีดจากเพื่อนบ้านมาใช้ เสื้อผ้าส่วนใหญ่ที่ส้มใส่มารดาจะจัดซื้อให้ บางครั้งส้มจะไปซื้อกับมารดาและเป็นคนเลือกเอง บางครั้งก็ได้รับเสื้อผ้าบริจาคมาจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ส้มจะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าซื้อเสื้อผ้าจะไปซื้อที่ตลาดยมราชหรือตลาดโบ๊เบ๊

ส้มรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อเย็น วันจันทร์-ศุกร์ถ้าส้มไปโรงเรียนจะรับประทานอาหารมื้อเช้าเวลา 07.15 น. เป็นอาหารประเภทโจ๊ก น้ำเต้าหู้กับปาท่องโก๋ ซึ่งมารดาจะซื้อจากร้านขายอาหารในชุมชนมาเตรียมไว้ให้ มื้อกลางวันจะรับประทานอาหารที่โรงเรียนเวลา 12.00 น.ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันใดที่ส้มไม่ได้ไปโรงเรียน มื้อเช้าจะรับประทานอาหารที่บ้านเวลาประมาณ 09.30 น. เป็นอาหารประเภทโจ๊ก น้ำเต้าหู้กับปาท่องโก๋ ส่วนมื้อกลางวันจะรับประทานอาหารเวลาประมาณ 13.00 น. ส่วนใหญ่จะไปรับประทานอาหารที่ร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนพร้อมกับมารดา มื้อเย็นของทุกวันส้มจะกลับมารับประทานอาหารที่บ้านโดยมารดาจะซื้อข้าวหุงสำเร็จ และอาหารสำเร็จรูปจากตลาดยมราชมาจัดเตรียมไว้ให้ มีกับข้าว 2 อย่าง คือ แกงเผ็ดและต้มจืด ถ้าสมาชิกในครอบครัวอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันก็จะรับประทานอาหารเย็นพร้อมกันโดยนั่งล้อมวงบนพื้นบ้าน แต่ส่วนใหญ่ใครหิวก่อนก็รับประทานก่อนได้เลย ส้มไม่เคยต้องอดอาหาร แต่ละมื้อส้มอาจจะกินอิ่มบ้างไม่อิ่มบ้างขึ้นอยู่กับปริมาณอาหารที่มีในแต่ละมื้อ บ่อยครั้งที่ส้มจะขอเงินมารดาไปซื้อขนมขบเคี้ยวถุงละ 5 บาทและน้ำส้มแต่งสีขวดละ 3 บาทมารับประทาน

วันจันทร์-ศุกร์ ถ้าส้มไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนตั้งแต่เวลา 07.30 น. โดยนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. ปัจจุบันส้มกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดพยายังค์ มีวิชาเรียน 6 วิชา คือ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาไทย วิชาศิลปะ วิชาคอมพิวเตอร์ และวิชางานบ้าน เวลาอยู่ในโรงเรียนส้มไม่ค่อยพูดกับใคร จึงทำให้มีเพื่อนน้อย เคยทะเลาะกับเพื่อนผู้ชายที่ชอบมาแกล้งแต่ก็ไม่รุนแรงนัก เมื่อเลิกเรียนส้มจะเดินกลับบ้าน ไม่แวะเที่ยวเตร่ที่ไหน และกลับถึงบ้านเวลาประมาณ 16.00 น. จากนั้นจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 16.30-19.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์จะออกไปขายดอกไม้ตั้งแต่เวลาประมาณ 10.00 น.จนถึงเวลา 19.00 น.

ส้มเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 8 ปี ขายมาแล้วนาน 2 ปี สาเหตุที่ทำให้ส้มเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ “...ที่หนูขายดอกไม้ก็เพราะหนูอยากช่วยแม่ทำงาน อยากมีอาชีพ มีเงินส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ...” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของดาจะซื้อดอกจำปีเพื่อให้ส้มขายวันละประมาณ 300 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 150 เฉลี่ยราคาดอกละไม่ถึง 2 บาท พร้อมใบตอง 1 ห่อ นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 75 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท หรือ 3 ช่อ 20 บาท ส้มขายดอกไม้ได้วันละประมาณ 600 บาท คิดเป็นกำไร 300 บาท รายได้แต่ละวันไม่แน่นอน การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้นมารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกจำปีและใบตองที่ปากคลองตลาดโดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 มารดานำดอกไม้มาเข้าช่อโดยการพับใบตองเป็นทรงกรวยเหมือนครอบครัวอื่น ๆ เพื่อใส่ดอกจำปีช่อละ 2 ดอก จากนั้นก็นำช่อดอกจำปีเรียงไว้ในตะกร้าพลาสติก ภายในตะกร้าจะสานด้วยเชือกฟางเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ เพื่อเสียบช่อจำปีไว้อย่างเป็นระเบียบจนเต็มตะกร้า ในตะกร้าสามารถใส่ดอกไม้ได้ 40 ช่อ เวลาขายส้มจะสะพายกระเป๋าใส่เงินคาดไว้ที่ข้างลำตัวเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ส้มกล่าวว่า “...กติกาการการขาย คือ ใครมาก่อนก็ได้ก่อน...”

ส้มขายดอกไม้อยู่ที่ที่หยุดรถไฟยมราชและถนนตรงข้ามสถานีรถไฟยมราช ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด ส้มกล่าวว่า “...ช่วงแรกๆ ขายดีแต่พอมีเด็กขายดอกไม้ถูกรถชนตายก็หยุดขายกันไปพักหนึ่ง ก็กลัวว่าจะเกิดรถชนอีก...” ส้มขายดอกไม้วันละ 2 รอบ รอบละ 35-40 ช่อ ส้มได้แนวคิดการขายดอกไม้มาจากญาติที่อาศัยอยู่ในชุมชนแนะนำให้ขาย การขายดอกไม้จะปรับเปลี่ยนไปตามราคาดอกจำปี คือ ถ้าดอกจำปีราคาแพงก็จะขาย ช่อละ 2 ดอก ถ้าดอกจำปีราคาถูกก็ขายช่อละ 3 ดอก นอกจากการขายดอกไม้แล้วส้มก็ไม่ได้ประกอบอาชีพอื่น ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือ ช่วงที่รถติดและหลังเลิกงานของทุกวัน ลูกค้าส่วนใหญ่ของส้มจะเป็นผู้ขับรถยนต์นั่งส่วนบุคคล และคนขับรถแท็กซี่ ส้มกล่าวว่า “บางวันก็ขายดี บางวันก็ขายไม่ได้เลย”

การขายดอกจำปีของครอบครัวส้มไม่มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน ส้มจะช่วยมารดาในการจัดช่อดอกไม้และนำดอกไม้ไปขาย เทคนิคการขายของส้ม คือ “...หนูก็จะเดินขายเหมือนคนอื่น พอไฟแดงก็จะออกเดินตั้งแต่รถคันแรกที่ติดไฟแดง แล้วก็พูดให้เขาซื้อว่าช่วยซื้อดอกไม้หน่อยค่ะ แต่ก็ไม่เคยไปเคาะกระจก หรือไปยืนเกาะรถเขานะ กลัวเขาว่า อีกอย่างมันไม่ดีด้วย คนเขาไม่ชอบ เพราะกลัวว่าเราจะทำรถเราเป็นรอย...” ส้มเคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับแต่ก็ไม่ได้ลงโทษและปรับเงิน เพียงแค่เรียกมารดาไปตักเตือนและปล่อยตัวกลับด้วยความสงสาร ส้มไม่เคยได้รับอุบัติเหตุ

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน ส้มจะมีเวลาว่าง ส้มจะกลับเข้าบ้านช่วยงานบ้าน เช่น ถูบ้าน ล้างจาน จากนั้นก็จะฟังเพลง ดูโทรทัศน์และเล่นกับน้อง บ่อยครั้งทะเลาะกันเพราะแย่งของเล่น ส้มเข้านอนเวลา 23.00 น. เวลานอนส้มจะนอนกับมารดาและน้องชายทุกคืน ไม่มีที่นอน นอนในห้องโล่งบนพื้นบ้าน มีหมอน ผ้าห่ม และกางมุ้ง

เวลาส้มมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ ส้มจะปรึกษามารดา ส้มสนิมกับมารดามากกว่าบิดาเพราะบิดาแยกทางกับมารดานานแล้ว ส้มจะพูดคุยสื่อสารกับมารดาทุกวัน บางครั้งส้มดื้อแม่ก็จะดุด่าและตีด้วยมือเพื่อให้ส้มจำไว้เป็นบทเรียน

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ ส้มตอบว่า “...หนูว่าขายดอกไม้เป็นการช่วยครอบครัว หนูไม่อาย ก็บ้านหนูจน อยู่กันอย่างลำบาก แม่เป็นทั้งแม่และพ่อ หนูต้องขายดอกไม้ด้วยเรียนด้วยบางครั้งก็เหนื่อยแต่ก็ชอบ บางครั้งไม่ได้ทำการบ้าน เลยไม่อยากไปโรงเรียน กลัวถูกครูตี บางวันถ้าเหนื่อยก็ไม่อยากขายแต่ต้องทำเพราะแม่สั่งให้ทำ ถ้าไม่ทำก็จะไม่มีอะไรกิน...” และส้มกล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า “...หนูยังไม่คิดถึงอนาคต และยังไม่รู้ว่าจะประกอบอาชีพอะไร ไม่รู้ว่าชอบอะไร แต่ที่รู้คือหนูยังไม่คิดที่จะเลิกขายดอกไม้ตอนนี้...”

กรณีศึกษาที่ 8

กิจวัตรประจำวันของนกสำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 06.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 10.00 น. เมื่อตื่นนอนแล้วนกจะช่วยย่าพับผ้าห่ม เก็บที่นอน จากนั้นจะล้างหน้า แปรงฟัน และอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้าและเวลาเย็น โดยตักน้ำอาบจากถังเก็บน้ำในห้องน้ำที่บ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย สระผมอาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง ครั้งด้วยยาสระผม โดยปกตินกสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้า

สะอาด นกซักเสื้อผ้าเองด้วยมือ โดยใช้ผงซักฟอกผสมน้ำชำระล้างสิ่งสกปรก เมื่อซักเสร็จแล้วบิดให้แห้งและนำไปตากไว้ที่ที่ตากผ้าเก่าๆ ข้างหลังบ้าน ส่วนการรีดผ้าจะรีดเฉพาะชุดนักเรียน เสื้อผ้าส่วนใหญ่ที่นกใส่ย่าจะเป็นคนซื้อให้ บางครั้งนกก็จะไปซื้อกับย่าและเป็นคนเลือกเอง นกจะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ ส่วนใหญ่ถ้าซื้อจะไปซื้อเสื้อผ้าที่ตลาดยมราชหรือตลาดโบ้เบ้

นกรับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ คือ มื้อกลางวันและมื้อเย็น ไม่เป็นเวลา วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนจะรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนเวลา 12.00 น. ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์อาทิตย์หรือวันใดที่นกไม่ได้ไปโรงเรียนจะรับประทานมื้อกลางวันที่บ้าน เวลาไม่แน่นอน ส่วนใหญ่นกจะขอเงินย่าไปซื้ออาหารที่ร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนแล้วมารับประทานที่บ้าน ส่วนมื้อเย็นของทุก ๆ วันบางครั้งนกก็รับประทานอาหารตามสั่งหรือไม่นกก็ซื้อเป็นอาหารสำเร็จรูปมารับประทานพร้อมกับย่าและพี่ชายที่บ้าน เป็นอาหารประเภทแกงเผ็ดและต้มจืดสลับกันไป แต่ละมื้อนกรับประทานอาหารจนอิ่ม ไม่เคยต้องอดอาหาร ครอบครัวของนกมักจะรับประทานอาหารไม่พร้อมกัน ต่างคนต่างรับประทาน

วันจันทร์-ศุกร์ ถ้านกไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนตั้งแต่เวลา 07.30 น. โดยนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. นกกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดสมณานัมวรวิหาร นกเป็นเด็กตั้งใจเรียน มีวิชาเรียน 6 วิชา คือ วิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ วิชาภาษาจีน วิชาคณิตศาสตร์ และวิชานาฏศิลป์ นกมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนและครู มีกลุ่มเพื่อนสนิทประมาณ 4-5 คน นกเลิกเรียนเวลา 15.00 น.จากนั้นนกจะเดินกลับบ้าน ถึงบ้านเวลาประมาณ 16.00 น. และจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้ โดยปกติวันจันทร์-ศุกร์จะขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 17.00 น.-19.00 น.ส่วนวันเสาร์อาทิตย์จะออกขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 12.00 น.จนถึงเวลาประมาณ 20.00 น.

นกเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 9.ปี ขายมาแล้วนาน 3 ปี สาเหตุที่ทำให้นกเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ “...ย่าอยากให้หนูเรียนหนังสือให้จบแล้วมาช่วยย่าทำงาน เลี้ยงครอบครัว หนูอยากเห็นครอบครัวมีความสุขไม่ต้องมีหนี้สิน หนูก็เลยตั้งใจเรียน เป็นเด็กดี เชื่อฟังย่า แล้วก็ช่วยย่าทำงานขายดอกไม้ ถ้าจะให้หนูทำงานอย่างอื่นช่วยย่า หนูก็ทำไม่เป็น ไม่มีใครจ้างเด็ก ๆ อย่างหนู ขายดอกไม้นี่แหละ ทำง่าย ได้เงินดี...” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันย่าของนกจะซื้อดอกจำปีเพื่อให้นกละพี่ชายไปขายวันละประมาณ 500 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 250 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละไม่ถึง 2 บาท พร้อมใบตอง 1 ห่อ นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 125 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท หรือ 3 ช่อ 20 บาท นกและ

พี่ชายขายดอกไม้ได้วันละประมาณ 800 บาท คิดเป็นได้กำไร 300 บาทต่อวัน การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้นย่าจะไปซื้อดอกจำปีและใบตองจากปากคลองตลาด โดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 และนำดอกไม้มาเข้าช่อที่บ้าน การเข้าช่อจะทำเหมือนกับครอบครัวอื่นๆ คือ นำใบตองมาพับเป็นทรงกรวยเย็บด้วยลวดเย็บกระดาษและนำดอกจำปีใส่ลงไปช่อละ 2 ดอก จากนั้นนำไปจัดเรียงไว้ในตะกร้าที่สานไว้ด้วยเชือกฟางเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ เพื่อเสียบช่อจำปีจัดวางไว้อย่างเป็นระเบียบในตะกร้าประมาณ 30 ดอก นกเคยช่วยย่าทำช่อดอกจำปีบ้างแต่ไม่คล่องแคล่วเหมือนย่า เวลาขายส้มจะสะพายกระเป๋าใส่เงินไว้ที่เอวเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนให้ลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎกติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช นกกล่าวว่า “...การขายดอกไม้จะแบ่งกันขายตามแยกไฟแดง จะไม่มีการแย่งลูกค้ากันเพราะแต่ละคนจะมีที่ประจำเป็นของตนเอง...”

นกขายดอกไม้อยู่ที่ที่สี่แยกอุรุพงษ์ ทุกวันโดยไม่มีวันหยุด นกขายดอกไม้วันละ 2 รอบ จำนวน 30 ช่อ ส่วนดอกไม้ที่เหลือพี่ชายจะนำไปขาย นกได้ตัวอย่างการขายดอกไม้มาจากพี่ชายและเด็กคนอื่นในชุมชน ย่าเห็นว่ามีรายได้ดีจึงให้พี่ชายและนกขายบ้าง การขายดอกไม้จะปรับราคาไปตามราคาดอกจำปี เช่น ถ้าดอกจำปีราคาแพง ช่อหนึ่งจะใส่ดอกจำปี 2 ดอก ถ้าดอกจำปีราคาถูกช่อหนึ่งจะใส่ 3 ดอก แต่ยังคงขายในราคาเดิม คือ 10 บาท นอกจากการขายดอกจำปีแล้วนกยังรับเรียงเบอร์ไปขายทุกวันที่ 1 และวันที่ 16 ของทุกเดือนอีกด้วย ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือ เวลา 17.00 น. นกมีลูกค้าประจำประมาณ 5-6 ราย ส่วนใหญ่จะเป็นคนนั่งรถยนต์ส่วนบุคคล นกกล่าวว่า “...ถ้าขายหมดเร็วก็กลับบ้านเร็ว ถ้าไม่หมดก็กลับบ้านช้า...”

การขายดอกจำปีของครอบครัวนกมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน ย่าจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้และนำมาเข้าช่อ ส่วนนกและพี่ชายจะทำหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว เทคนิคการขายดอกไม้ของนก คือ “...เวลาหนูไปขายหนูจะพูดจาดีดี ย่าบอกว่าถ้าพูดไม่เพราะใครก็ไม่อยากซื้อ หนูจะจัดดอกไม้ในตะกร้าให้สวยๆ หนูก็จะเดินไปตามรถแต่ละคันที่ติดไฟแดง หยุดอยู่ตรงกระจกข้างคนขับแป๊บเดียว ถ้าเขาไม่ซื้อเขาจะบอก ทำไม้ทำมือบอก หรือไม่ก็หันหน้าไปทางอื่น หนูก็ไม่ตื๊อ ก็ไปขายรถคันอื่น เพราะยังมีรถอีกหลายคันรอหนูอยู่...” ระหว่างขายดอกไม้นกเคยถูกผู้ที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ดุด่า ไม่พอใจ ที่มาขวางทางรถ เกะกะถนน นกก็เคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับและถูกปรับ 100 บาท แต่นกไม่เคยถูกรถชน

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน นกจะมีเวลาว่าง นกจะกลับเข้าบ้าน อยู่บ้านดูโทรทัศน์ พูดคุยเรื่องทั่วไปกับย่า ช่วยงานบ้าน และเข้านอนเวลาประมาณ 22.00 น.เวลานอนนกกับย่า พี่ชายและนก นอนในห้องโล่งมีที่นอน หมอน และกางมุ้ง และเมื่อเก็บที่นอนจะเก็บที่นอน หมอน ผ้าห่ม แอบไว้ที่มุมหนึ่งของบ้าน ส่วนมุ้งจะตลบพับขึ้น

เวลานกมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ นกจะปรึกษากับย่า เพราะย่าเป็นเสมือนมารดาและบิดา นกเคยทะเลาะกับพี่ชายบ้างแต่ย่าจะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยทุกครั้ง ครอบครัวของนกไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับเพื่อนบ้านมากนัก ส่วนใหญ่จะอยู่ด้วยกันเองไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร ย่าจะให้ความรักกับหลานมากเป็นพิเศษ เพราะพ่อกับแม่เด็กแยกทางกัน กลัวว่านกจะรู้สึกโดดเดี่ยว และขาดความอบอุ่น บางครั้งย่าก็ดุด่าและทำโทษถ้านกดื้อ ไม่เชื่อฟัง

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ นกมองว่าการขายดอกไม้ถือเป็นอาชีพที่ช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระครอบครัว เพราะย่าไม่มีรายได้หรืออาชีพหลัก อีกทั้งสุขภาพไม่สมบูรณ์แข็งแรง นกกล่าวว่า “...หนูไม่อายหรอกนะที่ขายดอกไม้เพราะเป็นอาชีพสุจริต แต่หนูกลัวถูกตำรวจจับ แต่อีกใจก็อยากช่วยครอบครัว บางวันหนูก็รู้สึกเหนื่อยที่ต้องขายดอกไม้และไปโรงเรียนด้วย บางครั้งก็ไม่อยากไปโรงเรียนเลย…” และนกกล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า “...โตขึ้นอยากมีอาชีพที่สุจริตและมีมั่นคงในอาชีพ ย่าอยากให้เรียนหนังสือให้จบแล้วมาช่วยย่าทำงานเลี้ยงครอบครัว หนูอยากเห็นครอบครัวมีความสุขไม่ต้องมีภาระหนี้สิน หนูจะพยายามตั้งใจเรียนและเป็นเด็กดี โตขึ้นหนูอยากค้าขาย และคิดว่าจะเลิกขายดอกไม้เมื่อมีงานทำที่มั่นคง...”

กรณีศึกษาที่ 9

กิจวัตรประจำวันของโตสำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 07.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 10.00 น. เมื่อโตตื่นนอน มารดาจะเป็นผู้เก็บที่นอนและพับผ้าห่มให้ จากนั้นโตจะล้างหน้า แปรงฟัน และอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้าและเวลาเย็น โดยตักน้ำอาบจากอ่างเก็บน้ำในห้องน้ำที่บ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย ล้างหน้าและแปรงฟันทุกวันวันละ 2 ครั้งคือ เช้าและก่อนนอน ใช้ยาสีฟันทุกครั้ง โดยปกติโตจะสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าค่อนข้างสะอาด โตไม่ได้ซักเสื้อผ้าเอง มารดาจะเป็นผู้ซักให้โดยการซักมือ ใช้ผงซักฟอกผสมน้ำชำระล้างสิ่งสกปรก เมื่อซักเสร็จแล้วบิดให้แห้งและนำไปตากที่ราวตากผ้าข้างบ้านทำมาจากไม้ไผ่ผาดไว้บริเวณช่องลมของผนังบ้านตนเองและ

ช่องลมของผนังบ้านญาติ ส่วนการรีดผ้าจะรีดเฉพาะชุดนักเรียน โดยขอยืมเตารีดจากญาติมาใช้ เสื้อผ้าส่วนใหญ่ที่โตใส่จะได้รับตกทอดมาจากพี่ชาย โตจะใส่เสื้อผ้าจนเก่า ขาด ใช้สวมใส่ไม่ได้จึงซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ บางครั้งเสื้อผ้าของโตก็จะใช้รวมกับน้องชาย (กรณีศึกษาที่ 10) ส่วนใหญ่ถ้าซื้อเสื้อผ้าใหม่จะไปซื้อที่ตลาดยมราชหรือตลาดโบ้เบ้

โตรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวันและมื้อเย็น วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนโตจะรับประทานอาหารเช้าเวลา 07.15 น. เป็นอาหารประเภทโจ๊ก หรือน้ำเต้าหู้กับปาท่องโก๋ มื้อกลางวันรับประทานอาหารกลางวันฟรีที่โรงเรียนเวลา 12.00 น. ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันใดที่โตไม่ได้ไปโรงเรียนโตจะรับประทานอาหารเช้าเวลา 10.00 น. มารดาจะซื้ออาหารจากร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนมาเตรียมไว้ให้โตรับประทานตอนเช้า มื้อกลางวันเวลา 13.00 น. บางครั้งมารดาและพี่ชายจะสลับสับเปลี่ยนกันเป็นผู้ซื้ออาหารจากร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนไปให้โตรับประทานบริเวณที่ขายดอกไม้ อาหารที่รับประทานบ่อย คือ ผัดกระเพรา และไข่พะโล้ราดข้าว มื้อเย็นของทุก ๆ วันโตจะรับประทานอาหารเวลา 21.00 น. ซึ่งมารดาและพี่ชายจะเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้ บางครั้งพี่ชายจะทำอาหารประเภทต้มยำไก่ ไก่ทอด บางครั้งมารดาจะซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านค้าในชุมชนมาเตรียมไว้ให้รับประทาน โตรับประทานอาหารน้อย ชอบรับประทานขนมมากกว่า ทำให้เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารจึงไม่ค่อยหิว โตจะรับประทานขนมประเภทมันฝรั่งทอดกรอบทุกวัน บางครั้งจะดื่มน้ำอัดลม เพราะที่บ้านเปิดเป็นร้านขายของชำ ครอบครัวของโตไม่ค่อยได้รับประทานอาหารพร้อมหน้าพร้อมตากัน เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนจะกลับเข้าบ้านในเวลาเย็นไม่พร้อมกัน การรับประทานอาหารจึงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างกิน

วันจันทร์-ศุกร์ ถ้าโตไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนตั้งแต่เวลา 07.30 น. โดยนั่งจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. ปัจจุบันโตกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกิ่งเพชร มีเรียนวันละ 6 วิชา คือ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ และวิชาพลศึกษา ที่โรงเรียนโตมีเพื่อนหลายคน โตไม่ชอบครูบางคนที่ตักเตือนให้โตตั้งใจเรียน หลักเลิกเรียนโตจะซ้อมฟุตบอลกับเพื่อนๆ จากนั้นจะเดินกลับบ้านถึงบ้านเวลา 16.00 น. จากนั้นจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้เวลา 16.30 น.-19.00 น. ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์จะออกไปขายดอกไม้เวลา 11.00 น.-20.30 น.

โตเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 11 ปี ขายมาแล้วนาน 2 ปี สาเหตุที่ทำให้โตเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ “...การมาขายดอกจำปีน่าจะช่วยหาเงินได้ ผมอยากมีงานทำ หาเงินมาให้แม่...” ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของโตจะซื้อดอกจำปีเพื่อให้โตและเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) นำไปขายวันละ 450 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 200 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละ 2 บาท และใบตอง 1 ห่อราคา 50 บาท นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 100 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท หรือ 3 ช่อ 20 บาท โตและเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) นำดอกไม้ที่เข้าช่อไว้แล้วไปช่วยกันขาย ทั้งสองคนขายได้วันละประมาณ 700 บาท คิดเป็นกำไร 250 บาทต่อวัน การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้นมารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกจำปีที่ปากคลองตลาดโดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 จากนั้นมารดาจะนำดอกไม้มาเข้าช่อเช่นเดียวกับครอบครัวอื่นๆ ใส่ดอกจำปีช่อละ 2 ดอก จากนั้นก็นำช่อดอกจำปีเรียงไว้ในตะกร้าพลาสติก จัดวางช่อจำปีไว้อย่างเป็นระเบียบไม่เต็มตะกร้าประมาณ 25 ช่อ เวลาขายโตจะสะพายกระเป๋าใส่เงินไว้ที่หน้าอกเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช โตกล่าวว่า “ไม่มีกติกาการขาย ใครมาก่อนก็จองที่ขายก่อน”

โตขายดอกไม้อยู่ที่สี่แยกศรีอยุธยา วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนจะโตขายดอกไม้บ้างไม่ขายบ้าง ถ้าวันไหนอยากขายจะบอกมารดาไว้ว่าวันนี้เตรียมดอกไม้ให้ด้วย ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์จะขายทุกวัน โตขายวันละ 2 รอบ รอบละ 25 ช่อ ที่เหลือเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) จะเป็นคนนำไปขาย โตได้แนวคิดในการขายดอกจำปีมาจากพี่สาวแต่ปัจจุบันไม่ได้ขายดอกจำปีแล้ว ได้ย้ายไปทำงานที่จังหวัดพิจิตร การขายดอกไม้จะปรับตามราคาต้นทุนของดอกไม้ บางช่วงดอกจำปีขาดตลาดก็ทำให้ต้องมีการปรับลดจำนวนดอกที่ใส่ลงไปในแต่ละช่อ จากเคยใส่ช่อละ 3 ดอกก็เหลือช่อละ 2 ดอก หรือในบางครั้งก็อาจจะหันไปขายพวงมาลัยแทน นอกจากขายดอกไม้โตก็ไม่ได้ประกอบอาชีพอื่น ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือ ช่วงเวลาประมาณ 18.00-19.00 น. ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ของโตส่วนใหญ่จะเป็นคนนั่งรถยนต์ส่วนบุคคล

การขายดอกจำปีของครอบครัวโตมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน คือ มารดาจะเป็นคนไปซื้อดอกไม้และนำมาเข้าช่อ ส่วนโตและน้องชาย (กรณีศึกษาที่ 10) จะทำหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว โตไม่มีเทคนิคในการขายดอกไม้เป็นพิเศษแต่อย่างใด “...ผมก็จะเดินขายไปเรื่อยๆ ตามรถแต่ละคันที่ติดไฟแดง คันไหนไม่ซื้อผมก็เดินไปคันอื่น ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะไฟเขียว แต่ผมก็ขายได้นะ ขายหมดเกือบทุกวัน เขาคงสงสารมั๊ง แต่ก็ดีเพราะเขาสงสาร ผมเลยขายได้ มีเงินมาซื้อขนมกิน...” ขณะขายดอกไม้โตเคยถูกถามเรื่องส่วนตัวว่าเรียนอยู่โรงเรียนอะไร โตก็ตอบไปตามตรง โตเคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับเมื่อประมาณ 2 ปีที่แล้ว แต่ไม่ได้เสียค่าปรับ ตำรวจเพียงแค่เรียกมารดาไป

ตักเตือนและรับตัวกลับบ้านเท่านั้น โตเคยถูกรถยนต์กระบะชนเมื่ออายุ 9 ปี เนื่องมาจากโตไม่ได้สังเกตสัญญาณไฟจราจร แต่ไม่ได้รับบาดเจ็บมากนัก โตกล่าวว่า “...ช่วงแรกที่ขายตำรวจจะจับ พอนานๆเข้า ตำรวจบางคนจำได้ก็สงสารไม่อยากจับ ทุกวันนี้ตำรวจที่อยู่มานานก็จะเข้าใจ ไม่จับ...”

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน โตจะมีเวลาว่างและมักจะกลับมาเล่นกับเพื่อนก่อนเข้าบ้าน เช่น เล่นเกมส์ออนไลน์ เตะฟุตบอล จากนั้นโตจะกลับเข้าบ้านเวลาประมาณ 21.30 น. ทำกิจวัตรส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น และเข้านอนเวลา 23.00 น. เวลานอนโตจะนอนบนพื้นบ้านมีหมอน และผ้าห่ม แต่ไม่กางมุ้ง นอนรวมกับสมาชิกในครอบครัวรวม 5 คน คือ บิดา มารดา พี่ชาย โต และน้องชาย (กรณีศึกษาที่ 10) เพราะพื้นที่ในบริเวณบ้านที่มีอยู่อย่างจำกัด

เวลาโตมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ โตจะปรึกษาเพื่อนๆ และน้องชาย (กรณีศึกษาที่ 10) ไม่ค่อยปรึกษาบิดามารดาเพราะเรื่องส่วนใหญ่ที่ปรึกษากับเพื่อนและน้องชายจะเป็นเรื่องกีฬาและเรื่องเรียน ครอบครัวจะมีวิธีในการอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูโดยการใช้เหตุผล มีวิธีการลงโทษด้วยการตีบ้าง พ่อแม่และลูกมีเวลาอยู่ร่วมกันในช่วงเวลาเย็นและระหว่างรับประทานอาหารร่วมกัน เวลาขายดอกไม้พ่อจะไปนั่งเฝ้าและจะกลับเข้าบ้านพร้อมกัน เวลาอยู่ร่วมจะมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งบ้าง โดยช่วงแรกๆจะไม่พูดคุยกัน แต่เมื่อถึงจุดๆ หนึ่งก็จะมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ยอมขอโทษอีกฝ่ายหนึ่ง หรือให้บุคคลอื่นในครอบครัวที่ไม่ได้เกี่ยวข้องเข้ามาไกล่เกลี่ย

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ โตไม่ได้คิดที่จะประกอบอาชีพขายดอกไม้เป็นอาชีพหลัก เพียงแต่คิดว่าเป็นการหารายได้เสริมเพื่อช่วยเหลือครอบครัว โตกล่าวว่า “...ผมไม่อายและไม่กลัวที่จะถูกรถชน เต็มใจที่จะขายและไม่ได้ถูกใครบังคับให้มาขาย ครอบครัวผมไม่จน อยู่อย่างพออยู่พอกิน...” โตกล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า “ผมอยากเป็นตำรวจ” พ่อกับแม่ไม่ได้คาดหวังอะไรแค่อยากให้มีโอกาสได้เรียนสูงๆ “...ผมอยากเห็นครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พ่อกับแม่จะได้สบาย...”

กรณีศึกษาที่ 10

กิจวัตรประจำวันของเล็กสำหรับวันธรรมดาตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ คือ ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 06.00 น. หากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะตื่นนอนเวลา 10.00 น. เมื่อเล็กตื่นนอนแล้วมารดาจะเป็นคนเก็บที่นอน พับผ้าห่มให้ จากนั้นเล็กจะล้างหน้า แปรงฟัน และ

อาบน้ำ เล็กแปรงฟันทุกวันวันละ 2 ครั้งคือ เช้าและก่อนนอน ใช้ยาสีฟันทุกครั้ง อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้าและเวลาเย็น โดยตักน้ำจากอ่างเก็บน้ำในห้องน้ำที่บ้าน ใช้สบู่ก้อนชำระล้างร่างกาย เล็กสวมใส่เสื้อผ้าสะอาด โดยปกติจะสวมเสื้อยืดกางเกงขาสั้น เล็กไม่ได้ซักเสื้อผ้าเอง มารดาจะทำหน้าที่ซักผ้าให้ ด้วยมือและใช้ผงซักฟอกในการชำระล้างสิ่งสกปรก เมื่อซักเสร็จแล้วบิดให้แห้งและนำไปตากไว้ที่ราวตากผ้าข้างบ้านทำมาจากไม้ไผ่พาดไว้บริเวณช่องลมของผนังบ้านตนเองและช่องลมของผนังบ้านของญาติที่อาศัยอยู่ติดกัน เสื้อผ้าที่เล็กสวมใส่ส่วนใหญ่จะรับช่วงต่อจากพี่ชายทั้งสองคน บางชุดจะใช้รวมกันกับโต (กรณีศึกษาที่ 9)

เล็กรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวันและมื้อเย็น วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนโตจะรับประทานอาหารเช้าเวลา 07.15 น. เป็นอาหารประเภทโจ๊ก หรือน้ำเต้าหู้กับปาท่องโก๋ มื้อกลางวันรับประทานอาหารกลางวันฟรีที่โรงเรียนเวลา 12.00 น. ประเภทอาหารไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนจะจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันใดที่เล็กไม่ได้ไปโรงเรียนเล็กจะรับประทานอาหารเช้าเวลา 10.00 น. มารดาจะซื้ออาหารจากร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนมาเตรียมไว้ให้โตรับประทานตอนเช้า มื้อกลางวันเวลา 13.00 น. บางครั้งมารดาและพี่ชายจะสลับสับเปลี่ยนกันเป็นผู้ซื้ออาหารจากร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนไปให้โตรับประทานบริเวณที่ขายดอกไม้ อาหารที่รับประทานบ่อย คือ ผัดกระเพรา และไข่พะโล้ราดข้าว มื้อเย็นของทุก ๆ วันเล็กจะรับประทานอาหารเวลา 21.00 น. ซึ่งมารดาและพี่ชายจะเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้ บางครั้งพี่ชายจะทำอาหารประเภทต้มยำไก่ ไก่ทอด บางครั้งมารดาจะซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านค้าในชุมชนมาเตรียมไว้ให้รับประทาน ครอบครัวของเล็กไม่ค่อยได้รับประทานอาหารพร้อมหน้าพร้อมตากัน เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนจะกลับเข้าบ้านในเวลาเย็นไม่พร้อมกัน การรับประทานอาหารจึงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างรับประทาน

วันจันทร์-ศุกร์ ถ้าเล็กไปโรงเรียนจะออกเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนตั้งแต่เวลา 07.30 น. โดยนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง 10 บาท ถึงโรงเรียนเวลา 08.00 น. ปัจจุบันเล็กกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนกิ่งเพชร มีเรียนทั้งหมด 6 วิชา คือ วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาสังคมศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชางานบ้าน ที่โรงเรียนเล็กมีเพื่อนสนิทหลายคน ไม่เคยมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อน เล็กมีผลการเรียนเป็นที่น่าพึงพอใจ โดยสอบได้ที่ 9 เมื่อภาคการศึกษาที่ผ่านมา เมื่อเลิกเรียนแล้วเล็กจะเดินกลับบ้าน ระหว่างทางกลับบ้านเล็กมักจะแวะซื้อขนมที่ร้านขายขนม กลับถึงบ้านเวลาประมาณ 15.00 น. และเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้เวลา 16.30 น.-19.00 น.

หากไม่ได้ไปขายดอกไม้จะช่วยมารดาขายของในร้ายขายของชำ ส่วนวันเสาร์อาทิตย์เล็กจะออกจากบ้านไปขายดอกจำปีตั้งแต่เวลา 11.00-19.00 น.

เล็กเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 10 ปี ขายมาแล้วนาน 1 ปี สาเหตุที่ทำให้เล็กเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ คือ "...ที่ขายดอกไม้ก็เพราะ หาเงินเพื่อช่วยแม่ จะได้มีเงินไปกินขนมที่โรงเรียน ถ้ามีเวลาว่างก็จะมาขายดอกจำปี ไม่ได้ขายเป็นอาชีพเพราะยังต้องเรียนหนังสืออยู่..." ดอกไม้ที่ขาย คือ ดอกจำปี ในแต่ละวันมารดาของเล็กจะซื้อดอกจำปีเพื่อให้เล็กและโต (กรณีศึกษาที่ 9) นำไปขายวันละ 450 บาท ซื้อดอกไม้ได้ 200 ดอก เฉลี่ยราคาดอกละ 2 บาท และใบตอง 1 ห่อราคา 50 บาท นำมาเข้าช่อ ช่อละ 2 ดอก ได้ 100 ช่อ ขายช่อละ 10 บาท หรือ 3 ช่อ 20 บาท เล็กและโต (กรณีศึกษาที่ 9) นำดอกไม้ที่เข้าช่อไว้แล้วไปช่วยกันขาย ทั้งสองคนขายได้วันละประมาณ 700 บาท คิดเป็นกำไร 250 บาทต่อวัน การผลิตช่อดอกไม้เพื่อขายนั้นมารดาจะเป็นผู้ไปซื้อดอกจำปีที่ปากคลองตลาด โดยนั่งรถโดยสารประจำทางสาย 8 จากนั้นมารดาจะนำดอกไม้มาเข้าช่อเช่นเดียวกับครอบครัวอื่นๆใส่ดอกจำปีช่อละ 2 ดอก จากนั้นก็นำช่อดอกจำปีเรียงไว้ในตะกร้าพลาสติก จัดวางช่อจำปีไว้อย่างเป็นระเบียบไม่เต็มตะกร้าประมาณ 25 ช่อ เวลาขายเล็กสะพายกระเป๋าใส่เงินไว้ที่หน้าอกเพื่อสะดวกในการเก็บและหยิบเงินทอนลูกค้า เมื่อผู้วิจัยถามถึงกฎ กติกาและข้อตกลงในการขายดอกไม้ของเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เล็กกล่าวว่า "เวลาขายจะแบ่งกันประจำสี่แยกไฟแดง ใครอยู่สี่แยกไหนก็ต้องอยู่ประจำสี่แยกนั้น ระยะเวลาที่อยู่บนถนนก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของรถที่ติดไฟแดง รอบละประมาณ 10 นาที"

เล็กขายดอกไม้อยู่ที่สี่แยกยมราชและบริเวณสี่แยกศรีอยุธยา วันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนเล็กจะขายดอกไม้บ้างไม่ขายบ้าง ถ้าวันไหนอยากขายจะบอกมารดาไว้ว่าวันนี้เตรียมดอกไม้ให้ด้วย ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์จะขายทุกวัน เล็กขายวันละ 2 รอบ รอบละ 25 ช่อ ที่เหลือโต (กรณีศึกษาที่ 9) จะเป็นคนนำไปขาย เล็กได้แนวคิดในการขายดอกจำปีมาจากพี่ชาย (กรณีศึกษาที่ 9) ที่ยังคงขายดอกไม้อยู่เช่นกัน การขายดอกไม้จะปรับตามราคาของดอกจำปี ถ้าในช่วงที่ดอกจำปีแพงก็จะไม่ขาย จะรอจนกว่าราคาจะลง นอกจากขายดอกไม้เล็กก็ไม่ได้ประกอบอาชีพอื่น ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ได้ดี คือ ช่วงวันแม่ และช่วงเย็นหลังเลิกงานเวลา 17.30 น. ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ของเล็กส่วนใหญ่เป็นคนนั่งรถยนต์ส่วนบุคคล

การขายดอกจำปีของครอบครัวเล็กมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน คือ มารดาจะเป็นคนไปซื้อดอกไม้และนำมาเข้าช่อ ส่วนเล็กและโต (กรณีศึกษาที่ 9) จะทำหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว เทคนิคการขายดอกไม้ของเล็ก คือ "...เวลาขายผมจะพูดเสียงดังๆ ว่า "3 กำ 20" คนในรถอาจจะ

ไม่ได้ยิน แต่เขาคงรู้ว่าผมขายดอกไม้ ขายไม่แพง ขายจำปีไม่เหมือนขายมาลัย ขายมาลัยจะมีป้ายบอกราคาว่าขายเท่าไร แต่ขายจำปีไม่ต้องมีป้าย เพราะเป็นเด็กขาย ขายง่ายกว่าผู้ใหญ่ แค่ไปยืนตามกระจกข้างรถ ถ้าเขาจะซื้อเขาก็จะเปิดกระจกถามว่ากี่บาท...” เล็กไม่เคยถูกรถชน และไม่เคยมีคนถามเรื่องส่วนตัวขณะขายดอกไม้ แต่เล็กเคยถูกตำรวจสถานีพญาไทจับและให้บิดามารดามาเสียค่าปรับที่สถานีตำรวจพญาไทเป็นเงิน 100 บาท

หลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆ วัน เล็กจะมีเวลาว่างและมักจะออกไปเล่นกับเพื่อนๆ โดยมากจะเล่นเกมส์ออนไลน์ จากนั้นเล็กจะกลับเข้าบ้านเวลาประมาณ 21.00 น. ทำกิจวัตรส่วนตัว รับประทานอาหารเย็น และเข้านอนเวลา 22.00 น. เวลานอนจะนอนบนพื้นบ้าน มีหมอน และผ้าห่ม แต่ไม่กางมุ้ง นอนรวมกับสมาชิกในครอบครัวรวม 5 คน คือ บิดา มารดา พี่ชาย เล็ก และพี่ชาย (กรณีศึกษาที่ 9) เพราะพื้นที่ในบริเวณบ้านที่มีอยู่อย่างจำกัด

เวลาเล็กมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อน และปัญหาเกี่ยวกับการขายดอกไม้ เล็กจะปรึกษาพี่ชาย (กรณีศึกษาที่ 9) ไม่ค่อยปรึกษาบิดามารดาเพราะเรื่องส่วนใหญ่ที่ปรึกษาจะเป็นเรื่องเล็กๆน้อยๆ เช่นเรื่องการบ้าน ครอบครัวของเล็กจะมีวิธีในการอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูโดยการใช้เหตุผล มีวิธีการลงโทษด้วยการตีบ้าง พ่อแม่และลูกมีเวลาอยู่ร่วมกันในช่วงเวลาเย็นและระหว่างรับประทานอาหารร่วมกัน เวลาขายดอกไม้พ่อจะไปนั่งเฝ้าและจะกลับเข้าบ้านพร้อมกัน เวลาอยู่ร่วมกันจะมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งบ้าง โดยช่วงแรกๆจะไม่พูดคุยกัน แต่เมื่อถึงจุด ๆ หนึ่งก็จะมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ยอมขอโทษอีกฝ่ายหนึ่ง หรือให้บุคคลอื่นในครอบครัวที่ไม่ได้เกี่ยวข้องเข้ามาไกล่เกลี่ย

เมื่อถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขายดอกไม้ เล็กตอบว่า “…ผมไม่อายที่ต้องมาขายดอกจำปี แต่กลัวถูกรถชน แต่ก็เต็มใจขายดอกจำปี ถ้าไม่สบายมาขายไม่ไหวก็จะบอกแม่ อยากช่วยแม่หาเงิน แต่ก็อยากไปเล่นกับเพื่อนๆ...” เล็กกล่าวถึงความใฝ่ฝันในอนาคตว่า “…โตขึ้นอยากมีงานทำจะได้หาเงินมาให้แม่ อยากเป็นทหาร...”

สรุปวิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

จากการศึกษาวิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช จำนวน 10 คนสามารถนำผลมาสรุปและวิจารณ์โดยแบ่งเป็นประเด็นด้านต่างๆ คือ วิถีการกระทำ

ได้แก่ วิธีการกิน วิธีการอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู วิธีการพักผ่อนหย่อนใจ และวิถีความคิด ได้แก่ วิธีการมองตนเอง และความใฝ่ฝันในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิถีการกระทำ

1.1 วิธีการกิน

ดรุณี บุญภิบาล (2541: 12 อ้างถึง พัทยา สายหู, 2526) กล่าวว่า วัฒนธรรมอาหาร หมายถึง วิธีการและขั้นตอนต่างๆ ที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้นเกี่ยวกับเรื่องอาหาร เริ่มตั้งแต่การกำหนดประเภทวัตถุดิบ กำหนดคุณและโทษของอาหาร ให้เหมาะสมกับความต้องการประโยชน์ใช้สอย วิธีการแสวงหาและผลิตอาหาร วิธีการแปรรูปวัตถุดิบอาหารจนมีสภาพพร้อมให้บริโภคได้ นอกจากนี้วัฒนธรรมอาหารยังหมายถึง กฎเกณฑ์ของสังคมที่กำหนดการบริโภคอาหารให้เหมาะสมกับสถานภาพที่แตกต่างกันของบุคคล ตามกาลเทศะที่เป็นปกติประจำวัน หรือที่เป็นโอกาสพิเศษของชีวิตบุคคลหรือของชุมชน ซึ่งกฎเกณฑ์เหล่านี้บางครั้งอาจมีที่มาจากข้อบัญญัติทางศาสนาของชุมชนนั้น ที่ให้ค่าและความสำคัญแก่อาหารนานาชนิดแตกต่างกันไป ทำให้เกิดมีข้อบังคับหรือห้ามสำหรับอาหารบางประเภท ตามหลักโภชนาการคนไทยควรรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ เพื่อร่างกายจะได้แข็งแรงและไม่มีปัญหาทุพโภชนาการ ส่วนการกินที่ไม่ดีหรือพฤติกรรมการกินที่ไม่พึงประสงค์นั้น หมายถึง การรับประทานอาหารไม่ครบ 5 หมู่ ในแต่ละวันรับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ เลือกรับประทานอาหารที่ชอบ อดอาหารบางประเภทตามความเชื่อ รับประทานอาหารบางประเภทมากเกินไป สิ่งเหล่านี้อาจนำมาสู่ภาวะทุพโภชนาการ เช่น ร่างกายได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพอ ปริมาณต่ำกว่าที่ร่างกายต้องการ

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีวิธีการกินที่ไม่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่รับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ ไม่ตรงเวลา เด็กบางรายที่รับประทานอาหารเช้าจะรับประทานอาหารเช้าที่บ้าน เป็นอาหารประเภทไข่เจียว ไข่ดาว ไข่ต้ม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป โจ๊ก และน้ำเต้าหู้กับปาท่องโก๋ ถ้าวันใดเด็กไปโรงเรียนจะรับประทานอาหารกลางวันฟรีที่โรงเรียน หากไม่ได้ไปโรงเรียนและวันหยุดเสาร์อาทิตย์เด็กบางรายจะกลับมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน บางรายรับประทานอาหารบริเวณริมทางเดินที่ขายดอกไม้ และบางรายรับประทานอาหารบริเวณที่ครอบครัวใช้เป็นสถานที่จัดเตรียมดอกไม้ไว้ขาย ส่วนมื้อเย็นเด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่จะกลับมา

รับประทานอาหารเย็นที่บ้านหลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้ว เป็นเวลาไม่แน่นอน โดยส่วนใหญ่มารดาจะเป็นผู้จัดเตรียมอาหารไว้ให้ ครอบครัวเด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามจะไม่รับประทานเนื้อหมู อาหารที่รับประทานส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อไก่ ไข่ และอาหารฮาลาน ส่วนใหญ่ถ้ารับประทานอาหารที่บ้านจะนั่งรับประทานบนพื้นบ้าน หากรับประทานอาหารในบริเวณที่ขายดอกไม้จะนั่งรับประทานอาหารในบริเวณพื้นทางเท้าริมถนน หากรับประทานอาหารในบริเวณที่จัดเตรียมดอกไม้จะนั่งรับประทานอาหารบนเสื่อ และหากไปรับประทานอาหารที่ร้านขายอาหารตามสั่งในชุมชนจะนั่งรับประทานบนเก้าอี้มีโต๊ะสำหรับวางจานอาหาร เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ส่วนใหญ่จะรับประทานอาหารไม่พร้อมกัน ต่างคนต่างรับประทาน ใครหิวก็รับประทานก่อน ส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะรับประทานอาการอิ่มทุกมื้อ มีบ้างที่ต้องอดอาหารเพราะมารดาไม่มีเงินซื้ออาหาร เด็ก ๆ จะมีส่วนช่วยในการเก็บกวาด ล้างชาม หรือช่วยทำอาหารบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่มีห้องครัวใช้ประกอบอาหาร มักจะใช้บริเวณหน้าบ้าน ข้างบ้านหรือพื้นที่บางส่วนในบ้านเป็นพื้นที่ประกอบอาหาร นอกจากนี้เด็กขายดอกไม้หลายคนชอบรับประทานขนมขบเคี้ยว เช่น มันฝรั่งทอดกรอบ บางรายชอบดื่มน้ำอัดลม ซึ่งเป็นอาหารที่ไม่มีประโยชน์ต่อร่างกายเท่าไรนัก

จากวิธีการกินของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชนั้นส่วนใหญ่รับประทานอาหารไม่ตรงเวลา ไม่ครบ 3 มื้อ ซึ่งตามหลักโภชนาการแล้วเด็กในช่วงวัย 10-15 ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต ควรได้รับสารอาหารอย่างเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย แต่ด้วยฐานะของครอบครัวที่ยากจนทำให้ไม่สามารถจัดสรรอาหารการกินที่มีประโยชน์ ด้วยการประกอบอาชีพที่มีเวลาพักและเลิกงานไม่เป็นเวลาทำให้รับประทานอาหารไม่ตรงเวลาตามไปด้วย เด็กขายดอกไม้กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จึงมีน้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิง ของกรมอนามัย ซึ่งบ่งชี้ถึงปัญหาของการขาดสารอาหารโปรตีนและพลังงาน มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตโดยรวม

1.2 วิธีการอยู่

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งยมราชใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านมากกว่าในบ้าน สถานที่ที่เด็กขายดอกไม้จะใช้ชีวิตอยู่มี 3 สถานที่ คือ บ้าน โรงเรียน และริมถนนที่ขายดอกไม้ สำหรับเด็กที่ยังเรียนหนังสือวันจันทร์-ศุกร์ถ้าไปโรงเรียนจะตื่นนอนแต่เช้าเพื่อเตรียมตัวและเดินทางไปโรงเรียนให้ทันเวลา สำหรับบางรายที่หยุดเรียนหรือไม่เรียนหนังสือแล้วจะตื่นค่อนข้างสายเวลาประมาณ

09.00-10.00 น. หลังจากตื่นนอนแล้วเด็กบางรายจะช่วยมารดาเก็บที่นอน หมอน มุ้ง เข้าที่ให้เป็นระเบียบ บางรายก็ไม่ได้ช่วย จากนั้นเด็กๆ จะทำกิจวัตรประจำวันส่วนตัว เช่น ล้างหน้า แปรงฟัน บางรายอาบน้ำ บางรายไม่ได้อาบน้ำ การอาบน้ำของเด็กๆ จะตักอาบจากถังน้ำโดยใช้สบู่ชำระล้างร่างกาย เด็กส่วนใหญ่อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เวลาเช้าและเย็น

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ไปโรงเรียนจะเดินทางไปโรงเรียนโดยนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง และหลังเลิกเรียนเด็กๆ จะเดินเท้ากลับบ้าน เมื่อกลับถึงบ้านแล้วจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้ตามบริเวณต่าง ๆ ที่ตนเคยไปขาย ขายจนกว่าจะหมดเป็นเวลาที่ไม่แน่นอน ถ้าวันไหนขายดีจะเลิกขายเร็ว แต่ถ้าวันไหนขายไม่ดีก็จะเลิกขายช้า บางรายขายไม่หมดก็เก็บไว้ขายวันต่อไป โดยส่วนใหญ่ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์เด็กจะขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 16.00 จนกระทั่งเวลา 20.00 น. สำหรับเด็กบางรายที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะออกขายดอกไม้ตั้งแต่เวลาประมาณ 15.00 น. จนถึงเวลา 20.00 น.ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ เด็กจะเริ่มออกขายดอกไม้ตั้งแต่เวลาประมาณ 10.00 หรือ 11.00 น. ขายทั้งวันจนถึงเวลาประมาณ 19.00 น. และหลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้วในทุกๆวัน เด็กขายดอกไม้กลุ่มนี้จะมีเวลาว่าง เด็กจะใช้เวลาว่างเล่นกับเพื่อน เช่น เตะฟุตบอล ขี่จักรยาน เล่นเกมส์ออนไลน์ และวิ่งไล่จับ เป็นต้น บางรายก็กลับเข้าบ้าน ช่วยงานบ้าน ดูโทรทัศน์ หรือเล่นกับพี่น้องในบ้าน

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่จะเข้านอนดึกเวลาประมาณ 21.30-24.00 น. บางรายนอนเวลา 02.00 น. เนื่องจากทำงานจนดึก ส่วนใหญ่จะนอนรวมกับบิดา มารดา พี่ น้อง ไม่มีเด็กคนใดแยกออกไปนอนคนเดียวตามลำพัง และทุกคืนเด็กขายดอกไม้จะกลับเข้ามานอนที่บ้าน ไม่เคยไปข้างคืนนอกบ้าน ถึงแม้ว่าจะเล่นดึกแค่ไหนก็ตาม

1.3 วิธีการแต่งกาย

การแต่งกาย หมายถึง เสื้อผ้าและเครื่องประดับตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าทุกอย่างที่สวมใส่อยู่บนร่างกาย การแต่งกายมีหลักที่สำคัญ คือ ประการแรกต้องมีความสะอาด เริ่มต้นจากร่างกายควรให้หมดจดทุกส่วนตั้งแต่ ผม ปาก ฟัน หน้าตา มือ แขน ลำตัว ขา และเท้า เล็บมือ และเล็บเท้า บุคคลบางคนมักไม่ค่อยชอบอาบน้ำหรือไม่ชำระล้างร่างกายถูสบู่ให้สะอาด ประการที่สองการแต่งกายต้องมีความสุภาพเรียบร้อย และมีความถูกต้องตามกาลเทศะ เวลา ยุค และสมัยนิยม (สรัสวดี ล้วนศิริ, 2550)

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่จะสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าที่สวมจะเป็นเสื้อผ้าที่ซื้อเองในราคาไม่แพง หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป บางครั้งเสื้อผ้าที่สวมใส่ก็รับช่วงต่อมาจากญาติพี่น้อง บิดาและมารดา ในเรื่องความสะอาดของเสื้อผ้านั้นเด็กขายดอกไม้บางรายก็ใส่เสื้อผ้าสะอาดสะอ้าน บางรายใส่เสื้อผ้าไม่สะอาด มีรอยขาด หลังจากสวมใส่เสื้อผ้าแล้วเด็กจะซักทำความสะอาดเสื้อผ้าด้วยตัวเอง บางครั้งบิดามารดาหรือพี่ชายจะเป็นคนทำความสะอาดเสื้อผ้าให้ด้วยมือ โดยใช้ผงซักฟอกชำระล้างคราบสกปรก เด็กบางรายใช้สบู่ บางรายใช้น้ำสะอาดชำระล้างสิ่งสกปรกเพียงอย่างเดียว ส่วนชุดนักเรียนเด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่ได้รับมาจากโรงเรียนคนละ 2 ชุด ซึ่งเด็ก ๆ ก็ใส่สลับสับเปลี่ยนกันไป เมื่อกลับจากโรงเรียนเด็กจะเปลี่ยนเสื้อผ้าจากชุดนักเรียนเป็นชุดลำลองเพื่อไปขายดอกไม้ ชุดนักเรียนก็นำไปซักตากไว้ใส่วันถัดไป ซึ่งเสื้อผ้าชุดนักเรียนนั้นจะรีดบ้าง ไม่รีดบ้าง

1.4 วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ

การทำมาหากินของมนุษย์ เป็นการแบ่งหน้าที่การทำงานของ แต่ละคนในสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองในด้านต่าง ๆ การประกอบอาชีพเป็นที่มาของรายได้ เพื่อนำไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ปัจจุบันการดำรงชีวิตในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนมีการศึกษามากขึ้น ความรู้ที่ได้รับจะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ เพื่อให้มีรายได้มาซื้อปัจจัยสี่และสิ่งของอื่น ๆ ในการดำรงชีวิตและสร้างมาตรฐานที่ดีให้แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม (สุรีย์ ปานหลุมข้าว, 2549)

จากข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช สามารถสรุปเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเริ่มขายดอกไม้เมื่ออายุ (ปี) ขายมานาน (ปี) บริเวณที่ขายดอกไม้ จำนวนรอบที่ขายต่อวัน จำนวนช่อดอกไม้ที่ขายต่อรอบ เคยถูกตำรวจจับหรือไม่ เคยได้รับอุบัติเหตุระหว่างการขายหรือไม่ และอาชีพเสริมนอกเหนือจากการขายดอกไม้ ดังปรากฏในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

กรณีศึกษาที่	เริ่มขายเมื่ออายุ (ปี)	ขายมานาน (ปี)	สาเหตุที่เข้าสู่อาชีพขายดอกไม้	บริเวณที่ขาย	จำนวนรอบที่ขายต่อวัน	จำนวนช่อดอกไม้ที่ขายต่อรอบ	อาชีพเสริมอื่น	เคยถูกตำรวจจับ/ปรับ/ตักเตือน	เคยได้รับอุบัติเหตุ
1	9	4	ครอบครัวยากจน,ตอบแทนบุญคุณบิดามารดา	สี่แยกอุรุพงษ์	2 รอบ	30-45 ช่อ	ขายผลไม้ รับจ้างทั่วไป และไปชิเกซ	x	x
2	6	9	ครอบครัวยากจน	สี่แยกอุรุพงษ์	3 รอบ	30-45 ช่อ	ขายผลไม้ รับจ้างทั่วไป และไปชิเกซ	x	x
3	9	5	ครอบครัวยากจนต้องหาเงินเลี้ยงตนเองและครอบครัว	สี่แยกยมราช และสี่แยกศรีอยุธยา	3 รอบ	30 ช่อ	ขายพวงมาลัยและเรียงเบอร์	x	-
4	10	3	ช่วยบิดามารดาทำงานหาเงิน	สี่แยกศรีอยุธยา	1-2 รอบ	30-45 ช่อ	ขายพวงมาลัยและเรียงเบอร์	x	x
5	10	3	ครอบครัวยากจน	สี่แยกศรีอยุธยา	1 รอบ	40 ช่อ	ขายพวงมาลัยและเรียงเบอร์	x	-
6	8	4	ช่วยมารดาทำงานหาเงิน	สี่แยกยมราช และสี่แยกศรีอยุธยา	3 รอบ	40-45 ช่อ	-	x	x
7	8	2	ช่วยมารดาทำงานหาเงินและหาทุนการศึกษา	ที่หยุดรถไฟยมราช	2 รอบ	35-40 ช่อ	-	x	-
8	9	3	ช่วยย่าทำงานหาเงิน	สี่แยกอุรุพงษ์	2 รอบ	30 ช่อ	ขายเรียงเบอร์	x	-
9	11	2	ช่วยมารดาทำงานหาเงิน	สี่แยกศรีอยุธยา	2 รอบ	25 ช่อ	-	x	x
10	10	1	ช่วยมารดาทำงานหาเงิน	สี่แยกยมราช	2 รอบ	25 ช่อ	-	x	-

จากตารางที่ 8 จะเห็นว่า

สาเหตุที่ทำให้เด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้มี 3 ประการ คือ

1. ความยากจน เป็นปัจจัยหลักที่ผลักดันให้เด็กกลุ่มนี้ต้องเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวตั้งแต่วัยเยาว์ จากแนวคิดเกี่ยวกับความยากจน (Poverty) กล่าวไว้ว่า คนจนเมืองเป็นผู้มีรายได้น้อย มีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากมีอาชีพที่ไม่มั่นคง หาเช้ากินค่ำ ขาดความรู้ความชำนาญในวิชาชีพ อาศัยการขายแรงงานเป็นหลัก อีกทั้งยังมีรายจ่ายและภาระหนี้สินของครอบครัวจำนวนมาก ทำให้ครอบครัวยากจนเหล่านี้ต้องให้บุตรหลานออกจากโรงเรียนมาช่วยหางานทำเพื่อให้ครอบครัวยังชีพอยู่ได้

วัชรี ทรัพย์มี (ม.ป.ป.: 15 อ้างใน Lipsett, 1962: 432-437) ได้ทำการศึกษาพบว่าสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของเด็ก เด็กจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำจะเลือกประกอบอาชีพที่ใช้ทักษะหรือความชำนาญที่ไม่ซับซ้อน ซึ่งกรณีเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชก็เช่นเดียวกัน ด้วยฐานะทางครอบครัวที่ยากจน จึงมีอิทธิพลทำให้เด็กต้องเข้าสู่การขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรที่เป็นงานที่ทำง่าย ใช้ทักษะหรือความชำนาญที่ไม่ซับซ้อน ดังคำกล่าวของพลอยว่า “ถ้าเกิดเราไม่ขาย เราจะเอาอะไรกิน อาชีพอื่นก็จะไม่ทำ เพราะว่าไม่เคยทำ ไม่ถนัด การขายดอกไม้เป็นการช่วยเหลือครอบครัว หนูเต็มใจขาย แต่บางวันถ้าเหนื่อยก็ไม่อยากขายแต่ต้องทำ เพราะแม่สั่งให้ทำถ้าไม่ทำก็จะไม่มีอะไรกิน...” และคำกล่าวของเอ๋ว่า “...มีปัญหาอยู่บ้าง โดยเฉพาะเรื่องตัง ที่บ้านไม่ค่อยมีตัง ใช้แต่ละวันไม่ค่อยจะพอ จนแม่ต้องไปกู้เขา พ่อก็กินแต่เหล้า พอที่บ้านไม่มีตังผมก็เลยไม่ได้ไปเรียน ต้องมาขายดอกจำปีอยู่เนี่ย...”

2. ด้อยการศึกษา จากแนวคิดเกี่ยวกับความยากจน (Poverty) กล่าวไว้ว่า ความยากจนเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่ำ กับ การศึกษาไม่เพียงพอ เมื่อมีการศึกษาต่ำ โอกาสในการประกอบอาชีพก็มีน้อยตามไปด้วย บิดามารดาของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีระดับการศึกษาที่ต่ำ ไม่มีทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ ขาดโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพที่มั่นคง ทำให้ขาดรายได้ที่แน่นอน ดังนั้นครอบครัวเหล่านี้ต้องใช้ต้นทุนของความเป็นเด็ก ความน่าสงสารของเด็ก ให้บุตรหลานออกไปขายดอกไม้ตามพื้นผิวจราจร ซึ่งการประกอบอาชีพขายดอกไม้นั้นก็ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เด็กสามารถทำได้ และขายดีกว่าผู้ใหญ่ ดังคำกล่าวของมารดาของส้มว่า “...เพราะครอบครัวมีรายได้น้อย ยากจน ตัวเราก็เรียน

มาน้อย แฟนก็เลิกกันไปไม่กลับมาดูแลเลย จะให้ไปทำงานอื่นก็มีหายาก พอดีเพื่อนข้างบ้านแนะนำว่าขายดี ก็เลยให้ลูกขายบ้าง..." และคำกล่าวของนกว่า "...ถ้าจะให้หนูทำงานอย่างอื่นช่วยย่า หนูก็ทำไม่เป็น ไม่มีใครจ้างเด็ก ๆ อย่างหนู ขายดอกไม้นี่แหละ ทำง่าย ได้เงินดี..."

3. ความกตัญญูรู้คุณ เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเต็มใจที่จะประกอบอาชีพขายดอกไม้เพื่อตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาและผู้ปกครอง ดังคำกล่าวของดอยว่า "...ถ้าผมหาเงินให้เงินแม่ได้ก็ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณแม่ด้วย..." สอดคล้องกับการศึกษาของสุนทรี โคมิน และ สนิท สมัครการ (2522: 78) พบว่า ค่านิยมวิถีปฏิบัติที่สำคัญที่สุดสำหรับคนไทยทั้งเพศชายและเพศหญิง ประการหนึ่ง คือ "ความกตัญญูรู้คุณ" ซึ่งเป็นทาง (Means) ที่จะนำไปสู่หรือช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมาย (Goals) ของชีวิต

ถึงแม้ว่าอาชีพขายดอกไม้จะทำรายได้ให้เด็กเพื่อช่วยเหลือเลี้ยงดูครอบครัวได้ แต่การประกอบอาชีพนี้ก็ไม่มีความยั่งยืนและมั่นคงสำหรับเด็กและครอบครัว เพราะปัจจัยหลักที่ทำให้ขายดอกไม้ได้ คือ การเรียกร้องความสงสารจากผู้ซื้อทำให้อุดหนุนดอกไม้จากเด็ก ดังนั้นเมื่อเด็กเหล่านี้เติบโตขึ้นเข้าสู่วัยรุ่น การประกอบอาชีพเหล่านี้ก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ดังนั้น เด็กจึงต้องหาหนทางในการประกอบอาชีพใหม่ ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาของการขายดอกไม้ มีรายได้เพียงเลี้ยงตนเองและครอบครัวเท่านั้น รายได้ที่ได้มาไม่สามารถเก็บออมจนมากพอเป็นเงินทุนสำหรับการไปดำเนินอาชีพอื่น และการประกอบอาชีพอื่นจำเป็นต้องใช้ทักษะ ส่วนอาชีพที่ไม่ต้องใช้ทักษะก็มีรายได้น้อย และเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็มีการศึกษาน้อยและไม่ได้รับการฝึกอาชีพ จึงมีหนทางโอกาสน้อยที่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพที่ดีและมีรายได้ที่มั่นคง

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิรินาฎ ศิริสุนทร (2549: 43-47) เรื่อง "วิถีชีวิตคนขายพวงมาลัย" พบว่า การขายดอกไม้ของชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่จะให้เด็กอายุตั้งแต่ 7 ปีเป็นต้นไป ซึ่งบิดามารดาจะทำหน้าที่จัดช่อดอกไม้ให้ลูกไปขาย การขายเป็นแบบชั่วคราวที่มีลักษณะการขายที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไป ไม่ยึดถือเป็นอาชีพ ขายตามช่วงเวลา เน้นใช้เด็กเพื่อเรียกร้องความสงสาร แบ่งการขายแบบชั่วคราวออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ระยะเวลาการขาย เนื่องจากกลุ่มผู้ขายเพิ่งเริ่มหันมาประกอบอาชีพได้เพียง 2 ปี ไม่คิดจะยึดอาชีพนี้ถาวร และไม่มีแนวคิดการพัฒนาอาชีพให้ยั่งยืน 2) ลักษณะการผลิตเป็นเพียงการขายดอกไม้ที่ไม่มีการนำมาร้อยเป็นพวงมาลัย เช่น ขายดอกจำปี ซึ่งเป็นการผลิตที่ทำง่ายและขายง่าย" และ3) การขายจะเน้นการใช้เด็กที่มีอายุน้อยตั้งแต่ 5-13 ปี เพื่อเรียกร้องความสงสารให้สามารถขายได้

วัยที่เริ่มขายดอกไม้ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 6 ปี จำนวน 1 ราย เริ่มขายตั้งแต่อายุ 8 ปี จำนวน 2 ราย เริ่มขายตั้งแต่อายุ 9 ปี จำนวน 3 ราย เริ่มขายตั้งแต่อายุ 10 ปี จำนวน 3 ราย และเริ่มขายตั้งแต่อายุ 11 ปี จำนวน 1 ราย

ระยะเวลาการขาย เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชขายดอกไม้มานาน 1 ปี จำนวน 1 ราย ขายมานาน 2 ปี จำนวน 2 ราย ขายมานาน 3 ปี จำนวน 3 ราย ขายมานาน 4 ปี จำนวน 2 ราย ขายมานาน 5 ปี จำนวน 1 ราย และขายมานานที่สุด 9 ปี จำนวน 1 ราย โดยมีบริเวณที่ขาย 4 ที่ คือ สี่แยกอุรุพงษ์ สี่แยกยมราช สี่แยกศรีอยุธยา และบริเวณที่หยุดรถไฟยมราช ซึ่งบริเวณที่ขายเหล่านี้ไม่ไกลจากชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่เด็กอาศัยอยู่เท่าไรนัก

จำนวนดอกไม้ที่ขายในแต่ละวัน เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ขายดอกไม้วันละ 2 รอบ จำนวน 5 ราย ขายวันละ 3 รอบ จำนวน 3 ราย ขายวันละ 1-2 รอบ จำนวน 1 ราย และขายเพียงวันละ 1 รอบมีจำนวน 1 ราย ซึ่งแต่ละรอบที่เด็กขายจะมีดอกไม้ประมาณ 25-45 ดอก และนอกจากการขายดอกไม้แล้วเด็กขายดอกไม้อีก 6 ราย ยังมีอาชีพเสริมอื่น ๆ อีก เช่น รับจ้างทั่วไป ไปชิเกซ ขายพวงมาลัย และขายเรียงเบอร์ ส่วนเด็กที่เหลืออีก 4 คนไม่ได้ประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการขายดอกไม้

การถูกตำรวจจับและได้รับอุบัติเหตุ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกคนเคยถูกตำรวจจับ บางรายบิดามารดาหรือผู้ปกครองถูกตำรวจเรียกไปตักเตือน บางรายก็ถูกปรับเป็นเงิน และพบว่าเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเคยประสบอุบัติเหตุระหว่างการขายดอกไม้ จำนวน 5 รายเป็นเพศหญิง 1 ราย และเพศชาย 4 ราย แต่ก็เป็นอุบัติเหตุที่ไม่รุนแรงมากนักมีเพียง 1 ราย คือกรณีศึกษาที่ 1 ที่ประสบอุติเหตุรุนแรงจนต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล

โดยภาพรวมเกี่ยวกับวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช พบว่า เด็กเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุยังน้อย คือ ตั้งแต่อายุ 6-11 ปี ขายดอกไม้มานาน 1-9 ปี เด็กจะมีหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว ส่วนมารดาจะเป็นผู้จัดเตรียมช่อดอกไม้ไว้ให้ ขายดอกไม้วันละ 1-3 รอบ แต่ละรอบที่ขายมีดอกไม้ 25-45 ดอก และนอกจากการขายดอกไม้แล้วเด็กยังมีอาชีพเสริมอื่น ๆ อีก เช่น รับจ้างทั่วไป ไปชิเกซ ขายพวงมาลัย และขายเรียงเบอร์ และเด็กทุกคนเคยถูกตำรวจจับ

นอกจากผลการศึกษาที่สรุปดังตารางที่ 8 ข้างต้นแล้ววิถีการกระทำของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชในมิติของวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพยังมีรายละเอียดในประเด็นอื่น ๆ อีก เช่น การจัดเตรียมดอกไม้เพื่อขาย เวลาในการขาย เทคนิคการขาย กติกาการขาย ประเภทลูกค้า และสาเหตุที่ทำให้เด็กเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้ รายละเอียดดังนี้

การจัดเตรียมดอกไม้เพื่อขาย พบว่า เด็กขายดอกไม้จะทำหน้าที่ขายเพียงอย่างเดียว ในขณะที่มารดาหรือย่าจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ ใบตอง และอุปกรณ์ต่าง ๆ มาจัดดอกไม้เข้าช่อด้วยกรวยใบตอง ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีวิธีการและรูปแบบการจัดช่อดอกไม้แบบเดียวกัน แต่มีวิธีการจัดเรียงในตะกร้าที่แตกต่างกัน บางรายจัดเรียงไว้ในตะกร้าที่ภายในสานด้วยเชือกฟาง เพื่อนำช่อดอกจำปีใส่ไว้อย่างเป็นระเบียบ บางรายจัดเรียงตะกร้าโดยไม่ใช้เชือกฟาง ตะกร้าที่ใช้เป็นตะกร้าพลาสติกหลากหลายขนาดแตกต่างกันไป เวลาขายเด็กๆจะสะพายกะเป๋าใส่เงินไว้ติดตัวเสมอ เพื่อสะดวกในการขาย การเก็บเงิน และทอนเงินให้ลูกค้า ถ้าช่วงไหนดอกจำปีมีราคาแพงเด็กบางรายจะหันมาขายพวงมาลัย บางรายหยุดขาย บางรายไปชิเกซที่ซอยนานา

เวลาในการขายดอกไม้ ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์เด็กส่วนใหญ่จะขายดอกไม้หลังเลิกเรียน คือ เวลาประมาณ 16.00-20.00 น. สำหรับเด็กบางรายที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะออกขายดอกไม้ตั้งแต่เวลาประมาณ 15.00-20.00 น. ส่วนวันเสาร์อาทิตย์เด็กจะเริ่มขายทั้งวันตั้งแต่เวลาประมาณ 10.00 หรือ 11.00 น. ขายทั้งวันจนถึงเวลาประมาณ 19.00 น.

เทคนิคการขาย เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชแต่ละคนจะมีเทคนิคในการขายแตกต่างกันไป ทั้งการใช้สีหน้าท่าทางให้ดูน่าสงสาร คำพูดที่ไพเราะ ขอร้องวิงวอนให้ช่วยซื้อ และการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเก่า บางรายไม่สวมรองเท้า เวลาขายเด็กจะขายเฉพาะเวลาที่เป็นสัญญาณไฟจราจรสีแดงเท่านั้น พอสัญญาณไฟจราจรสีส้มเด็กจะเตรียมตัวออกจากผิวถนน และไม่ขายขณะที่มีสัญญาณไฟจราจรสีเขียว

กติกาการขาย จะมีกติกาที่เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชรับรู้ร่วมกัน คือ ใครมาก่อนก็สามารถจับจองบริเวณที่ขายได้ก่อน แต่เด็กส่วนมากจะขายประจำในที่ของตนเพราะมีความคุ้นชินกับสถานที่ขาย ไม่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาจนเป็นเหตุให้ทะเลาะเบาะแว้ง ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ของเด็กๆ ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าที่นั่งรถยนต์ส่วนบุคคล

1.5 วิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู

กระบวนการสังคมกรณ์หรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และการอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือ กระบวนการที่สังคมหรือกลุ่ม สั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธีกฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มหรือสังคมได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกของกลุ่มหรือสังคมนั้น (ปพาณี ฐิติวัฒนา, 2541: 69) เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เพื่อนบอกเพื่อน “ทางอ้อม” เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกต เลียนแบบ เช่น แม่พูดคำหยาบลูกก็จะเลียนแบบ ทั้งที่แม่ไม่ได้สอนให้ลูกพูด (สุพัตรา สุภาพ, 2547: 37)

การได้รับการขัดเกลาทางสังคมมีผลทำให้บุคคลได้เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมและสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง มีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ และช่วงวัยที่สำคัญในการขัดเกลาทางสังคม คือ ช่วงวัยเด็ก ช่วงนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมากที่สุด (สุพัตรา สุภาพ, 2547: 41) และองค์กรที่สำคัญในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม คือ ครอบครัว ซึ่งครอบครัวจะใช้วิธีการอบรมแก่เด็กทั้งโดยจงใจหรือทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจาหรือการกระทำเพื่อให้เด็กได้รับรู้ว่าสิ่งใดถูกต้องเหมาะสม ครอบครัวมีอิทธิพลเหนือเด็กได้มาก ด้วยการทำหน้าที่ตีความหมายของข้อคำสอนของกลุ่มอื่นๆ หรือคอยส่งเสริม ควบคุม ว่าเด็กควรดำเนินชีวิต คิด แสดงออกอย่างไร อิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็กทางอ้อม ได้แก่ แบบอย่างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแสดงออกทางด้านอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตที่เด็กเห็นได้จากพ่อแม่ พี่น้อง การพยายามรู้และแก้ไขปัญหาของชีวิต หรือการพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่ควรแก้ ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้จะเป็นตัวอย่างฝังจิตใจของเด็กซึ่งจะนำไปใช้ต่อไป (ปพาณี ฐิติวัฒนา, 2548: 90-96)

สุภาษิตโบราณกล่าวว่า "รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี" เพราะในสมัยก่อน การอบรมสั่งสอนลูกใช้วิธีการตี เพื่อให้เกิดความเกรงกลัว ไม่กล้าทำผิด แต่ในปัจจุบันเราสามารถสอนเด็กส่วนใหญ่ได้ โดยการอบรมพูดจากันด้วยความเข้าใจ มีเพียงบางกรณีเท่านั้นที่ต้องใช้วิธีการลงโทษ ซึ่งก็ต้องทำด้วยความหวังดีและมีเมตตา การเลี้ยงลูกนั้นเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ และไม่ใช่ว่าทุกคนจะเลี้ยงลูกเป็น หรือมีคุณสมบัติเป็นพ่อแม่คนได้เสมอไป เด็กต้องการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมควบคู่กันไป การพัฒนาทางด้านร่างกายต้องการอาหาร การพัฒนาทางจิตใจและสังคมเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ต้องอาศัยความรักความผูกพันของพ่อแม่ ต้องมี

ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เริ่มจากในครอบครัวไปสู่ภายนอก พ่อแม่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนลูก เพื่อให้เกิดพัฒนาการทางด้านจิตใจ และสังคมสูงสุดตามศักยภาพที่มี ในวัยเด็กต้องอาศัยแบบอย่าง และคำสั่งสอนของพ่อแม่ เมื่อโตขึ้นจึงสามารถไปพัฒนาตนเอง และพัฒนาคนอื่นต่อไป (เกษม ตันติผลาชีวะ, 2541)

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจะสนิทกับมารดามากกว่าบิดา เนื่องจากบิดาในครอบครัวขายดอกไม้ส่วนใหญ่ติดสุรา แยกตัวออกไปอยู่ลำพังไม่ใส่ใจครอบครัว บางครอบครัวบิดาแยกทางกับมารดา บางครอบครัวบิดาเสียชีวิต และบางครอบครัวบิดามารดาแยกทางกันไม่กลับมาดูแลบุตรทิ้งให้เป็นภาระของผู้เป็นย่า ทำให้เพศหญิง (มารดาและย่า) ทำหน้าที่เป็นทั้งบิดาและมารดา ดูแลเด็กๆ ตั้งแต่เรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย การเรียน การทำงาน การเงินและการอบรมสั่งสอน

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครองเป็นหลัก ซึ่งแต่ละครอบครัวก็มีวิธีการที่ไม่แตกต่างกันมากนัก วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กขายดอกไม้ของบิดามารดาและผู้ปกครองนั้นไม่ค่อยพิถีพิถันนัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน การอยู่อาศัย การแต่งกาย การอบรมกิริยามารยาท จะไม่บังคับหรือกำหนดกฎเกณฑ์กับบุตรในเรื่องการเรียน การใช้ชีวิต ให้อิสระพอสมควร แต่เมื่อเด็กกระทำผิดหรือไม่เชื่อฟังบิดามารดามักใช้อารมณ์ดุด่าและการลงโทษ เช่น ทุบตีด้วยมือ ไม้ หรือสิ่งของที่หาได้ใกล้มือ นอกจากนี้ครอบครัวยังให้การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมให้เด็กมีความเคารพผู้ใหญ่ กตัญญูรู้คุณบิการมารดา ไม่ลักขโมย และไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น และด้วยวิธีการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดานี้ที่ผลต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็กทางอ้อม

1.6 วิธีการพักผ่อนหย่อนใจ

การพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง การหยุดพักจากการทำงาน เพื่อให้ร่างกายผ่อนคลายความตรึงเครียดและลดความเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียลง สามารถทำได้โดยการพัก นอนหลับ หรือการหยุดนึกคิดในเรื่องใดๆ ที่ได้คิดเรื่องนั้นติดต่อกันมาเป็นเวลานาน เรื่องนั้นอาจเป็นการเรียนหรือเรื่องงานก็ได้ โดยการทำจิตใจให้ผ่อนคลาย เพลิดเพลิน เช่น การฟังเพลง นั้นสมาธิ เล่นดนตรี หรือเล่นกีฬา ซึ่งการได้พักผ่อนหย่อนใจมีประโยชน์ในด้านต่างๆ คือ ช่วยผ่อนคลายความตรึงเครียด ทำจิตใจเยือกเย็นแจ่มใสร่าเริง ทำให้มีกำลัง และมีความต้านทานโรคดีขึ้น หากคนเรามีการพักผ่อนไม่เพียงพอย่อม**มี**

ผลเสียต่อร่างกายได้ เช่น ทำให้ร่างกายทรุดโทรม อ่อนเพลีย อารมณ์หงุดหงิด ร่างกายไม่แข็งแรง ขาดภูมิต้านทานโรค ทำให้มีการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ได้รวดเร็วและรอบอบยิ่งขึ้น เป็นต้น (ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติ, ม.ป.ป.)

รัชนีกร เศรษโฐ (2536: 139) กล่าวว่า การพักผ่อนหย่อนใจของคนไทยจะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ การพักผ่อนหย่อนใจของคนในเมือง กับการพักผ่อนหย่อนใจของคนในชนบท ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ย่อมผิดแผกแปลกกันไป ชีวิตของชาวเมืองโดยเฉพาะเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ประสบความวุ่นวายทั้งทางด้านจิตใจและร่างกายรอบด้าน ทุกอย่างที่ประกอบกันเข้าเป็นสิ่งแวดล้อมของคนเมืองใหญ่นี้ได้มีผลกระทบต่อผู้อาศัยให้กลายเป็นคนที่อ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ กลายเป็นคนขี้หงุดหงิด การพักผ่อนหย่อนใจเพื่อลดความตรึงเครียดในสภาวะอารมณ์ของชาวเมืองจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างมาก ชาวเมืองใหญ่แบ่งการพักผ่อนหย่อนใจออกเป็น 2 ประเภท คือ นอกบ้านและในบ้าน

การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านที่ชาวเมืองนิยมกันตลอดมา คือ การไปดูภาพยนตร์ เพราะเสียเวลาและเงินไม่มากจนเกินไป และการเดินชมสินค้าตามศูนย์การค้าหรือห้างสรรพสินค้าต่างๆ ได้จับจ่ายเงินทองตามใจชอบ นอกจากนั้นหนุ่มสาวชาวเมืองยังนิยมไปว่ายน้ำ ตีเทนนิส เล่นโบว์ลิ่ง ส่วนชาวเมืองที่มีรายได้น้อยหรือประเภทที่รักความสงบมักจะออกไปพักผ่อนตามสวนสาธารณะ สวนสัตว์ หรือไปเดินชมวัดต่างๆที่สวยงาม

การพักผ่อนหย่อนใจในบ้าน ชาวเมืองส่วนใหญ่ทุกเพศทุกวัยและทุกครอบครัวมักจะพักผ่อนหย่อนใจอยู่กับบ้านโดยการฟังวิทยุ ชมรายการโทรทัศน์ อ่านหนังสือเริงรมย์ และทำงานอดิเรกต่างๆ เช่น ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เล่นดนตรี หรือเล่นกีฬาในร่ม เช่น เล่นหมากรุก หมากฮอส และเล่นไพ่ ซึ่งนับว่าเป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ดีของคนในครอบครัว เพราะได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันหลังจากที่ต่างคนต่างออกไปทำหน้าที่นอกบ้านทั้งวัน

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชนับเป็นกลุ่มคนในเมืองมีการพักผ่อนหย่อนใจทั้งในบ้านและนอกบ้านไม่แตกต่างจากเด็กในเมืองที่มีวัยเดียวกันเท่าไรนัก กล่าวคือ เด็กจะใช้เวลาว่างหลังจากเลิกเรียนและหลังเลิกทำงานพักผ่อนหย่อนใจ การพักผ่อนหย่อนใจของเด็กขายดอกไม้จะเป็นรูปแบบของการเล่นสนุกสนานกับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน เช่น เล่นฟุตบอล กระโดดเชือก ขี่จักรยาน และเกมส์ออนไลน์ และการพักผ่อนในบ้าน

เช่น เล่นหมากเก็บ ดูโทรทัศน์ ดูละคร และฟังเพลง เด็กบางรายที่ออกไปเล่นกับเพื่อนนอกบ้านจะกลับเข้าบ้านค่อนข้างดึก แต่ถึงอย่างไรพวกเขาก็กลับเข้าไปนอนที่บ้านทุกคืน ไม่มีเด็กคนไหนที่เที่ยวเตร่ไปนอนค้างแรมข้างนอกบ้าน

2. วิถีความคิด

2.1 วิธีการมองตนเอง

วิธีการมองตนเองของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจะคล้ายคลึงกัน คือ เด็กไม่รู้สึกว่าตนด้อยกว่าเด็กคนอื่นในวัยเดียวกัน เพราะสภาพแวดล้อมในชุมชน คนรอบข้าง และสังคมของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเหล่านี้ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ทั้งทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา สภาพครอบครัว เด็กจึงไม่รู้สึกถึงความแตกต่าง อีกทั้งเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชยังไม่คิดว่าการขายดอกไม้ควบคู่กับการเรียนเป็นภาระที่หนักเกินไปที่ต้องรับผิดชอบ หากแต่เป็นการทำหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายและทำด้วยความเคยชิน ถ้าไม่ขายดอกไม้ก็ไม่มีเงิน ด้วย แต่บางครั้งเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชก็เห็นว่าการที่ต้องขายดอกไม้และเรียนหนังสือควบคู่กันไปทำให้รู้สึกเหนื่อย เพราะต้องนอนดึก ตื่นแต่เช้า บางครั้งทำให้ไม่อยากไปโรงเรียน เด็กบางรายกล่าวว่า “...ถ้าเลือกได้ก็ไม่อยากขายดอกไม้ อยากไปโรงเรียน อยากเล่นสนุกสนานกับเพื่อนๆ...”

สรุปได้ว่า เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่มีความเต็มใจในการขายดอกไม้และไม่อายกับการที่ตนต้องออกมาขายดอกไม้บนผิวจราจร อีกทั้งยังเห็นว่าเป็นการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ทำให้ใครเดือนร้อน และยังเป็นการช่วยเหลือครอบครัว ตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา

2.2 ความใฝ่ฝันในอนาคต

ความมุ่งหวังในชีวิตหรือความใฝ่ฝันในอนาคตช่วยให้บุคคล มีกำลังใจทำตามระเบียบวินัยต่าง ๆ เช่น อยากได้รับปริญญา อยากมีอาชีพที่ดี ฐานะมั่งคง ก็ต้องตั้งใจเรียนหนังสือ ส่วนมากมักมุ่งหวังในสิ่งที่สังคมยกย่องหรือถือว่าดีว่างาม จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนเรามีกำลังใจ

หรือบังคับตัวเองให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ก็ตามเพื่อจะได้ในสิ่งที่ตนหวังไว้ (สุพัตรา สุภาพ,2547: 38)

สำหรับความต้องการ และ/หรือความใฝ่ฝันด้านอาชีพนั้น พบว่า เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชบางรายมีความใฝ่ฝันในอนาคตว่าโตขึ้นอยากเป็นตำรวจ บางรายอยากเป็นทหาร บางรายจะเลิกขายดอกไม้เมื่อโตขึ้น บางรายยังให้คำตอบไม่ได้ว่าถ้าจะเลิกขายดอกไม้เมื่อไร หรือจะเลิกขายหรือไม่ แต่โดยภาพรวมแล้ว พบว่า เด็กขายดอกไม้ทุกคนต้องการมีอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

จากวิถีการกระทำ ได้แก่ วิธีการกิน วิธีการอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับการขัดเกลาทางสังคม วิธีการพักผ่อนหย่อนใจ วิถีความคิด ได้แก่ วิธีการมองตนเองและความใฝ่ฝันในอนาคต เหล่านี้สามารถสรุปและวิจารณ์โดยอ้างอิงตามแนวคิดและทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Hierachy of Needs) พบว่า เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกคนมีความต้องการหลัก 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ ความต้องการทางร่างกาย เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชต้องการขั้นพื้นฐานที่จะมีชีวิตอยู่รอดในแต่ละวัน ได้รับการตอบสนองต่อความหิว (อาหารการกิน) กระหาย (น้ำดื่ม) ความเหนื่อย ความง่วง (นอน) ความต้องการขับถ่าย ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

ประการที่สอง คือ ความต้องการความปลอดภัย เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชต้องการความปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เริ่มตั้งแต่ความปลอดภัยจากการถูกทำโทษ ถูกทำร้ายร่างกายและการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ปราศจากความเจ็บป่วย ปลอดภัยจากยาเสพติด และเมื่อทำงานก็มีความปลอดภัย มีรายได้เพียงพอใช้จ่ายในครอบครัว

ประการที่สาม คือ ความต้องการความเป็นเจ้าของและได้รับความรัก มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมจึงมีความต้องการการยอมรับ ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการความรัก ต้องการเป็นเจ้าของ และต้องการให้สังคมตอบสนองความต้องการของตน เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชก็เช่นเดียวกัน เด็กเหล่านี้ต้องการเป็นที่รักของบิดามารดา ต้องการการยอมรับจากครอบครัว จึงต้องช่วยครอบครัวหารายได้โดยการขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร นอกจากนี้เด็กกลุ่มนี้ยังต้องการมีเพื่อน มีพวกพ้อง มีกลุ่ม ที่เข้าใจและยอมรับในความเป็นตัวตนของพวกเขา

โดยภาพรวมแล้วความต้องการของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเป็นความต้องการระดับต้นด้านความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความเป็นเจ้าของและได้รับความรัก เพื่อให้ตนเองมีชีวิตอยู่ได้ตามปกติสุขในแบบที่เป็นวิถีชีวิตของพวกเขา

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยโดยเน้นระบบทุนนิยมเป็นกระแสหลัก ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวในอัตราสูง แต่ช่องว่างระหว่างรายได้ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ มีมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหากับคนยากจนและด้อยโอกาส คนกลุ่มนี้จึงต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด และจากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช วิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชนั้นพบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช สรุปรายละเอียดได้ต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1

ดอยกล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...ปวดหัวบ่อย เพราะเคยถูกรถชนตอนขายดอกไม้ ปวดตั้งแต่อยู่โรงพยาบาล แต่ก็ไม่ได้สนใจ คิดว่ากินยาแล้วเดี๋ยวก็หาย...”

ดอยมีความคิดเห็นว่าการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญสำหรับตนเอง ดอยชอบเรียนหนังสือ ถ้าให้เลือกระหว่างการเรียนหนังสือกับการขายดอกไม้ ดอยจะเลือกการเรียนหนังสือ เพราะดอยเห็นว่าหากได้เรียนสูงๆ จะมีงานที่ดี มั่นคง ดอยกล่าวว่า “...เรียนสูงๆ ผมจะได้ทำงานให้แม่สบาย...” “...ที่บ้านก็คงไม่อยากให้ผมเลิกเรียนหนังสือ ผมอยากเรียน แต่โตขึ้นก็ยังไม่รู้ว่าจะทำอะไรดี รู้แค่ว่าตอนนี้ยังอยากขายดอกไม้...” “...ผมไม่ได้คิดว่าการขายดอกไม้ การต้องนอนดึกๆ การไม่ได้ไปเรียน บางวันก็ต้องหยุดเรียนแล้วมาขายดอกไม้ เป็นปัญหาสำหรับผม ผมขายได้ เหนื่อยก็พัก...” ดอยไม่คิดว่าตนมีปัญหาเรื่องการศึกษา เพราะดอยยังคงเรียนหนังสือ มีขาดเรียนบ้างแต่ก็ไม่ทำให้เสียการเรียน ในส่วนของอุปกรณ์การเรียน ชุดนักเรียนมีอย่างเพียงพอ

ดอยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวของตนเองว่าครอบครัวมีความสุข มีความอบอุ่น ดอยกล่าวว่า “...ผมมีพ่อ มีแม่ อยู่ด้วยทุกวัน แต่ไม่ค่อยพูดคุยกัน บางครั้งก็ถูกตี ถ้าดื้อ แม่มือหนัก ตีเจ็บ...”

“...ผมสงสาร แม่เป็นคนให้ผมเกิด...” ดอยคิดว่าการขายดอกไม้นั้น เป็นหน้าที่ของเขา ต้องทำช่วยเหลือครอบครัวและไม่รู้สึกว่าเป็นงานที่หนักเกินกำลัง

ดอยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า การมีหนี้สินจำนวนมากเป็นปัญหาสำหรับครอบครัว บางครั้งบิดามารดาจะบอกกับดอยเสมอว่า “พออยู่กันได้” ด้วยคำพูดนี้ทำให้ดอยเข้าใจว่าจะต้องขยันไปขายดอกไม้เพื่อช่วยครอบครัว และเมื่อถามว่า “ทำไมยังขายดอกไม้อยู่” ดอยตอบว่า “ผมจนทำให้ผมต้องขายดอกไม้” ซึ่งการขายดอกไม้จะขายในปริมาณที่เป็นมาตรฐานทุกวัน นอกจากในช่วงเทศกาลที่ขายมากขึ้น นอกจากนี้ดอยยังคิดว่า “...พ่อแม่รักผม คงไม่อยากให้ต้องมาขาย แต่มีหนี้ ก็เพราะขอยืมมาขายดอกไม้นี่แหละ ถ้าหนี้หมด แม่ก็คงจะไม่ให้ขายแล้ว...”

ดอยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่า ที่อยู่อาศัยค่อนข้างคับแคบ แต่อาศัยอยู่รวมกันถึง 5 คน ภายในบ้านเป็นห้องเดียวมีเครื่องใช้ไฟฟ้าและตู้เสื้อผ้า ทำให้ห้องดูคับแคบลงไปอีก แต่ในเรื่องการห้องน้ำร่วมกันและต้องเสียค่าเช่าเป็นรายเดือนนั้นดอยมองว่า “...ผมใช้อยู่ทุกวัน ชินแล้ว ถ้ามีคนเข้าอยู่ก็รอก่อน หรือไม่ก็ฉี่ข้าง ๆ บ้าน...” ในส่วนเรื่องกองขยะและยาเสพติด ดอยไม่รู้สึกว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นปัญหาสำหรับเขาเพราะดอยไม่ได้รับผลระทบจากสิ่งเหล่านี้ ไม่ได้สัมผัสโดยตรง

กรณีศึกษาที่ 2

พลอยกล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...หนูปวดฟันบ่อย ฟันผุ แมงกินฟันเยอะ...” พลอยเป็นเด็กตัวเล็กเมื่อเทียบกับเด็กในวัยเดียวกัน “...ถึงหนูตัวเล็ก หนูก็แข็งแรงนะ ที่ตัวเล็กอาจเป็นเพราะทำงานมาตั้งแต่เด็ก ๆ กินไม่จุ หนูไม่ค่อยกินข้าว ขี้เกียจกิน บางทีก็ไม่หิว...”

พลอยไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงเรื่องการเรียน พลอยตอบว่า “ไม่อยากเรียน อยากขายดอกไม้มากกว่า หนูอยากขายไปตลอด” พลอยมองว่าการขายดอกไม้เป็นงานที่สบาย อยากขายเวลาไหน วันไหนก็ได้ ไม่มีใครบงคับ ส่วนครอบครัวก็ไม่ได้ปลูกฝังเรื่องการเรียน “...หนูจะเรียนถึง ม. 3 ก็พอ แล้วจะทำงาน seven-eleven พ่อแม่อยากให้ทำ เพราะว่าหนูเริ่มโตแล้ว ต่อไปก็ขายดอกไม้ไม่ได้ หรือไม่ก็อาจจะขายพวงมาลัยแทน...”

พลอยมีความคิดเห็นว่าครอบครัวของตนมีความสุข มีความอบอุ่น พลอยกล่าวว่า “...แม่หนูโมโหร้าย บางครั้งก็ทะเลาะกับพ่อรุนแรง หนูเป็นห่วงแม่ บางครั้งหนูไม่ได้นอนเพราะมานั่งเฝ้าแม่

จนถึงเช้า กลัวตบตีกันรุนแรง มีบางครั้งคว้าก้อนหินมาทุบหัวพ่อ เวลาตีหนูก็จะตีแรง ถ้าคว้าอะไรมาได้ก็จะเอามาตีเลย ขึ้นอยู่ว่าตอนนั้นอยู่ใกล้อะไร แต่ก็รู้ว่าแม่รักหนู หนูไม่ค่อยสนิทกับพ่อ เพราะว่าไม่ใช่พ่อแท้ ๆ ครอบครัวหนูก็อบอุ่นดี แต่ไม่ค่อยมีเวลาให้กัน...”

พลอยรับรู้ว่าครอบครัวมีรายจ่ายและภาระหนี้สินจำนวนมาก พลอยจึงต้องช่วยครอบครัวทำงาน พลอยไม่คิดว่าสิ่งที่ทำอยู่เป็นภาระเกินกำลัง พลอยเต็มใจขายดอกไม้เพื่อช่วยเหลือครอบครัว พลอยคิดว่าการมีหนี้สินและรายได้ที่น้อยกว่ารายจ่ายเป็นปัญหาที่สำคัญของครอบครัว พลอยกล่าวว่า “...แต่ถ้าหนี้หมด หนูก็ไม่รู้ว่าจะขายดอกไม้ต่อไปหรือเปล่า แต่ว่าถ้าขายก็ไม่เป็นไร หนูรู้ว่าแม่กับพ่อเหนื่อย พ่อหนูก็ขายพวงมาลัย พ่อหนูเก่ง ไม่ต้องห่วงแป๊บเดียวก็ขายหมด...”

พลอยไม่คิดว่าเรื่องที่อยู่อาศัยที่คับแคบเกินไปนั้นเป็นปัญหา “ห้องนอนก็ธรรมดา ไม่แคบ แต่น่าจะมีห้องมากกว่านี้...” พลอยคิดว่าปัญหาเรื่องยาเสพติดไม่เป็นปัญหาสำหรับตน เพราะพลอยไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยว

กรณีศึกษาที่ 3

ดากล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...หนูแข็งแรงดี ไม่มีโรคประจำตัว แต่บางครั้งหนูก็อดอาหารเพื่อลดน้ำหนัก หนูอ้วนก็เลยต้องอดอาหาร...”

ดามีความคิดเห็นว่าการได้รับการศึกษาน้อยเป็นปัญหาในการประกอบอาชีพในอนาคต แต่ปัจจุบันยังไม่ส่งผลกระทบอะไรมากนักเพราะที่เรียนมาสามารถนำมาใช้ในการบวกนับเงินทอนเวลาขายดอกไม้และเรียงเบอร์ตามท้องถนนได้ และสามารถอ่านออกเขียนได้ ซึ่งดากล่าวว่า “...ตอนนี้ยังได้ใช้ความรู้แค่นี้...” “...หนูอยากจะเรียนการศึกษานอกโรงเรียนเอาวุฒิ ม.6 จะได้สมัครทำงานที่อื่นๆได้ ไม่ต้องมาขายดอกไม้อย่างเดิมอีก เพราะหนูไม่ชอบขายดอกไม้เพราะโตแล้ว...” “...หนูชินแล้วที่ต้องออกไปขายดอกไม้และเรียงเบอร์ ต้องนอนดึก แล้วพี่จะให้หนูทำยังไง ถ้าหนูไม่ได้ทำงานหนูก็ไม่มีเงิน...” ดาสนใจศึกษาต่อในระบบการศึกษานอกโรงเรียน แต่ขณะนี้ยังไม่มีบัตรประตัวประชาชนเพราะอายุยังไม่ถึง 15 ปี ซึ่งการสมัครการศึกษานอกโรงเรียนต้องใช้บัตรประจำตัวประชาชน ในเรื่องการเรียนต่อดาก็มีความกังวลอยู่พอสมควรต้องการคำปรึกษาที่ดี แต่บิดามารดาและคนในชุมชนก็ไม่มีความรู้พอให้คำปรึกษาได้

ดามีความคิดเห็นว่าครอบครัวของตนมีความสุข มีความอบอุ่นดี ดากล่าวว่า “...บ้านหนูไม่มีปัญหา แต่บางทีพ่อกับแม่ก็ทะเลาะกัน พ่อไม่ค่อยออกไปทำงานเอาแต่กินเหล้าจนทะเลาะกับแม่ แต่ก็ไม่รุนแรงเท่าไร แค่ด่าว่ากัน...”

ครอบครัวดามีปัญหาเรื่องการเงิน มีภาระหนี้สินจำนวนมาก ดากล่าวว่า “...แต่แม่กับหนูก็อยู่มาได้กับการขายดอกไม้ และเรียงเบอร์นี่แหละ ยิ่งขายมากหนูก็ได้เงินมาก หนูยอมเหนื่อยนะเพราะเงินที่ได้ก็เป็นเงินของเราเอง...” “... ส่วนเรื่องหนี้สินก็เป็นปัญหาเพราะว่าจะต้องหาเงินส่งหนี้แล้วก็กู้ใหม่ไปเรื่อยๆ ไม่จบสักที หนูก็หวังว่าสักวันจะไม่มีหนี้ จะได้สบายกว่านี้...”

ดาไม่คิดว่าสภาพบ้านที่อยู่อาศัยเป็นปัญหาเพราะ “...ชินแล้ว หนูอยู่บ้านนี้มาตั้งแต่เด็ก ก็ไม่รู้จะให้ไปไหน แต่ที่หนูไม่ชอบเลยก็เรื่องขยะหน้าชุมชน มันส่งกลิ่นเหม็นรบกวน...” “...บ้านหนูอยู่ใกล้ทางรถไฟ ใกล้ถนน ใต้ทางด่วน หนูก็ต้องระวังตัวเพราะมันอันตราย...”

กรณีศึกษาที่ 4

โอ๋กล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...ผมปกติดี ร่างกายแข็งแรง แต่บางทีก็แพ้ง่าย พวกฝุ่นละออง บางทีมันถูกผิว บางทีเข้าตาจะแสบร้อนง่าย เวลาวิ่งเล่นหกล้มเป็นแผลง่าย แม่เล่าให้ฟังว่าตอนเด็ก ๆ ผมเคยถูกไฟช็อต บางทีผมก็มึนๆ เบลอๆ ยังไงไม่รู้...”

โอ๋มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาว่า “...ผมไม่อยากไปโรงเรียนเพราะรู้สึกว่าเรียนหนังสือไม่ค่อยได้ ความจำไม่ดี...” “...เวลาอยู่โรงเรียนมีเพื่อนไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง เวลาอยู่บ้านก็จะเล่นกับพี่ๆ น้องๆ ในบ้าน ไม่ค่อยมีเพื่อน...” โอ๋ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา รับรู้เพียงว่าจะเรียนหนังสือไปทำไม ไม่เรียนก็ได้

โอ๋มีความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวของตนเองว่า มารดาเป็นผู้มีอำนาจและบทบาทในครอบครัวมาก โอ๋จะกลัวมารดามากกว่าบิดา ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นไปด้วยดี บางครั้งเวลาเล่นกันกับพี่ๆน้องมีทะเลาะกันบ้าง โอ๋กล่าวว่า “...บางทีผมก็คิดว่าแม่รักลูกไม่เท่ากัน ชอบสั่งให้ทำอะไรต่ออะไร ไม่มีอิสระ บางครั้งผมก็อยากเล่นสนุกสนานกับเพื่อนๆ...”

โอ๋มีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า ที่บ้านมีฐานะยากจน ปัญหาเรื่องเงินเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครอบครัว โอ๋กล่าวว่า “...เพราะที่บ้านไม่มีรายได้แน่นอน หนี้สินเยอะ มีคนตามมาทวงหนี้ที่บ้านทุกวัน...” ส่วนการทำมาหากินเพื่อปลดหนี้นั้นโอ๋มองว่าเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่มากกว่า

โอ๋มีความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่า “...บ้านไม่มั่นคง บางทีฝนตก น้ำฝนก็รั่วเข้ามาในบ้าน...” ส่วนเรื่องส้วมที่ต้องใช้ร่วมกันหลายครอบครัวโอ๋ไม่คิดว่าเป็นปัญหาเพราะใช้แบบนี้มาตั้งแต่เด็ก “...แถวบ้านไม่ดี คนติดยาเยอะ ผมเลยไม่ค่อยอยากออกจากบ้านไปไหน...”

กรณีศึกษาที่ 5

เอ๋กล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...ผมว่าผมเป็นโรคกระเพาะ ปวดท้องบ่อย ไม่ค่อยได้กินข้าว บางทีก็กินข้าวไม่ตรงเวลา แล้วก็เคยผ่าตัดไส้ติ่งเมื่อตอนอายุ 11 แต่ตอนนี้หายแล้ว ไม่ปวดแล้ว...” มารดาของโอ๋กล่าวว่า “...ตอนเกิดลูกมีตับและม้ามโต แต่ต่อมาก็หายไปเอง ไม่ได้ไปรักษา ตอนแรกหมอบอกว่าถ้าอายุครบ 2 ปีให้ไปรักษา แต่หายเองก่อน...” นอกจากนี้โอ๋ยังมีปัญหาเกี่ยวกับฟัน มีอาการปวดฟันบ่อย แต่เอ๋ก็ไม่รู้สึกว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเป็นปัญหาสำหรับตนเอง “...เพราะเป็นเดี๋ยวก็หาย เจ็บเล็กๆน้อยๆ ถ้าไม่สบายไปหาหมอเดี๋ยวก็หาย...”

เอ๋มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาว่าการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ เอ๋กล่าวว่า “...แต่ไม่ค่อยมีเวลาไปเรียน ต้องช่วยทำงาน ช่วยขายดอกไม้ บางทีก็นอนดึก บางทีก็ไม่ได้ทำการบ้าน แต่ก็อยากไปโรงเรียนนะ เพราะจะได้เจอเพื่อน แต่ถ้าต้องหยุดเรียนบ่อยๆ ก็ไม่ค่อยอยากไป...” เอ๋คิดว่าตนมีปัญหาเรื่องการศึกษาบ้าง “...ผมเรียนไม่เก่ง เรียนไม่ค่อยทันเพื่อน...” ครอบครัวให้การสนับสนุนเรื่องการศึกษาอย่างเต็มที่เท่าที่จะสามารถให้ได้ แต่บางครั้งค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ตามมา เช่น ค่าขนม ค่ารายงาน ค่ากิจกรรม ครอบครัวก็ไม่สามารถสนับสนุนได้อย่างเต็มที่ เอ๋กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 แต่สามารถเขียนได้แค่ชื่อและนามสกุลของตนเองเท่านั้น เอ๋เห็นว่า “...การขายดอกจำปีไม่ได้ทำให้มีเวลาพักผ่อนน้อยลง แต่ก็คงจะไม่ได้ไปโรงเรียนบ่อย เพราะแม่ไม่มีค่าขนมให้ไปโรงเรียน...”

เอ๋มีความคิดเห็นว่าครอบครัวของตนเองว่า “...ครอบครัวของผมมีปัญหาบางครั้ง พ่อแม่ชอบทะเลาะกัน แต่ก็ไม่ได้ร้ายแรงอะไร เพราะเดี๋ยวเดียวก็เข้าใจกัน แต่โดยรวมก็ดีครับ มีความสุข แต่สำหรับผมก็พอใจ ได้อยู่พร้อมหน้ากันทั้งครอบครัว แล้วก็ได้มีเวลาเล่นกับเพื่อนๆ...”

เอ๋มีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า “...มีปัญหาอยู่บ้าง โดยเฉพาะเรื่องตัง ที่บ้านไม่ค่อยมีตัง ใช้แต่ละวันไม่ค่อยจะพอ จนแม่ต้องไปกู้เขา พ่อก็กินแต่เหล้า พอที่บ้านไม่มีตังผมก็เลยไม่ได้ไปเรียน ต้องมาขายดอกจำปีอยู่เนี่ย แม่อยากจะทำอะไรก็ไม่ค่อยจะได้ ไม่มีทุน เงินที่ได้ก็ต้องเอาไปจ่ายดอกเบี้ยเงินที่กู้เขามา...”

เอ๋มีความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่า “...ไม่เป็นปัญหา เพราะอยู่มาตั้งนานแล้ว ชินแล้ว ก็อยู่ได้สบายดี ไม่เห็นว่ามีอะไรลำบาก แต่บางทีก็อยากให้บ้านใหญ่กว่านี้ เพราะมีคนอยู่หลายคน แต่ก็คงไม่มีเงินมาใช้ทำบ้านให้ใหญ่หรอก...” “...บางทีก็มีพวกน้ำขัง ขยะ เหม็น แต่ก็ไม่เห็นมีใครทำอะไร...” “...บางมีแม่ก็จะเตือนเรื่องพวกติดยา แม่ก็จะบอกว่าให้กลับบ้านเร็ว แต่ผมก็ไม่ค่อยเชื่อหรอก...”

กรณีศึกษาที่ 6

บอลกล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...ผมแข็งแรงนะ ไม่มีโรคเลย แต่บางทีมันเจ็บไข่ดันแถวหว่างขา เป็นๆหายๆ ไม่นานหรอก มันไม่ได้เจ็บมา ก็เลยไม่ได้ไปหาหมอ...”

บอลไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเท่าไรนัก “...ตอนนี้ไม่ได้เรียนแล้วครับ แต่ก็อยากกลับไปโรงเรียนเพราะชอบเล่นกับเพื่อนๆ ที่โรงเรียนสนุกดีครับ เป็นไปได้ก็อยากกลับไปเรียนอีก...” “...โตขึ้นก็ไปทำงานได้แล้ว ไม่เห็นต้องเรียนเลยพี่...” “...ตอนนี้ไม่ได้เรียนก็ยังหาเงินได้ แล้วก็ได้เล่นกับเพื่อนๆ แม่ผมอยากให้ผมเป็นทหารครับพี่ แต่ผมคิดว่าถ้าไม่มีงานทำจริงๆ ผมก็จะรับจ้างเข็นของที่ตลาดนี่ก็ได้...” “...ขายดอกไม้มันเหมือนหน้าที่ที่ต้องตื่นมาขาย ผมก็นอนพอ ไม่ง่วง เวลาขายก็ยังได้เล่นกับเพื่อนด้วย...”

บอลมีความคิดเห็นว่าครอบครัวของตนเองมีความสุขดีถึงแม้ว่าจะมีมารดาเพียงคนเดียว บอลกล่าวว่า “...พ่อผมตายไปแล้ว เหลือแม่คนเดียว บางทีก็คิดถึงพ่อ แม่เลี้ยงผมมาคนเดียว บางทีผมก็ดื้อ อ้อนแม่ขอตังซื้อขนม บางทีแม่ก็ตี แต่ผมไม่โกรธแม่หรอก ก็ผมดื้อเองนี่นา...”

บอลมีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า ครอบครัวมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ บอลกล่าวว่า “...พอที่บ้านไม่มีเงิน ผมก็ต้อง ทำงานหนักขึ้น เดิมเคยขายจากสองตะกร้าก็ต้องขายสามตะกร้า ผมก็ได้เล่นกับเพื่อนน้อยลง “อยากให้หนี้สินหมดครับ เพราะเราจะได้สบาย ผมจะไม่ได้ออกมาตากแดดขายดอกไม้ที่ถนน อยากให้มีคนใจบุญมาช่วยปลดหนี้ให้ครับ...”

บอลมีความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่า “...ก็ต้องทนอยู่ครับ ถึงจะแคบไปสักหน่อยเพราะเป็นบ้านของเรา” “...ขยะก็มากองอยู่หน้าบ้านผมครับพี่ ทนเหม็นเอา ตอนนี้ก็ชินแล้ว...” ส่วนเรื่องปัญหายาเสพติดในชุมชนบอลกล่าวว่า “...ก็ต้องระวังพวกติดยาครับ เพราะแม่สอนไว้ว่าอย่าไปยุ่งกับพวกติดยา ดมกาว...”

กรณีศึกษาที่ 7

ส้มกล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...หนูคิดว่าหนูสุขภาพแข็งแรงดี ไม่ค่อยป่วย เพราะหนูได้ออกกำลัง ได้ทำงาน ไม่เหมือนเด็กบางคน แบบว่าอากาศเปลี่ยนนิดหน่อยก็ป่วย แบบนั้นไม่แข็งแรง แต่หนูไม่เป็นไรเลย...”

ส้มให้ความสำคัญกับการศึกษามองว่าการศึกษาจะช่วยให้มีงานที่ดี มั่นคงแต่บางครั้งส้มก็ไม่อยากไปเรียน “...บางทีนะหนูก็ไม่อยากไปเรียน ถ้าวันไหนที่ทำการบ้านไม่เสร็จ เพราะกลัวครูตีกลัวครูลงโทษ ก็หนูทำไม่ได้มั่ง ลืมทำมั่ง หนูต้องขายดอกไม้ ครูก็ว่า ก็ตี...” ครอบครัวไม่ได้ปลูกฝังหรือเคี่ยวเข็ญเรื่องการเรียน ตามใจส้มเสียเป็นส่วนใหญ่ ถ้าไม่อยากไปโรงเรียนก็ไม่บังคับ “...หยุดอยู่บ้านก็ขายดอกไม้ หยุดก็ดี วันนั้นจะได้ขายดอกไม้ทั้งวัน ได้ตังมากขึ้น..”

ส้มมีความคิดเห็นว่าครอบครัวของตนเองว่า ครอบครัวมีความอบอุ่นดี ถึงแม้ว่าจะไม่มีผู้เป็นบิดา สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข ส้มกล่าวว่า “...แต่บางครั้งหนูก็เหงา คิดถึงพ่อบ้าง แต่มีแม่คนเดียวเด็กก็รู้สึกเหมือนมีพ่อด้วย...”

ส้มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า ครอบครัวตนเองมีปัญหาเรื่องการเงินมารดาต้องรับภาระคนเดียว “...บ้านหนูจน หนูอยากช่วยแม่ แม่เป็นคนเดียวทำงานเลี้ยงลูกคงไม่พอ ถ้าหนูช่วยแม่อีกแรง แม่ก็จะได้ไม่เหนื่อย เงินก็ได้เยอะขึ้น...”

ส้มไม่คิดว่าที่อยู่อาศัยของตนเป็นปัญหาในการดำรงชีวิต เพราะมีความคุ้นชินมาตั้งแต่เด็ก ในเรื่องครอบครัวส้มมองว่าสมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข “...แต่บางครั้งก็รู้สึกเหงาและคิดถึงพ่อ แต่มีแม่คนเดียวเด็กก็รู้สึกเหมือนมีพ่อด้วย...”

กรณีศึกษาที่ 8

นกกล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...หนูว่าหนูสายตาสั้นเพราะจะปวดตาบ่อย ปวดท้องด้วย ปวดหัว ปวดแขน ปวดขา เมื่อยตามตัวเวลากลับมาจากขายดอกไม้ เวลาตื่นนอนมาตอนเช้าจะปวดเมื่อยไปหมดจนหนูไม่อยากไปโรงเรียน...”

นกมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาว่า “...หนูคงไม่มีโอกาสได้เรียนสูงๆ เพราะที่บ้านยากจน ไม่มีเงินเรียน ไม่เหมือนคนอื่น บางครั้งก็น้อยใจกับชีวิตตัวเอง หนูอยากมีอนาคตดีดี อยากทำงานการโรงแรมหรือไม่ก็ทำงานบริการด้านการท่องเที่ยว...”

นกความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวของตนเองว่า ในบางครั้งนกก็รู้สึกมีปัญหา เพราะนกไม่ได้อยู่กับบิดามารดาตั้งแต่เด็ก นกกล่าวว่า “...ย่าเลี้ยงหนูมา กีดกันไม่ให้หนูรู้จักแม่ บางครั้งหนูก็อยากมีแม่มีพ่อ บางทีวันแม่ วันพ่อก็อยากให้พ่อกับแม่ไปเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน หนูอยากมีพ่อแม่อยู่ด้วยกันเหมือนเพื่อนคนอื่นๆ บางทีหนูก็รู้สึกไม่ชอบที่ย่าสอน ย่าหัวโบราณ หนูกลัวย่า แต่หนูก็รักเพราะอยู่กับย่ามาตั้งเด็กๆ...”

นกมีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า ครอบครัวของตนมีฐานะยากจน นกกล่าวว่า “...ที่บ้านไม่มีรายได้ที่มั่นคง หนี้เยอะ อยู่กับย่าและพี่ชาย พ่อแม่ไม่เคยช่วยเหลือเลย...”

นกมีความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่า “...บ้านหนูแข็งแรง อยู่กันแค่ 3 คน ไม่แออัด แต่หนูก็อยากทำงานเก็บเงินเยอะๆ แล้วซื้อบ้านเป็นของตัวเองดีดี ให้ย่าไปอยู่ด้วย...”

กรณีศึกษาที่ 9

โตกล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...ผมปวดท้องบ่อย อาจจะเป็นเพราะกินข้าวไม่ค่อยตรงเวลา มีป่วยบ้างนิดหน่อย ไม่บ่อย บางทีก็ปวดหัว ก็ซื้อยาจากร้านขายยามากิน เดี๋ยวก็หาย...”

โตให้ความสำคัญกับการศึกษาและชีวิตในโรงเรียน โตกล่าวว่า “...ผมขายดอกไม้ก็ไม่ได้เหนื่อยอะไร ผมจะทำการบ้านก่อนเข้านอนอยู่แล้ว ทำแป๊บเดียวก็เสร็จ...” “...ผมไปโรเรียน เพราะได้เจอ

เพื่อน ได้ซ้อมฟุตบอลด้วยกัน สนุกดีครับ...” ครอบครัวของโตก็ให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาเป็นอย่างมาก “...แม่ไม่อยากให้พวกเราหยุดเรียน อยากให้พวกเราเรียนสูง เพราะจะได้ทำงานดีๆ...”

โตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวของตนเองว่า ครอบครัวของตนไม่มีปัญหา “...จะมีบางที่พ่อกับแม่ทะเลาะกัน หรือบางทีผมทะเลาะกับพี่กับน้อง แต่ก็ไม่ได้ร้ายแรงอะไร สุดท้ายก็เข้าใจกัน ผมว่าครอบครัวเราดีกว่าครอบครัวอื่นอีก เรามีพ่อมีแม่ เด็กบางคนไม่มีพ่อไม่มีแม่...”

โตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า “...ผมอยากให้แม่ได้มีเวลาพักผ่อนเยอะ ๆ อยากให้บ้านมีเงินมากขึ้น เพราะจะทำให้อยู่ดีขึ้น...” ครอบครัวของโตมีมารดาเป็นหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว มีรายจ่ายมากกว่ารายรับทำให้ต้องมีการกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว “...แม่ต้องเหนื่อยก็เพราะยังมีหนี้อยู่ ถ้าเป็นไปได้ก็อยากให้มีใครมาช่วยจัดการหนี้ให้หมด แต่สำหรับตัวผมคงทำแค่ตั้งใจเรียนและก็ช่วยแม่หารายได้ ขายดอกจำปี เพื่ออีกหน่อยจะได้ทำงานมาเลี้ยงแม่...”

โตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่า “...บ้านอาจจะคับแคบไปหน่อย แต่ก็ต้องทนๆ อยู่ไป แต่ก็อยู่ได้ อยู่มาตั้งนานแล้ว แล้วก็ต้องอยู่ต่อไป...” โตกล่าวถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนเกี่ยวกับยาเสพติดว่า “...เรื่องเหล่านี้มันน่ากลัวครับ แต่แม่ก็สอนให้เลือกคบเพื่อน เพราะถ้าคบเพื่อนไม่ดีก็อาจจะถูกชวนไปดมกาว...”

กรณีศึกษาที่ 10

เล็กกล่าวถึงสุขภาพของตนเองว่า “...ผมสบายดี นาน ๆ ทีจะไม่สบาย บางครั้งจะปวดหัวบ่อยๆ แต่ซื้อยามากินก็หาย ไม่เป็นอะไรมาก ทนเอา ขายไปขายมาก็ลืมปวดหัว...”

เล็กมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ เล็กกล่าวว่า “...ผมอยากไปโรงเรียน จะได้เจอเพื่อนๆ และถ้าโตขึ้น มีความรู้ก็สามารถดูแลพ่อแม่ได้” ครอบครัวเล็กให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาเป็นอย่างมากเพราะเห็นว่าการศึกษาจะทำให้บุตรมีความรู้ เมื่อโตขึ้นก็สามารถที่จะนำความรู้เหล่านี้ไปสมัครงาน และหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้ “...แต่บางครั้งผมก็ไม่ตั้งใจเรียน เวลาจะทำการบ้าน หรืออ่านหนังสือบางทีก็งง ๆ มันยาก เรียนตามเพื่อนไม่ค่อยทัน บางทีก็ทำให้ถูกคุณครูทำโทษ...”

เล็กมีความคิดเห็นว่าครอบครัวของตนเองว่าไม่มีมีปัญหาครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีเวลาอยู่ด้วยกัน ใครมีเรื่องไม่สบายใจสามารถปรึกษาสมาชิกคนอื่นในครอบครัวได้ บิดามารดามีความเข้าในสิ่งที่เล็กสนใจ เช่น อยากเล่นฟุตบอล บิดามารดาก็ให้การสนับสนุน ถึงแม้ว่าบางครั้งบิดามารดาจะทะเลาะกันบ้าง แต่ก็ไม่ร้ายแรง

เล็กมีความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของครอบครัวว่า "...ที่บ้านขายของ แต่ก็ขายดีบ้างไม่ดีบ้าง มีหนี้เยอะ แม่เลยต้องทำงานหนักขึ้น พ่อก็ทำงานไม่ค่อยจะได้ กินเหล้า ทำงานไม่ไหวหรอก ผมกับโตก็เลยต้องออกมาขายจำปีช่วยแม่อีกแรง เอาเงินมาใช้หนี้..." "...ผมเป็นห่วงแม่ แม่ทำงานหนักกลัวว่าแม่จะไม่สบาย ผมก็ช่วยแม่ได้แค่ขายดอกจำปี หาเงินมากินมาใช้ไปวัน ๆ..."

เล็กมีความคิดเห็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของตนเองว่า "...อยู่แบบนี้มาตั้งแต่เด็ก มันชักแคบอยากให้แม่มีที่เก็บของที่จะเอามาขาย มันไม่มีที่เก็บ เต็มไปหมด..."

สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตทั้งวิธีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมี 5 ประการ คือ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน และปัญหายาเสพติดและอื่นๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย

การมีสุภาพดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตให้มีความสุข ถ้าสุขภาพไม่แข็งแรง จะทำให้ความสามารถในการประกอบกิจกรรมอื่นในชีวิตให้มีความสุขได้ลดน้อยลง

วิถีชีวิตด้านวิธีการกินของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา ไม่ครบ 3 มื้อ ทำให้เด็กส่วนใหญ่มีรูปร่างผอม แคระแกร็น น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข บางรายมีอาการปวดท้องเพราะทานอาหารไม่เป็นเวลา ดังคำกล่าวของโต (กรณีศึกษาที่ 9) ว่า "...ผมปวดท้องบ่อย อาจจะเป็นเพราะกินข้าวไม่ค่อยตรงเวลา

วิถีชีวิตด้านวิธีการอยู่และวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ที่เด็กต้องตื่นแต่เช้า นอนดึก ใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านมากกว่าในบ้าน ต้องทำงานขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรทุกวันบนถนนที่เต็มไปด้วยฝุ่นควัน เด็กหลายคนยังต้องเรียนหนังสือในตอนกลางวัน ทำให้เด็กขายดอกไม้อาจจะได้รับพักผ่อนไม่เพียงพอ เกิดความเครียด สุขภาพกายอ่อนล้า อีกทั้งยังได้รับมลพิษทางอากาศจากการทำงานสะสมในร่างกาย และเสี่ยงต่อการได้รับอุบัติเหตุ ดังคำกล่าวของดอย (กรณีศึกษาที่ 1) ว่า "...ปวดหัวบ่อย เพราะเคยถูกรถชนตอนขายดอกไม้ ปวดตั้งแต่อยู่โรงพยาบาล แต่ก็ไม่ได้สนใจ คิดว่ากินยาแล้วเดี๋ยวก็หาย..." และคำกล่าวของนก (กรณีศึกษาที่ 8) ว่า "...ปวดท้อง ปวดหัว ปวดแขน ปวดขา เมื่อยตามตัวเวลากลับมาจากขายดอกไม้ เวลาตื่นนอนมาตอนเช้าจะปวดเมื่อยไปหมดจนหนูไม่อยากไปโรงเรียน..."

ด้วยวิธีการอยู่และวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กเหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของเด็กในระยะยาว ถึงแม้ว่าเด็กบางคนจะกล่าวว่า "...หนูชินแล้วที่ต้องออกไปขายดอกไม้ ต้องนอนดึก แล้วพี่จะให้หนูทำยังไง ถ้าหนูไม่ได้ทำงานหนูก็ไม่มีเงิน..." แต่วิถีชีวิตเหล่านั้นก็เป็นการฝืนธรรมชาติของเด็ก เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต ควรได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ ได้รับการพัฒนาสมอง สติปัญญา และพัฒนาการให้เจริญก้าวหน้าสมวัย

นอกจากนี้เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชยังมีการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ บ้างในช่วงอากาศเปลี่ยนแปลง เช่น ปวดหัว เป็นไข้หวัด บางรายมีปัญหาสุขภาพเนื่องจากวิธีการอยู่และวิธีการได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาและผู้ปกครองที่ไม่พิถีพิถันมากนักในเรื่องสุขอนามัยของเด็ก เช่น มีปัญหาฟันผุ เป็นเหา และโรคผิวหนัง

แต่ถึงอย่างไรก็ตามเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกคนก็มีสิทธิตามโครงการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (30 บาทรักษาทุกโรค) โดยเด็กกลุ่มนี้จะใช้บริการอยู่ที่โรงพยาบาลรามาธิบดี โรงพยาบาลหัวเฉียว และโรงพยาบาลวชิรพยาบาล เวลาเจ็บป่วยเด็กเหล่านี้จะได้รับสิทธิในการรับบริการดูแลสุขภาพ และการรักษาพยาบาลที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยเสียค่าบริการเพียง 30 บาท ต่อครั้ง ซึ่งเด็กขายดอกไม้ก็ได้รับความสะดวกสบายจากการรักษาพยาบาลตามสิทธิ เพราะโรงพยาบาลอยู่ไม่ไกลจากชุมชน บางครั้งเจ็บป่วยเล็กน้อยก็ซื้อยามารับประทานเองจากร้านขายยาที่มีเภสัชกร

2. ปัญหาด้านการศึกษา

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่ไม่ไกลจากชุมชนเท่าไรนัก คือ โรงเรียนวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร โรงเรียนกิ่งเพชร โรงเรียนวัดพยายังค์ เด็กเหล่านี้ได้รับการศึกษาฟรีตามสิทธิ และโรงเรียนมีสวัสดิการสำหรับเด็กในเรื่องอาหารกลางวันฟรี แต่บางครั้งเด็กต้องมีค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ เช่น ค่าเดินทาง ค่าขนม ค่ารายงานและกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากที่โรงเรียนรับผิดชอบ ซึ่งทางครอบครัวเด็กขายดอกไม้ไม่มีเงินทุนสนับสนุนอย่างเพียงพอ เนื่องจากครอบครัวมีรายได้น้อย ทำให้ครอบครัวไม่สามารถสนับสนุนการเรียนของเด็กได้อย่างต่อเนื่อง

ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพและฐานะทางครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่เด็กต้องขายดอกไม้ทุกวันมีผลกระทบต่อความพร้อมของเด็กต่อการเรียน บางวันขายดอกไม้จนดึก นอนตื่นสาย ไปโรงเรียนสาย บางวันเวลาเรียนมักจะมีปัญหาง่วงนอน เรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง และเรียนไม่ทันเพื่อน บางวันสุขภาพร่างกายอ่อนเพลียทำให้ไม่อยากไปโรงเรียน บางวันต้องหยุดเรียนเพื่อมาขายดอกไม้หาเงินเลี้ยงตนเองและครอบครัว ซึ่งการที่ขาดเรียนบ่อยทำให้เด็กเกิดความขี้เกียจ ติดเป็นนิสัย และไม่เห็นความสำคัญของการไปโรงเรียน

นอกจากนี้ด้วยวิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กที่ไม่พิถีพิถันและใส่ใจเรื่องการเรียนของเด็ก ขาดการให้คำแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับการเรียน เนื่องจากบิดามีการศึกษาต่ำ บางครั้งเด็กทำการบ้านไม่ได้ ไม่มีใครสอน บางวันขายดอกไม้จนดึกลืมทำการบ้าน กลัวถูกครูลงโทษ จึงไม่อยากไปโรงเรียน และด้วยฐานะของครอบครัวที่ยากจน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายดอกไม้ของเด็กทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเต็มใจให้เด็กหยุดเรียนมาช่วยขายดอกไม้เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว

แต่ถึงอย่างไรก็ตามเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ยังคงมองว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในชีวิต เพราะการศึกษาจะช่วยให้พวกเขามีงานทำ มีรายได้หาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

3. ปัญหาครอบครัว

ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีอยู่ของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่บิดาติดสุรา เที่ยวเตร่ ไม่กลับบ้าน ไม่รับผิดชอบครอบครัว บางรายเมาสุราอาละวาด ทะเลาะกับมารดา ใช้ความรุนแรงในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย เช่น การตบตี ชกต่อย หรือความรุนแรงทางวาจา เช่น การด่าทอ การเพิกเฉยไม่ใส่ใจ เป็นต้น ซึ่งการใช้ความรุนแรงเหล่านี้เป็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อเด็กในฐานะที่เป็นสมาชิกในครอบครัว เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็ก เด็กอาจจะซึมซับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงเหล่านี้และนำไปปฏิบัติกับผู้อื่น หรือนำไปปฏิบัติกับครอบครัวคนใกล้ชิดเมื่อตนเองโตเป็นผู้ใหญ่

นอกจากนี้ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีอยู่ วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ และวิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กขายดอกไม้ที่ต้องทำงานนอกบ้านทุกวัน ครอบครัวมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันน้อย บิดามารดาเลี้ยงดูอย่างปล่อยปละละเลย บางครอบครัวขาดบิดา บางครอบครัวขาดทั้งบิดามารดา เด็กอาจไม่ได้รับความรักความอบอุ่น ความเข้าใจ และการดูแลให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิดเหมาะสม อาจทำให้เด็กกลุ่มนี้รู้สึกขาดความรักความอบอุ่น มีพฤติกรรมเก็บกด ก้าวร้าว และเข้าไปข้องเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ลักขโมย ติดเกมส์ ติดการพนัน เข้ากลุ่มอันธพาล และขายบริการทางเพศ เป็นต้น

4. ปัญหาความยากจน

ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ต้องรับภาระหาเลี้ยงครอบครัวโดยการเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร โดยมีกำไรที่ขายดอกไม้ได้วันละประมาณ 250-300 บาท ซึ่งลำพังรายได้จากการขายดอกไม้นั้นไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายที่ต้องชำระภาระหนี้สินรายวันด้วย หรือแม้แต่จะไปทำงานอื่นที่มีรายได้มากกว่าการขายดอกไม้เด็กเหล่านี้ก็ไม่มีทักษะ ความรู้เพียงพอ ทำให้เด็กขายดอกไม้ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่อย่างขัดสนโดยการเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรต่อไป

จากผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สุกัญญา พรโสภา (2546: 19) พบว่า แม้ว่าอาชีพขายดอกไม้จะทำรายได้ให้เด็กเพื่อช่วยเหลือเลี้ยงดูครอบครัวได้ แต่การประกอบอาชีพนี้ก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาให้มีความยั่งยืนและมั่นคงสำหรับเด็กและครอบครัวได้ เพราะปัจจัยหลักที่ทำให้

ขายดอกไม้ คือ การเรียกร้องความสงสารจากผู้ซื้อทำให้อุดหนุนดอกไม้จากเด็ก ดังนั้น เมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นและเขาสู่วัยรุ่น การประกอบอาชีพเหล่านี้ก็ไม่สามารถทำได้ต่อไป ดังนั้นเด็กจึงต้องหาหนทางในการประกอบอาชีพใหม่ ซึ่งการขายดอกไม้นั้นก็เป็นเพียงการหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น

5. ปัญหายาเสพติดและปัญหาอื่นๆ

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจัดว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อปัญหายาเสพติดและปัญหาอื่น ๆ เพราะอยู่ในช่วงวัย 10-15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่อยากรู้อยากลอง รักสนุก และหลงเชื่อผู้อื่นได้ง่าย และด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีอยู่ วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ และวิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนของเด็ก ที่ใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านมากกว่าในบ้าน ต้องทำงานหาเงินจนค่ำมืด เที่ยวเล่นดึกดื่น ครอบครัวปล่อยปละละเลย อีกทั้งฐานะทางเศรษฐกิจการเงินของครอบครัวที่ยากจน รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ก็ยิ่งเป็นแรงผลักดันให้เด็กก้าวเข้าสู่เส้นทางที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ปัญหาติดยาเสพติด สารระเหย การค้ายาบ้า ติดสุรา การลักเล็กขโมยน้อย และการขายบริการทางเพศ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ อาจเริ่มต้นจากครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านที่ติดยาเสพติดจนเด็กเกิดการลอกเลียนแบบ และหรือจากการถูกชักจูงจากคนภายนอกที่เป็นลูกค้าซื้อดอกจำปี

การแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การศึกษาการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ สวัสดิการสังคมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้แก่เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ความเห็นของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเกี่ยวกับปัญหาการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สวัสดิการสังคมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้แก่เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะหน่วยงานหลักในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับเด็กได้ทำการสำรวจบริเวณสี่แยกไฟแดงในปี พ.ศ. 2549 พบว่ามีเด็กขายพวงมาลัยและดอกไม้ 4 จุด คือ แยกกรมศุลกากร แยกประดิพัทธ์ แยกเทิดดำริ และแยกยมราช โดยแยกยมราชเป็นแยกที่มีเด็กในวัยเรียนมาเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวการจราจรมากที่สุด จำนวน 20 ครอบครัว เด็กจำนวน 34 คน อายุระหว่าง 6-15 ปี ซึ่งเป็นทั้งเด็กก่อนวัยประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา พบว่าครอบครัวเหล่านี้ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีที่พักอาศัยเป็นของตนเอง มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ต้องกู้หนี้ยืมเงินทุนนอกระบบมาหมุนเวียนใช้จ่ายซึ่งดอกเบี้ยราคาสูง จึงต้องให้เด็กช่วยขายดอกไม้เพื่อเสริมรายได้ของครอบครัว อันเป็นการเสี่ยงต่อสวัสดิภาพของเด็ก (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2549: 1-2)

ดังนั้น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งมีภารกิจโดยตรงในการช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตลอดจนการสงเคราะห์ฟื้นฟู และพัฒนาศักยภาพครอบครัวกลุ่มเป้าหมายให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งต้องแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจริงจัง โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางด้านการช่วยเหลือสงเคราะห์ และการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ตลอดจนระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อช่วยเหลือเด็กและแก้ไขปัญหาควบคู่กันไป จึงได้ดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือ ป้องกัน แก้ไข พัฒนา และฟื้นฟู เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชให้มีความกินดีอยู่ดี (Well-being) มีคุณภาพชีวิตที่ดี (Quality of life) สามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องส่งเด็กมาเสี่ยงขายดอกไม้บนผิวจราจร โดยได้จัดตั้งคณะทำงานช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราช ซึ่งปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

คณะทำงานช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราช

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้แต่งตั้งคณะทำงานช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราช เมื่อปี 2549 โดยให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ในฐานะหน่วยงานหนึ่งที่มีภาระหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองเด็กและส่งเสริมให้ครอบครัว ชุมชน มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองเด็ก โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติ

คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือครอบครัวดังกล่าวในลักษณะบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2549: 1-4)

1 อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2. รองอธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	ประธานคณะทำงาน
3. รองอธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	รองประธานคณะทำงาน
4. ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	คณะทำงาน
5. ผู้แทนกรุงเทพมหานคร	คณะทำงาน
6. ผู้แทนการรถไฟแห่งประเทศไทย	คณะทำงาน
7. ผู้กำกับการศูนย์สวัสดิภาพเด็ก เยาวชน และสตรี หรือผู้แทน	คณะทำงาน
8. ผู้แทนสถานีตำรวจนครบาลพญาไท	คณะทำงาน
9. ผู้แทนสถานีตำรวจนคบาลนางเลิ้ง	คณะทำงาน
10. ผู้แทนสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	คณะทำงาน
11. ผู้อำนวยการสำนักบริการสวัสดิการสังคม หรือผู้แทน	คณะทำงาน
12. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 2	คณะทำงาน
13. ผู้แทนชุมชน	คณะทำงาน
14. ผู้แทนชุมชน	คณะทำงาน
15. ผู้อำนวยการสำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้าหญิงและเด็ก	คณะทำงานและเลขานุการ
16. ผู้อำนวยการส่วนคุ้มครองสวัสดิภาพหญิงและเด็ก	คณะทำงานและ ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะทำงานมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

2. ดำเนินการแก้ไขปัญหาเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช โดยประสานความร่วมมือการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

3. ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

แนวทางการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของชุมชนโค้งรถไฟยมราช

คณะทำงานให้การช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้มีแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างเร่งด่วน 5 ด้าน คือ

1. ด้านการประกอบอาชีพ ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมอาชีพครอบครัวเด็กขายดอกไม้ทั้ง 20 ครอบครัว เมื่อวันที่ 27–28 สิงหาคม พ.ศ. 2549 ณ ชุมชนโค้งรถไฟยมราช โดยการสำรวจและแบ่งกลุ่มครอบครัวเป็นครอบครัวที่ยังไม่มีอาชีพที่แน่นอนและครอบครัวที่มีอาชีพอยู่แล้ว เช่น ค้าขาย รับซื้อของเก่า โดยเชิญวิทยากรจากสำนักงานแรงงานเขตพื้นที่ 4 (กรมการจัดหางาน) , สำนักพัฒนาสังคมและสวัสดิการกรุงเทพ ฯ 2 (ดินแดง) และจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มาให้ความรู้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการรายได้และส่งเสริมการออม ผลจากการดำเนินงานพบว่า กลุ่มครอบครัวมีความสนใจการรับงานมาทำที่บ้าน ซึ่งคณะวิทยากรจากกรมการจัดหางานได้ให้คำแนะนำในเบื้องต้นว่าชุมชนจะต้องรวมกลุ่มและศึกษาดูงานจากกลุ่มในชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาฝึกฝนภายในกลุ่มให้มีความชำนาญก่อนรับงานมาทำ

2. ด้านหนี้สินนอกระบบ ศูนย์สวัสดิภาพเด็ก เยาวชน และสตรี ร่วมกับสถานีตำรวจนครบาลพญาไท สืบเสาะหาตัวเจ้าหนี้จากครอบครัวที่เป็นลูกหนี้ เพื่อเตรียมการดำเนินคดีตามกฎหมายกับเจ้าหนี้นอกระบบในเบื้องต้น ได้ดำเนินการนำร่องกับ 2 ครอบครัว ซึ่งได้ให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อสอบข้อมูลและนำไปถึงผู้ที่เป็นเจ้าหนี้ และเมื่อทราบข้อมูลแล้วจะใช้วิธีการตามขั้นตอนของตำรวจขยายผลไปยังครอบครัวอื่นต่อไป

3. ด้านการศึกษาเด็ก ได้จัดสวัสดิการเร่งด่วนด้านการศึกษา ดังนี้

3.1 การขอความร่วมมือโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชศึกษาอยู่ อาทิ โรงเรียนวัดบรมนิวาส โรงเรียนวัดพระยายัง โรงเรียนวัดสัมมานัมบริการ และโรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย ในการส่งเสริมความประพฤติและกวดขันการเข้าเรียนของเด็กกลุ่มนี้เป็นพิเศษ หากปรากฏว่าเด็กไม่ไปโรงเรียนหรือมีปัญหาด้านการเรียน ขอให้ประสานกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่อไป จากการดำเนินงานดังกล่าวพบว่าผู้ปกครองของเด็กในชุมชน เริ่มสนับสนุนให้เด็กได้ไปเรียนหนังสือมากขึ้น โดยมิให้เด็กออกไปเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรอีก

แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่ยังให้เด็กเร่ขายดอกไม้ ซึ่งสำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้าหญิงและเด็กในฐานะคณะทำงาน จักได้ดำเนินการติดตามเยี่ยมประสานกับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

3.2 ดำเนินโครงการ Day Camp ค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัวเพื่อการพัฒนาเด็ก ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2549 ณ สวนวิชรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) โดยนำเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ 23 ครอบครัว จำนวน 80 คน ร่วมกิจกรรมเพื่อเปิดโลกทัศน์ของการเรียนรู้สู่สังคมภายนอก เช่น การศึกษาวงจรชีวิตของผีเสื้อและแมลง และการเรียนรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยบนท้องถนนและกฎจราจร ซึ่งผลจากการจัดกิจกรรมดังกล่าว เด็ก ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ ความสนุกสนาน อาทิ การขายพันธุ์ของผีเสื้อ การดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการขับขี่และการข้ามถนนอย่างปลอดภัย โดยเด็ก ๆ และผู้ปกครองได้แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ การรู้จักเครื่องหมายจราจรและการขับขี่อย่างปลอดภัย โดยใช้จักรยานซึ่งเด็ก ๆ ต้องการให้มีกิจกรรมอย่างนี้อย่างต่อเนื่อง

4. ด้านการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ได้ดำเนินการดังนี้

4.1 สนับสนุนอุปกรณ์กีฬา ประกอบด้วย ฟุตบอล 8 ลูก ตะกร้อ 2 ลูก บาสเกตบอล 2 ลูก เชือกกระโดด 3 ชุด และแบดมินตัน 5 ชุด รวมถึงขนมและนมเด็ก 2 ลัง ให้แกนนำเยาวชนด้านกีฬานำไปแจกจ่ายให้กับเด็ก ๆ

4.2 ดำเนินโครงการรักเรียน รักเล่น รักกัน สร้างสรรค์ชุมชน (Spot day) ในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2549 ณ สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี โดยการนำเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราช จำนวน 50 คน จัดกิจกรรมเชื่อมโยงให้เกิดความรัก ความสามัคคี และสมานฉันท์ โดยใช้กีฬาเป็นสื่อเพื่อให้เด็ก ๆ ได้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และมีทักษะในการเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ ซึ่งผลจากการจัดกิจกรรมดังกล่าว เด็ก ๆ ที่เข้าร่วมโครงการมีความสนุกสนาน ร่วมมือ ร่วมใจในการร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียง โดยไม่คำนึงถึงการแพ้ชนะเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการร่วมกิจกรรมที่จะต้องมีความสามัคคีร่วมกัน

5. ด้านการสร้างความตระหนักในการปกป้องคุ้มครองเด็กและคุณภาพชีวิตของครอบครัว ได้ดำเนินการ ดังนี้

5.1 ดำเนินโครงการครอบครัวบำบัด ในวันที่ 21-24 สิงหาคม พ.ศ. 2549 โดยดำเนินงานกับครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้รับรู้ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมายและสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่กับครอบครัวขายดอกไม้ พบว่า มีครอบครัวที่จะต้องลงช่วยเหลือ บำบัด ในรูปแบบต่างๆ อย่างเร่งด่วน จำนวน 6 ครอบครัวเนื่องจากเด็กไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นระยะเวลานาน ครอบครัวและเด็กไปขอทาน คนในครอบครัวติดยาเสพติด เป็นต้น จำนวน 5 ครอบครัวที่จะช่วยเหลือจัดกิจกรรมเสริมทักษะการเลี้ยงดูบุตรอย่างต่อเนื่อง เช่น ทักษะการดูแลบุตร การจัดการกับปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ ครอบครัวเหล่านี้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ระดับหนึ่ง จำนวน 14 ครอบครัว ที่สามารถดูแลเด็กได้ มีเครือข่ายญาติพี่น้องในชุมชนที่จะให้ความช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉิน ครอบครัวและเด็กกลุ่มนี้จึงอาจต้องเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับครอบครัวเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาครอบครัวให้สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

5.2 ดำเนินโครงการพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ (ประกวดเรียงความ) ในวันที่ 9-23 กันยายน พ.ศ. 2549 ณ ชุมชนโค้งรถไฟยมราช โดยการส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ผ่านการเขียนเรียงความและการวาดภาพ มีเด็กสนใจส่งผลงานเข้าประกวดจำนวน 80 ชิ้น แบ่งเป็นเรียงความ 26 ชั้น และวาดภาพ 54 ชิ้น ซึ่งในการประกวดทั้งสองประเภท ผู้ชนะเลิศรางวัลที่ 1 จะได้รับเงินรางวัล 1,000 บาท รางวัลที่ 2 เงินรางวัล 500 บาท รางวัลที่ 3 เงินรางวัล 300 บาท รางวัลชมเชยเงินรางวัล 200 บาท และเด็กที่ส่งผลงานเข้าร่วมการประกวดได้รับรางวัลปลอบใจคนละ 100 บาท ซึ่งผลการดำเนินงานพบว่า เด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีความสนใจ ให้ความร่วมมือ มีความคิดสร้างสรรค์กับกิจกรรมดังกล่าว และต้องการให้มีกิจกรรมแบบนี้อย่างต่อเนื่อง

นอกจากคณะทำงานช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราช ที่แต่งตั้งเมื่อปี 2549 แล้ว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้จัดสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ดังนี้ (กรมพัฒนาสังคมสวัสดิการ, 2549: 1-10)

โครงการเพิ่มทักษะชีวิตและพัฒนาศักยภาพครอบครัวเด็กขายมาลัย-ดอกไม้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดโครงการเพิ่มทักษะชีวิตและพัฒนาศักยภาพครอบครัวเด็กขายมาลัย-ดอกไม้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถประกอบอาชีพช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องให้เด็กมาเสี่ยงภัยบนท้องถนน

2. เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์และสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กในครอบครัวกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในภาวะยากลำบาก

3. เพื่อสร้างการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวและแก้ไขปัญหา

โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นครอบครัวเด็กที่ประกอบอาชีพขายมาลัย ดอกไม้ กระดาษ ลูกอม บนท้องถนนในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เขตราชเทวี และชุมชนหลังโรงเรียนศึกษานารี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 ครอบครัว วิธีการดำเนินงานจะเน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่การพึ่งตนเอง โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้วิธีการดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา สำรวจสภาพปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการในการช่วยเหลือเพื่อนำมาวางแผนในการจัดทำโครงการ

2. ขั้นวางแผนดำเนินการ เป็นการนำผลการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการแก้ไขและพัฒนามาวางแผนในการจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ ได้แก่

2.1 จัดการประชุม/อบรม สัมมนา เพื่อให้ความรู้เรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็ก และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

2.2 ให้บริการช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การช่วยเหลือเงินทุน/อุปกรณ์เพื่อประกอบอาชีพ การฝึกอาชีพ การหางานให้ทำที่บ้าน การช่วยเหลือสงเคราะห์แบบมีเงื่อนไข เช่น การช่วยเหลือทุนการศึกษาเด็กโดยต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและไม่ให้เด็กหยุดเรียนเพื่อขายดอกไม้ เป็นต้น

2.3 จัดค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัว เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของความเป็นครอบครัวและปรับพฤติกรรมให้มีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองต่อครอบครัวและสังคม ในบทบาทและสถานภาพต่าง ๆ

2.4 จัดระเบียบสถานที่/เวลาขาย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างเป็นรูปธรรม

2.5 ผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์ต่อสาธารณะไม่ซื้อมาลัย ดอกไม้ จากเด็ก เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ไม่สนับสนุนให้เด็กต้องแบกรับภาระกันวัย เป็นต้น

2.6 ส่งเสริมภาคีเครือข่ายให้มีส่วนร่วมในการจัดระเบียบอาชีพขายพวงมาลัย-ดอกไม้ เช่น การสนับสนุนสถานที่จำหน่าย (หนึ่งหน่วยงาน หนึ่งมาลัย) การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาต่อเนื่องแก่เด็ก การสนับสนุนส่งเสริมอาชีพทดแทน เป็นต้น

2.7 กระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

3. ขั้นสรุปบทเรียนประเมินผล เป็นการสรุปบทเรียนในการดำเนินงานแต่ละครั้ง และประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มฯ เพื่อประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางในการแก้ปัญหาและขยายผลไปสู่การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ต่อไป

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานโดยการประชุมกลุ่ม การเยี่ยมบ้าน การนิเทศติดตามผลการดำเนินงาน และสรุปกระบวนการดำเนินงานปรากฏดังภาพที่ 3

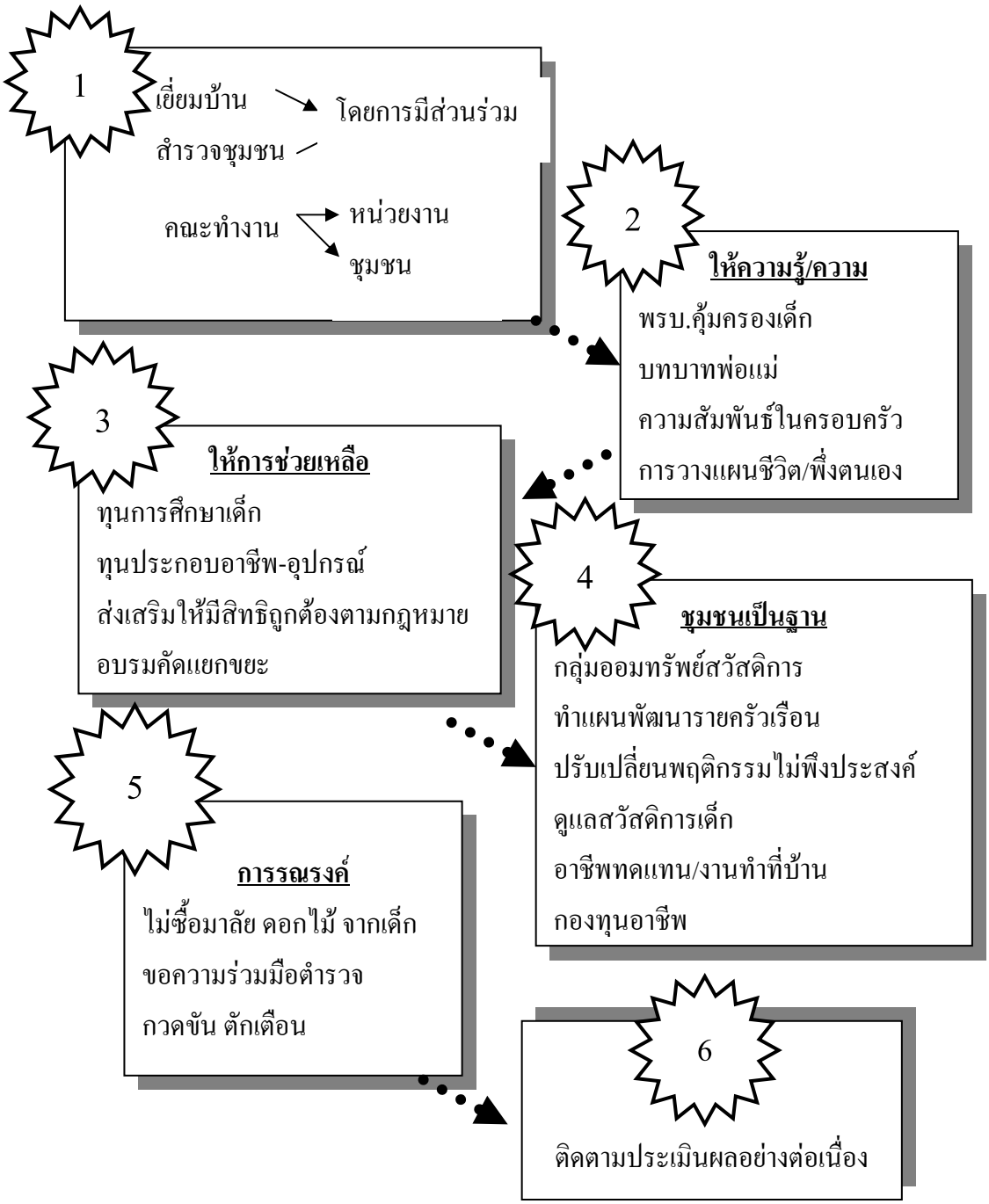

ภาพที่ 3 แสดงขั้นตอนการเพิ่มทักษะและพัฒนาศักยภาพครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ที่มา: วัลย์ลิกา สรรเสริญชูโชติ (2549)

ตามโครงการเพิ่มทักษะชีวิตและพัฒนาศักยภาพครอบครัวเด็กขายมาลัย-ดอกไม้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มุ่งสู่ผลลัพธ์ที่คาดไว้ดังนี้

1. เด็กในครอบครัวเป้าหมายไม่ต้องออกมาขายดอกไม้ มาลัย กระดาษ และลูกอม บนท้องถนน และได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างต่อเนื่องทุกคน มีความปลอดภัยในชีวิต และได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีความสุขตามวัย

2. ครอบครัวเป้าหมายมีส่วนร่วมในการจัดระเบียบอาชีพตามแผน ละสามารถช่วยเหลือตนเองทางด้านเศรษฐกิจได้

3. ครอบครัวรวมกลุ่มเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง โดยดูจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นและความต่อเนื่องในการดำเนินงานของกลุ่ม

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการสังคมและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อบ้านมั่นคง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการสังคมและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อบ้านมั่นคง เป็นโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการปี เมื่อปี พ.ศ. 2548

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการสังคม (ออม 30 บาทต่อเดือน) มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสวัสดิการให้สมาชิก ช่วยแก้ไขความเดือดร้อน และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ต้องการให้เกิดความเสมอภาคในสังคม เพื่อต้องการพัฒนาคนให้พึ่งตนเอง เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีสัจจะ มีวินัยในตนเอง ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด เป็นคนมีเหตุผล เอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อบ้านมั่นคง (ออม 100 บาทต่อเดือน) มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการจัดสวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัยให้สมาชิก เพื่อช่วยแก้ไขความเดือดร้อน รองรับปัญหาเมื่อถูกไล่รื้อ เตรียมความพร้อมจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อเคหะสถานและเข้าสู่โครงการบ้านมั่นคงของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในอนาคต โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อที่อยู่อาศัยร่วมกัน สร้างพลังและอำนาจต่อรองเพื่อชีวิตและอนาคตของลูกหลานให้อยู่อย่างมั่นคงปลอดภัยและมี

ศักดิ์ศรี โดยกำหนดเงื่อนไขการออมไว้ คือ เป็นการออมเงินเพื่อที่อยู่อาศัยเท่านั้น โดยในระยะ 2 ปีแรกไม่มีการนำเงินมาปล่อยกู้ให้แก่สมาชิกโดยเด็ดขาด

ทุนการศึกษาตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มอบทุนการศึกษาตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย ระดับอนุบาลและประถมศึกษารายละ 6,000 บาท ระดับมัธยมศึกษารายละ 10,000 บาท ให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ดังนี้

ในปีงบประมาณ 2548 วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2548ได้ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กขายดอกไม้ จำนวน 25 ทุนเป็นเงินทั้งสิ้น 158,000 บาท แบ่งเป็นระดับอนุบาล/ประถมศึกษา 23 ราย เป็นเงิน 138,000 บาทและ ระดับมัธยมศึกษา 2 ราย เป็นเงิน 20,000 บาท

และในปีงบประมาณ 2549 ณ วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2549 มีเด็กขายดอกไม้ได้รับทุนการศึกษา จำนวน 45 รายเป็นเงินทั้งสิ้น 282,000 บาท แบ่งเป็นระดับอนุบาล/ประถมศึกษา 42 ราย เป็นเงิน 252,000 บาท และระดับมัธยมศึกษา 3 ราย เป็นเงิน 30,000 บาท

เงินทุนประกอบอาชีพ อุปกรณ์ และทักษะประกอบอาชีพ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้สนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพและอุปกรณ์ประกอบอาชีพ ตามความต้องการ เช่น รถเข็นขายผลไม้ ตาชั่ง รถซาเล้งเก็บของเก่า ถังไอศกรีม เป็นต้น

โดยในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2548 ได้ทำการมอบรถเข็นถังไอศกรีม และเงินทุนประกอบอาชีพทุนละ 2,000 บาท จำนวน 3 ครอบครัว ทุนละ 1,000 บาท 14 ครอบครัว และเงินสงเคราะห์ครอบครัว ๆ ละ 2,000 บาท จำนวน 3 ครอบครัว เป็นเงินทั้งสิ้น 62,200 บาท

และในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2549 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้มอบเงินทุนประกอบอาชีพให้ครอบครัวขายดอกไม้ 16 ครอบครัว ๆ ละ 1,000 บาท จำนวน 1 ครอบครัว ครอบครัวละ 2,000 บาท จำนวน 11 ครอบครัว และครอบครัวละ 3,000 บาท จำนวน 4 ครอบครัวเป็นเงินทั้งสิ้น 35,000 บาท

นอกจากนี้กระทรวงยังได้สนับสนุนทักษะการประกอบอาชีพ โดยการจัดกลุ่มฝึกอาชีพตามความต้องการ เช่น จัดฝึกอบรมอาชีพทำของเล่นพื้นบ้านเชิงธุรกิจแก่ครอบครัวเด็ก 40 คน เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 โดยทีมวิทยากรจากกลุ่มรุ่งอรุณของเล่นพื้นบ้าน ซึ่งมีเครือข่ายผู้ผลิตและจำหน่ายทั่วประเทศ และจัดอบรมขัดแยกขยะแก่ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพขายของเก่า เป็นต้น

เงินสงเคราะห์ครอบครัว

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้สนับสนุนเงินสงเคราะห์ครอบครัวให้กับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชตามความจำเป็น โดยในปีงบประมาณ 2549 วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2549 มอบเงินสงเคราะห์ครอบครัวให้กับครอบครัวขายดอกไม้จำนวน 10 ครอบครัว ๆ ละ 1,000 บาท จำนวน 3 ครอบครัว ครอบครัวละ 1,500 บาท จำนวน 1 ครอบครัว ครอบครัวละ 2,000 บาท จำนวน 3 ครอบครัว ครอบครัวละ 3,000 บาท จำนวน 2 ครอบครัว และครอบครัวละ 4,000 บาท 1 ครอบครัว รวมทั้งสิ้น 15,000 บาท

ให้คำแนะนำปรึกษา

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง การอบรมเลี้ยงดูสั่งสอนเด็กในครอบครัว และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขลักษณะภายในบ้านเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขกายสุขใจตามสมควร อีกทั้งยังสร้างความตระหนักและปรับเปลี่ยนทัศนคติของครอบครัวที่สนับสนุนให้เด็กเสี่ยงอันตรายหารายได้เข้าครอบครัว

สื่อรณรงค์

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดทำสื่อรณรงค์ โดยเน้นให้ทุกภาคส่วนของสังคมร่วมกันปกป้องคุ้มครองเด็ก โดยงดการสนับสนุนซื้อสินค้าและบริการจากเด็กบนผิวการจราจร ร้านอาหาร และสถานบริการต่าง ๆ ดังนี้

1. ป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ เริ่มติดตั้งบริเวณถนนสาธรมุ่งหน้าไปยังสะพานไทย–เบลเยี่ยม ในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 เป็นระยะเวลา 1 เดือน และบริเวณด้านหน้ากรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

2. ตัววิ่ง โดยได้ประสานขอความอนุเคราะห์หน่วยงานต่าง ๆ อาทิ สถานีโทรทัศน์ทุกช่อง และหน่วยงานราชการต่าง ๆ อาทิ กทม. กระทรวงศึกษาธิการ และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

3 โปสการ์ดติดแสตมป์ เพื่อให้สังคมร่วมแสดงเจตนารมณ์ในการร่วมปกป้องคุ้มครองเด็ก ส่งมายังกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยจะแจกจ่ายในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 10,000 แผ่น

4. สติ๊กเกอร์รณรงค์ 10,000 แผ่น มีข้อความดังนี้
   “เด็กอยู่ในวัยสดใส ต้องการความรัก เอาใจใส่ดูแลอย่างปลอดภัย ให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย”
   “อย่าสนับสนุนให้เด็กต้องแบกรับภาระเกินวัย”
   “รักเด็ก ร่วมกันปกป้องคุ้มครองเด็ก”

5. แผ่นพับประชาสัมพันธ์ จำนวน 5,000 แผ่น

6. ทำ Spot วิทยุโดยบริษัท INN โดยมุ่งเน้นให้สังคมไม่สนับสนุนซื้อของ/พวงมาลัย/ดอกไม้จากเด็ก เพราะเป็นการสนับสนุนให้เด็กต้องแบกรับภาระหน้าที่เกินวัย ไม่ได้เข้าเรียน เสี่ยงอันตราย และขัดต่อเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ออกอากาศทางสถานีวิทยุ “ร่วมด้วยช่วยกัน” ให้ประชาสัมพันธ์คำขวัญ “สงสารแล้วซื้อมาลัย คุณรู้หรือไม่?...ชีวิตหนูจึงอยู่แค่นี้”

7. ขอความอนุเคราะห์การรถไฟแห่งประเทศไทย ในการติดตั้งแผ่นป้ายขนาดใหญ่เขียนข้อความในเชิงบวก “รักเด็ก ไม่สนับสนุนให้เด็กแบกรับภาระเกินวัย”

มาตรการคุ้มครองเด็ก

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีมาตรการคุ้มครองเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 โดยบ้านพักเด็กและครอบครัว กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการร่วมกับศูนย์

สวัสดิภาพเด็ก เยาวชน และสตรี ได้นำเด็กขายดอกไม้ไปรับการคุ้มครองสวัสดิภาพ 3 ราย เป็นเด็กชาย 2 ราย เด็กหญิง 1 ราย โดยนำเด็กชายเข้ารับการคุ้มครองที่สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเด็กหญิงคุ้มครองที่สถานแรกรับเด็กหญิงบ้านธัญญพร ซึ่งหน่วยงานได้แนะนำบทบาทหน้าที่ของเด็ก ประสานงานกับครอบครัวแนะนำบทบาทหน้าที่ผู้ปกครอง ส่งเสริมให้ผู้ปกครองประกอบอาชีพตามที่ผู้ปกครองต้องการ และขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์พร้อมเงินทุนประกอบอาชีพ นอกจากนี้แล้วได้ดำเนินการทำทัณฑ์บนกับผู้ปกครอง ให้ดูแลเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 จากนั้นจึงนำเด็กคืนสู่ครอบครัว

สนับสนุนสินค้า

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้สนับสนุนสินค้าจากชุมชนโค้งรถไฟยมราช โดยสนับสนุนให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่เป็นกำลังหลักในการปรกอบอาชีพหารายได้ให้กับครอบครัวนำสินค้ามาจัดจำหน่ายในบริเวณสวัสดิการโรงอาหาร และขอความร่วมมือให้บุคลากรในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการสนับสนุนสินค้า อาทิ พวงมาลัย ดอกมะลิสด และดอกกุหลาบ เป็นต้น

สรุปและวิจารณ์ผลเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

สวัสดิการสังคมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชตามองค์ประกอบของสวัสดิการสังคม ที่แสดงสภาวะความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน 7 ประการ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุล, 2545: 37) มีรายละเอียดดังนี้

1. การมีสุขภาวะที่ดี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดสวัสดิการสังคมที่สนับสนุนการมีสุขภาวะที่ดีให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เช่น โครงการรักเรียน รักเล่น รักกัน สร้างสรรค์ชุมชน (Spot day) เพื่อให้มีทักษะในการเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ และพยามยามส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิตใจ อารมณ์ สังคม โดยการจัดโครงการครอบครัวบำบัดเพื่อเสริมสร้างทักษะในการจัดการกับปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม แต่ทั้งนี้การสนับสนุนการมีสุขภาวะที่ดียังไม่ครอบคลุมถึงการส่งเสริมด้านโภชนาการ สุขอนามัย และป้องกันแก้ไขปัญหาโรคภัยไข้เจ็บของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการสนับสนุนการมีสุขภาวะที่ดีให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช อย่างมีบูรณาการนั้นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรประสานงานกับศูนย์บริการสาธารณสุขเขตพญาไทให้เข้ามาดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย และโภชนาการเพื่อให้เด็กและครอบครัวมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่เหมาะสม และมีสุขลักษณะที่ดี ปลอดจากโรคภัยไขเจ็บและโรคระบาดร้ายแรง

2. การมีการศึกษาที่ดี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดสวัสดิการสังคมที่สนับสนุนการมีการศึกษาที่ดีให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เช่น การขอความร่วมมือโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งเด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชศึกษาอยู่ในการส่งเสริมความประพฤติและกวดขันการเข้าเรียนของเด็กกลุ่มนี้เป็นพิเศษ และทุนการศึกษาตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย แต่ทั้งนี้ด้วยงบประมาณของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างจำกัดจึงไม่สามารถสนับสนุนทุนการศึกษาตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อยได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการสนับสนุนการมีการศึกษาที่ดีให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างมีบูรณาการนั้นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรประสานงานกับกระทรวงศึกษาธิการในการเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการให้ความรู้ สนับสนุนทุนการศึกษา และจัดแหล่งเรียนรู้นอกระบบภายในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ขายดอกไม้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารทันต่อสถานการณ์สังคมมากยิ่งขึ้น

3. การมีที่อยู่อาศัยที่ดี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดสวัสดิการสังคมที่สนับสนุนการมีที่อยู่อาศัยที่ดีให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เช่น ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขลักษณะภายในบ้าน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี แต่ทั้งนี้ครอบครัวขายดอกไม้เหล่านี้มีฐานะยากจน อาศัยอยู่ในแหล่งชุมชนแออัด มีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ใกล้ทางรถไฟเสี่ยงต่ออุบัติภัย ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการสนับสนุนการมีที่อยู่อาศัยที่ดีให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างมีบูรณาการนั้นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรประสานงานกับการเคหะแห่งชาติ และสถาบันองค์กรพัฒนาชุมชนให้เข้ามามีบทบาทในการเข้ามาจัดระเบียบชุมชนโค้งรถไฟยมราชให้มีสภาพที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและปลอดภัย

4. การมีงานทำและการมีรายได้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดสวัสดิการสังคมที่สนับสนุนการมีงานทำและการมีรายได้ให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้ง

รถไฟยมราช เช่น ดำเนินโครงการส่งเสริมอาชีพครอบครัวเด็กขายดอกไม้ ช่วยเหลือเงินทุน/อุปกรณ์เพื่อประกอบอาชีพ การฝึกอาชีพ การหางานให้ทำที่บ้าน และการสนับสนุนสินค้า อาทิ พวงมาลัย ดอกมะลิสด และดอกกุหลาบ เป็นต้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ยังไม่สามารถช่วยให้ครอบครัวบางส่วนมีงานทำที่มั่นคง มีรายได้ที่ดี และเลิกให้เด็กขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรได้ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการสนับสนุนการการมีงานทำและการมีรายได้ให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างมีบูรณาการนั้นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรประสานงานกับสำนักงานแรงงานเขตพื้นที่ กระทรวงแรงงาน ในการจัดหางานให้กับครอบครัวขายดอกไม้และชาวชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ว่างงาน และจัดโครงการฝึกวิชาชีพต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เทคนิค ทักษะ เพื่อนำไปประกอบอาชีพที่ไม่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย อุบัติเหตุ และสามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ต่อไป

5. การมีความมั่นคงทางสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ยังไม่มีสวัสดิการสังคมในการสนับสนุนการมีความมั่นคงทางสังคม ในเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตในรูปของการประกันสังคมให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช แต่มีการให้ความช่วยเหลือทางสังคมแก่ผู้ที่ไม่มีรายได้ประจำที่เป็นผู้ตกทุกข์ได้ยากซึ่งก็เป็นมาตรการหนึ่งที่ให้ความคุ้มครองด้านความมั่นคง โดยการสงเคราะห์ช่วยเหลือที่ต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติของประชาชนว่ามีความเดือดร้อนจริง เช่น เงินสงเคราะห์ครอบครัว และเงินทุนประกอบอาชีพ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการสนับสนุนการมีความมั่นคงทางสังคมให้กับเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างมีบูรณาการนั้นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรประสานงานกับสำนักงานประกันสังคมในการเข้ามามีบทบาทคุ้มครองเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตซึ่งครอบคลุมเรื่องการประกันสุขภาพ การสงเคราะห์บุตร การชดเชยการขาดรายได้จากการเจ็บป่วย และว่างงาน

6. การนันทนาการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดสวัสดิการสังคมที่สนับสนุนการนันทนาการให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เช่น สนับสนุนอุปกรณ์กีฬา ดำเนินโครงการรักเรียน รักเล่น รักกัน สร้างสรรค์ชุมชน (Spot day) โดยใช้กีฬาเป็นสื่อเพื่อให้เด็ก ๆ ได้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง โครงการพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ (ประกวดเรียงความ) และพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ผ่านการเขียนเรียงความและการวาดภาพ เพื่อให้เด็กได้รับความบันเทิง ผ่อนคลาย และพักผ่อนกับกิจกรรมที่มีประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

7. การได้รับบริการสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดบริการสังคมให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เช่น เงินสงเคราะห์ครอบครัว

เงินทุนประกอบอาชีพ และทุนการศึกษา เป็นต้น แต่การจัดบริการสังคมนั้นยังมีลักษณะเป็นรายบุคคล เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเฉพาะเรื่อง โดยมุ่งเน้นให้การสงเคราะห์และจัดสวัสดิการช่วยเหลือแก่ครอบครัวขายดอกไม้ที่มีสถานะเป็นคนจนเมืองมากกว่าการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง และนโยบาย ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการสนับสนุนให้เกิดบริการสังคมที่ดี ทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในกำหนดโยบาย และจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

จะเห็นได้ว่ากระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีบทบาทที่หลากหลายในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เช่น บทบาทด้านการให้ความรู้ บทบาทด้านการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง บทบาทในการกระตุ้นในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน บทบาทในการให้คำปรึกษา และบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร เช่น เงินทุนช่วยเหลือ วัสดุอุปกรณ์ทำมาหาค้าขาย โดยพยายามเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เข้าถึงพื้นที่ และเปิดโอกาสให้เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งการทำงานกับเด็ก ครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชนั้นมิใช่ “การทำให้” แต่เป็น “การทำงานด้วยกัน” (work with not work for) และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับ บุคคล กลุ่ม ครอบครัว ชุมชนให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (Help them to help themselves) และดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (วันทนีย์ วาศิกะสิน และคณะ, 2550: 29)

2. ความคิดเห็นของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

จากการสัมภาษณ์เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สรุปรายละเอียดดังต่อไปนี้

ครอบครัวที่ 1 (ครอบครัวของดอยและพลอย)

สวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ครอบครัวของดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) ได้รับ คือ

1. ดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) เคยได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อยคนละ 6,000 บาท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นเวลา 2 ปี แต่ปัจจุบันไม่ได้รับทุนการศึกษาแล้ว

2. ครอบครัวของดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และพลอย (กรณีศึกษาที่ 2)เคยเข้าร่วมโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2548 ปัจจุบันยังคงออมเงินอย่างสม่ำเสมอ บิดามีเงินฝากบ้านมั่นคงเดือนละ 100 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินออมโครงการบ้านมั่นคงรวม 2,700 บาท และเงินฝากสวัสดิการเดือนละ 30 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินฝากสวัสดิการรวม 810 บาท ส่วนดอยมีเงินฝากสวัสดิการ 660 บาท ซึ่งฝากมานาน 22 เดือน ปัจจุบันครอบครัวของดอยและพลอยมีเงินออมรวมทั้งสิ้น 4,170 บาท

โดยภาพรวมครอบครัวของดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) มีความพึงพอใจในสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงฯ เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวเป็นอย่างมาก มารดาของดอยและพลอยกล่าวว่า “...บ้านเราไม่ค่อยไปขอความช่วยเหลือ แต่ถ้าเวลาขอ ขออะไรไป กระทรวงก็จัดมาให้หมด ถึงแม้ว่าจะช้า…” แต่บางโครงการหรือบางกิจกรรมที่กระทรวง ฯ จัดขึ้นทางครอบครัวของดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) ก็ไม่พึงพอใจนัก เช่น การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์ต่อสาธารณะไม่ให้ซื้อดอกไม้จากเด็ก เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและไม่สนับสนุนให้เด็กแบกรับภาระเกินวัย ซึ่งเด็กและครอบครัวได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์ ดังนี้ มารดาของดอยและพลอยกล่าวว่า “...เราไม่ได้ทำอะไรผิด ทำไมต้องบอกให้คนอื่นไม่ซื้อของเรา แล้วเราจะเอาอะไรกิน จะอยู่ยังไง จนอยู่แล้วไม่ให้ขาย ก็จนหนักกว่าเดิม...”

หลังจากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ แล้ว แต่ยังคงให้เด็กขายดอกจำปี มารดาของดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) กล่าวว่าเพราะ “...ความช่วยเหลือที่ได้มันก็ไม่พอหรอก หนี้สินยังมีอีกเยอะ ช่วยเท่าไรก็ยังจน เงินไม่พอใช้ มีหนี้สินอีกมาก ขายดอกจำปีพอมีรายได้ไว้กินไว้ใช้วันต่อวัน ถ้าไม่ขายเลย ก็ไม่มีเงิน...”

สำหรับสวัสดิการที่ครอบครัวของดอย (กรณีศึกษาที่ 1) และพลอย (กรณีศึกษาที่ 2) เห็นว่าควรได้รับเพิ่มเติม คือ การช่วยปลดหนี้ และช่วยเงินค่าใช้จ่ายรายเดือนเดือนละ 3,000 บาท ทุกเดือน เป็น

ระยะเวลา 2 ปีหากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามต้องการแล้วก็จะไม่ให้ดอยและพลอยขายดอกไม้อีก มารดาของดอยและพลอยกล่าวว่า "...เราก็ไม่อยากให้ลูกขายดอกไม้เพราะสงสาร ไม่อยากให้เหนื่อย แต่ที่ต้องให้ขายทุกวันนี้เพราะยากจน มีหนี้สินที่ต้องส่งทุกวัน อีกใจเราก็อยากให้ลูกเรียนหนังสือสูงๆ มีงานทำที่ดี ๆ อนาคตจะได้อยู่สบายกว่านี้ แต่จะให้ทำอะไรได้ เพราะเราไม่มีเงิน..."

ครอบครัวที่ 2 (ครอบครัวของดา โอ๋ และเอ๋)

สวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ครอบครัวของดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) ได้รับ คือ

1. ดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) เคยได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย ระดับอนุบาลและประถมศึกษารายละ 6,000 บาท ในปีการศึกษา 2549 เพียงครั้งเดียว หลังจากนั้นก็ไม่ได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงานใดเลย

2. ครอบครัวของดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) เคยเข้ารับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็กและกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหารวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2548 2549 และ พ.ศ. 2550 ตามลำดับ ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี แต่ครอบครัวก็ยังให้เด็กขายดอกไม้เพราะครอบครัวมองว่าการขายดอกไม้เป็นอาชีพอิสระเด็กสามารถทำได้ไม่ได้สร้างความเดือนร้อนให้ใคร

3. ครอบครัวของดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5)เคยเข้าร่วมโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการปี เมื่อปี พ.ศ. 2548 แต่ปัจจุบันได้ลาออกจากนั้น ๆ แล้ว คือ ลาออกจากโครงการเงินฝากบ้านมั่นคง (เงินฝาก 100 บาทต่อเดือน) เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 และลาออกจากโครงการเงินฝากสวัสดิการสังคม (เงินฝาก 30 บาทต่อเดือน) เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2551 เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอต่อการออม

4. ครอบครัวของดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5)เคยได้รับเงินทุนประกอบอาชีพ เป็นเงินจำนวน 2,000 บาท เมื่อปี พ.ศ. 2549 เพียงครั้งเดียว

โดยภาพรวมครอบครัวของดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) มีความพึงพอใจในสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงฯ เห็นว่าสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับมีความทั่วถึง ตรงต่อความต้องการ และเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว มารดาของดา โอ๋ และเอ๋ กล่าวว่า “...เราเดือดร้อน กระทรวงเขาก็มาช่วย ไม่ทิ้งเราหรอก แต่เราก็เกรงใจที่จะขอเขาบ่อยๆ กลัวเขาว่าเอา ก็รอให้เดือดร้อนจริงๆถึงจะขอ...”

หลังจากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ แล้ว แต่ยังคงให้เด็กขายดอกจำปี มารดาของดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) กล่าวว่า “...เรารายได้น้อย หนี้สินเยอะ ก็ต้องขายไปแบบนี้จนกว่าจะขายไม่ได้ หรือมีงานอื่นที่ดีกว่าให้ทำ แต่พูดถึงขายดอกไม้ก็ดีนะ ลูกจะได้ช่วยทำงานบ้าง ดีกว่าอยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย...”

สำหรับสวัสดิการที่ครอบครัวของดา (กรณีศึกษาที่ 3) โอ๋ (กรณีศึกษาที่ 4) และเอ๋ (กรณีศึกษาที่ 5) เห็นว่าควรได้รับเพิ่มเติม คือ ช่วยปลดหนี้ทั้งหมดที่มีอยู่ 20,000 บาท ให้มีรถรับส่งไปโรงเรียน เงินสงเคราะห์ครอบครัวเดือนละ 2,000 บาททุกเดือน เป็นระยะเวลา 3 ปี มารดาของดา โอ๋ และเอ๋กล่าวว่า “...ถ้าได้เงินช่วยทุกเดือนน่าจะพอให้เราได้ตั้งตัว หางานอะไรสักอย่างที่มีรายได้ทุกวัน พอใช้จ่ายมากกว่านี้…” และหากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามที่ต้องการแล้วก็จะยังคงให้ดา โอ๋ และเอ๋ ขายดอกไม้ต่อไปจนกว่าจะโต ขายดอกไม้ไม่ได้ มารดาของดา โอ๋ และเอ๋ กล่าวว่า “...เราก็จะยังอยากให้เด็กขายดอกไม้ต่อไปเท่าที่ยังขายได้เพราะเรายากจน มีภาระหนี้สินที่ต้องส่งทุกวัน ก็รู้ว่าเด็กเหนื่อย แต่มันจำเป็นถ้าไม่ขาย รายได้ก็ลดลง ไม่พอกิน เรากับแฟนทำงานอะไรก็ไม่ได้มาก จับจ้างไปวัน ๆ ไม่มีความรู้ อีกอย่างขายดอกไม้ก็อิสระดี จะขายตอนไหนเวลาไหนกี่โมงก็ได้ อีกอย่างไม่อยากให้เด็กอยู่บ้านเฉย ๆ ดีกว่าให้ไปเล่นนอกบ้าน ไม่ได้ตัง...”

ครอบครัวที่ 3 (ครอบครัวของบอล)

สวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ครอบครัวของบอล (กรณีศึกษาที่ 6) ได้รับ คือ

1. บอล (กรณีศึกษาที่ 6) และมารดา เคยเข้าร่วมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็กและกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหารวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2548 2549 และ พ.ศ. 2550 ตามลำดับ ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

2. บอล (กรณีศึกษาที่ 6) และมารดา เคยเข้าร่วมการจัดค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของความเป็นครอบครัวและปรับพฤติกรรมให้มีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองต่อครอบครัวและสังคมในบทบาทและสถานภาพต่าง ๆ ซึ่งจัดขึ้นในปี พ.ศ.2549 ที่สวนสาธารณะวชิรเบญจทัศน์ (สวนรถไฟ) โดยได้เข้าร่วมทั้งครอบครัว มีกิจกรรมที่จัดขึ้นมากมมาย เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะการป้องกันตัว การเที่ยวชมและเรียนรู้เรื่องราวต่างๆในพิพิธภัณฑ์เด็ก การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับผีเสื้อและการฝึกพับผีเสื้อกระดาษ เป็นต้น นอกจากนี้เด็กและครอบครัวยังได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการจัดขึ้นที่จังหวัดระยองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความรักความอบอุ่นให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว

3. บอล (กรณีศึกษาที่ 6) และมารดา เคยได้รับการฝึกสอนอาชีพ เช่น การทำกังหันลมของเด็กเล่น การทาสีตุ๊กตาการทำดอกไม้ประดิษฐ์ และการทาสีโคมไฟ เป็นต้น เพื่อนำความรู้และความสามารถที่ได้รับไปสานต่อเพื่อประกอบเป็นอาชีพหลัก อีกทั้งยังจัดหางานให้แก่มารดาของเด็ก โดยการให้ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านที่กระทรวงศึกษาธิการ แต่งานที่หาให้นั้นเป็นงานที่มารดาไม่มีความถนัดและไม่สนใจ รวมทั้งถ้าไปประกอบอาชีพที่อื่นที่ไม่ใช่ชุมชนก็จะไม่มีใครดูแลลูก

4. บอล (กรณีศึกษาที่ 6) และมารดา เคยเข้าร่วมโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการปี เมื่อปี พ.ศ. 2548 แต่ปัจจุบันได้ลาออกจากนั้น ๆ แล้ว คือ ลาออกจากโครงการเงินฝากบ้านมั่นคง (เงินฝาก 100 บาทต่อเดือน) เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2550 และลาออกจากโครงการเงินฝากสวัสดิการสังคม(เงินฝาก 30 บาทต่อเดือน) เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ..2551 สาเหตุที่ลาออกจากกองทุนเงินฝากของชุมชน เนื่องมาจากเงื่อนไขที่ตามมา เช่น กองทุนออมวันละบาท (เงินฝากสวัสดิการชุมชน) เมื่อลูกไม่สบายเล็กน้อยก็ไม่สามารถที่จะเบิกสิทธิการรักษาพยาบาลได้ ต้องเข้ารับการพิจารณาว่าเป็นผู้ป่วยในก่อน ถึงจะมีสิทธิได้รับค่ารักษาพยาบาล จึงทำให้ครอบครัวตัดสินใจที่จะลาออกจาการเป็นสมาชิกกองทุน

5. บอล (กรณีศึกษาที่ 6) เคยได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย ระดับอนุบาลและประถมศึกษารายละ 6,000 บาท ในปีการศึกษา 2549 เพียงครั้งเดียว หลังจากนั้นก็ไม่ได้รับทุนการศึกษา

จากหน่วยงานใดเลย โดยทางโรงเรียนที่บอลศึกษาอยู่ได้ให้ความช่วยเหลือเรื่องชุดนักเรียน และกรุงเทพมหานครได้ช่วยเหลือชุดนักเรียน รองเท้านักเรียน นม และอุปกรณ์เครื่องเขียน

6. มารดาของบอลเคยได้รับอุปกรณ์และเงินทุนในการประกอบอาชีพ เช่น รถเข็น และตาชั่งแบบกิโลกรัม และเงินทุนประกอบอาชีพ ครอบครัวสามารถกู้เงินเพื่อนำมาใช้ในการลงทุนก่อนได้ และส่งคืนให้แก่กระทรวง ฯ วันละ 20 บาท ตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ แต่ก็นำเงินและสิ่งของที่ได้มาลงทุนค้าขายผลไม้ แต่ก็ทำได้ไม่นาน เพราะไม่มีเงินลงทุน และขายไม่ดี

7. บอลเคยได้รับเงินสงเคราะห์ครอบครัว เนื่องจาก บิดาของบอลเสียชีวิต เป็นจำนวนเงิน 1,000 บาท เมื่อปี พ.ศ. 2550

โดยภาพรวมครอบครัวของบอล (กรณีศึกษาที่ 6) มีความพึงพอใจในสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงฯ เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว มารดาของบอลกล่าวว่า “...เขาช่วยเหลือเราดีมากๆ ถ้ากระทรวงฯจะช่วยอีกก็เกรงใจเพราะกระทรวงฯ ช่วยครอบครัวมามาก ติดหนี้ติดสินกระทรวงก็เข้ามาช่วยจนปลดหนี้ให้ โดยการให้เงินก้อนมาเลยโดยที่ไม่ต้องส่งคืน...” แต่บางโครงการหรือบางกิจกรรมที่กระทรวง ฯ จัดขึ้นทางครอบครัวของบอลก็ไม่พึงพอใจ เช่น การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์ต่อสาธารณะไม่ให้ซื้อดอกไม้จากเด็ก เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และไม่สนับสนุนให้เด็กแบกรับภาระเกินวัย ซึ่งเด็กและครอบครัวได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์ มารดาของบอลกล่าวว่า “...สิ่งที่กระทรวงฯ ทำถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกและดีแต่ถ้าไม่ให้เด็กขาย ครอบครัวก็จะไม่มีรายได้ เราค้าขายบริสุทธิ์ เอาของแลกกับเงิน เราก็ต้องค้าขาย ไม่ได้ขายตอนรถวิ่ง เมื่อก่อนเด็กขอเงินตรงๆ เลย เมื่อตำรวจจับก็บอกให้หาของมาขาย พอหาของมาขายก็จับอีก ถ้าไม่ให้ขายก็ไม่รู้จะทำอะไร จะให้เด็กอยู่บ้านเฉย ๆ กลัวว่าจะไปดมกาว เสพยาม้า แล้วถ้าไม่ให้เด็กขายให้ผู้ใหญ่ไปขายก็ขายไม่ได้...”

หลังจากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ แล้ว แต่ยังคงให้เด็กขายดอกจำปี เพราะมารดาไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพใดๆได้ เนื่องจากการไม่มีบัตรประชาชน อีกทั้งมารดายังมีสุขภาพอ่อนแอ เจ็บป่วยบ่อย ขาดทักษะและขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ และมีหนี้สินจำนวนมาก จึงทำให้ต้องอาศัยเด็กในการหารายได้มาสู่ครอบครัว

สำหรับสวัสดิการที่ครอบครัวของบอลเห็นว่าควรได้รับเพิ่มเติม คือ การช่วยปลดหนี้ การดำเนินการทำบัตรประชาชนให้แก่มารดา การช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ค่าน้ำ ค่าไฟ โดยอยากให้ช่วยเหลือโดยการให้ครอบครัวเอาบิลค่าน้ำและค่าไฟไปเบิกกับกระทรวงฯ และให้กระทรวงฯช่วยออกค่าใช้จ่ายส่วนนี้ให้ทั้งหมด และหากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามที่ต้องการแล้วก็จะให้เด็กเลิกอาชีพขายดอกจำปี มารดาของบอลกล่าวว่า "...ไม่อยากให้ลูกขาย เมื่อลูกโตก็อยากให้ทำงาน เราเป็นแม่มีหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงลูก ไม่ใช่ให้ลูกมาเลี้ยงเรา..." "...ถ้าให้โอกาสเราได้มีที่ทางขายดอกจำปี ดอกไม้อื่นๆ มีที่เป็นหลักเป็นแหล่งจะดีมาก เห็นตัวอย่างมาจากน้าสะใภ้ของบอลที่ได้ให้เข้าไปขายดอกไม้ในกระทรวงฯ ตอนนี้เขาก็ถือว่าเขาได้ดีไปแล้ว อยากมีโอกาสแบบนั้นบ้าง จะได้ไม่ต้องให้บอลมันมาเสี่ยงกับรถ แต่คงจะไม่มีโอกาสได้เข้าไปขายในบริเวณของกระทรวงฯ หรอก..."

ครอบครัวที่ 4 (ครอบครัวของส้ม)

สวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ครอบครัวของส้ม (กรณีศึกษาที่ 7) ได้รับ คือ

1. ส้มเคยได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย (ทุนการศึกษาของสลากกินแบ่งรัฐบาล) ระดับอนุบาลและประถมศึกษารายละ 6,000 บาท ในปีการศึกษา 2549 เพียงครั้งเดียว หลังจากนั้นก็ไม่ได้รับ

2. ส้มและมารดาเคยเข้าร่วมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็กและกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหารวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2548 2549 และ พ.ศ. 2550 ตามลำดับ ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

3. ครอบครัวของส้มเคยได้รับเงินทุนในการประกอบอาชีพ เป็นเงิน 2,000 บาท เมื่อปี พ.ศ. 2549 จำนวน 1 ครั้ง

4. ส้มและมารดาเคยเข้าร่วมโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการ เมื่อปี พ.ศ.

2548 ครอบครัวของส้มเคยออมเงินฝากบ้านมั่นคงและเงินฝากสวัสดิการกับชุมชน แต่ปัจจุบันลาออกแล้วเนื่องจากรายได้น้อยไม่เพียงพอกับการออม ปัจจุบันไม่มีเงินออม

โดยภาพรวมครอบครัวของส้ม (กรณีศึกษาที่ 7) มีความพึงพอใจในสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงฯ เห็นว่าสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับมีความทั่วถึง ตรงต่อความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว มารดาของส้มกล่าวว่า "...ครอบครัวเราจน แต่ก็ไม่เคยขอใครกิน เราก็ทำมาหากินของเราไปวันวัน แต่บางทีมันขัดสนจริงๆ เราก็หยิบยืมเขาบ้าง แต่ก็ดีที่มีกระทรวงเข้ามาช่วย บางทีมีเจ้าหน้าที่มา เรามีปัญหาอะไรก็เข้าไปปรึกษาได้..."

หลังจากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ แล้ว แต่ยังคงให้เด็กขายดอกจำปี มารดาของส้มกล่าวว่า "...กระทรวงเขาก็ช่วยเหลือเราเยอะ แต่เราก็ยังต้องให้ลูกขาย เพราะยังมีหนี้รายวันที่ต้องใช้เขา ไหนจะดอกอีก แต่ถ้าเราไม่กู้ไม่ยืมเราก็ไม่มีทุนมาขาย ก็ไม่มีอะไรกิน มันก็ต้องเป็นแบบนี้ กู้เงินมาเอาไปซื้อของมาลงทุน พอของขายได้ก็เอาเงินที่ได้ไปจ่ายหนี้ วนไปวนมาแบบนี้ทุกวัน แต่ถ้าวันไหนเรามีเงินสักก้อน พอที่จะลงทุนแล้วก็เอาไปใช้หนี้เก่าๆที่ค้างอยู่ ส้มมันก็อาจไม่ต้องไปขายดอกไม้ก็ได้..."

สำหรับสวัสดิการที่ครอบครัวของส้ม (กรณีศึกษาที่ 7) ว่าควรได้รับเพิ่มเติม คือ ช่วยปลดหนี้สินที่มีอยู่ สนับสนุนทุนการศึกษาให้กับบุตรจนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย ข้าวสารอาหารแห้ง และเงินทุนประกอบอาชีพเดือนละ 2,000 บาท ทุกเดือน หากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามต้องการแล้วจะให้ส้มขายดอกไม้ต่อไป มารดาของส้มกล่าวว่า "...เราก็ยังอยากให้ลูกขายดอกไม้เพราะยังยากจน ความช่วยเหลือที่ได้มันก็ช่วยได้ประเดี๋ยวประด๋าว พอเศรษฐกิจแย่ เราก็แย่ด้วย ข้าวของก็แพงขึ้นทุกวัน ไม่รู้เหมือนกันว่าต้องทำยังไงถึงจะมีกินมีใช้ ลูกขายดอกไม้ก็ดีนะ ฝึกให้เขารู้จักค่าของเงิน ว่ากว่าจะหามาได้มันยาก จะได้ใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักกินรู้จักใช้ ตอนนี้เขายังพอขายได้ก็ให้ขายไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าโตแล้วขายยาก คนไม่ค่อยซื้อก็จะหยุดขายไปเอง เขาก็คงไปหางานอื่นทำ เราก็ไม่ได้บังคับ ไม่ได้ทุบตีอะไร เหนื่อยก็บอก ก็ให้พัก ข้าวก็ให้กินทุกมื้อ เพียงแต่ออกมาช่วยกันทำมาหากิน ดีกว่าไปเที่ยวเล่น..."

ครอบครัวที่ 5 (ครอบครัวของนก)

สวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ครอบครัวของนก (กรณีศึกษาที่ 8) ได้รับ คือ

1. นกเคยได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย ระดับอนุบาลและประถมศึกษารายละ 6,000 บาท ในปีการศึกษา 2549 เพียงครั้งเดียว หลังจากนั้นก็ไม่ได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงานใดเลย โดยทางโรงเรียนที่นกศึกษาอยู่ได้ให้ความช่วยเหลือเรื่องชุดนักเรียน นม และอุปกรณ์เครื่องเขียน จากนั้นได้รับทุนสานฝันจากกระทรวง ฯ อีก 1 ปี ปีละ 2 ครั้ง

2. นกและย่าเคยเข้าร่วมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็กและกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหารวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2548 2549 และ พ.ศ. 2550 ตามลำดับ ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

3. นกและย่าเคยเข้าร่วมการจัดค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของความเป็นครอบครัวและปรับพฤติกรรมให้มีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองต่อครอบครัวและสังคม ในบทบาทและสถานภาพต่าง ๆ ซึ่งจัดขึ้นในปี พ.ศ.2549 ที่สวนสาธารณะวชิรเบญจทัศน์(สวนรถไฟ)โดยได้เข้าร่วมทั้งครอบครัว มีกิจกรรมที่จัดขึ้นมากมาย เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะการป้องกันตัว การเที่ยวชมและเรียนรู้เรื่องราวต่างๆในพิพิธภัณฑ์เด็ก การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับผีเสื้อ และการฝึกพับผีเสื้อกระดาษ เป็นต้น

4. นกและย่าเคยเข้าร่วมโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2548 แต่ปัจจุบันได้ลาออกจากนั้น ๆ แล้ว คือ ลาออกจากโครงการเงินฝากบ้านมั่นคง (เงินฝาก 100 บาทต่อเดือน) เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2550 แต่ยังคงเป็นสมาชิกโครงการเงินฝากสวัสดิการสังคม (เงินฝาก 30 บาทต่อเดือน) นอกจากนี้ย่ายังเข้าร่วมติดตามข่าวสารด้านต่าง ๆ ของโครงการอย่างต่อเนื่อง เช่น เข้าร่วมประชุมในโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการบริหารจัดการกองทุนเพื่อสวัสดิการชุมชน เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 ณ ห้องประชุมสำนักงานนโยบายและแผนการจราจรและขนส่ง ซึ่งจัดขึ้นโดยสำนักคุ้มครองสวัสดิภาพชุมชน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

5. นกและย่าได้รับสวัสดิการจากกระทรวงฯในเรื่องของอุปกรณ์และเงินทุนเพื่อในการประกอบอาชีพ คือ รถเข็นผลไม้ ย่าของนกกล่าวว่า “...แต่หลังจากทำได้สักพัก ก็หยุดทำ เพราะอายุมากแล้ว สุขภาพอ่อนแอ ขาไม่ค่อยดี...”

โดยภาพรวมครอบครัวของนก (กรณีศึกษาที่ 8) มีความพึงพอใจเล็กน้อยในสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงฯ เห็นว่าสวัสดิการและความช่วยเหลือนั้นยังไม่ตรงกับความต้องการ และจะดีมากกว่านี้ถ้าให้ความช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอจนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่บางโครงการหรือบางกิจกรรมที่กระทรวง ฯ จัดขึ้นทางครอบครัวไม่พึงพอใจ เช่น โครงการการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์ต่อสาธารณะไม่ให้ซื้อดอกไม้จากเด็ก เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและไม่สนับสนุนให้เด็กแบกรับภาระเกินวัย โดยย่ามีความคิดเห็นว่า “ ...จะให้เราหยุดขายก็ไม่ได้ เพราะอาชีพเราเป็นอย่างนี้ เราไม่ได้ให้เด็กต้องแบกรับภาระเกินวัย ไม่ได้บังคับมันนะ ถ้าเหนื่อยก็ให้พัก มีข้าวมีน้ำให้ทุกวัน ถ้าไม่ให้เด็กขายแล้วให้ผู้ใหญ่ไปขายก็จะขายไม่ได้ เราก็คอยบอกคอยสอนว่าให้ระวังรถระวังราด้วย เราก็เป็นห่วงหลานนะ ถ้าไม่ขายเราก็ไม่มีรายได้ เด็กมันก็ต้องอด แล้วถ้าเด็กอดไม่มีกิน ไม่ลักขโมยก็จะมาว่าเราทีหลัง...”

หลังจากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ แล้ว แต่ยังคงให้เด็กขายดอกจำปี เพราะสวัสดิการที่จัดให้ไม่เพียงพอกับความต้องการ อีกทั้งครอบครัวมีฐานะยากจนรายได้ไม่เพียงพอใช้จ่าย ย่ามีสุขภาพไม่แข็งแรง และภาระหนี้สินจำนวนมาก

สำหรับสวัสดิการที่ครอบครัวของนก (กรณีศึกษาที่ 8) เห็นว่าควรได้รับเพิ่มเติม คือ ทุนการศึกษา ย่าของนกกล่าวว่า “...ขอให้มีการสนับสนุนเรื่องการศึกษาให้หลานอีก อยากได้ทุนการศึกษาตลอด แต่ก็รู้ว่าเป็นไปไม่ได้ และช่วยเรื่องหนี้สิน อยากให้มีการหาอาชีพ อยากได้เงินช่วยเหลือ 10,000 บาทต่อเดือน ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่คิดว่าจะอยู่ได้สบาย อยากให้ช่วย 2 ครั้งต่อปี และได้เป็นเงินเพื่อนำไปใช้จ่ายในครอบครัว ถ้าช่วยแบบนี้เราก็อยู่ได้ หลานก็ไม่ต้องขายดอกไม้…”

ครอบครัวที่ 6 (ครอบครัวของโตและเล็ก)

สวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ครอบครัวของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) ได้รับ คือ

1. โต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) เคยได้รับทุนการศึกษาตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย ระดับอนุบาลและประถมศึกษารายละ 6,000 บาท ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ครอบครัวเคยได้รับเงินทุนการศึกษาให้กับบุตรทั้งสองคน คนละ 6,000 บาท เมื่อปี พ.ศ. 2549 แต่ปัจจุบันนี้ไม่ได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงาน

ใดเลย การให้ทุนการศึกษาเป็นแบบมีเงื่อนไข คือ เด็กต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและไม่ให้เด็กหยุดเรียนเพื่อขายดอกไม้

2. โต (กรณีศึกษาที่ 9) เล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) และครอบครัวเคยเข้าร่วมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็กและกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหารวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2548 2549 และ พ.ศ. 2550 ตามลำดับ ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

3. โต (กรณีศึกษาที่ 9) เล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) และครอบครัวเคยเข้าร่วมโครงการค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัว เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของความเป็นครอบครัวและปรับพฤติกรรมให้มีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองต่อครอบครัวและสังคม ในบทบาทและสถานภาพต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นบริเวณลานประชุมชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมวันเด็กของชุมชน

4. มารดาของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) เคยได้รับการอบรมทักษะการทำอาหารและขนม อีกทั้งได้รับเงินทุนซื้ออุปกรณ์ทำอาหารขาย แต่ทำได้ไม่นานก็ต้องเลิกไปเพราะรายได้ไม่คุ้มกับต้นทุนและไม่เพียงพอใช้จ่ายในแต่ละวัน

5. ครอบครัวของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) ได้เข้าร่วมโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2548 ครอบครัวได้เข้าร่วมโครงการออมทรัพย์ของชุมชนและโครงการบ้านมั่นคง โดยก็มีการส่งเงินออย่างสม่ำเสมอ เพราะเห็นความสำคัญในการออมและสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับจากการออมทรัพย์ของชุมชน คือ เรื่องค่ารักษาพยาบาล และการกู้ยืมเพื่อการศึกษา ปัจจุบันครอบครัวมีเงินฝากบ้านมั่นคงเดือนละ 100 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินออม 2,700 บาท และเงินฝากสวัสดิการเดือนละ 30 บาท ฝากมานาน 27 เดือน ปัจจุบันมียอดเงินออม 810 บาท รวมเงินออมทั้งสิน 3,510 บาท

โดยภาพรวมครอบครัวของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) มีความพึงพอใจในสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงฯ เห็นว่าเป็นประโยชน์และเพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกครอบครัว แต่บางโครงการหรือบางกิจกรรมที่กระทรวง ฯ จัดขึ้นทางครอบครัวไม่พึงพอใจนัก เช่น การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์ต่อสาธารณะไม่ให้ซื้อดอกไม้จากเด็ก

เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและไม่สนับสนุนให้เด็กแบกรับภาระเกินวัย ซึ่งเด็กและครอบครัวได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์ มารดาของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) กล่าวว่า "...ถ้าลูกอยากขายเราก็ไม่ห้าม เพราะจะได้เป็นเงินค่าขนม แต่เราก็ไม่ได้ให้ขายตลอดเวลาเหมือนบ้านอื่น เราเพียงให้เขาขายตามเวลา คือ เวลาเลิกเรียน ตอนเช้าก็ให้ไปเรียน ตอนเย็นถ้าเขาอยากขายเขาก็จะมาบอก มะตอนเย็นจะขายดอกไม้นะเตรียมไว้ให้หน่อย ซึ่งเราก็เห็นไม่เห็นว่าจะเป็นเรื่องเสียหายตรงไหน เพราะไม่ได้ขายยาบ้า หรือไปดมกาว..."

หลังจากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ แล้ว แต่ยังคงให้เด็กขายดอกจำปี มารดาของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) กล่าวว่า "...ลูก ๆ อยากขายเอง ไม่ได้บังคับ เขาขายได้เงินมา เขาก็เอาไปใช้ที่โรงเรียน ไม่ต้องมาขอเรา ช่วยแบ่งเบาภาระลงไป..."

สำหรับสวัสดิการที่ครอบครัวของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) เห็นว่าควรได้รับเพิ่มเติม คือ เงินทุนการศึกษาสำหรับบุตรทั้ง 2 คน มารดาของโต (กรณีศึกษาที่ 9) และเล็ก (กรณีศึกษาที่ 10) กล่าวว่า "...อยากให้ช่วยเหลือเป็นเงินทุนการศึกษาสำหรับบุตรจนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย ก็จะช่วยเราแบ่งเบาภาระลงไปได้มาก..." หากได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามต้องการแล้ว มารดาของโอ๋และเอ๋กล่าวว่า "...เขาจะเลิกขายหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเขาเองว่าจะเลิกขายหรือไม่ เพราะเงินที่เขาได้จากการขายดอกจำปีนั้น ก็เป็นเงินค่าอาหาร ค่าขนม แต่ในใจเราก็อยากให้เขาเลิกขาย..." "...อยากให้มีการจัดโซนการขายให้ปลอดภัยให้มากกว่านี้ เพราะไม่อยากให้ไอ้โต ไอ้เล็ก มันต้องออกไปเสี่ยง เพราะเคยโดนรถชนมาแล้ว..."

สรุปความคิดเห็นของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

จากข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) สามารถสรุปโดยแบ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการที่ได้รับ ความพึงพอใจต่อสวัสดิการที่ได้รับ สวัสดิการที่ต้องการได้รับ และสาเหตุที่เด็กยังคงขายดอกไม้ ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความคิดเห็นของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ครอบครัวที่	สวัสดิการที่ได้รับจาก พม.							ความพึงพอใจในการได้รับสวัสดิการ		สวัสดิการที่ต้องการได้รับ	ถ้าได้รับสวัสดิการตามความต้องการแล้วจะให้เด็ก		สาเหตุที่เด็กยังคงขายดอกไม้หลังจากได้รับสวัสดิการ
	ทุนการศึกษา	ออมทรัพย์	อบรมด้านข้อมูลเงินทุนประกอบอาชีพ	ค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัว	ฝึกอาชีพ	เงินสงเคราะห์ครอบครัว	พึงพอใจ	ไม่พึงพอใจ		ขายดอกไม้ต่อไป	เลิกขายดอกไม้	
1	x	x	-	-	-	-	-	x	-	- ปลดหนี้ - เงินสงเคราะห์ครอบครัว	-	x	- ภาระหนี้สิน - รายได้ไม่เพียงพอ
2	x	x	x	x	-	-	-	x	-	- ปลดหนี้ - เงินสงเคราะห์ครอบครัว - รถนักเรียนรับส่ง	x	-	- ภาระหนี้สิน - รายได้ไม่เพียงพอ
3	x	x	x	x	x	x	x	x	-	- ปลดหนี้ - ช่วยดำเนินการทำบัตรประชาชน - ช่วยค่าน้ำค่าไฟทุกเดือน	-	x	- มารดามีสุขภาพอ่อนแอ - ขาดทักษะและความรู้ในการทำงาน - ภาระหนี้สิน

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ครอบครัวที่	สวัสดิการที่ได้รับจาก พม.							ความพึงพอใจในการได้รับสวัสดิการ		สวัสดิการที่ต้องการได้รับ	ถ้าได้รับสวัสดิการตามความต้องการแล้วจะให้เด็กขายดอกไม้ต่อไป		สาเหตุที่เด็กยังคงขายดอกไม้หลังจากได้รับสวัสดิการ
	ทุนการศึกษา	ออมทรัพย์	อบรมด้านข้อมูลเงินทุนประกอบอาชีพ	ค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัว	ฝึกอาชีพ	เงินสงเคราะห์ครอบครัว	พึงพอใจ	ไม่พึงพอใจ		ขายดอกไม้ต่อไป	เลิกขายดอกไม้	
4	x	x	x	x	-	-	-	x	-	- ภาระหนี้สิน	x	-	- ปลดหนี้ - ทุนการศึกษา - ข้าวสารอาหารแห้ง - เงินทุนประกอบอาชีพ
5	x	x	x	x	x	-	-	-	x	- ภาระหนี้สิน - ย่ามีสุขภาพไม่แข็งแรง - สวัสดิการที่จัดให้ไม่เพียงพอ	-	x	- ทุนการศึกษา - หาอาชีพที่เหมาะสม - เงินสงเคราะห์ครอบครัว
6	x	x	x	x	x	x	-	x	-	- เด็กอยากขาย	x	-	- ทุนการศึกษา

จากตารางที่ 7 สามารถนำผลมาสรุปและวิจารณ์ได้ดังนี้

จากความคิดเห็นของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

สวัสดิการที่ได้รับ เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ได้รับสวัสดิการสังคมจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ คือ

1. การได้รับทุนการศึกษา

ครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกครอบครัวเคยได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย (ทุนการศึกษาของสลากกินแบ่งรัฐบาล) ระดับอนุบาลและประถมศึกษารายละ 6,000 บาท และระดับมัธยมศึกษารายละ 10,000 บาท แต่ปัจจุบันโครงการนี้ถูกยกเลิกไปแล้ว หลังจากนั้นครอบครัวและเด็กขายดอกไม้ก็ไม่เคยได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงานใดอีกเลย

2. การเข้าร่วมโครงการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์

ครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกครอบครัวได้เข้าร่วมโครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีโครงการ เมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการสังคมและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อบ้านมั่นคง แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 3 ครอบครัวที่ยังเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการออมทรัพย์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการสังคมและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อบ้านมั่นคง อีก 3 ครอบครัวลาออกจากสมาชิกแล้วเนื่องจากอ้างว่ามีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการออม

3. การเข้าอบรมความรู้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็ก และกฎหมายอื่น ๆ

เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ จำนวน 5 ครอบครัวเคยเข้าร่วมอบรบเพื่อให้ความรู้เรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็ก และกฎหมายอื่น ๆ ที่

เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหา มีเพียง 1 ครอบครัว คือ ครอบครัวของดอยและพลอยที่ไม่เคยเข้าร่วมการอบรมนี้ ซึ่งการอบรมเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็ก และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็ช่วยให้ครอบครัวมีความเข้าใจ ตระหนักถึงสิทธิที่เด็กควรจะได้รับ การอบรมเลี้ยงดูและการปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมมากขึ้น

4. การได้รับเงินทุนและอุปกรณ์ประกอบอาชีพ

เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ จำนวน 5 ครอบครัวเคยได้รับการสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ ครอบครัวละ เป็นเงินจำนวน 2,000 บาท และอุปกรณ์ประกอบอาชีพตามความต้องการจากกระทรวงฯ เช่น รถเข็นขายผลไม้ ตาชั่ง รถซาเล้งเก็บของเก่า ถังไอศกรีม เป็นต้น ครอบครัวขายดอกไม้เหล่านี้ได้นำเงินทุนและอุปกรณ์ที่กระทรวงฯ มอบให้ไปประกอบอาชีพตามความต้องการได้ระยะหนึ่ง จากนั้นก็เลิกกิจการเนื่องด้วยประสบปัญหาขาดทุน ไม่มีเงินทุน และอาชีพเหล่านั้นยังไม่สามารถหารายได้เท่ากับการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรได้ เด็กและครอบครัวจึงกลับมายึดอาชีพขายดอกไม้ต่อไปจนถึงปัจจุบัน

5. การเข้าร่วมโครงการ Day Camp ค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัวเพื่อการพัฒนาเด็ก

เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจำนวน 3 ครอบครัวเคยเข้าร่วมโครงการ Day Camp ค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัวเพื่อการพัฒนาเด็ก จัดขึ้นในปี พ.ศ.2549 ที่สวนสาธารณะวชิรเบญจทัศน์ (สวนรถไฟ) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของความเป็นครอบครัวและปรับพฤติกรรมให้มีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองต่อครอบครัวและสังคม ในบทบาทและสถานภาพต่างๆ ซึ่งก็ทำให้เด็กและครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ทำความเข้ากันกันมากขึ้น

6. การได้รับการฝึกสอนอาชีพและจัดหางาน

เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่จำนวน 4 ครอบครัวไม่เคยได้รับการฝึกสอนอาชีพและจัดหางานให้ มีเพียง 2 ครอบครัว ที่เคยได้รับการฝึกสอนอาชีพและจัดหางานให้ เช่น การทำกังหันลมของเด็กเล่น การทาสีตุ๊กตาการทำดอกไม้ประดิษฐ์ และการทาสีโคมไฟ การทำอาหารและขนม เป็นต้น เพื่อนำความรู้และความสามารถที่ได้รับไปสานต่อเพื่อประกอบเป็น

อาชีพหลัก อีกทั้งยังจัดหางานให้แก่มารดาของเด็ก โดยการให้ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านที่กระทรวงศึกษาธิการแต่งานที่หาให้นั้นเป็นงานที่มารดาไม่มีความถนัดและไม่สนใจ รวมทั้งถ้าไปประกอบอาชีพที่อื่นที่ไม่ใช่ชุมชนก็จะไม่มีใครดูแลลูก อบรมทักษะ อีกทั้งได้รับเงินทุนซื้ออุปกรณ์ทำอาหารขาย แต่ทำได้ไม่นานก็ต้องเลิกไปเพราะรายได้ไม่คุ้มกับต้นทุนและไม่เพียงพอใช้จ่ายในแต่ละวัน

7. การได้รับเงินสงเคราะห์ครอบครัว

เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับเงินสงเคราะห์ครอบครัว มีเพียง 1 ครอบครัวเท่านั้นที่เคยได้รับ คือ ครอบครัวที่ 3 (ครอบครัวของบอล) เป็นจำนวนเงิน 1,000 บาท เพียงครั้งเดียวเนื่องจากบิดาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวชีวิต

ความพึงพอใจต่อสวัสดิการที่ได้รับ โดยภาพรวมเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีความพึงพอใจกับสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การให้ความช่วยเหลือทุนการศึกษา เงินสงเคราะห์ครอบครัว เงินทุนประกอบอาชีพ และการฝึกทักษะอาชีพ เป็นต้น แต่บางโครงการหรือบางกิจกรรมทางครอบครัวก็ไม่พึงพอใจ โดยเฉพาะการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อไม่ให้ซื้อดอกไม้จากเด็ก และไม่สนับสนุนให้เด็กแบกรับภาระเกินวัย ครอบครัวส่วนใหญ่มองว่าการให้เด็กขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรไม่ได้เป็นการใช้แรงงานเด็กเกินวัย เพราะเด็กๆ มีเวลาขายที่แน่นอน เหนื่อยก็พัก ไม่ได้บังคับหรือลงโทษด้วยความรุนแรง อีกประการหนึ่งเด็กยังเต็มใจที่จะช่วยครอบครัวหารายได้อีกทางหนึ่งด้วย และการขายดอกไม้ก็ไม่ได้ผิดกฎหมาย ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน หากกระทรวงฯ รณรงค์เช่นนั้นก็เท่ากับสร้างภาพให้สังคมตีตราพวกเขาว่าเขาใช้แรงงานเด็กเกินวัย ทารุณ บังคับให้เด็กทำงานโดยไม่เต็มใจ และพวกเขาก็จะหมดหนทางทำมาหากิน ไม่มีรายได้หาเลี้ยงครอบครัวและปัญหาต่างๆ จะตามมา

สวัสดิการที่ต้องการได้รับ เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชต้องการได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ เพิ่มเติมจากที่เคยได้รับแล้วในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ปลดหนี้
2. เงินสงเคราะห์ครอบครัว
3. ทุนการศึกษา
4. เงินทุนประกอบอาชีพและจัดหางาน

5. ช่วยเหลือค่าน้ำค่าไฟทุกเดือน
6. สนับสนุนข้าวสารอาหารแห้ง
7. จัดรถรับส่งนักเรียนไปโรงเรียน
8. ช่วยดำเนินการทำบัตรประชาชน

หากเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามที่ต้องการข้างต้นแล้วมีจำนวน 3 ครอบครัวเห็นว่าจะไม่ให้เด็กต้องเร่ขายดอกไม้ตามพื้นผิวจราจรอีก แต่อีก 3 ครอบครัวยังเห็นว่าจะยังคงให้เด็กขายดอกไม้ต่อไปจนกว่าเด็กจะโตและขายดอกไม้ไม่ได้

สาเหตุที่เด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชยังคงขายดอกไม้ ภายหลังจากได้รับสวัสดิการจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แล้วเด็กก็ยังคงอาชีพขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

1. ความยากจนและภาระหนี้สิน ด้วยฐานะที่ยังคงยากจนและภาระหนี้สินที่มีจำนวนมากขึ้นทุกวัน อีกทั้งยังไม่มีอาชีพที่มั่นคงแน่นอน รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ลำพังรายได้จากการขายดอกไม้ก็ไม่เพียงพอ สามารถนำมาใช้ประทังชีวิตพออยู่พอกินไปวันวัน ไม่มีเงินออมเหลือเก็บ บางเดือนขัดสนต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาเป็นเงินทุนหมุนเวียน ด้วยวงจรของความยากจนที่ไม่สิ้นสุดนี้ทำให้เด็กยังคงต้องขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรต่อไป

2. ความคิดเห็นต่ออาชีพของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ที่มีต่ออาชีพ ครอบครัวของเด็กเห็นว่า การให้เด็กขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรเป็นงานที่สุจริต รายได้ดี เป็นงานที่อิสระไม่ต้องเป็นลูกจ้างใครจึงยังคงสนับสนุนให้เด็กขายดอกไม้บนผิวจราจรต่อไป ส่วนเด็กก็มองว่าการขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรเป็นสิ่งที่ดี เป็นการช่วยเหลือครอบครัว ตอบแทนบุญคุณบิดามารดา หากเด็กและครอบครัวยังมีความคิดเห็นเช่นนี้เด็กกลุ่มนี้ก็ยังคงยึดอาชีพขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรตลอดไปเท่าที่จะสามารถขายได้

ด้วยสาเหตุ 2 ประการข้างต้น ความยากจนและความคิดเห็นต่ออาชีพของเด็กและครอบครัวทำให้ครอบครัวเหล่านี้ยังคงให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรถึงแม้ว่าจะได้รับสวัสดิการสังคมจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แล้วก็ตาม

การจัดสวัสดิการสังคมและการให้ความช่วยเหลือของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่มีต่อเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ผ่านมาสามารถช่วยให้ครอบครัวที่เคยให้เด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่พึ่งตนเองได้ และไม่ส่งเด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรอีก แต่ยังไม่สามารถแก้ไข ฟื้นฟูได้ทั้งหมดทุกครอบครัว ทั้งนี้เพราะรูปแบบการให้ความช่วยเหลือที่ใช้ไม่มีสูตรสำเร็จในการแก้ไขปัญหา ต่างคนต่างความคิด ต่างครอบครัว ต่างวิถีชีวิต ต่างปัญหาต่างทางออก และด้วยข้อจำกัดทางด้านบุคลากร งบประมาณ และเวลาอีกด้วย ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการแก้ไขปัญหาการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรได้อย่างแท้จริงนั้นต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการแก้ไข ป้องกัน ฟื้นฟูเด็กและครอบครัวให้สามารถพึ่งตนเองได้และไม่เป็นภาระของสังคม

3. ความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเกี่ยวกับปัญหาการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมาอย่างต่อเนื่อง จำนวน 1 คน เกี่ยวกับการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร มีรายละเอียดดังนี้

นักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่า สภาพวิถีชีวิตของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ ชุมชนที่อยู่อาศัย สภาพเศรษฐกิจ และการเมือง ของสังคมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในการกำหนดวิธีการกิน วิธีการอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับการอบรมเลี้ยงดู วิธีการพักผ่อนหย่อนใจ วิธีการมองตนเอง และความใฝ่ฝันในอนาคต เพื่อความอยู่รอดของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ เรื่องราวของเด็กขายดอกไม้สามารถสะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทำให้คนกลุ่มหนึ่งขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ และขาดโอกาสทางการศึกษา เหล่านี้เป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความยากจน ทำให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองของเด็กต้องใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการหารายได้โดยการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร ซึ่งครอบครัวมองว่าความเป็นเด็กจะสามารถช่วยเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจ ความสงสาร และความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้มาก และการที่เด็กเหล่านี้ต้องออกมาเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรมีจุดเริ่มต้นมาจากบิดามารดาพาลูกเดินเร่ขอทานบนพื้นผิวจราจร แต่ถูกตำรวจจับ จึงเปลี่ยนเป็นการนำของมาขายแทน ครอบครัวขายดอกไม้เหล่านี้มองว่าการขายดอกไม้เป็นงานที่ทำง่าย ขายดี ต้นทุนต่ำ กำไรสูง หากจะให้ไปประกอบอาชีพอื่นก็มีทางเลือกน้อยเพราะบิดามารดาของเด็ก

มีการศึกษาต่ำไม่มีความรู้ ขาดทักษะและความชำนาญที่จะประกอบอาชีพที่มีรายได้ดี หรือแม้กระทั่งจะให้ลงทุนประกอบอาชีพค้าขายอื่นที่ไม่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญมากนักก็ไม่มีเงินทุน ดังนี้จึงต้องเลือกอาชีพที่มีต้นทุนราคาสินค้าต่ำ คือการขายดอกจำปี ซึ่งเด็กจะขายดีกว่าผู้ใหญ่

จากแง่มุมต่าง ๆ ของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเหล่านี้ ทำให้เข้าใจได้ว่า ทำไมคนเหล่านี้จึงเลือกที่จะประกอบอาชีพดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่มีรายได้ไม่มั่นคง เสี่ยงต่อการถูกตำรวจจับ หรือถูกดุด่า เสี่ยงต่อความปลอดภัย เสี่ยงต่ออุบัติเหตุ และอาจเป็นอันตรายถึงชีวิต เด็กกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับแรงกดดันต่าง ๆ ตั้งแต่ความกดดันภายในครอบครัว เพราะถ้าขายดอกไม้ไม่หมดก็จะถูกตำหนิ ว่ากล่าว หรือถูกทำโทษ หรือแม้แต่ครูที่โรงเรียนที่คอยทำโทษ เพราะเด็กมาสาย ไม่ทำการบ้าน และมีผลการเรียนต่ำ แต่เด็กและครอบครัวเหล่านี้ก็ยังจำเป็นต้องทำ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย ต้องทำงานหนักตากแดด ตากลม ตากฝน เพียงเพื่อรายได้พอประทังชีวิตและครอบครัว ทั้งที่ธรรมชาติของเด็กในวัยนี้ควรได้รับการศึกษา ได้รับการเสริมสร้างความรู้เพื่อกระตุ้นพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและมีเวลาพักผ่อนอย่างเพียงพอ ซึ่งหากมองตามความเป็นจริงแล้วจะพบว่าเด็กขายดอกไม้เหล่านี้ไม่ได้มีโอกาสในการตัดสินใจ หรือไม่ได้เป็นผู้ตัดสินใจเลือกอาชีพนี้ด้วยตนเอง แต่ต้องทำตามภาวะ เงื่อนไข หรือการตัดสินใจของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครอบครัว ด้วยภาวะจำยอมของสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว อาชีพขายดอกไม้นั้นถึงแม้ว่าจะเป็นอาชีพที่สุจริต แต่ก็เป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย ไม่มั่นคง บางช่วงดอกจำปีมีราคาแพงก็ไม่สามารถประกอบอาชีพนี้ได้ เด็กจำนวนหนึ่งจึงจำเป็นต้องออกรับจ้างทำอาชีพอื่นๆ เช่น ชิเกซ ขายพวงมาลัย ขายเรียงเบอร์ แต่จะมี เมื่อเด็กโตขึ้นก็ต้องเปลี่ยนอาชีพ นอกจากนี้ด้วยวิธีอยู่ วิธีการทำงาน ที่ใช้ชีวิตนอกบ้านจนค่ำมืดึกดื่น ทำให้เด็กกลุ่มนี้เสี่ยงที่จะถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีได้ง่าย

นักสังคมสงเคราะห์ ยังเห็นว่า การให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรนั้นเป็นความเสี่ยงต่อสวัสดิภาพและความปลอดภัยของเด็ก ดังนั้นคนในสังคม หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ที่เกี่ยวข้องควรมีความเข้าใจ ตระหนักถึงสภาพปัญหา และความต้องการของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้เหล่านี้ให้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมมือกันในการหาทางออกต่าง ๆ อย่างมีบูรณาการ ทั้งในด้านอาชีพ การทำมาหากิน การศึกษาของเด็ก การฝึกอบรม การจัดสวัสดิการสังคมและให้ความช่วยเหลือที่พอเพียง ทั่วถึง ที่เน้นความเท่าเทียม ลดช่องว่างทางชนชั้น และการตรากฎหมายหรือพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ให้การปกป้องคุ้มครอง ให้คนยากจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนถึงระดับชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาวต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช และการแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช จำนวน 10 ราย และครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช จำนวน 6 ครอบครัว และ 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 1 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้จากกรณีศึกษาไปทำการวิเคราะห์ วิจารณ์ เปรียบเทียบความคิดเห็นในแต่ละประเด็น และสรุปผลการวิจัยออกเป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช
2. ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช
3. วิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช
4. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช
5. การแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่เป็นเพศชาย 6 ราย และเพศหญิง 4 ราย มีอายุระหว่าง 10-15 ปี ส่วนใหญ่มีน้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเพศชายและเพศหญิงของกรมอนามัย อยู่ระหว่างน้ำหนัก 25-45 กิโลกรัม ส่วนสูงของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช อยู่ระหว่างส่วนสูง 130-160 เซนติเมตร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีระดับการศึกษาขั้นต่ำในระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ระดับการศึกษาขั้นสูงที่สุดคือระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2

2. ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่มีมารดาเป็นหัวหน้าครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีประมาณ 2-6 คน บิดามารดาประกอบอาชีพไม่แน่นอน รายได้เฉลี่ยของครอบครัวประมาณ 4,500 บาทต่อเดือน ครอบครัวทุกครอบครัวมีหนี้สินนอกระบบขั้นต่ำครอบครัวละ 5,000 บาท มากที่สุดครอบครัวละ 40,000 บาท ขนาดที่อยู่อาศัยของครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีขนาดเล็กและคับแคบ สภาพที่อยู่อาศัยทุกครัวเรือนเป็นบ้านชั้นเดียว หลังคามุงสังกะสี ผนังบ้านทำมาจากวัสดุที่แตกต่างไป เช่น ทำมาจากไม้ สังกะสี ปูนและแผ่นป้ายโฆษณา พื้นที่ใช้สอยภายในบ้านไม่เป็นสัดส่วน ส่วนใหญ่ในบ้านมีเพียงห้องโถงหรือห้องอเนกประสงค์เพียงห้องเดียว การถือครองที่ดินครอบครัวเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย

3. วิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

วิถีการกระทำ

วิธีกิน เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมีวิธีการกินที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เด็กส่วนใหญ่ รับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ ไม่ตรงเวลา อาหารที่รับประทานจะเป็นอาหารประเภทไข่เจียว ไข่ดาว ไข่ต้ม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป โจ๊ก ข้าวราดผัดกระเพราะ อาหารฮาลาล และน้ำเต้าหู้กับปลาท่องโก๋ สถานที่รับประทานอาหารของเด็กขายดอกไม้มื้อเช้าส่วนใหญ่รับประทานอาหารเช้าที่บ้าน มื้อกลางวันถ้าไปโรงเรียนจะรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน ส่วนในเสาร์อาทิตย์หรือวันใดที่ไม่ได้ไปโรงเรียนเด็กบางรายจะกลับมารับประทานอาหารที่บ้าน บางรายรับประทานอาหารบริเวณ

ริมทางเดินที่ขายดอกไม้ และบางรายรับประทานอาหารบริเวณที่ครอบครัวใช้เป็นสถานที่จัดเตรียมดอกไม้ไว้ขาย ส่วนมื้อเย็นเด็กขายดอกไม้ส่วนใหญ่จะกลับมารับประทานอาหาเย็นที่บ้านหลังจากขายดอกไม้เสร็จแล้ว ซึ่งเป็นเวลาไม่แน่นอน โดยส่วนใหญ่แล้วมารดาจะเป็นผู้จัดเตรียมอาหารไว้ให้

วิธีการอยู่ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งยมราชใช้ชีวิตอยู่อยู่นอกบ้านมากกว่าในบ้าน สถานที่ที่เด็กขายดอกไม้จะใช้ชีวิตอยู่มี 3 สถานที่ คือ บ้าน โรงเรียน และริมถนนที่ขายดอกไม้ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ไปโรงเรียนจะเดินทางไปโรงเรียนโดยนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง และหลังเลิกเรียนเด็กๆ จะเดินเท้ากลับบ้าน เมื่อกลับถึงบ้านแล้วจากนั้นจะเตรียมตัวออกไปขายดอกไม้ตามบริเวณต่างๆ ที่ตนเคยไปขายดอกไม้ ขายจนกว่าจะหมดซึ่งเป็นเวลาไม่แน่นอน ถ้าวันไหนขายดีจะเลิกขายเร็ว แต่ถ้าวันไหนขายไม่ดีก็จะเลิกขายช้า บางรายขายไม่หมดก็เก็บไว้ขายวันต่อไป โดยส่วนใหญ่ระหว่างวันจันทร์-ศุกร์เด็กจะขายดอกไม้ตั้งแต่เวลา 16.00 จนกระทั่งเวลา 20.00 น. สำหรับเด็กบางรายที่ไม่ได้ไปโรงเรียนจะออกขายดอกไม้ตั้งแต่เวลาประมาณ 15.00 น.จนถึงเวลา 20.00 น.ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ เด็กจะเริ่มออกขายดอกไม้ตั้งแต่เวลาประมาณ 10.00 หรือ 11.00 น. ขายทั้งวันจนถึงเวลาประมาณ 19.00 น. เด็กขายดอกไม้กลุ่มนี้จะมีเวลาว่างหลังจากการขายดอกไม้ ซึ่งเด็กจะใช้เวลาว่างเล่นกับเพื่อน เช่น เตะฟุตบอล ขี่จักรยาน เล่นเกมส์ออนไลน์ วิ่งไล่จับ เล่นหมากเก็บ ดูโทรทัศน์ ดูละคร ฟังเพลง และจะเข้านอนดึกเวลาประมาณ 21.30-24.00 น. ส่วนใหญ่จะนอนรวมกับบิดามารดาที่บ้าน

วิธีการแต่งกาย เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่จะสวมใส่เสื้อยืดกางเกงขาสั้น เสื้อผ้าที่สวมใส่จะเป็นเสื้อผ้าที่ซื้อเองในราคาไม่แพง หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป บางครั้งเสื้อผ้าที่สวมใส่ก็รับช่วงต่อมาจากญาติพี่น้อง บิดาและมารดา ในเรื่องความสะอาดของเสื้อผ้านั้นเด็กขายดอกไม้บางรายก็ใส่เสื้อผ้าสะอาดสะอ้าน แต่บางรายใส่เสื้อผ้าไม่สะอาด มีรอยขาด หลังจากสวมใส่เสื้อผ้าแล้วเด็กจะนำเสื้อผ้าไปซักทำความสะอาด บางครั้งบิดามารดาหรือพี่ชายจะเป็นคนทำความสะอาดเสื้อผ้าให้ด้วยมือ โดยใช้ผงซักฟอกชำระล้างคราบสกปรก เด็กบางรายใช้สบู่ บางรายใช้น้ำสะอาดชำระล้างสิ่งสกปรกเพียงอย่างเดียว

วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเริ่มขายดอกไม้ตั้งแต่อายุ 6-11 ปี ระยะเวลาการขายเด็กขายดอกไม้มานานอย่างน้อย 1 ปี มากที่สุดขายมานาน 5 ปี โดยมีบริเวณที่ขาย 4 ที่ คือ สี่แยกอุรุพงษ์ สี่แยกยมราช สี่แยกศรีอยุธยา และบริเวณที่หยุดรถไฟยมราช ซึ่งบริเวณที่ขายเหล่านี้ไม่ไกลจากชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่เด็กอาศัยอยู่เท่าไรนัก เด็กจะขายดอกไม้วันละ 1-3 รอบ

ๆ ละ 25-45 ดอก นอกจากการขายดอกไม้แล้วเด็กขายดอกไม้ยังประกอบอาชีพเสริมอื่น เช่น รับจ้างทั่วไป ไปชิเกซ ขายพวงมาลัย และขายเรียงเบอร์ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกคนเคยถูกตำรวจจับ บางรายแค่เรียกบิดามารดาหรือผู้ปกครองไปตักเตือน บางรายก็ถูกปรับเป็นเงิน และพบว่าบางรายเคยได้รับอุบัติเหตุระหว่างการขายดอกไม้ แต่ก็เป็นอุบัติเหตุที่ไม่รุนแรงมากนัก เด็กจะทำหน้าที่ขายดอกไม้เพียงอย่างเดียว ในขณะที่มารดาหรือย่าจะเป็นผู้ไปซื้อดอกไม้ ใบตอง และอุปกรณ์ต่าง ๆ มาจัดดอกไม้เข้าช่อด้วยกรวยใบตอง ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีวิธีการและรูปแบบการจัดช่อดอกไม้แบบเดียวกัน แต่มีวิธีการจัดเรียงในตะกร้าที่แตกต่างกัน เวลาขายเด็กๆจะสะพายกระเป๋าใส่เงินไว้ติดตัวเสมอ เพื่อสะดวกในการขาย การเก็บเงิน และทอนเงินให้ลูกค้า เด็กแต่ละคนจะมีเทคนิคในการขายแตกต่างกันไป ทั้งการใช้สีหน้าท่าทางให้ดูน่าสงสาร คำพูดที่ไพเราะ ขอร้อง วิงวอนให้ช่วยซื้อ และการแต่งกายด้วยเสื้อผ่าเก่า บางรายไม่สวมรองท้า เวลาขายเด็กจะขายเฉพาะเวลาที่เป็นสัญญาณไฟแดงเท่านั้น พอสัญญาณไฟสีส้ม เด็กจะเตรียมตัวออกจากผิวถนน และไม่ขายเวลาที่เป็นสัญญาณไฟสีเขียว การขายจะมีกติกาที่เด็กๆรับรู้ร่วมกัน คือ ใครมาก่อนก็สามารถจับจองบริเวณที่ขายได้ก่อน แต่เด็กส่วนมากจะขายประจำในที่ของตนเพราะมีความคุ้นชินกับสถานที่ขายไม่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาจนเป็นเหตุให้ทะเลาะเบาะแว้ง ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ของเด็กๆ ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าที่นั่งรถยนต์ส่วนบุคคล และสาเหตุที่เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเลือกอาชีพขายดอกไม้อาจมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ ความยากจน ด้อยการศึกษา และความกตัญญูรู้คุณ

วิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครองไม่แตกต่างกันมากนัก วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กขายดอกไม้ของบิดามารดาและผู้ปกครองนั้นไม่ค่อยพิถีพิถันนัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน การอยู่อาศัย การแต่งกาย การอบรมกิริยามารยาท จะไม่บังคับหรือกำหนดกฎเกณฑ์กับบุตรในเรื่องการเรียน การใช้ชีวิต ให้อิสระพอสมควร แต่เมื่อเด็กกระทำผิดหรือไม่เชื่อฟังบิดามารดามักใช้อารมณ์ดุด่าและการลงโทษ เช่น ทุบตีด้วยมือ ไม้ หรือสิ่งของที่หาได้ใกล้มือ นอกจากนี้ครอบครัวยังให้การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมให้เด็กมีความเคารพผู้ใหญ่ กตัญญูรู้คุณบิการมารดา ไม่ลักขโมย และไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น และด้วยวิธีการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดานี้ที่ผลต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็กทางอ้อม

วิธีการพักผ่อนหย่อนใจ เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชนับเป็นกลุ่มคนในเมืองมีการพักผ่อนหย่อนใจทั้งในบ้านและนอกบ้านไม่แตกต่างจากเด็กในเมืองที่มีวัยเดียวกันเท่าไรนัก กล่าวคือ เด็กจะใช้เวลาว่างหลังจากเลิกเรียนและหลังเลิกทำงานพักผ่อนหย่อนใจ การพักผ่อนหย่อน

ใจของเด็กขายดอกไม้จะเป็นรูปแบบของการเล่นสนุกสนานกับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน เช่น เล่นฟุตบอล กระโดดเชือก ขี่จักรยาน และเกมส์ออนไลน์ และการพักผ่อนในบ้าน เช่น เล่นหมากเก็บ ดูโทรทัศน์ ดูละคร และฟังเพลง เด็กบางรายที่ออกไปเล่นกับเพื่อนนอกบ้านจะกลับเข้าบ้านค่อนข้างดึก แต่ถึงอย่างไรพวกเขาก็กลับเข้าไปนอนที่บ้านทุกคืน ไม่มีเด็กคนไหนที่เที่ยวเตร่ไปนอนค้างแรมข้างนอกบ้าน

วิถีความคิด

วิธีการมองตนเองและความใฝ่ฝันในอนาคต เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่มีความเต็มใจในการขายดอกไม้เพื่อช่วยเหลือครอบครัวและไม่อายกับการที่ตนต้องออกมาขายดอกไม้บนผิวจราจร อีกทั้งยังเห็นว่าเป็นการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ทำให้ใครเดือนร้อน และยังเป็นการช่วยเหลือครอบครัว ตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา แต่ถึงอย่างไรก็ตามเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชทุกคนยังคงต้องการมีอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

4. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตทั้งวิธีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมี 5 ประการ คือ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน และปัญหายาเสพติดและอื่น ๆ ดังนี้

4.1 ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย

วิถีชีวิตด้านวิธีการกินของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา ไม่ครบ 3 มื้อ ทำให้เด็กส่วนใหญ่มีรูปร่างผอม แคระแกร็น น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข บางรายมีอาการปวดท้องเพราะทานอาหารไม่เป็นเวลา

วิถีชีวิตด้านวิธีการอยู่และวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่เด็กต้องตื่นแต่เช้า นอนดึก ใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านมากกว่าในบ้าน ต้องทำงานขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรทุกวันบนถนนที่เต็มไปด้วยฝุ่นควัน เด็กหลายคนยังต้องเรียนหนังสือในตอนกลางวัน

ทำให้เด็กขายดอกไม้อาจจะได้รับพักผ่อนไม่เพียงพอ เกิดความเครียด สุขภาพกายอ่อนล้า อีกทั้งยังได้รับมลพิษทางอากาศจากการทำงานสะสมในร่างกาย และเสี่ยงต่อการได้รับอุบัติเหตุ

4.2 ปัญหาด้านการศึกษา

ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพและฐานะทางครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่เด็กต้องขายดอกไม้ทุกวันมีผลกระทบต่อความพร้อมของเด็กต่อการเรียน บางวันขายดอกไม้จนดึก นอนตื่นสาย ไปโรงเรียนสาย บางวันเวลาเรียนมักจะมีปัญหาง่วงนอน เรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง และเรียนไม่ทันเพื่อน บางวันสุขภาพร่างกายอ่อนเพลียทำให้ไม่อยากไปโรงเรียน บางวันต้องหยุดเรียนเพื่อมาขายดอกไม้หาเงินเลี้ยงตนเองและครอบครัว ซึ่งการที่ขาดเรียนบ่อยทำให้เด็กเกิดความขี้เกียจ ติดเป็นนิสัย และไม่เห็นความสำคัญของการไปโรงเรียน นอกจากนี้ด้วยวิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กที่ไม่พิถีพิถันและใส่ใจเรื่องการเรียนของเด็ก ขาดการให้คำแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับการเรียน เนื่องจากบิดามีการศึกษาต่ำ บางครั้งเด็กทำการบ้านไม่ได้ ไม่มีใครสอน บางวันขายดอกไม้จนดึกลืมทำการบ้าน กลัวถูกครูลงโทษ จึงไม่อยากไปโรงเรียน และด้วยฐานะของครอบครัวที่ยากจน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายดอกไม้ของเด็ก ทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเต็มใจให้เด็กหยุดเรียนมาช่วยขายดอกไม้เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว แต่ถึงอย่างไรก็ตามเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชส่วนใหญ่ยังคงมองว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในชีวิต เพราะการศึกษาจะช่วยให้พวกเขามีงานทำ มีรายได้หาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

4.3 ปัญหาครอบครัว

ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีอยู่ของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่บิดาติดสุรา เที่ยวเตร่ ไม่กลับบ้าน ไม่รับผิดชอบครอบครัว บางรายเมาสุราอาละวาดทะเลาะกับมารดา ใช้ความรุนแรงในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย เช่น การตบตี ชกต่อย หรือความรุนแรงทางวาจา เช่น การด่าทอ การเพิกเฉยไม่ใส่ใจ เป็นต้น ซึ่งการใช้ความรุนแรงเหล่านี้เป็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อเด็กในฐานะที่เป็นสมาชิกในครอบครัว เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็ก เด็กอาจจะซึมซับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงเหล่านี้และนำไปปฏิบัติกับผู้อื่น หรือนำไปปฏิบัติกับครอบครัวคนใกล้ชิดเมื่อตนเองโตเป็นผู้ใหญ่

นอกจากนี้ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีอยู่ วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ และวิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กขายดอกไม้ที่ต้องทำงานนอกบ้านทุกวัน ครอบครัวมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันน้อย บิดามารดาเลี้ยงดูอย่างปล่อยปละละเลย บางครอบครัวขาดบิดา บางครอบครัวขาดทั้งบิดามารดา เด็กอาจไม่ได้รับความรักความอบอุ่น ความเข้าใจ และการดูแลให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิดเหมาะสม อาจทำให้เด็กกลุ่มนี้รู้สึกขาดความรักความอบอุ่น มีพฤติกรรมเก็บกด ก้าวร้าว และเข้าไปข้องเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ลักขโมย ติดเกมส์ ติดการพนัน เข้ากลุ่มอันธพาล และขายบริการทางเพศ เป็นต้น

4.4 ปัญหาความยากจน

ด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ที่ต้องรับภาระหาเลี้ยงครอบครัวโดยการเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร โดยมีกำไรที่ขายดอกไม้ได้วันละประมาณ 250-300 บาท ซึ่งลำพังรายได้จากการขายดอกไม้นั้นไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายที่ต้องชำระภาระหนี้สินรายวันด้วย หรือแม้แต่จะไปทำงานอื่นที่มีรายได้มากกว่าการขายดอกไม้เด็กเหล่านี้ก็ไม่มีทักษะ ความรู้เพียงพอ ทำให้เด็กขายดอกไม้ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่อย่างขัดสนโดยการเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรต่อไป

4.5 ปัญหายาเสพติดและปัญหาอื่นๆ

เด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชจัดว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อปัญหายาเสพติดและปัญหาอื่น ๆ เพราะอยู่ในช่วงวัย 10-15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่อยากรู้อยากลอง รักสนุก และหลงเชื่อผู้อื่นได้ง่าย และด้วยวิถีชีวิตด้านวิธีอยู่ วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ และวิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนของเด็ก ที่ใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านมากกว่าในบ้าน ต้องทำงานหาเงินจนค่ำมืด เที่ยวเล่นดึกดื่น ครอบครัวปล่อยปละละเลย อีกทั้งฐานะทางเศรษฐกิจการเงินของครอบครัวที่ยากจน รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ก็ยิ่งเป็นแรงผลักดันให้เด็กก้าวเข้าสู่เส้นทางที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ปัญหาติดยาเสพติด สารระเหย การค้ายาบ้า ติดสุรา การลักเล็กขโมยน้อย และการขายบริการทางเพศ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ อาจเริ่มต้นจากครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านที่ติดยาเสพติดจนเด็กเกิดการลอกเลียนแบบ และหรือจากการถูกชักจูงจากคนภายนอกที่เป็นลูกค้าซื้อดอกจำปี

5. การแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

5.1 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดสวัสดิการสังคมให้แก่เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ด้วยการจัดตั้งคณะทำงานช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราช และจัดให้มีโครงการและสวัสดิการสังคมต่าง ๆ เช่น โครงการเพิ่มทักษะชีวิตและพัฒนาศักยภาพครอบครัวเด็กขายมาลัย-ดอกไม้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการสังคมและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อบ้านมั่นคง ทุนการศึกษาตามโครงการทุนสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อย เงินทุนประกอบอาชีพ อุปกรณ์ และทักษะประกอบอาชีพ เงินสงเคราะห์ครอบครัว ให้คำแนะนำปรึกษา สื่อรณรงค์มาตรการคุ้มครองเด็ก และการสนับสนุนสินค้า

5.2 ความเห็นของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่มีต่อสวัสดิการที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในด้านต่างๆ เช่น ทุนการศึกษา โครงการกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบกองทุนออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 สิทธิเด็กและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เงินทุนประกอบอาชีพ ค่ายสายสัมพันธ์ครอบครัว การฝึกสอนอาชีพ เป็นต้น ซึ่งครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชพึงพอใจกับสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เห็นว่าเป็นประโยชน์และเพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกครอบครัว แต่เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชต้องการได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือจากกระทรวงฯ เพิ่มเติมจากที่เคยได้รับแล้วในประเด็นต่างๆ คือ ปลดหนี้ เงินสงเคราะห์ครอบครัว ทุนการศึกษา เงินทุนประกอบอาชีพ จัดหางาน ช่วยเหลือค่าน้ำค่าไฟทุกเดือน สนับสนุนข้าวสารอาหารแห้ง จัดรถรับส่งนักเรียนไปโรงเรียน และช่วยดำเนินการทำบัตรประชาชน

และหากเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามที่ต้องการข้างต้นแล้ว ครอบครัวขายดอกไม้จำนวน 3 ครอบครัวเห็นว่าจะไม่ให้เด็กต้องเร่ขายดอกไม้ตามพื้นผิวจราจรอีก ในขณะที่อีก 3 ครอบครัวเห็นว่าจะยังคงให้เด็กขายดอกไม้ต่อไปจนกว่าเด็กจะโตและขายดอกไม้ไม่ได้

สาเหตุที่เด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชยังคงขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากได้รับสวัสดิการจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แล้ว เนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

1) ความยากจนและภาระหนี้สิน ด้วยฐานะที่ยังคงยากจนและภาระหนี้สินที่มีจำนวนมากขึ้นทุกวัน อีกทั้งยังไม่มีอาชีพที่มั่นคงแน่นอน รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ลำพังรายได้จากการขายดอกไม้ก็ไม่เพียงพอ สามารถนำมาใช้ประทังชีวิตพออยู่พอกินไปวันวัน ไม่มีเงินออมเหลือเก็บ บางเดือนขัดสนต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาเป็นเงินทุนหมุนเวียน ด้วยวงจรของความยากจนที่ไม่สิ้นสุดนี้ทำให้เด็กยังคงต้องขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรต่อไป

2) ความคิดเห็นของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ที่มีต่ออาชีพ ครอบครัวเห็นว่า การให้เด็กขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรเป็นงานที่สุจริต รายได้ดี เป็นงานที่อิสระไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร จึงยังคงสนับสนุนให้เด็กขายดอกไม้บนผิวจราจรต่อไป ส่วนเด็กก็มองว่าการขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรเป็นสิ่งที่ดี เป็นการช่วยเหลือครอบครัว ตอบแทนบุญคุณบิดามารดา หากเด็กและครอบครัวยังมีทัศนคติเช่นนี้เด็กกลุ่มนี้ก็ยังคงยึดอาชีพขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรตลอดไปเท่าที่จะสามารถขายได้

5.3 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเกี่ยวกับปัญหาการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร

เจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช มีความคิดเห็นว่า เด็กและครอบครัวขายดอกไม้เหล่านี้ตกอยู่ภายใต้สภาวะเศรษฐกิจในครอบครัวที่บีบคั้นให้พวกเขาต้องแสวงหาวิธีการดิ้นรนต่อสู้และการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด ด้วยการใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการหารายได้ โดยให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรเพื่อดึงดูดใจผู้ซื้อให้มีความสนใจในสินค้า เกิดความสงสารและเห็นใจ ยิ่งมีความเป็นเด็กมากเท่าไรก็ยิ่งสามารถทำให้คนสงสาร เห็นใจ และบรรลุเป้าหมายการขาย ทั้งๆ ที่การขายดอกไม้นั้นมีรายได้ไม่มั่นคง เสี่ยงต่อการถูกตำรวจจับปรับ หรือถูกดุด่า เสี่ยงต่อความปลอดภัยของเด็ก เสี่ยงต่ออุบัติเหตุ และอาจเป็นอันตรายถึงชีวิต ด้วยความเสี่ยงเหล่านี้ทำให้เด็กต้องมีการปรับตัวอย่างสูง เพื่อเผชิญกับแรงกดดันต่าง ๆ อย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เริ่มตั้งแต่ภาวะกดดัน

ภายในครอบครัว เพราะถ้าขายพวงมาลัยดอกไม้ไม่หมดก็จะถูกทำโทษ หรือถูกว่ากล่าว หรือแม้แต่ครูที่โรงเรียนที่คอยทำโทษ เพราะเด็กมาสาย ไม่ทำการบ้าน และผลการเรียนต่ำ ดังนั้นคนในสังคม หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องควรมีความเข้าใจ ตระหนักถึงสภาพปัญหา และความต้องการของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้เหล่านี้ให้มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมมือกันในการหาทางออกที่เหมาะสมและมีบูรณาการทุกระบบมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยซึ่งเป็นข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป รายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงาน

1. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในฐานะหน่วยงานหลักในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับเด็กและครอบครัวควรทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การจัดสวัสดิการเชิงรุกที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริง

2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจหลักด้านเด็กและครอบครัวควรมีบทบาทในการเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายในและภายนอกกระทรวงฯ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น การเคหะแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน กรุงเทพมหานคร ตำรวจนครบาลพญาไท และ ศูนย์บริการสาธารณสุขเขตพญาไท ในการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

3. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรจัดให้มีบริการให้คำปรึกษาปัญหาในด้านต่างๆ กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชและบุคคลทั่วไปที่ประสบปัญหาในการดำรงชีวิต ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัญหาการเลี้ยงดูบุตร ปัญหาพฤติกรรมของบุตร และปัญหาด้านการศึกษาของเด็ก เป็นต้น เพื่อให้เด็ก ครอบครัว และบุคคลทั่วไปที่

ประสบปัญหาได้รับคำแนะนำ มีแนวทาง ทางเลือกและทางออกของปัญหาที่เหมาะสมหลากหลาย จนสามารถช่วยให้แก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

4. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการควรมีบทบาทให้การรณรงค์ปรับเปลี่ยนทัศนคติของครอบครัวขายดอกไม้ให้ตระหนักถึงความสำคัญของศึกษา และสวัสดิภาพของเด็ก เพื่อป้องกันไม้ให้เด็กเข้าสู่อาชีพเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรอีก

5. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและความช่วยเหลือต่างๆ แก่เด็ก สตรี คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ โดยส่งเสริม สนับสนุน รณรงค์เชิงรุกในพื้นที่ชุมชนต่างๆ ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดให้บุคคลรับรู้และเข้าใจในสิทธิที่พึงจะได้รับ

6. การเคหะแห่งชาติ และสถาบันองค์กรพัฒนาชุมชนควรมีบทบาทเชิงรุกในการเข้ามาจัดระเบียบชุมชนโค้งรถไฟยมราชให้มีสภาพที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ปลอดภัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้และชาวชุมชนโค้งรถไฟยมราช

7. กระทรวงศึกษาธิการ ควรเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการให้ความรู้แก่เด็กและครอบครัวรับรู้ถึงสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สนับสนุนทุนการศึกษาให้กับผู้มีรายได้น้อย และจัดแหล่งเรียนรู้นอกระบบภายในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ครอบครัว และชาวชุมชนโค้งรถไฟเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทันต่อสถานการณ์สังคมมากยิ่งขึ้น

8. กระทรวงแรงงาน ควรเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการจัดหางานให้กับครอบครัวขายดอกไม้และชาวชุมชนโค้งรถไฟยมราชที่ว่างงาน และจัดโครงการฝึกวิชาชีพต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้เทคนิค ทักษะ เพื่อนำไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวต่อไป

9. ตำรวจนครบาลเขตพญาไท ควรเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการตรวจตราความปลอดภัยในชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เรื่องยาเสพติด อันธพาล การลักขโมย และคอยดูแลสอดส่องเด็กขายดอกไม้ที่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรให้ขายอยู่ในพื้นที่ และเวลาที่เหมาะสม

10. ศูนย์บริการสาธารณสุขเขตพญาไท ควรเข้ามามีบทบาทเชิงรุกเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย และโภชนาการให้กับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ และประชาชนทั่วไปในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เพื่อให้เด็กและครอบครัวมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่เหมาะสม และมีสุขลักษณะที่ดี ปลอดจากโรคภัยไขเจ็บและโรคระบาดร้ายแรง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีต่อเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนต่างๆ เพิ่มเติม เช่น ตำรวจ ครู เจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานคร เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการสาธารณสุข เจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ที่ดูแลด้านเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ เจ้าหน้าที่จากกระทรวงแรงงาน ซึ่งการศึกษาจากทัศนะของวิชาชีพอื่นอาจนำไปสู่การหาแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาอันเกิดจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชอย่างเป็นบูรณาการ

2. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างเด็กและครอบครัวที่เคยขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชมาก่อนแต่ปัจจุบันเลิกให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรแล้วกับเด็กและครอบครัวที่ยังขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรอยู่ว่าเด็กและครอบครัวทั้ง 2 กลุ่มว่ามีองค์ประกอบของครอบครัวแตกต่างกันอย่างไร มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความต้องการ และสภาพปัญหาในการดำรงชีวิตแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำมาสู่แนวทางการป้องกันแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาเด็กและครอบครัวที่ยังขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรให้สามารถหลุดพ้นจากการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการหารายได้

3. หากมีการวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้อีกผู้วิจัยควรคำนึงถึงปัญหาและอุปสรรคจากการเก็บข้อมูลและศึกษาวิถีชีวิตของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ ดังต่อไปนี้

3.1 ปัญหาเรื่องความเชื่อถือได้ของข้อมูล ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เด็กและครอบครัวขายดอกไม้แต่ละครั้งจะไม่ตรงกันและบิดเบือนไปจากเดิม ทำให้ผู้วิจัยต้องใช้เทคนิคในการสัมภาษณ์ซ้ำกับเด็กและครอบครัว บ่อยครั้งต้องเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชนและเพื่อนบ้านมาเปรียบเทียบความเป็นไปได้ของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนอย่างแท้จริง ทำให้ต้องเสียเวลาและต้องใช้ความอดทนอดกลั้นอย่างจริงจัง

3.2 ปัญหาเรื่องการปรับเวลาในการเก็บข้อมูล ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยกับช่วงเวลาว่างของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ส่วนใหญ่ไม่ตรงกัน บางครั้งผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเข้าไปเก็บข้อมูลในขณะที่เด็กกำลังขายดอกไม้ซึ่งไม่สะดวกในการพูดคุยและให้ข้อมูล ในระยะแรกผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้น้อยมาก แต่เมื่อผู้วิจัยเข้าใจวิถีชีวิตของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้มากขึ้นก็สามารถปรับเวลาในการเก็บข้อมูลและเวลาว่างของเด็กและครอบครัวให้ตรงกัน ซึ่งเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการเก็บข้อมูลจากเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช คือ วันจันทร์-ศุกร์ ช่วงเวลา 19.00-21.00 น. และวันเสาร์-อาทิตย์หรือวันที่เด็กไม่ได้ไปโรงเรียน คือ ช่วงเวลา 10.00-12.00 น. และช่วงเวลา 18.00-21.00 น.

3.3 ปัญหาเรื่องวิธีการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเข้าไปในชุมชนโดยผ่านนักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับชุมชนโค้งรถไฟและผู้นำชุมชน ทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงตัวเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ ในระยะแรกของการเก็บข้อมูลผู้นำชุมชนจะไปด้วย 2-3 ครั้ง เพื่อสร้างความไว้วางใจให้เด็กและครอบครัวกล้าเปิดเผยข้อมูลและมีความเป็นกันเองมากขึ้น จากนั้นเมื่อมีความสนิทสนมคุ้นเคยมากขึ้นผู้วิจัยก็สามารถเก็บข้อมูลจากเด็กและครอบครัวได้โดยตรง แต่เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ต้องเก็บข้อมูลเชิงลึก การสัมภาษณ์พูดคุยต้องลงลึกถึงรายละเอียดทุกขั้นตอน ระยะแรกๆ เด็กและครอบครัวให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี แต่ต่อมาเด็กและครอบครัวเริ่มไม่ให้ความร่วมมือ แสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง และคำพูด เช่น “...พี่จะถามอะไรหนูนักหนา เอาไปเยอะแยะ เอาไปทำอะไร...” “...หนูขี้เกียจตอบ หนูไม่รู้...” ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคกับผู้วิจัยเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้วิจัยต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและเทคนิคในการสัมภาษณ์ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดช่อดอกจำปี เล่นสนุกสนานกับเด็ก และพูดคุยในเรื่องทั่วไปผสมผสานกับประเด็นที่ต้องการทราบ โดยไม่พูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลเพียงอย่างเดียว จึงได้รับข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2549. **คำสั่งที่ 885/2549 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานช่วยเหลือชุมชนโค้งรถไฟยมราช**. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (อัดสำเนา).

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2549. **ประเด็นสัมภาษณ์ "คุมเข้มเด็กขายพวงมาลัย"**. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (อัดสำเนา).

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2549. **รายงานการจัดสวัสดิการสังคมและให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช**. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (อัดสำเนา).

กรมอนามัย. 2543. **การประเมินน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูง** (Online). www.obec.go.th, 28 มีนาคม 2552.

กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. 2545. **สวัสดิการครอบครัวและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เกษม ตันติผลาชีวะ. 2541. **รักลูกให้สอน** (Online). www.elib-online.com, 5 มีนาคม 2552.

ขบวน พลตรี. 2530. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยนิเทศ กรมการฝึกหัดครู.

งามพิศ สัตย์สงวน. 2543. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัทรามาการพิมพ์ จำกัด.

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ. 2544. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจียมจิต กลั่นหอม. 2549. **ความคิดเห็นของข้าราชการกรุงเทพมหานครต่อบทบาทด้านพัฒนาชุมชนของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อ้างถึง Oskamp Stuart. 1991. **Attitudes and Opinions**. New Jersey: Prentice Hall.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. 2549. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จำรอง เงินดี. 2534. **เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จำรอง เงินดี. 2550. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชมรมศึกษาผลงานวิทยากร เชียงกูล. 2551**. บทรวม: ปัญหาความยากจนของคนไทย** (Online). www.witayakornclub.wordpress.com, 28 มีนาคม 2552.

ชมพู โกติรัมย์. ม.ป.ป.. **คำตอบอยู่ที่รากหญ้า คำตอบรัฐที่มาถูกทาง** (Online)**.** http://dllibrary.spu.ac.th, 6 เมษายน 2552.

ซัยบานา ธีรปิยสุปรีย์. 2549. **ปัญหาเด็กเร่ร่อน: ปัญหาที่ยังคงอยู่** (Online). http://gotoknow.org, 5 ตุลาคม 2551.

เฉลิมลาภ ทองเจือ. 2548. “มนุษย์กับวัฒนธรรม”. ในพวงเพชร สุรัตนกวีกุล และ เฉลิมลาภ ทองเจือ. (บรรณาธิการ). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2546. **บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.

ณรงค์ เส็งประชา. 2541. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ณัฐธิดา เหลืองสุขโสภณ และคณะ. 2551. **รายงานการฝึกภาคปฏิบัติ 2 (sw 301)**. รายงานเสนอคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เมษายน 2551. กรุงเทพมหานคร.

ดรุณี บุญภิบาล. 2541. **วัฒนธรรมการกินของสตรีพื้นบ้านภาคใต้**. รายงานเสนอมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้. ตุลาคม 2541. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.. อ้างถึง พัทยา สายหู. 2526. **โภชนาการศึกษาเพื่อชุมชนหน่วยที่ 1-7**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. 2549. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

_____. 2549. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์. อ้างถึง Burgess and Locke, 1971. **Sociology**. New York: Raw, Peterson and Co., Inc.

ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. 2545. **การใช้ทรัพยากรในงานสวัสดิการสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์.

นพมาศ ถนอมสิน. 2548. **วิถีชีวิตของนิสิตหญิงในหอพักมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อ้างถึง เกศยา โอสถานุเคราะห์. 2544. **วิถีชีวิตเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร: ศึกษาที่ชุมชนสถานีรถไฟหัวลำโพง**. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

นพมาศ ธีรเวคิน. 2543. **จิตวิทยาสังคมกับชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เนาวรัตน์ ชิโนภาษ. 2542. **วิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นชาวใต้ในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณโศภิษฐ์ เมฆวิชัย และคณะ. 2548. **มาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย (โครงการต่อเนื่อง ปีงบประมาณ 2546)**. รายงานเสนอการเคหะแห่งชาติ. เมษายน 2548. กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเสริม บุญเจริญผล. 2547. **ความยากจน** (Online). http://www.krirk.ac.th, 6 เมษายน 2552.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2541. “คนจนเมืองในทศวรรษ 2530”. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (บรรณาธิการ). **คนจนไทยในภาวะวิกฤติ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสันเพรส โปรดักส์.

ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง, สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, วิวัฒน์ โชติเลอศักดิ์ และ โกวิท แย้มโอฐ. 2529. **สังคมชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร: โครงการการศึกษาทั่วไป ฝ่ายวิชาการและคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปราณี รามสูต. 2545. “การพัฒนาตนด้านการจูงใจในการทำงาน”. ใน ปราณี รามสูต และ จำรัส ด้วงสุวรรณ. (บรรณาธิการ). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ธนะการพิมพ์.

_____. 2545. “การพัฒนาตนด้านการจูงใจในการทำงาน”. ใน ปราณี รามสูต และ จำรัส ด้วงสุวรรณ. (บรรณาธิการ). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ธนะการพิมพ์. อ้างถึง Woolfolk. 1998. **Education Psychology**. Boston: Allyn & Bacon,Co..

ปพาณี ฐิติวัฒนา. 2548. “การขัดเกลาทางสังคม”. ในพวงเพชร สุรัตนกวีกุล และ เฌอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. (บรรณาธิการ). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. 2548. “การขัดเกลาทางสังคม”. ในพวงเพชร สุรัตนกวีกุล และ เฌอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. (บรรณาธิการ). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อ้างถึง Broom, Leonard and Zelznick Philip. 1979. **Sociology**. New York: Harper and Row.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ, กนกศักดิ์ แก้วเทพ และ อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2537. **วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย: วิถีใหม่แห่งการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรสโปรดักส์.

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน. 2542. **ความหมายของวิถีชีวิต** (Online). http://rirs3.royin.go.th, 25 ตุลาคม 2551.

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก. ราชกิจจานุเบกษา. 2546 เล่ม 120 ตอนที่ 95 ก, หน้า 9-10.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม. ราชกิจจานุเบกษา. 2546. เล่มที่ 120 ตอนที่ 94ก, หน้า 6-7.

พิมลพรรณ สุวรรณโถง. 2544**. เอกสารประกอบการสอนวิชาพลวัตรพฤติกรรมมนุษย์ (sw 211)**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (อัดสำเนา).

พุทธมาส บำเหน็จพันธุ์. 2549. **ความคิดเห็นของผู้ใช้บริการที่มีต่อการให้บริการของรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อ้างถึง Foster, C.R. 1952. **Psychology for Life Adjustment.** Chicago: American Technology society.

มงคล หวังสุขใจ. 2540. **สังคมวิทยาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: เอสอาร์ พริ้นติ้ง.

มงคล หวังสุขใจ และ ชมพู โกติรัมย์. 2548. **สังคมวิทยาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์ พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

มาลี ธรรมลิขิตกุล. 2543. **สวัสดิการสังคมมิติหนึ่งในงานสาธารณสุข**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ระพีพรรณ คำหอม. 2545. **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.

_____. 2545. **สวัสดิการสังคมกัลป์สังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์. อ้างถึง มาริสา ภู่เพ็ชร. 2535. สวัสดิการสังคม: แนวคิดและทฤษฎี. **วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1-2 มกราคม-ธันวาคม.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2532. **ปทานุกรมสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. **ราชกิจจานุเบกษา**. 2550. เล่มที่ 124 ตอนที่ 47ก, หน้า 15.

รายการทนายคลายทุก. 2549. **หนี้นอกระบบ** (Online). www.decha.com, 28 มีนาคม 2552.

รัชนีกร เศรษโฐ. 2536. **โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

วิภาพร มาพบสุข. 2545. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

วิมลพรรณ กุญแจทอง. 2551. **แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนโค้งรถไฟยมราช.** วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทยากร เชียงกูล. 2546. **การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส: กลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.

วัชรี ทรัพย์มี. ม.ป.ป.. **การแนะแนวอาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันทนีย์ วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมณ์ และ กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. 2550. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ้างถึง Friedlander, Walter A. and Robert Z. Apte. 1980. **Introduction to Social Welfare**. Englewood cliff, N.J.: Prentice Hall.

วัลย์ลิกา สรรเสริญชูโชติ. 2549. **ขั้นตอนการเพิ่มทักษะและพัฒนาศักยภาพครอบครัวของเด็กขายดอกไม้-มาลัย (ชุมชนโค้งรถไฟยมราช).** กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (อัดสำเนา).

ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติ. ม.ป.ป.. **สุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ** (Online). www.tkc.go.th, 10 มีนาคม 2552.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. 2545. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและปฏิบัติการ**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2546. **ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เขา รู้เรา)**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.

สนธยา พลศรี. 2545. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สรัสวดี ล้วนศิริ. 2550. **มารยาทในการแต่งกาย** (Online). www.gang_diary.th, 5 มีนาคม 2552.

สิทธิโชค วรานุสันติกูล. 2546. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท หจก. เม็ดทรายพริ้นติ้ง.

_____. 2546. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท หจก. เม็ดทรายพริ้นติ้ง. อ้างถึง Maslow,A.H.. 1954. **Motivation and Personality**. New York: Harper & Row.

สิรินาฎ ศิริสุนทร. 2549. **วิถีชีวิตคนขายพวงมาลัย**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพิศวง ธรรมพันทา. 2540. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ดี.ดี.บุ๊คสโตร์.

สุกัญญา พรโสภากุล. 2546. **วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในเมืองเชียงใหม่**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ธันวาคม 2546. กรุงเทพมหานคร.

สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ. 2540. **วิถีชีวิตผู้ประกอบการค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี**. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, สถาบันพัฒนบัณฑิตบริหารศาสตร์.

_____. 2540. **วิถีชีวิตของผู้ประกอบการค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี**. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. อ้างถึง สุภางค์ จันทวานิช. 2533. **หลักการและวิธีการศึกษาวัฒนธรรม**. ในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุพัตรา สุภาพ. 2547. “การขัดเกลาทางสังคม”. ใน ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง และคณะ. **สังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

สุรีย์ ปานหลุมข้าว. 2549**. บทเรียนออนไลน์วิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี** (Online). http://www.krusuree.th, 10 มีนาคม 2552.

สุวัฒน์ คงแป้น. 2545. **วิถีไทวิถีทางสู่ชุมชนพึ่งตนเอง** (Online). http://poverty.nesdb.go.th, 25 ตุลาคม 2551.

สุนทรี โคมิน และ สนิท สมัครการ. 2522. **ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด**. กรุงเทพมหานคร. สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

โสพส ศิริไสย์. 2541. **วิถีชีวิตไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. **เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ครั้งที่ 1**, 13 กรกฎาคม 2544. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. 2542. **รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยประจำปี 2542**.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2549. **รายงานสถานการณ์ครอบครัวไทย**. กรุงเทพมหานคร: กองสถิติสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2545. **หัวหน้าครัวเรือนหญิงชายกับระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือน**. กรุงเทพมหานคร: กองสถิติสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2547. **เส้นวัดความยากจน ปี พ.ศ.2547** (Online). http://poverty.nesdb.go.th, 28 มีนาคม 2552

อรทัย อาจอ่ำ. ม.ป.ป.. **เด็กขายพวงมาลัย: ชีวิตชายขอบในเมือง บทสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยและฐานข้อมูลออนไลน์** (Online). www.hiso.or.th, 5 ตุลาคม 2551.

อภิญญา เวชยชัย. 2547. **สวัสดิการสังคมฉบับชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.

อินทรัตน์ ยอดบางเตย. ม.ป.ป.. **การศึกษาเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน** (Online). www.intarat.net, 25 ตุลาคม 2551.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้สร้างขึ้นเพื่อใช้สัมภาษณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช ซึ่งแบบสัมภาษณ์ชุดนี้มี 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ตอนที่ 2 วิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ตอนที่ 3 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ตอนที่ 4 แนวทางการแก้ไขปัญหาการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ข้อมูลทั่วไปของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

1. ชื่อ-นามสกุลเด็กขายดอกไม้
2. อายุ
3. ระดับการศึกษาของเด็กขายดอกไม้
4. ศาสนา
5. น้ำหนัก/ส่วนสูง
6. บุคลิกภาพ/ลักษณะนิสัย

ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

1. ชื่อ-นามสกุลบิดามารดาของเด็กขายดอกไม้
2. อายุของบิดามารดา

3. สถานภาพของบิดามารดา (หย่าร้าง,หม้าย,แยกทาง,สมรส)
4. บุคลิกภาพ/ลักษณะของบิดามารดา
5. หัวหน้าครอบครัว
6. จำนวนพี่น้องและจำนวนสมาชิกในครอบครัว .
7. ชื่อ-นามสกุลพี่น้องและสมาชิกในครอบครัว
8. ระดับการศึกษาของบิดามารดาและสมาชิกในครอบครัว
9. อาชีพของบิดามารดา
10. ศาสนา
11. รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน และเงินออมของครอบครัว
12. สภาพที่อยู่อาศัย
13. เครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้าน
14. ปัญหาและผลกระทบที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมในชุมชน

ตอนที่ 2 วิถีการกระทำและวิถีความคิดของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

วิถีการกระทำ

1. วิธีกิน
    1.1 วิธีการกิน
    1.2 เวลาในรับประทานอาหารและประเภทอาหาร
    1.3 วิธีการจัดเตรียมและทำอาหาร

2. วิธีอยู่
    2.1 การนอนหลับและตื่นนอน
    2.2 กิจวัตรประจำวัน
    2.3 ชีวิตในโรงเรียน

3. วิธีการแต่งกาย
    3.1 ลักษณะการแต่งกาย เสื้อผ้าสะอาดหรือไม่ ซักเสื้อผ้า ตาก รีด อย่างไร
    3.2 เสื้อผ้าที่สวมใส่ได้มาจากไหน มีเครื่องประดับ ตกแต่งหรือไม่

4. วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ

4.1 สาเหตุที่ทำให้เด็กในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเข้าสู่อาชีพขายดอกไม้

4.2 ขายมานานกี่ปี ตั้งแต่อายุกี่ขวบ ช่วงเวลาที่ขายดอกไม้ ขายวันละกี่รอบ ครั้งละกี่ช่อ กี่ดอก ต้นทุนเท่าไร ขายได้วันละกี่บาท ได้กำไรวันละเท่าไร กระบวนการผลิตช่อดอกไม้ เทคนิคการขายอย่างไร สถานที่ขาย อาชีพอื่นนอกเหนือจากการขายดอกไม้ การแบ่งงานกันทำ เคยถูกตำรวจจับหรือไม่ เคยถูกรถชน หรืออุบัติเหตุหรือไม่ อย่างไร ลูกค้าที่ซื้อดอกไม้ส่วนใหญ่เป็นคนกลุ่มไหน ช่วงเวลาและเทศกาลไหนขายดี ได้แนวคิดการขายดอกไมมาจากไหน ใครแนะนำ เห็นตัวอย่างจากใคร การปรับราคาขายเมื่อดอกไม้มีราคาสูงขึ้น มีกฎกติกาการขายดอกไม้อย่างไร . ใครประจำแยกไฟแดงไหน แบ่งอย่างไร เคยมีเหตุการณ์ทะเลาะเบาะแว้งเนื่องจากแย่งพื้นที่ขายดอกไม้บ้างหรือไม่ และแก้ไขอย่างไร

5. วิธีการได้รับการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู

5.1 พ่อแม่มีวิธีการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูอย่างไร ดุด่า ตบตี หรือใช้เหตุผล

5.2 เมื่อมีปัญหาปรึกษาใคร

5.3 เด็กสนิทกับใครมากที่สุด

6. วิธีการพักผ่อนหย่อนใจ

6.1 มีเวลาพักผ่อนหย่อนใจช่วงไหน

6.2 มีวิธีพักผ่อนอย่างไร ทำกิจกรรมอย่างไร เช่น ดูทีวี เล่นเกมส์ เล่นกับเพื่อน

วิถีความคิด

1. ความคิดเกี่ยวกับตนเอง

1.1 คิดอย่างไรกับการขายดอกไม้ อาย/กลัวรถชน หรือไม่

1.2 เต็มใจหรือถูกบังคับให้ขายดอกไม้

1.3 คิดอย่างไรกับฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัว

2. ความใฝ่ฝันในในอนาคต

2.1 มีความใฝ่ฝันในอนาคตอย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของเด็กขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช เช่น ปัญหาที่เกิดจากวิธีการกิน วิธีการอยู่ วิธีการแต่งกาย วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพ วิธีการได้รับอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู วิธีการพักผ่อนหย่อนใจ วิธีการมองตนเอง และความใฝ่ฝันในอนาคต

ตอนที่ 4 การแก้ไขปัญหาด้วยสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1. สวัสดิการสังคมที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้แก่เด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราช

2. ความคิดเห็นของครอบครัวเด็กขายดอกไม้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 ความเห็นต่อสวัสดิการที่ได้รับการได้รับทุนการศึกษา

2.2 หากเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือตามที่ต้องการข้างต้นแล้วจะยังคงขายดอกไม้ต่อไปหรือไม่

3. ความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้ปฏิบัติงานกับเด็กและครอบครัวขายดอกไม้ในชุมชนโค้งรถไฟยมราชเกี่ยวกับปัญหาการให้เด็กเร่ขายดอกไม้บนพื้นผิวจราจร

ภาคผนวก ข

รูปภาพประกอบ

สภาพบ้านที่อยู่ติดทางรถไฟ

ที่ทิ้งขยะหน้าชุมชน

ภาพผนวกที่ 1 สภาพชุมชนโค้งรถไฟยมราช

ภายในบ้าน

บริเวณที่ทำครัว

ภาพผนวกที่ 2 สภาพที่อยู่อาศัยของเด็กขายดอกไม้

สภาพภายนอกของห้องน้ำเช่า

ภายในของห้องส้วมเช่า

ภาพผนวกที่ 3 สภาพห้องน้ำของครอบครัวเด็กขายดอกไม้

ขั้นตอนที่ 1 นำใบตองมาตัดทำกรวยลักษณะปลายแหลมดังรูป

ขั้นตอนที่ 2 นำดอกไม้ที่แช่ไว้ในกล่องดอกไม้มาจัดเตรียม

ภาพผนวกที่ 4 ขั้นตอนการเข้าช่อดอกจำปี

ขั้นตอนที่ 3 นำดอกไม้จำปีมาจัดช่อใส่กรวยใบตองที่เตรียมไว้

ขั้นตอนที่ 4 จัดดอกไม้ใส่กรวย

ภาพผนวกที่ 4 (ต่อ)

ขั้นตอนที่ 5 จัดใส่กระจาดพร้อมขาย

ภาพผนวกที่ 4 (ต่อ)

สี่แยกยมราช

ภาพผนวกที่ 5 สถานที่ขายดอกไม้

สี่แยกศรีอยุธยา

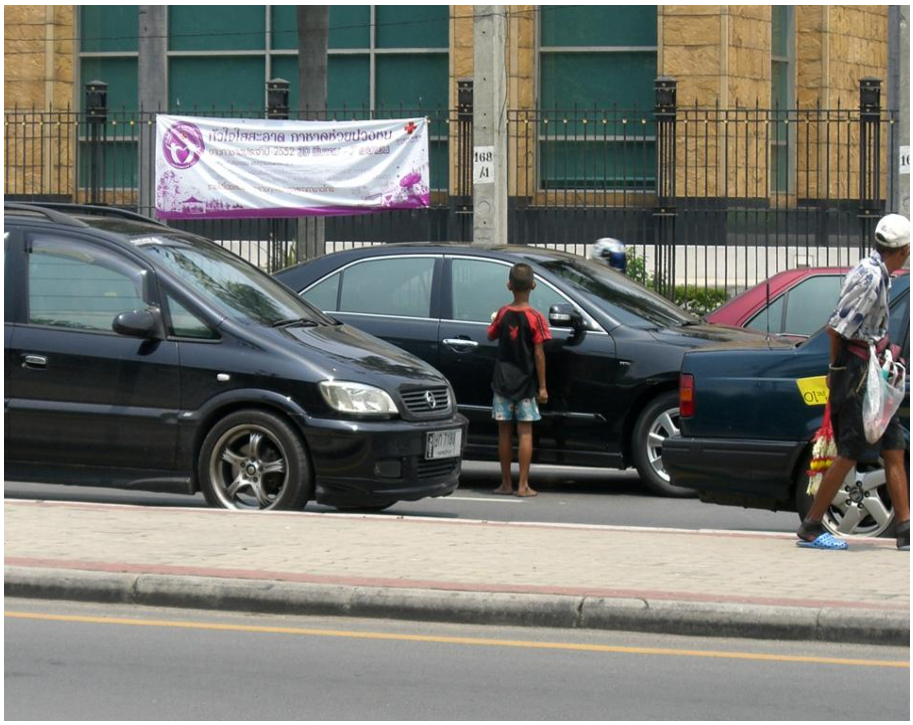

เด็กกำลังขายดอกไม้บริเวณสี่แยกศรีอยุธยา

ภาพผนวกที่ 5 (ต่อ)

สี่แยกอุรุพงษ์

บริเวณที่หยุดรถไฟยมราช

ภาพผนวกที่ 5 (ต่อ)

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล	นางสาวธารินี ดิษผึ้ง
วัน เดือน ปี ที่เกิด	20 มีนาคม พ.ศ. 2525
สถานที่เกิด	จังหวัดนครสวรรค์
ประวัติการศึกษา	สังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักสังคมสงเคราะห์ ปฏิบัติการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์